בן
דמיבר

מן המצר

זכרונות משנות תש״ב–תש״ה לפ״ק

להרב הגאון הצדיק המפורסם

שמסר נפשו בעד הצלת ישראל

מוהר״ר מיכאל דוב וויסמאנדל זצ״ל

בהוצאת «אמונה» ניו יורק תש״כ לפ״ק

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

© *Copyrighted* 1960

Printed in U. S. A.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

חרוצה לחשוב ספר זה יפנה אל

"EMUNAH,, 194 Division Ave., Brooklyn 11, N. Y.

והתמכרתם שם...

...ואין קונה

הקדמת המוציאי לאור

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט
א־ל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא.

המחבר מרן הגה״צ מוהר״ר חיים מיכאל דוב וויסמאנדל זצ״ל כתב ספרו זה בדם ובדמע — כל שורה ושורה היה ממלא בדמעות שליש, ולא הספיק לגמור אף דף אחד מכלי להתפרץ בבכיות ואנחות על עם ה׳ ועל בית ישראל שנפלו בחרב — ועד זיבולא בתרייתא, עד אשר השיב רוחו ונשמתו לה׳ קנן וספד ובכה במר נפשו על העוללים ויונקי שדים, האבות והאמהות, בחורים ובתולות, ועל הרבנים ותלמידיהם שנהרגו ונשרפו והומתו בכל מיני מיתות משונות על ידי הרשעים הארורים ימח שמם — ואין מציל.

יודעים אנו ושמענו מפיו הטהור, שכל ימי חייו אחר החורבן הנורא הזאת, רצה להוציא ספר זה לאור עולם — ועוד ביומו האחרון לפני מותו כשהיה מוטל על ערש דוי בבית החולים, קרא לתלמידו שעסק בהדפסת ספרו ובקש אותו שלמחרתו יביא אליו לבית החולים איזה דפים מהספר להגיהם, כי רוצה למהר מלאכתו ולגמור הספר הזה, כי מי יודע מה ילד יום — ובעוה״ר נטרפה לו השעה — ואיננו כי לקח אותו אלקים — ועתה חל עלינו לעשות רצונו ובקשתו הזאת שהוא כצוואה לפני מותו.

משונה ספר זה מכל ספרי הזמן הכותבים סיפורים וקורות הזמנים למען ההיסטארי, או לפרסם מה שנעשה על ידיהם או על ידי זולתם — כי מי שהכיר מחבר ספר זה ותכונת נפשו, יודע שרחוק רחוק היה מזה — ואדרבה דרכיו היו מכוסים ומוצנעים — ותמיד היה נחבא אל הכלים שלא לפרסם את עצמו ואת מעשיו.

מרן המחבר ז״ל התכוון בכתיבת ספר זה להעלות מה שעבר עלינו — כדי שנלמוד מהעבר על העתיד — העל חטא של האומות נכתב למעלה בגנזי מרומים — אין לנו ירמי׳ הנביא לקונן ולכתוב מגילת קינות — יבא העת ויטול הקב״ה ספר תורה בזרועו ויתבע לדין את הרוצחים האלה עבור הצער והעינוים והרציחות — אחד מהם לא נעדר — אבל והודוי של כלל ישראל מוכרח להכתב

למטה — להכתב על ידי אדם שנטל חלק בהנהגה המדומה — אדם שעיניו למטה ולבו למעלה — איש המביט באור התורה על כל המאורע — איש אשר בכל נימי נפשו מקושר הוא לאבותיו ואבות אבותיו לרבותיו מכל דור ודור.

פעמים אין מספר היה עם ה' בסכנת כליון, אותה הלכה שלא הובא בשום פוסק, **הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב** — מלוה עמינו בכל דור ודור, מלוה אותנו בדם ובדמעות, כל הפעולות להשכיח הלכה זו לא הצליחו — אויבינו זוכרים ומזכירים — אבל ה' חומל על עם דל, מעמיד להם מנהיגים אמיתים שתדלנים בחסד עליון, עושים מה שעושים, וזכות אבות הצבור בסעדם, בני בניו של אברהם אבינו עדיין עומדים לנצח נצחים.

ובעו"ה עזבו בית ישראל את הדרך הישן המקובל לנו מאבותינו, וכמו שמתאונן מרן המחבר ז"ל באחד ממכתביו, וזה לשונו;

..... כי עמדה כנגדם דעתם הכוזבת, שעשה שחוק מן ה ה כ נ ע ה של דורות הקודמים, ועשתה לעג וקלס מן ה"מה יפית ייד" — ובכח דעה זו התנהג כמעט רובו של ישראל, בפאליטיק של "נאטיאנאליזם" ובדרכים של תביעה ביד חזקה, ובשעה שרוב בנינו ומנינו של ישראל היו נתונים להפקר, למרמס לרגלו של אותו רשע וחבריו מושלי הארצות אשר סביב גרמניא הארורה, עמדו טפשי ישראל ממקומות הבטוחות שלהם, בארצות החרות, בארצות הברית, ושחקו ממנו והתגרו בו, במעשה צחוק וטפשות אין סוף, במכתבי עת ואסיפות, בדרשות של דופי ובתקיעת שופר לפני הקאנזולאט של גרמניא המרשעת — ולא די בזה, אלא שהעלו אף והרבו חמה, והביאו לידי שגעון יותר, את המשוגעים בראש גרמניא, על ידי מעשה פתיות של ה ב א י ק א ט הידוע, וכל זה בשנת תרצ"ג, בשעה שהיו עוד כל האומות בשלום ושלוה עם הרשע הזה, בשעה שלא היה כאן ד ר ך א ח ר ר ק לנסות כ ה כ נ ע ה ו ב ד ב ר י ר צ ו י ו פ ת ו י — עשו אלו הראשים ששמו עצמם לראש, ההיפך מדרך החכמה, ההיפך משבועתו של הקב"ה, וגרמו בעצמם בחלק גדול, להעלות שגעונו של כלב שוטה למדריגה העליונה.

שכחנו את הדרך היחידי בתוך הגולה בימי הזעם — והוא כמו שכתוב בתורה — מנחה הוא שלוחה לאדוני לעשו — מעשה אבות סימן לבנים — וכמו שנהגו אבותינו ורבותינו בכל דור ודור.

שכחנו שמנהיגי עמנו צריכים להיות **מ א מ י נ י ם** בה' ובתורתו — הסיף והספר ירדו כרוכים משמים — מאות ואלפים דפים נכתבו למה הסיף שכחנו — כותב הפרקים האלו אומר להיפך — **ל א ש כ ח ת ה ס י ף ג ר ם** —

ה ס פ ר ש כ ח נ ו — בעקבות אבותינו בגדנו, ובתורתם מעלנו — מנהיגים חדשים בחרנו — מסילה חדשה סקלנו — אשר הובילה אותנו בעוה״ר לאותו מקום שהלך כלל ישראל.

בודאי ובבירור גמור ינקום ה׳ דם עבדיו, לא ישכח דם ישראל הנשפך — אבל זה שייך לו יתברך — הלימוד השייך ל נ ו זאת התכוון כותב הדפים האלה ללמד אותנו — ספר מוסר יחיד במינו — ללמוד מהעבר על ההוה ועל העתיד, זהו בריח התיכון המשלב כל פרק ופרק — ספר אשר רוצה לפעול אצל הקורא שיתבונן על מה עשה ה׳ ככה ומה חרי האף הגדול הזה — מה עשינו, או מה לא עשינו והיה בכחנו לעשות — ספר הרוצה ליתן קו ולישר דעת הקורא בעניני חיי כלל ישראל ומנהיגיהם, אם זוכה שנימי לבבו ירגישו את כונתו.

באחד המכתבים כותב; עברו ימים וחלפו הזמנים מעת אשר גזר דיין אמת את השמד ואת החורבן עלינו בעוה״ה בארצות הדמים באיראפא, ואנכי אשר עמדתי במקום אשר עמדתי, מצאתי את לבבי מחויב לכתוב את ספר הזכרון מן המעשים הידועים לי — מן המעשים שנעשו לרעה בעוה״ה, ומן המעשים שנעשו, ומן המעשים שלא נעשו לטובה.

היו ימים ושנים אשר ביסורי נפשי התפללתי לה׳ כתפלת יונה הנביא בדבר ננוה, לאמר; ועתה ה׳ קחה נפשי כי טוב מותי מחיי — והקב״ה המחי׳ חיים ברחמים רבים, עשה את שלו והביאני עד הלום בגלגול שני בחיים חיותי, להסתופף עוד הפעם בחצרות קדשו.

ואני נאחזתי במחלת לב קשה שתקפה עלי בעוה״ה, ואני מוצא את לבבי החלש הזה מחויב להגיד את מה שאני יודע, עכ״ל.

לא זכינו להקדמת ספר הזה כאשר היה ב ר צ ו נ ו להתחילו — והקדמה קצרה אשר כתב המחבר זצ״ל הוא רק פתיחה להקדמה ארוכה שרצה לכתוב — שבה רצה לברר טעמו ונימוקו למה ועל מה כתב ספרו זה — גם לא זכינו לסיום הספר הזה כאשר היה ב ר צ ו נ ו לסיימו — ההשגחה העליונה נטלה עטו מידו, יום המר אשר פדה אותו מיסורי נפשו, יום ו׳ כסלו שנת תשי״ח לפ״ק.

יהי רצון מלפניו יתברך, שלא נצטרך ללימוד הזה למעשה — שיהיה סוף וקץ לכל צרותינו עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, ויקוים בנו מקרא שכתוב ומלאה הארץ דעה את ה׳ אמן.

המוציאי לאור.

הקדמת המחבר

ה' שפתי תפתח כי בהם אני מדבר — כי איך ימצא האדם לשון והם עולים על המחשבה — הם התמימים והישרים שלא חטאו לא לאיש ולא לעם — הם שהומתו באכזריות רצח ביד האומה המרשעת, ואין איש ואין עם שם על לב — הם הקדושים והטהורים עשרה פעמים כיוצאי מצרים אשר אפרם צבור לפניך, ואשר דינם מסור בידך — דין אמת עד ובעל דין ועתיד לדון.

שלש עשרה שנה עברו מעת שנשלם הקרבן — ומאז ועד עתה דממה ירדה על העולם ואין מי שיזעזע אותה — ודרך רשעים צלחה להשתיק כל העולם מן הרצח אשר בידם — ולא זו בלבד, אלא הצליחו לשכחו מלב עם ישראל בעצמו — ולא שכחה פשוטה בלבד, אלא בשכחה ערומה עמוקה, שכחה בעד פרוטה של כופר נפש — והשכחה הולכת ומתגברת דבר יום ביומו — ולא יהיה לפלא אם בעוד בחיים חיותנו יכחישו בנינו ובני בנינו את הכל בפנינו, כי נזקין — לאמר, אפשר שנחרגו גם אלף אנשים יהודים במשך המלחמה באסון — והזקן השפש הזה מחליף אלף, באלפי אלפים, ואנשים, ביונקי שדים — ואסון — במזיד.

ואלא — מה עלינו לעשות — לצעוק רצח ולהספיד ולקונן כל היום, בתמי' — זכי אפשר לבשר ודם לצמצם ולתפוש לתוך דבורו המוגבל את גודל הרשע של עם הרוצחים — ואת עומק האבל של עם הנרצחים — כשם שמשפטם מסור ליום הדין הגדול, ולמעלה הוא מענשו של בשר ודם — כך הספדם מסור הוא לנביא — כשם שההספר על חרבנם של ישראל בראשונה הי' מסור לירמי' הנביא ע"ה — וכודאי שהספדם מסור לספרו של מלך המשיח במהרה יבא —

תן לי הרכוש-והנפש קח

מתחלת מלכותם של אותה החבורה של גזלני רצח שעמדו בראש גרמניא הארורה — זאת היתה כל החכמה וזה היה כל התכלית — וזה הי׳ הדבק אשר בו ראוי לדבק וליחד אליהם את הלבבות של תושבי אייראפא, הנשמעים ברובם לאמונה הנוצרית, ומלומדים ממנה מדורות עולם, בשנאת ישראל וברדיפה אחר ממונם — הבינו הרוצחים האלה טוב מאוד, כי נצרכים הם לנושא אחד אשר יחבר תחת ממשלתם את כל ההפכים של הממשלות הקטנים באייראפא, השרויים בשנאה קדומה איש אל רעהו — ולא מצאו נושא טוב לזה, יותר משנאת ישראל, והרדיפה אחר ממונם.

כי השנאה אשר בין העמים הללו מעולם—שנאת הפולאקים להאוקריינים—ושנאת הסלאַוואקים להונגארים — ושנאת ההונגארים להרומענים — ושנאת כולם להגרמנים — כל אותם השנאות לא הי׳ אפשר להעבירם אלא בדין קים לן בדרבה מינה, בשנאה גדולה על שנאתם זה לזה — שנאה המשתפת אותם יחד — שנאת ישראל.

כי השנאה אשר בין ממשלה זו לשכנה הקרובה לה — שנאת כלל היא — שאין לה שורש לא בהנאתו של הפרט ולא באמונתו — אבל שנאת ישראל משורשת היא בלבו של הפרט — מתורת דתו, וממסורת אבותיו ואבות אבותיו ורבותיו הכומרים — ולהוטה היא מתאות לבו שרודפת אחר ממונו ואחוזתו של אותו ישראל הפרטי — שכנו הקרוב לו — וכטבע כל צורך יחיד הגובר על צורך צבור — יש אם כן בשנאת ישראל, שהיא שנאת יחיד — הכח לשכח את שנאת הצבור, אשר בין ממשלה וממשלה, בארצות הקטנות הללו המתגרות זו בזו.

לא היתה זאת תורה חדשה מדעתם של רצחני עולם הללו — למודה היא להם מאבותיהם רשעי תבל — דור אחר דור — ולעומתם למודים היו בני

מן המצר

ישׂראל הנכנעים מדורות גלות, להרכין ראש על כל גל וגל, ולהשליך להט ממונם וכבודם — למען לשמור על החיים — ששויו גדול מכל כסף וכבוד אשר בעולם — במקום שאין דרך אחר להציל את הנפש — כי מתכסיסי המלחמה היא, לברוח ולהנצל לכל מקום שאפשר בשעה שהאויב גובר בכלי משחית וכח כליון באין מציל.

עד שקם דור חדש בישראל, וחתם חותם של בזיון, על הדרך הזה הישן — הדרך של ש ת ד ל נ ו ת, הנאמן והנבחן — וממוני ישראל ומנהיגיו בארצות החפש — אשר בשכירות גדול שכרו ישראל אותם עליהם לראש, שחקו הם בכל מיני לעג וקלס על הדרך הזה הישן, בשעה שנצטרכו לו ישראל במדה שלא נצטרכו אליו בכל דורות גלותם—בשעה שלא היתה כאן רק ברירה א ח ת, לנסות את ז ה הדרך — או לילך את הדרך אשר הלכו ישראל — את הדרך למשרפות המות — — ואפילו תימא שהי' כאן דרך לצעירים בעלי כח, לא הי' כאן דרך אלא זה לנשים ולזקנים ולאבות מטופלי ילדים — ואפילו תימא שהי' כאן דרך לעשרות או למאות אלפים, לא הי' כאן דרך אחר לאלפי האלפים — ואפילו תימא שהי' כאן דרך אחר, לפני התחלת המלחמה, לא הי' כאן דרך חוץ לזה כשכבר עלתה הלהבה והבעירה את העולם כולו — בשעה שנתוספה שנאת ישראל חדשה לתכליתה של גרמניא זו המרשעת — ש נ א ת ה ע ר ב י י ם לישראל — כי כה במדה שמצאו הגרמנים בשנאת הנוצרים לישראל — שנאה קדומה מדורות עולם — עזר וסעד למשוך אליהם ממלכות אייראפא לפני המלחמה, כן מצאו בשנאה זו החדשה — שנאת הערביים לישראל — סמך גדול להמשיך אליהם ממלכות הערביים השונים, בהבטחה שהם יסדרו למענם את השאלה של „ארץ ישראל" לדורות.

ובשלהי קיץ תש"א אירע המעשה כשכבר אכלה התבערה בגופו של ישראל, באברים שנשמתו תלוי' בו, וכלתה את האלף אלפים שנהרגו במקומם בארצות המלחמה, שבא כ"ה שלמה גראָס ע"ה אל כ"ק אדמו"ר זי"ע להתיעץ כדרכו תמיד, וסיפר לו במעמדי שוויסליצעני הציע לו שהוא ואייכמאן רצונם לפתוח לעצמם לשכה של מסע יהודים בבודאפעסט, על מנת להעביר אלף נפש ישראל בכל יום מאייראפא הגרמנית דרך גרמניא וצרפת הנכבשת, לגבול ספרד — על מנת שמשם יסעו להלאה למדינות עבר הים — בתנאים מוגבלים א).

א) בהערות אשר על עדות וויסליצעני לקמן, כותב המחבר וז"ל: בשלהי קיץ תש"א

מן המצר

כ״ה שלמה גראָס הי״ד, איש אמיץ רוח ובעל פלפול הי׳ בטבעו, והתנגד מתחלה על הדרך של היציאה דרך גרמניא — רצה הוא בדרך הונגאריא או לטריעסט או לרומניא ובולגאריא וטורקיא — כששמע שאין כאן דרך להתפשר בזה, טען נגד מרכבות בהמה, ושאל שיתנו מרכבות כנהוג לבני אדם, השיב לו הרשע וויסליצעני, וועגן זיע ניכט אים פיהוואָגען אינ׳ס איבערזע פאָהרען, זאָ וועלדן זיע אים פיהוואָגען אינ׳ס שלאָכטהויז פאָהרען. (אם לא תסעו במרכבות בהמה לעבר הים, אז תסעו במרכבות בהמה לבית מטבחים.)

נרתע גראָס ע״ה כששמע את המלה ״שלאָכטהויז״ ושאל את הרשע מה הכונה במלה הנוראה הזאת. ענה וויסליצעני, כן — פשוטו כמשמעו. הבטחנו להערביים על ידי המופטיא) לפתור למענם שאלת היהודים באופן שתתבטל המציאות של ארץ ישראל למענם עולמית — ואם ילכו חוץ לארץ לאיראפא או לאָפריקא ואפילו למאָדאָגאסקאר, אין זה פתרון, כי משם עדיין ירצו לילך לארץ ישראל — אמנם אם ילכו לעבר הים זהו פתרון בודאי — לפי ששם ישתקעו כמו שנשתקעו שם המיליונים האחרים שאין להם שום רצון וכח המושך למען יציאה ועליה. אך אם לא ילכו לעבר הים אז הבטחנו להם פתרון בית המטבחים — ולפי דברי וויסליצעני אמר להם המופטי

אירע הדבר שבא כ״ה שלמה גראָס ע״ה שהיה אז עיקר השתדלן של אגודת הקהלות האָרטאָדאָקסים וגם אחד מראשי איגוד היהודים, וסיפר לכ״ק רבנו הגדול מנייטרא במעמדי, שאירע לו דבר מבהיל עם וויסליצעני — וכך הי׳ המעשה. גראָס הי׳ עוסק עמי יחדיו מלפני המלחמה בשנת תרצ״ט במסע קאנאדא, להוציא כמו ד׳ מאות משפחות לשם. והי׳ על זה כמו שלשים אלף פונט מונחים ליסוד אצל פירמא קאנאדית העוסקת במסחר קרקעות, ועוד בתש״א לפני זמן כניסתה של הונגאָריא למלחמה בא קאָנזול קאנאדא על גבול הונגאָריא סמוך לסלאָוואָקיא לבדוק את ראשי המשפחות, ונתנה מלכות סלאָוואָקיא הרשות להם לעבור הגבול להונגאָריא למען בדיקה זו.

והיתה הבדיקה הזאת סמוך לכניסתה של הונגאָריא למלחמה — וממילא שנתבטלה כל המחשבה הזאת — אלא שלפני זה היו הדברים נראים שהקאָנזול של קאנאדא יתן רשות הכניסה. ובאותה מחשבה הלך גראָס אל וויסליצעני, שיתנו הגרמנים לאלו המשפחות רשות העברה דרך יוגאָסלאָוויא או אויסטריא לטריעסט, או באיזה אופן אחר. ענה וויסליצעני ואמר, לא רק מסע זה יכול לילך — אלא יש דרך לכל יהודי איראפא — וזהו הדרך היחידי.

א) ראה דאָקומענט מספר 6, בעדותו של וויסליצעני הרשע.

מן המצר

שפתרון בית מטבחים הי׳ כבר פתרון של התורקיים למען הארמענים במלחמה הראשונה. והרבה וויסליצעני לדבר עם גראָס למען קבלת קנין על המסחר הזה — ואמר לו כי הלא הכסף הזה לגבי היהדות של העולם למה נחשב, ומהו לפעול רשות כניסה למדינות אשר באמעריקא הצפונית והדרומית.

זהו התוכן של הדבור הראשון ששמענו מן אותו הרשע בדבר השמדת ישראל — הי״ד — אף שבאותה שעה איש לא האמין ולא הבין לפירוש המלות האיומות הללו — ואדרבה, רצון החיים אשר בלב איש הביא פירוש דברי הרשע הזה — לאמר, כי אחר מסחר הוא חוזר, וכסף הוא מבקש, ועל כן הוא מאיים בדרך הזה המגוזם — ובכל זאת נפל פחד גדול על כל שומע, לחשוב מחשבה, מי יתן נוסנו מן המקום הזה — כי בודאי גזירות נוראות יש בלבם להביא עלינו — והחלטנו להודיע מיד את כל המדובר הזה לחוץ לארץ.

כמה פעמים נפגש גראָס עם וויסליצעני בדבר הזה — וכמה פעמים במעמד אותו הצעיר האָכבערג המבולבל עושה מלאכתו של וויסליצעני. מצד גראָס הי׳ תמיד המדובר על הנחות וקולות, על הדרך, על מספר הנפש אשר בכל עגלה, על מספר החבילות, ועל גבול כסף ושוה כסף שיתירו להוציא — ומצד וויסליצעני היתה תמיד השאלה מה הנשמע מן היהדות העולמית, היש לכם רשות הכניסה והכסף. באחת השיחות הוסיף לומר, שהגרמנים בעצמם ידאגו על רשות וויזא של העברה דרך ספרד, ועל מחנות העברה גדולים על גבול צרפת. ואחת השיחות הי׳ על הבטחה שאלו היהודים לא יתהפכו לאנשי חיל לממלכות הברית אף שהתיר להם עבודה של ציוויל למען פרנסתם. ואופן להבטחה זו מצדם הי׳, שהיהודים ישארו במחנות גדולות במשך כל המלחמה תחת השגחה אינטערנאציאָנאלית מיוחדת, או תחת השגחת צלב אדום.

גראָס נתקשר עם הדזשאָינט והסדרים השונים של עבודת כלל ישראל אשר בשווייטץ — וכמה פעמים כתבתי מכתבים בלשון הקדש בשם הלשכה האָרטאָדאָקסית אל סדרי כלל ישראל והעסקנים בארצות החפש — ונשתלחו מבודאָפּעסט על ידי שליח מיוחד לדבר הזה — והתשובה שהביא גראָס תמיד היתה, שאין לדבר אלא מארץ ישראל, ובודאי שאין לדבר ממיליונים — כמובן התשובה לגבי וויסליצעני היתה תמיד שמשא ומתן הולך טוב, ושמחר או בשבוע הבא נקבל הקנין, אלא שממתינים עוד על איזה מכתב.

מן המצר

משא ומתן הזה נמשך עד עתותי חנוכה תש"ב. בשבועות האחרונות: של המשא ומתן זה, דחק וויסליצעני מאוד ואמר שצריך שתהי' כאן הכרעה קודם שתהי' אצלם אסיפה מחלטת, כדת מה לעשות בשאלה הישראלית (יודענפראַגע)

נזכר אני כי פעם אחד כשהלך גראַם ישב רבנו זי"ע נדכה ונשבר מאוד, ואמר בודאי שהקב"ה יושיע את ישראל — אבל מי יהי' ויזכה לראות את היום ההוא — ואמר כי זהו אפשר הפי' בתפלתנו לאמר, אנו יודעים בודאי ובבירור שיבוא היום אשר בו אור חדש על ציון תאיר — אלא שאנו מבקשים ומתחננים לפניך ונזכה כולנו מ ה ר ה לאורו, שנזכה לחיות ולהיות בין ה ר ו א י ם תשועה הזאת — ולזה מן הצורך שתבוא התשועה מ ה ר ה — כי מי יודע מי ישאר חיים אם יארכו הימים. ושוב הזכיר רבנו זי"ע את הדברים האלה בסיום דרוש התעוררות שאמר בבית הכנסת בחנוכה תש"ב ככתוב בכי"ק.

וזוכר אני בדיוק שספר גראַם ע"ה לרבנו ז"ל שבשיחה האחרונה זו בדבר הזה, אמר וויסליצעני — היהדות של העולם, אין רצונה בזה הקנין — אלא שאני אומר לכם כי לשוא אתם מקוים לראות ממאורעות המלחמה שכבר הכסיפו השמים למען עמוד השחר שלכם — הלילה שלכם שחורה היא ועמוקה — ואך עתה מתחלת, ואין לה שחר — (דאַם אינטערנאַציאַנאַלע יודענטום וויל דיזע אַבמאַכונג ניכט — גלויבעט ניכט דאַם דיא קריגסגעשעהענישסע אייך איינען זילבערנען שטרייפען אויף דעם האַריזאָנט צייגען — אייערע נאַכט אישט שוואַרץ — זיע בעגינט ערשט, אונד עם גיבט קיינען מאַרגען). ושוב קלל את יהודי העולם, כאשר קללם וחרפם כמה פעמים בדבוריו עם גראַם ועם האַבבערג — לאמר, אי' חכמתכם ובינתכם — שתחת משא ומתן אתם מסדרים "באַיקאָט" באמעריקא, ותחת לחוס על דמכם אשר בידנו דחפתם אמעריקא במלחמה.

ולפי דברי גראַם העיד וויסליצעני על אותו הרשע שבעוד שהי' קאַנצול גרמני יושב באמעריקא, שלחו משם כל ההגדה של אסיפת ישראל שנתקבצה ביום ידוע בניו יארק לשמוע דרושו של סטיפען ווייז, בדבורים חריפים כנגד הרשע א) ובנבואה על מפלתו — וכאשר קרא הרשע את ההגדה הזאת בצירוף קטעים ממכתבי עת אמעריקאַנים, הפיל עצמו בשגעונו מלא קומתו על הארץ, והכה ברגליו וידיו ונשך בשניו בסמרטוטי מצע חדרו בצעקה מטורפת — עת"ה

א) היטלער הרשע ימ"ש.

מן המצר

אשמידם — עתה אשמידם — והראה וויסליצעני לגראָם העתקה פאָטאָגראָפית מדרושו של סטיפען ווייז כמו שנדפס במכתב עת אַמעריקאַני — ואף קטע ממכתב עת יידיש בתרגום גרמני, הי' בידו בענין הזה.

ומאז והלאה יום יום נתחדשו גזירות ובלבולים ועלילות — והכאות והפלות — ודרשות של שנאת ישראל בלשון של רציחה איומה מעל כל הבימות ובמכתבי העת — עד שבז' אדר — כבר יצאה הגזרה להעמיד את צעירי ישראל לעבודה בתוך המחנות — וחשבו העבודה הזאת תהי' בתוך המחנות אשר בארץ, סערעד, ויהנע ונאַוואַקי — והיתה הפקידה על כל צעירי ישראל לעמוד לפני ועד צבא מיוחד לתכלית הזה.

בתחבולות ובכח כסף יצא עדות על כל בני הישיבה בנייטרא כי נחלו בחולי מסוכנת, ע"י אכילת איזה מאכל מעופש — ונצולו מן הפקודה באותם הימים — אשר כל כח החיים שלהם הי' לדחות את הסוף מיום ליום.

ובקהלות שיצאנו מהם, המנהג קבוע מאוד לדרוש בז' באדר בבית הכנסת הספדו של משרע"ה, ולהספיד עמו כל גדולי ישראל שנסתלקו בתוך השנה — והדרוש הזה נחשב הי' בעיני ההמון כמו דרוש כל נדרי — ובפרט בעת צרה כזאת — ורבנו ז"ל נחלה בעת ההיא — הגזרה על צעירי ישראל נגע ללבבו מאוד — ועל תלמידי הישיבה בפרט — ויצו עלי לדרוש במקומו.

ואני במרירות הלב מכל השמועות שבאו אז מקהלות פולין וליטא אשר במערכות המלחמה — ומן הגזרות אשר במדינתנו — אמרתי מה שאמרתי — לעורר ההספד והבכי בטענה של רחמים כלפי שמים לאמר, למה תעשה כה לעבדיך — וישמע רבנו ז"ע ויתרעם עלי מאוד ויאמר, אלו הייתי יודע שבאופן כזה תדבר — הייתי מתחזק על חליי ודורש בעצמי — מאי סלקא אדעתך, הלא עת צרה היא אשר כמוה לא נהיתה וגזירות נוראות נגזרים עלינו מן השמים — ובעל הרחמים נטה קו ומותה עלינו מדת הדין — ואנו רואים כי התוכחה הכתובה בתורה מתקיימת בנו — ככתוב אם לא תשמעו — ואין בידנו אלא תשובה ומעשים טובים להפוך בהם את מדת הדין — ואם אתה רוצה לבקש מן הבורא ית' מה שיש לבקש ממנו — הסב פנים אל הקיר, ואמור תהלים — אבל כשאתה הופך פנים אל העם, בקש מה שיש לבקש מהם — תשובה ומעשים טובים — מי יודע כמה יוכל דבור כזה לפגום, בימי דין כאלה — והוא רחום יכפר —

נדר דרכי בגזית

אוי לאומלל אשר נם מיד רוצחו, להחבא בבית נבל, אשר שכר את רוצחו עליו — — כאלפים שנה הסיתו הכומרים את כל עמי תבל על עם ישראל — והי׳ דם ישראל קרבן נבחר בתורת אמונתם — — וכאשר קם עלינו: בנם ותלמידם זה, אשר השקה אותם שכור בדמו של ישראל, גרמו עונותינו להביא עלינו הקללה הכתובה בתורה — שגעון ועורון ותמהון לבב — וכמה המה הטעותים אשר תעו אחריהם ישראל כדי למנוע מהם ההצלה, ואחד מדרכי העורון והשגעון היה, כי חשבו שאלו הכומרים, הם המה יפתחו לנו דרך הצלה — — איכה היו הגזית לסתמו. —

אין אדם עומד על דבר הלכה אלא אם כן נכשל בה — — איך נכשלתי גם אני בהלכה זו ולא הקשבתי לקול רבנו זי״ע אשר לא פסק מלהזהיר כל הימים כי צריך להשמר מהם כמו שאדם שומר על נפשו מיד הרוצחים בעצמם.

הי׳ זה בפורים תש״ב כשנודע הדבר שהיתה אסיפה של שרי המדינה בסלאָוואקיא, בנשיאות הרשעים טיסא וטוקא, שגזרו באותו מעמד לקבץ כל הצעירים אשר מגזע ישראל, בחורים ובתולות ובודדים, ולמסרם להגרמני להובילם לפולין ולגרמניא ל ע ב ו ד ה. — והי׳ המדובר מן שבע עשרה אלף נפש — ולא הי׳ חסר אלא ההסכם של הפּאַרלאַמענט הסלאָוואַקי, שנקרא לאסיפה ליום ידוע, בדבר הזה.

יצאה קריאה נחוצה מן איגוד היהודים, ונתאספו בפרעשבורג בט״ז באדר שלוחי הקהלות מכל הצדדים והרוחות — אָרטאָדאָקסים, שטאָטעסקווא, ונעאָלאָגים — להתיעץ כדת מה לעשות לבטל את הגזירה. ומתוך הצער ובלבול המוח לא הסכימו רובם אלא לעצה אחת, לחפש אחר השפעה בדרכי פּאָליטיק על האסיפה של הפּאַרלאַמענט כדי למנוע את ההסכם של הפּאַרלאַמענט מן החק של גזרת הגירוש שישימו לפניו

לחנם טענו איזה יחידים וגם אנכי בתוכם, שלא זה הדרך, אלא שצריך להשתדל בכל עוז לנסות ב ד ר כ י ש ו ח ד אצל הרשעים הללו שהיו ידועים מאז למקבלי שוחד, ולשחד בכלל את כל מי שיש לו יד להוציא זאת

המחשבה למעשה, ובפרט את הרשע מאָך, המיניסטער הפנימי, שעוד זמן קצר לפני עלותו לגדולה הי׳ כתבן במכתב עת, והי׳ מודה בכמה הודאות לכל יהודי סוחר שנתן ״אַנאַנס״ עבור עשרים כסף סלאַוואַקים כדי לפרסמו במכ״ע שלו. הפסק יצא שמאָך ואחוזת מרעהו אין לקנותם בשום ממון שבעולם. ואשר בכלל דרך הישן הזה של שוחד בטל הוא לעולם בתוכנו.

וארבעה מיני עצות נולדו למען כח השפעה זו בדרכי פאָליטיק: א) מעמאָראַנדום לשלחו בפירסום לכל בן פאַרלאַמענט. ב) השפעת יהודים יחידים על שלוחי הפאַרלאַמענט. ג) השפעת רבנים ובעלי בתים חשובים על כומרי הארץ הגדולים. ד) מכתב אל האפיור בשם שני הלשכות, אַרטאַדאקסים ונעאלאָגים, ובשם כל הרבנים.

עד הזמן של זאת האסיפה הי׳ עיקר כח ההנהלה ביד הלשכה של האַרטאַדאָקסים, מאחר שהם היו רוב המנין והבנין בארץ — ומתחלה הי׳ החשוב והנבון ת״ח ויר״ש מו״ה אלחנן שוואַרטץ ע״ה, מזכיר הלשכה האַרטאַדאָקסית, גם מנהל איגוד היהודים — ה״יודענראַט״ — אשר נוצר בסלאַוואקיא בעצת הגרמנים ובמעשה הסלאַוואקים בשם ״אוסטרעדנא זשידאָוו״ — וכשראו הרשעים שהוא מבין למעשיהם ומחשבתם, ואין הוא מוכן להיות כלי בידיהם, שמו אותו בתפיסה, ושם חלה את חליו מרוב מכות ויסורים רעים — ובצאתו מבית האסורים ברב השתדלות, ברח, אחר איזה זמן לבודאָפעסט, ושם נפטר מחולי זה — וגם העסקן המפורסם החכם מו״ה עזריאל פאָפענהיים ז״ל, ראש הלשכה האַרטאַדאָקסית, הלך לעולמו ואז כבר לא הי׳ הזמן מסוגל לבחירת ראש הלשכת, והתעסקו בהנהלתה כ״ה שלמה גראָס הי״ד, יחד עם אנשי חיל בתורה ובמעשים, מו״ה רפאל לאווי הי״ד מבאַרדיוב, ומו״ה אהרן יודא קעמפענער הי״ד מפרעשבורג — וגם אנכי נטפלתי עמהם — והי׳ גראָס ע״ה המוציא והמביא והעסקן כלפי הרשעים הסלאַוואקים, וכלפי הרשע וויסליצעני יועץ הגרמני, העומד על גבם.

וכשיצא הזעם בפורים תש״ב — נשבע וויסליצעני לקח נקם מגראָס ע״ה ונסתתר מתחלה בפרעשבורג, ואחר כך ברח גם הוא לבודאָפעסט — וכשבאתי לזאת האסיפה בט״ז אדר קצת באיחור, היתה ההנהגה כבר בידי ההפשים, ובתוכם שונאי דת מפורסמים — והם משכו תיכף את כל ההתעסקות לתוך הלשכה ה״נעאָלאָגית״ — היו ראשי הקהלות האַרטאַדאָקסים שרויים בכעס — והייתי משכך חמתם, אמרתי, לא עת היום לפירוד ופלפול — אם עשו ״פוטש״

נניחם כעת,— אלא שטענתי בחזקה נגד המעמאַראַנדום — אמרתי אין זה הדרך — זהו דרך של תקיפות — אנו צריכים לבוא בהכנעה ובשוחד ובחשאי — לא בקול פרסום של מעמאַראַנדום — רבו עלינו ואמרו לא — טענתי על כל פנים יהי' המעמאַראַנדום כתוב בהכנעה יתירה — שוב גילו כי כבר כתבו המעמאַראַנדום אתמול וכבר שלחוהו לכל בן פאַרלאַמענט ולכל שרי המדינה מלבד טוקא ראש המיניסטאַרים ומאַך המיניסטער הפנימי — טענתי וטענו אחרים עמי — הלא זה דרך מלחמה לבא אל צד אחד כנגד השני — ואיך אנו רשאים להחתים בפרהסיא את אלו כנגד אלו — כי אף שהיו במעמאַראַנדום לשונות של תחנה, היו בו גם לשונות של תוקף בגלוי ובין השורות — אבל מה הי' להשיב אחר המעשה.

העצה למען המכתב אל האפפיור היתה נסמכת על ההנחה יען שטיסאַ הרשע נשיא הארץ,עדיין הוא משמש בתורת כומר בתוך עדתו אשר בבאַנאַווצע, וממילא שהוא ברשות האפפיור, וצריך לשמוע אליו, ובכח האפפיור לגזור עליו אפילו בחרם (עקסקאַמונטיא) לחדול מגזירה זו. ואם הסלאַוואַקים לא ירצו, ממילא שעל הגרמנים להפסיק, כי כך הי' הפנים של הגזירה, שהסלאַוואַקים בקשו מאת הגרמנים שהם יקחו את היהודים לרשותם, ולא זו בלבד שבקשו אלא ששלמו חמשת אלפים כסף סלאַוואַקים, דהיינו חמש מאות מאַרק להגרמני עבור כל נפש יהודי שכר קבלה עבור שמקבלם בגבולו.

שני מכתבים נכתבו לרומי אל האפפיור, אחד מטעם שני הלשכות, ואחד מטעם הרבנים. המכתב שנכתב בשם שני הלשכות הי' כולל את המעמאַראַנדום הכללי עם מכתב פרטי אל האפפיור — כתוב גרמנית — ועלי הי' לכתוב המכתב בשם הרבנים — כתבתיו בלשון הקדש, וכמה שעות ישבתי עליו ושמתי בו כל הבכיות והאנחות אשר היו בימים ההם בלבבנו, בלשון נשבר ונדכה ובהכנעה גדולה, והחתמנו עליו רבנים רבים. וסידאַר הרשע — שליח סלאַוואַקיא בוואַטיקאַן — היה ביום ההוא בפרעשבורג, והוא לא היה בשלום עם טיסאַ — ולמען בצע כסף — כמדומני של שלשים אלף כסף סלאַוואַקים — הוליך את המכתב ביום ההוא לרומי. ובקשנו שיכתוב האפפיור מיד לפני האסיפה של הפאַרלאַמענט ושמנו הדברים גם בפה סידאַר.

כשבאתי בחזרה לנייטרא וספרתי לרבינו זי"ע את כל הנעשה — רגז עלי על שהנחתי את דעת שלוחי הקהילות האַרטאַדאַקסים על ה"פוטש" של האחרים — אמר לי, איש שלום אתה במקום שאין שלום, בודאי שאין כעת

מן המצר

זמן לפירוד וצריך לעשות כל ענין באחדות — אלא שמלבד הטעם שהמה המיעוט, אין מקום להם ל ה נ ה י ג, לפי שהם שונאי תורה, ואיך אפשר לתלות הנהגה בשעת חירום כזו, בדעה של שונאי תורה — הלא ראית מה שכבר עשו בהמעמאַראַנדום, והלא תראה שלא קראו את הרבנים לאסיפה — וגם אתה לא נסעת אלא בשביל שגראַם הזהירך ממחבואו לחיות שם — הלא הקנוניא בולטת, כי אפילו לשיטתם החפשית איך אפשר לעשות אסיפה ולהחליט בלי הרבנים — שהם מנהיגי הקהלות ב פ ו ע ל, ואשר להם ה ה ש פ ע ה על דעת הקהל.

ספרתי לכ"ק אדמו"ר זי"ע בפרט מה שכתבתי אל האפפיור כי לא הי' זמן לעשות העתק כי סידאַר אין הי' לדרכו — וספרתי גם כן ששלחו לו את המעמאַראַנדום הכללי — ובאותו המעמאַראַנדום היתה טענה אחת שאכזריות הוא ל ה פ ר י ד א ת ה מ ש פ ח ה — ולקח את הבן ואת הבת לחוץ לארץ — כי אם לעבודה הם נצרכים הלא יוכלו לעבוד בארץ, במקום אבותיהם ומשפחתם. — כעס כ"ק אדמו"ר זי"ע מאוד מאוד על טענה זו — ואמר איך אפשר לכתוב שטות של פשע כזו — („פערברעכערישע דומחייט„) הגרמנים והסלאַוואַקים שולחים את צעיריהם למלחמה, ואנחנו נטעון שאין רצוננו לילך לעבודה חוץ לארץ מטעם של פרידת משפחה — כי את האמת שאנו יראים מהריגתם אין אנו טוענים, אי' השכל של טענה זו — הלא כולנו יודעים שדת הקטולי הוא אבי אבות השנאה שלנו — האפפיור הרחמן יעשה לנו טובה ויכתוב למיסא הרשע שלא יפריד את המשפחה אלא ישלח גם את האב ואת האם ואת כל המשפחה יחד עם בניהם ובנותיהם לגלות המר הזה.

והמיניסטער לחנוך, סיוואק, שהי' מלפנים מורה ילדים בפעזינג אשר סמוך לפרעשבורג, והיה בידידות עם הרב פריעדער ע"ה, קבל ממנו אלף כסף פלאַוואַקים כדי שישגיח על בוא תשובת האפפיור ויגלה תיכף ומיד את תוכן תשובתו — ואם אפשר יביא העתק.

ותיכף ומיד הגיע מכתב מרומי, אל משרתם הנאמן, הכומר טיסא ראש המדינה הקאַטולית — ו ש נ י ע י ק ר י ם שמו בחלקלקות לשונו — עיקר אחד שלא לגרש את היהודים ולצערם ב ה פ ר ד ה מ ש פ ח ה — ועיקר שני שלא לגרש בשום אופן ובשום פנים את ה י ה ו ד י ם ה מ ש ו מ ד י ם.

וקרא טיסא אסיפה מיוחדת להשמיעם מתשובתו של האפפיור, את המשמעות של העיקר הראשון — ואת הדבור הכרור של העיקר השני — ובזה

שכך את הפקפוק הקטן שקם כנגד חק הגירוש מצד מתנגדים לו, אלה מחמת יושר לבם, ואלה מחמת השפעת יהודים עליהם.

וברר טיסא את ההלכה של המכתב הזה בפלפול של אמת, וכוון אל הרשעה אשר העמיקו בו לאמר, כי בא העיקר השני של איסור גירוש משומדים ולמד על עיקר הראשון, כי יש מצוה לגרש את היהודים, ואין איסור לגרשם אלא בהפרד המשפחה — כלומר להשאיר מהם נפש — והוסיף הרשע הזה ואמר, בואו ונעשה נחת לאבינו האפפיור בשתים — לא נפריד את המשפחות אלא נשלחם כולם יחד ללובלין — ואת המשומדים נוציא מן הגזרה לגמרי — ונתקיים אם כן פחדו של אותו הצדיק רבנו זי"ע.

קם הבישאָף פעטשעני מטירנוי שהי' באותה האסיפה, ושאל — טוב הדבר — אבל מה יהי' אם ממלכות הברית ינצחו והיהודים יחזרו מפולין, מה יעשו הם אז עמנו. השיב טיסא הרשע ואמר, אנו מבטיחך שלא יחזרו. ושוב לא פלפל אחד מן הנאספים — ומיד גזרו על המשומדים לחירות, וקבעו יום מיוחד מוקדם — ומי שנשתמד עד היום ההוא למשומד גמור נחשב. וממילא שהי' פתח גדול להשתמד כאחת ואז עשה הכומר טובה וכתב על זה שטר מוקדם, וגם הי' המקום לקנות ממנו שטרי שמד מוקדמים — וממילא שהי' גם מקום לזייף שטרי שמד מוקדמים.

עברו ימים וסיוואָק הביא העתק זאת ההלכה שהורידו מעל כסא רומי — — זאת ההלכה אשר כל כך מהר וטוב ידעו להביאה, כי הכינו למזדה כל דורות האפפיורים — ואופן כתיבתה מכפה על התוכן — — האופן, מה צנוע וצבוע — והתוכן, מה אכזר וערום.

באותה שעה האיומה נחקקה התשובה הזאת על לוח זכרוני עם הלשון והנגון ופיסוק הטעמים — ובכל זאת אין אני ואין אחרים צריכים לסמוך על הזכרון הזה — אף שנאבד העתק סיוואָק — כי שני העיקרים אשר בזה המכתב אמורים הם לפנינו.

בא סידאָר הרשע בעצמו ופרסם את הראשון אף שהשתיק את השני. וזה לשון הקארדינאל מאָגליאָרע ראש ממשלתם אל סידאָר שליח סלאָוואָקיא במכתב מיום י"ד לחדש מערץ — כ"ה אדר תש"ב — (שבוע אחר שכתבנו את המכתב מפרעשבורג)

מן המצר

לפי השמועות שבאו עתה אל הממשלה של הוואַטיקאַן, יתחילו בסלאַוואַקיא תיכף ומיד לגרש את כל מי שיש לו שייכות למקור יהודי — ויגרשו אותם בלי השקפה על ה ד ת או על זקנה או על מין —

אלו הנפשות, (בערך שמונים אלפים — ויש מדובר אפילו מן קל״ה אלפים) יתגרשו כפי הנשמע לפולין למחוז לובלין, ושמה יגרשו אותם א נ ש י ם ל ב ד, ו נ ש י ם ל ב ד, ו ט ף ל ב ד — הממשלה של הוואַטיקאַן רוצה היא להאמין שאלו השמועות אינם אמתיים — ובאמת אין היא יכולה להעלות על הדעת שבמדינה המכרזת על עצמה שהיא מושלת בדעה הקאַטולית, יצאו לפועל דינים קשים כאלו — דינים שיגרמו כל כך צער למשפחות רבות כאלו —

וביום השמיני לחדש מ א י בשנה ההיא כתב המיניסטער החצוני מסלאַוואַקיא לסידאר להשיב להוואַטיקאַן

שהיהודים מסלאַוואַקיא יתיישבו במחוז לובלין... ושם יהי׳ להם ממשלה משלהם — ו ה מ ש פ ח ו ת י ש א ר ו י ח ד ו בלי שיתפרדו... וכל הרעש (על פירוד המשפחות) נולד מזה שמתחלה הי׳ מן הצורך לשלוח לשם את הצעירים בעלי כח ל ב ד ם (בלי המשפחה) כדי שיכינו שם דירה לשאר בני המשפחה בכלל, ובפרט לנשים, זקנים, חולים וילדים — אך עתה כבר התחילו לשלח לשם ג ם ש א ר ב נ י ה מ ש פ ח ה — ומהרה יהיו כל המשפחות מ ח ו ב ר ו ת משפחה ומשפחה לבדה

ו ה מ ש פ ח ו ת ש נ ת נ צ ר ו יתישבו במחוז מיוחד לפי ההכטחה של הגרמנים....

ואף שהשמיט סידאר את העיקר השני בדבר המשומדים, בכל זה כבר אמור הוא ברמז בראש המכתב ובסופו של תשובת סלאַוואַקיא עליו — ומלבד זה, העיקר השני הזה מקל וחומר הוא נלמד — שהרי חזרו עליו לפסקו מחדש בחמשי לחדש מאי בשנת תתקמ״ג למספרם — (א׳ דר״ח אייר תש״ג) בזמן שרצו בסלאַוואַקיא לגרש את השארית הנשאר — בשעה שכל העולם כבר ידע את כל הפרטים של בתי הכליון והשרפה למען היהודים, ומכל שכן שהם ידעו — וכך כתבו;

מן המצר

המושב הקדוש האמין בחזקה שהממשלה הסלאָוואַקית... שהיא כל כך כולה קאַטולית, לעולם לא תצעד צעד להפטר ביד חזקה מן הנפשות השיכות אל המין „היהודי" — כמה שקוראים אותם —

לפיכך צרק הצער של המושב הקדוש על השמועה שהוציאו לפועל את הגירוש של המין הזה מן המדינה הסלאָוואַקית.

והצער הזה עכשיו מתרבה, כשהגיעו שמועות מצדדים שונים שהממשלה הסלאָוואַקית העלה על דעתה להוציא לפועל בשלמות את הגירוש של היהודים הדרים בסלאָוואַקיא בלי השקפה על נשים וילדים ובלי להוציא חוץ אפילו אותם שנכנסו לדת הקאַטולית.

לאפון כל כך קשה נצרכה הממשלה הוואַטיקאַנית לחודיע.... שמושב הקדוש לא יצא ידי חובת שליחותו ממרומים, אם לא יגיד צערו על גזרה כזו כנגד החוקים הטבעים אשר מטילים דוקא על מין ידוע — ועל כולם אי אפשר למנהיגי דת הקאַטולית להשאר בקלות ראש על הגזרות המגיעים ע"י כך להרבה מבני' הנאמנים על צער הגוף שיגיע להם על ידי זה, ועל גלותנפשם בהפרדם מאמונתם — לפי שזה הגירוש יבטלם מאמונתם (כלומר, שיתגרשו ללובלין מקום היהודים, ומקום דת יהודי.)

ובנייטרא הי' אַרכבישאָף זקן בן פ"ב בשמו קמעטקא, וטיסא זה, הי' סופר שלו שנים רבות, והפצרתי ברבנו זי"ע שילך אליו ויתחנן לפניו שיפעול על לב משמשו ותלמידו. ומאן רבנו זי"ע ואמר לי, צעיר אתה, אין אתה יודע את רשעתם, ואין אתה יודע את שמחתם על אשר קם הרשע לעשות מלאכתם — האם אלך אליו אך כדי להגדיל שמחתו — ואני נתעקשתי מלהאמין שבכל הדבורים ושבועות של אהבה אשר בפיהם תמיד, יהי' זה אפשר שזקן בן פ"ב, אַרכבישאָף, ישמח על שפך דם נשים וילדים, האמנתי לאידך גיסא שלא חסר כאן אלא שילך רבנו זי"ע, שנפגש עמו כמה פעמים במשך השנים, ויספר לו מכל הנעשה, כי בודאי אינו יודע את פרטי הענין מחמת זקנותו, והוא מיד ישפיע לטובה על טיסא הרשע — וכשראיתי שרבנו זי"ע מסרב, הייתי לוחש לעצמי פסוק שנפל בפי, "גדר דרכי בגזית נתיבותי עוה." האזין רבנו זי"ע ואמר בחימה מצומצמת, לא מצאת אלא פסוק זה — אני אלך כדי שלא תאמר — אלא שאני דואג שעוד תתחרט על בחירתך בפסוק הזה, בשעה זו, למען הדרך הזה.

מן המצר

והלך רבנו זי"ע בלוית שני בעלי בתים חשובים ידועי שם – ואני נשארתי בבית, מצפה לשובו של רבנו זי"ע — ואוי לאותה רגע כשנפתחה הדלת ונכנס רבנו זי"ע ועיניו הטהורים מביטות בצער ובכעס מעורבים — כשספר בקול נמוך הלוש ונשבר — מה שאירע בבית אותו הרשע האַרכבישאָף.

זה הי' בין פורים לפסח תש"ב ואיש לא ידע או שהגירוש הזה, פירושו הריגה בבת אחת, במשרפות המות בבעלזעץ ואוישוויטץ — חששו מרעב וממגפה — חששו למיתות רבות בדרך הטבע על ידי יסורי הגלות הנורא — ובזה היה די להטיל אימת מות על כל לב ישראל ולבקש ולחנן על הנפש. וכן רבנו זי"ע לא דבר אלא מן הגירוש בתורת ג י ר ו ש, ולא בתורת ט ב ח — לא הזכיר אלא את האכזריות הנורא של הגירוש בכלל מארץ שאנו יושבים עליו אלף שנה ואת הסכנה בפרט לנשים, לזקנים וחלשים, לעוללים ויונקי שדים.

ענה הרשע האַרכבישאָף לרבנו זי"ע ואמר, זה אינו גירוש בלבד — שם לא תמותו מרעב ומגפה—שם ישחטו אתכם כולכם יחד מזקן ועד עולל טף ונשים ביום אחד — וזהו עונש המגיע לכם על מיתת הגואל שלנו אותו האיש — ואין לכם אלא עצה אחת ל ע ב ו ר א ל ד ת נ ו ואז אפעול שתתבטל הגזרה — וסיים רבנו זי"ע אני אמרתי לו מה שאמרתי לו — ואמר לי בלשון רך, ובכל זאת מתרעם לאמר — אבל עכשיו למדת.

מעולם לא ספר רבנו זי"ע מה שאמר — אלא שאנכי עדיין לא למדתי — ועלי הי' ממתין לימוד אחר נורא.

ויהי בתחלת שנת תש"ה, כשנתחדשה הגזרה בסלאָוואקיא, מחמת המלחמה של הפאַרטיזאַנים, ונחרב בית מדרשנו בנייטרא, ונשביתי עם בני ביתי ומשפחת רבנו זי"ע בתוך שאר יושבי הבית הקדוש ההוא, רבנים גדולים ובעלי בתים ותלמידים כמה מאות נפש הי"ד— ורבנו זי"ע בעצמו נמלט ליערות ומערות באַנסקא ביסטריצא עם בנו הה"ג מנייטרא שליט"א ואיזה תלמידים.

סחבו אותנו למחנה סערעד, עם שאר אלפי ישראל הי"ד - - ושוב הפעם שכחתי, וחשבתי אפשר שיש מקום להציל על ידם. הלא ת ש ר י ת ש "ה כ ע ת , והזמן מאוחר כל כך בלוח של המלחמה, ומלכות הברית מצד זה, והרוסים מצד אחר דוחקים על הרשע באין דרך לצאת, והוואטיקאַן להש כבר איזה דבורים חלשים כנגד רציחת ישראל — אחר שכבר נרצחו — ועל

כל אלה בין הפעולות המכריעות לבטל את הגירוש בהונגאריא כשהגיע לבודאפעסט, היתה גם פעולתו של האַרכבישאָף שערעדי, שהי׳ מן הכשרים שבהם, והוסיף כח בהשפעתו של מלך שוועדען והתראתו של הנשיא של ארצות הברית לגבי האַרטי הרשע מושל הונגאַריא הארורה. ולפי הנשמע אמר אליו, שאם לא יחדול יטיל עליו חרם של דתם — אמרתי בלבי, בודאי עשה כן במצות האפפיור — ואזכיר זאת להנונטיום שלוחו בשבח והודאה על טובם וחסדם — ואבקשו בתחנה ובקשה לדבר עם טיסא ראש המדינה של סלאָוואקיא, באותו הלשון שבו פעל שערעדי על האַרטי מושל הונגאַריא.

יצאתי חוץ למחנה סערעד, כאשר יצאתי, ובאתי לפרעשבורג שהיתה אז עדיין שוקטת מן הגזירה. נכנסתי ישר אל הנונטיום שלוחו של האפפיור, שניתי בדברי, כאלו הייתי אני רבנו זי״ע — כלומר, שאמרתי לו שאני ה„אַבערראַבינער מנייטרא״ ורב המדינה „לאַנדעסראַבינער״, ועתה נמלטתי מסערעד, מקום שעשרים אלף יהודים מוכנים לטבח, ובאתי לבקשו ולהתנפל לפניו שילך אל טיסאָ ויעשה כמו ששערעדי עשה, שהתרה על האַרטי בהטלת חרם.

התחיל ואמר שהיום הזה קדוש הוא לפי שהוא יום הראשון והוא הנונטיום, וטיסאָ הכומר, אינם מתעסקים ביום הזה בדברים של חולין (בלשונו „פּראָפּאַנע אַנגעלעגענהייטען״) עדיין לא האמנתי לאזני, עדיין הייתי משטה עצמי בעורון ובתמהון לבב, אפשר שאינו יודע מה הוא פירושו של אוישוויטץ — אמרתי לו אדוני, הלא כולנו מובלים לטבח — וכי דם עוללים ויונקים לאלפים, הוא פראָפּאַנע אַנגעלעגענהייט, — אנא אדוני, ילך נא תיכף ומיד, ובודאי יפעול, ובורא עולם יברכו בעבור זה בשכר גדול, וכשתכלה המלחמה וינצחו ממלכות הברית יתגדל כבודו של אדוני בכל העולם — ובכיתי בכה רב, כי הלא אשתי וילדי, אמי ואחיותי ואחי וכל משפחת רבנו זי״ע וכל הרבנים הגאונים והתלמידים הקדושים והטהורים הי״ד היו במחנה, ומי כמוני הי׳ יודע מה מוכן עבורנו בעו״ה.

ענה איש רשע הזה, שלוחו של האפפיור, ואמר בפנים מלאים שנאה ובעינים מבריקות נקם לאמר: „אין נמצא בעולם דם ילדים יהודים נקי, כל דם יהודי חייב, ועליהם למות כי זה ענשם הממתין עליהם על אותו החטא״. „עס גיבט קיין אונשולדיגעס יידישעס קינדערבלוט, יעדעס יידישער בלוט איסט שולדיג״. כך הי׳ לשונו המרשיע מלה במלה.

ומאחר שהזכרתי לו פעולתו של שערעדי להכריע ולרכך את המורך אשר חשבתי שיש בלבו, הוסיף ואמר בכעס וכחימה "שערעדי התרה את האַרטי בחרם — אדרבה, עליו צריך להטיל חרם — כי מאין הי' לו החיתר אפילו להשתדל עבורכם ומכל שכן להתרות בחרם — ואני מיד אקרא עליך את הגעסטאַפּאָ."

ברגע הזו נזכרתי את רבנו זי"ע בבואו מקמעטקאָ הרשע, ומחשבה עלתה בלבי שלא אשכחה לעולם לאמר, אוי לך תלמיד סורר ומורה, עדיין לא למדת — באותו רגע הרגשתי שהרשע הזה חושב שאני אני הוא אותו הלאַנדעסראַבּבינער הזה מנייטרא, שונאם אשר עמד כנגד עצתם העמוקה להכריח את היהודים בדרך רצח זה ל ש מ ד — הוא יודע מכל הדרשות, והעלים הנדפסים שיצאו בחתימת רבנו לעורר את ישראל ל ע מ ו ד ב נ ס י ו ן ה ז ה — כמסופר להלאה — ולפיכך הוא מלא עתה כעס של רציחה — וקפצתי אל הדלת, הרמתי אגרוף וקללתיו קללה נמרצת, ורצתי כאשר היה כח ברגלי.

נשתקעתי בפרעשבורג, ו ב ת ו ך ועד המסתתר נסיתי להציל את הכלל בנסיונות שוא — ו מ ב ח ו ץ טרחתי לריק ובהלה להוציא את בני ביתי ותלמידי הישיבה מן מחנה סערעד כדי להביאם במחבואות — עד שבמחרת יום הכפורים הטפני ברונער הרשע בראש כל יהודי פרעסבורג, ואחרי ככלות הכל שלחני בפקודה מיוחדת לאוישוויטץ עם בני ביתי הי"ד — ועשה ממני כ"ב ציורי פאַטאַגראַפיא, ושלחם עם הפקודה — ואחר שקפצתי מעל המסע במלוא חפזונה — ובאתי בהחבא כמו שיסופר להלאה — כשנודע הדבר להרשע ברונער ושאר הרשעים שלא הגעתי לאושוויטץ, שמו סכום של שכר מציאה על ראשי, והכריזו בראַדיאָ על כך. ואני הייתי מתחבא במערה — ואיש טוב, מר פונק שמו, הגיד לי על ככה — והי' פונק זה מתחפש ומתלבש בתורת נכרי בשוק, לפי שמראהו לא הי' דומה לבר ישראל, והוא הי' שר חיל במלחמה הראשונה בחיל עסטרייך, והי' מכיר וידיד טוב לי, הי' בא לפעמים בתוך המחבא, כדי להביא איזה צורך נפש. והוא הי' איש זהיר ומתון הרבה, נבון, שם על לב כל ענין.

ויהי היום באמצע החורף תש"ה, ויבא אל המחבוא וספר לי כי עתה בא סכום גדול כסף דזשאָינט, ע"י צלב האדום, לחלק אותו למסתתרים, וששמו את א ו ת ו ה נ ו נ ט י ו ס לראש בדבר הזה, וגם אותו, את פונק, לאחד מן הפקידים. והיתה הפקידה לו שיחפש אחר מחבואות כדי להביא

עזרה להמסתתרים שם. ופתאום קרא אותו הנונטיום לקרן זוית בשעה שהוא קושר אצבעות ידיו זה לזה כדרכם, בשימת מסוה של קדושה על הפנים, ויאמר לו, שמעתי שידידי האהוב לי עד נפש הרב מנייטרא חי ומסתתר בבונקער, איך לבי מלא שמחה על זה, אולי תדע אי׳ מקום מחבואו כי מאוד הייתי חפץ לבקרו שם — ומר פונק, הנזהר והמתון, אף על פי שידע, אמר שעדיין אינו יודע אלא שיבדוק אחרי, כי אמר בלבו אסור לו לעשות דבר בלי שישאל אותי מקודם — מאחר שהי׳ כאן אותו כרוז על הראַדיאָ — אף על פי שלא ידע מאומה מכל מה שהי׳ ביני ובין אותו הנונטיום — וספרתי לו הכל — ואיך כשיצאתי ממנו קללתיו, ואמרתי לו בברחי כי בעזר השם לא אמות, ועוד יהי׳ בינינו חשבון אחר המלחמה — ושאין ספק שהוא מבקש כעת מותי, כי קרב היום — וממילא שפונק לא ידע מקום מחבואי אף כי עוד הפעם שאל אותו על כך.

ואחר סוכות תש״ג נקרא קאַלאי המיניסטער הראשי בהונגאַריא למעונו של הרשע — ואמר לו דברי התעוררות על היהודים בהונגאַריא — והראה באצבע על חכמת שכנם סלאַוואַקיא המלוכה הקאַטולית, שעשו הלכה למעשה — ודבר על לבו לעשות ליהודי הונגאַריא כמותם — וקאַלאי מן הטובים שבהם היה, והשתמט.

וככלות המלחמה בכה האפפיור שתי בכיות — בכיה אחת על בית ישראל כי נרצחו מעולל עד איש שיבה — ובכיה שניה על אותו הכומר טיסאַ הרשע נשיא סלאַוואַקיא המרשעת שדנוהו לתלי׳ אחרי תום המלחמה.

והנה תנור עשן ולפיד אש

איכה נחשכו עינינו למראה הזאת אשר חזה עלינו אברהם אבינו בברית בין הבתרים — אשר חזה על דור אחרון זה, שמרד בדמו נגד דתו, עד אשר ירד עליו מבול של אש ושקעו בים דם ודמע.

ויהי ביום השלישי, בשני בשבט תש״ב, נתאספו ארורי עם ארור במרחץ זואַנזע אשר בגרמניא המרשעת — ובמצות שר הטבחים מרצחם העליון, ובמעמד שלוחים מיוחדים מכל אגפי ממשלתם, החליטו לאבד מזקן ועד יונק,

מן המצר

כל נפש מזרע ישראל, אשר בכל הארצות, אשר באיראָפא, אזיא, ואפריקא, אשר חשבו לנצח עליהם במלחמתם.

ועמדו למנין ומצאו כי יותר מן עשתי עשר אלף אלפים גויות יהודים מוכנים להם לשחיטה הזאת, באחת ועשרים מדינות אשר הביאו בחשבונם זה, מצפון איראפא ואזיא עד צפון אפריקא — ממערב איראפא עד מערב אזיא — וסלאָוואקיא המרשעת — המדינה הארורה הזאת — היתה אחת מהם.

ולמען חטיפתם לכלוב, להכינם לשחיטה הזאת, יחדו מחוז מיוחד בארץ פולניא — וחק שמו לגזול מכל היהודים כל רכוש, ולמנוע מהם כל אומנות ודרך פרנסה, ולשעבדם ולהכותם ולהרגם בכל מיני אכזריות, כדי להביאם רעבים ועיפים וחלשי דעת לכלוב הזה.

ולמען שחיטתם נתנו צו, להעמיד ביד ישראל בתי מטבחים — בסתרי היער, במקומות מיוחדים בארץ הדמים הלזו — וקצבים העמידו להכות כל שן זהב מלחי החללים, ולגזוז את שערם ולהפשיט עור קצתם — ואת השערות לעבד בבתי מלאכה מיוחדים לכך — ואת העורות לעבד לכלי תענוג ושחוק לנשותיהם — ואת הזהב להביא לאוצר הממשלה.

ולמען הבשר והעצמות של הנשחטים, החליטו להעמיד ביד ישראל, בתי שריפה ותבשיל — להפריד את הבשר ואת העצם לכל מיני הרכבותיו ולעבד כל מין ומין לצרכו ולתכליתו על פי חוקי חכמת המרקחת — ולבשל את הלב הנשחטים לבורית, לכבס בו עור הגרמנים הנקיים מכל הטא ומום.

והיו הרוצחים האלה חכמים מאוד להרע — ושאלו בלבבם מי מן המדינות תתחיל בשחיטת היהודים — אם גרמניא או אחת מן הממשלות אשר נכבשים תחתה במלחמה תהי' המתחלת — שאר העמים בני בריתה לא יביאו ממנה ראי' — כי יאמרו, גרמניא מיוחדת היא בשנאת ישראל.

לכן טוב הדבר אם ההתחלה תהי' באחת מן הממשלות מבני בריתה של גרמניא, מן השמשים הקטנים שלה — אשר למראית עין עומדים בפני עצמם — ומי יתרצה לעצה הלזו יותר מן מדינה קאַטולית אשר שנאת ישראל היא עיקר כל העיקרים באמונתה, ומי יחיש וימהר לקנות שכר שמים וארץ בהשלמת העצה הזאת יותר מן כומר קאַטולי העומד בראש מדינה קאַטולית — ומי יהי' מוכן ומזומן להיות המתחיל יותר מן מיסא הכומר הקאַטולי נשיא ממשלה הקאַטולית המרשעת אשר בסלאָוואקיא הארורה — ויהי כן.

מן המצר

וויתה סלאוואקיא המלוכה הראשונה להתחיל בכליון היהודים בחוק, ומשפט, וסדר, עוד לפני גרמניא עצמה, ולפני פולין, ושאר המלוכות אשר נשתעבדו לגרמניא — באופן שהמסעות הראשונות לאושוויטץ היו יהודי סלאוואקיא.

והיתה המדינה הקאטולית המרשעת הזאת, למשל ולראי׳ ביד הגרמנים הארורים בכל שאר ארצות ששמו מדרם לרגליהם לאמר למושלי צרפת, בלגיא, והולאנד, וארצות הבאלקאן בכלל — והונגאריא בפרט — ראו את חכמת סלאוואקיא ואת נאמנותה — שמסרה לנו את כל היהודים שלה מדעת עצמה — ועוד הוסיפה לשלם חמש מאות מארק לגלגלת עבור שאנו פוטרים אותה מהם — והם עובדים עתה עבודה אצלנו ואינם הומסים עוד את הארץ הזאת כאשר חמסו אותה אלף שנה — וכל כוחם וקנינם עזבו בארץ להעשיר את יושביה — גם אתם עשו כן, ולמדו קל וחומר ממדינה הקטנה הזאת אשר הנשיא שלה הוא כומר קטולי — והדת הקטולית היסוד היא למשפטי הארץ — ולא הססו, והיו הראשונים — ולא הי׳ להם שום מניעה לא מצד הדת, ולא מצד רחמנות, על אחת כמה וכמה שעליכם לעשות כן.

בפירוש התגאו בכך בזכרון הדברים אשר על פנקס הממשלה בסלאוואקיא בדבר הקנין אשר בין גרמניא וסלאוואקיא בענין גירוש היהודים.

המיניסטער הראשי דר. וואיטעך טוקא נשא ונתן היום עם שליחו של הרייכספיהרער... שיש לו צו פה אל פה מן הרייכסקאנצעלאר והפיהרער... לעשות סוף לשאלת היהודים באיראפא... סלאוואקיא היא המדינה הראשונה אשר הממשלה הגרמנית מוכנת לקבל את היהודים שלה ברשותה... הממשלה הגרמנית תשגיח על היהודים ברחמי אנושי כמה שאפשר....

ועוד קודם שנתאסף חבר בליעל, הפארלאמענט הסלאוואקי, והסכימו על החוק לגרש צעירי ישראל — נפלו הגנדרמים ו״שוטרי-הלינקא״ הארורים, על בתי ישראל, וסחבו מחיק אב ואם הבחורים והבתולות מט״ז שנה ומעלה — ושלחום לאוישוויטץ, למען יהיו שם הראשונים להתחיל בכליון בית ישראל באיראפא — ה׳ ינקום דמם.

מן המצר

והי׳ זה לפני פסח תש״ב — ואוי לבכיות בלילי סדר בשנה ההיא על שלחן משפחות האומללות — אשר בכל מר לבם עדיין לא ידעו עד היכן האסון מגיע — כי הרשע הערום וויסליצעני זה, פעל, שהגיעו איזה ימים אחר נסוע מסע הראשון, כמה מאות מכתבים שכתבו צעירי ישראל הללו, מן ״בירקענאו״ לאבותיהם לאמר, שבאו למחוז חפצם, והמה ששים ושמחים שם מעבודתם המטובה — וישבו האבות המבכים וחפשו בכל ספרי מפתח לערי גרמניא וכפריה למצוא את שם הנרקב הזה ולא מצאו — ובכל זאת מה שאדם רוצה חושב ואומר הן — התקוה גברה על השכל והאמינו כולם שכן הוא, שהם חיים ועובדים שם, אלא שדאגו על בריאות גופם של בניהם ועל טוהר גופם של בנותיהם — ועל אופנים איך לשלוח להם חבילות מזון ומלבושים — ויהי כאשר נפלו הרשעים אחר כך על קהלות ישראל וסחבו במסעי הרצח את כל המשפחות גם יחד מזקן ועד יונק, כבר נכספה נפש רבים מהם ליסע במסע ההוא אל הבן ואל הבת אשר הלכו לפניהם ואשר אך עתה קבלו מהם מכתב כי יש שם מקום של חיים ועבודה.

ולעתותי פסח תש״ב, הדת נתנה בסלאוואקיא המרשעת לגרש את היהודים כלה, ולמסרם לרשותו של הגרמני — חוץ מן המשומדים — וחוץ מן יהודים נחוצים לפרנסת הארץ — והי׳ להם טעם מובהק להוציא חוץ לחק הגירוש איזה יהודים מטעם הזה, שהם נחוצים לפרנסת הארץ — כי הרשעים שנתנו עיניהם בבתי מסחר הגדולים של היהודים — לא היו בקיאים בטיב משא ומתן כלל, והיו נצרכים שיהודים הללו ילמדו אותם את דרכי המסחר — וכשיהיו ככר מלומדים, אז יגרשו גם אותם.

ובפסח תש״ב ככר התחילו לעשות כלה בגירוש הקהלות כולם, הי״ד — והיתה הקהלה בטירנוי הי״ד, הראשונה בין כל קהלות ישראל לגלות המר הזה — היא הקהלה הקדושה מקום מושבו של רבנו זי״ע ובית מדרשו בתחלה — עיר בית אבותי זי״ע.

והיתה אפוא הקהלה הקדושה הזאת מטירנוי, הראשונה לעלות על המוקד אשר באוישוויטץ — והיא היא שפתחה בגזרת עליון את סדר הקרבנות הגדולות והאיומות של אלפי קהלות קדושות, ושל אלפי אלפים נפש ישראל קדושים, שעלו על זה המזבח הנורא —

ולא זו בלבד שנגזר על בני טירנוי הי״ד להיות הראשונים לעלות על המזבח, אלא שנגזר עליהם גם לבנותו — וכשהגיע מסע טירנוי לאוישוויטץ,

מן המצר

שמו הרשעים עליהם את המלאכה של שכלול בתי ההרג והשריפה — ושמו אותם על הבנין המקולל של קבלת המסעות — ויען שהלק גדול מאנשי טירנוי היו משתתפים ב"מסע קאנאדא" המוזכר לעיל — ולפני הגירוש היו מקוים בכליון עינים בכל יום שסוף כל סוף תבא רשות הכניסה לקאַנאַדאַ, קרוב הדבר לומר שהם היו אשר שחקו למות הנורא הזה, וקראו את המקום ההוא "קאַנאַדאַ" — לאמר, כמצחק וכמהתל בעיני מותם, הגענו לקאַנאַדאַ — למקום שקוינו לבוא אליו להמלט על נפשנו — ומכאן נשתרבב השם "קאַנאַדאַ" שבו נודע אחר כך מקום ההוא הארור, לכל באי אוישוויטץ, הי"ד.

ולשמועה כי באה שירדה הגזרה על טירנוי בעו"ה, הברחתי בערב הפסח את אמי ואחיותי הי"ד לנייטרא הסמוכה כדי להרויח זמן — ובש"ק פ' שמיני כבר הגיע סיעת הרוצחים המגרשים הסלאַוואַקים — והגרמנים המשגיחים עליהם — מן טירנוי, לנייטרא.

העדה הקדושה הזאת — קהל נייטרא — איכה הוליכו אותם כצאן לטבח אל המסעות — הישתכחו הצורות הקדושות, בשר ודם שכולו נשמה — תלמידי חכמים גדולים צדיקים גמורים, ואנשים ונשים פשוטים תמימים יראי השם — השיתכחו האבות והאמהות והילדים — האבות שהלכו בגלות הזה, ואין בידיהם כלום רק טלית ותפלין, וחומש חק ישראל, ואיזה מסכת — האמהות, אשר לא הוליכו עמם אלא מנורה של שבת, וחבילה של נרות, ואיזה חתיכות מזון למען הילדים — הילדים, ילדיהם הטהורים אשר הלכו אחריהם ושכבו בחיקם במסע רצח הזה — מי בעולם יאמין לנו מחר, את חייהם הקדושים ואת מותם הנורא, אם אנו בעצמנו ככה נשכחם היום הזה.

איך עמד לעומתם מסביב המון גדול שש ושמח, מלא וגדוש מאמונה הקטולית — אנשים ונשים לאלפים, שנופלים תמיד על ברכיהם למראה כומר וכומרת — איכה שמחו ורקדו על השלל המוכן להם מבית שכניהם האומללים האלה, אשר חיו עמהם יחדיו מיום לידתם עד היום הזה — איכה צחקו ושחקו למראה הילדים והעוללים בחיק אמותם המוכנים לאבדון — ואיך נתמלאו כל בתי אמונתם שמחה לדעת כי יצא הכליון על העדה היהודית הזאת, אשר עמדה עמהם בנייטרא קרוב לאלף שנה — ואך שלום ומישור פעלה כל הימים.

אי' סופר אשר יספר, וצייר הצר צורה לחי' הטורפת הזאת המלובשת בלבוש עבודת שמים, ההמון הזה אשר באצבעותיהם המלוכלכות בדם, מכים צורה של שתי וערב על החזה המלאה רציחה — ופיהם המזוהם מלא רחש

מן המצר

לאמר, צדיקים אנחנו ולא חטאנו כמו היהודים החטאים האלה — ולעיניהם, ולמצותם, ובכח מכותיהם, כורעת כל העדה היהודית הקדושה הזאת על הברכים — ופתאום למען זעקת בכי של זקן אחד נשבר, מכים גם המה, להבדיל, הכאה על החזה — הכאה אחרת — קוראים גם הם קריאה בפיהם הקדוש — קריאה אחרת — לאמר, אין אנחנו עזי פנים וקשי עורף לומר לפניך ה' אלוקינו ואלקי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו — אבל אנחנו חטאנו — אשמנו בגדנו —

איכה יבינו הכומרים הזקנים הרשעים — הצדיקים, אשר בפיהם מכפרים לכל פשעי עדתם המרשעת — הצנועים, אשר בגלוי לא נשאו אשה כל ימיהם, ובסתר מלאו את כל תאותיהם למאות — האכזרים, אשר לא ידעו הטעם של חיי משפחה — איכה יבינו הם לזעקו של אותו הזקן אשר התחיל להצעיק לשמים את הודוי של העדה הקדושה הזאת — אותו הזקן, הישיש ראש העדה, שעמל כל היום לפרנס ביתו מיגיע כפו, ועמד רוב הלילה בתורה ותפלה — תלמיד חכם מפורסם וצדיק תמים מו"ה יוסף האניגסברג הי"ד — אשר שמו נודע בכל העיר לבני ברית ואינם בני ברית יחד למען נקיון כפו — צדיק בן צדיק, בן לאותו אדם גדול וכשר המפורסם בכל המדינה, מו"ה אליעזר ממאטעסדארף ע"ה, שהי' שמו נודע בין כל תושבי מחוז בשם "קייזעריוד" למען אמונתו וישרו בדברים שבין אדם לחבירו, ולמען צדקתו בינו ובין אביו שבשמים.

ועמד אותו העני המתפרנס מגידול תרנגולים, תלמיד חכם מובהק ומפורסם מו"ה אייזיק ראזענצווייג הי"ד וצעק והתחנן מחלון מרכבת הרצח אל מכיו אשר צחקו צחוק גדל וירקו בפניו — כי איכה יבינו המה הרחמנים, אל בקשת היהודי האכזר הזה, אשר אשתו וילדיו הקטנים סבבוהו, ומבקש את נוגשיו בתחנה ובקשה לאמר, לכו לביתי ותנו מים ומזון להתרנגולים, כי לא אכלו ולא שתו זה יום שלם — עד שראה ר' אייזיק ז"ל את חברו מו"ה משה יודא צילץ הי"ד — אשר באותה שעה נשאר עוד חוץ לגזרה — עומד מרחוק, וצעק אליו בקול גדול — צער בעלי חיים דאורייתא — תנו מים ומזון להתרנגולים — והמה הצדיקים ואנחנו החטאים — המה הרחמנים שאסרו את השחיטה של בהמות ועופות על ישראל האכזרים — המה אשר עליהם אמר הנביא, זובחי אדם עגלים ישקון.

מה מעטים היו אלו שנכמרו רחמיהם על היהודים — ולאשה כזאת אשר בכתה בראותה שסחבו בלילה את הילדים הקטנים הרבים עם אבותיהם,

מן המצר

המשפחה השכנה לה — של אותו החשוב יר"א מו"ה משה אהרן הערמאן הי"ד — אז אמר לה בקומה זקופה שכנה זה איש תמים יר"א יגע ועיף על פרנסתו הכבדה—עליכם יש לבכות, שהגיעה אמונתכם לעשות בנו כך—ועלינו יש להתגאות שלא שם ה' את חלקנו באמונתכם זאת האכזרית.

בסתר אהלו

ויהי בנסוע הארונות, המרכבות האטומות, אשר חי הוציאו לקבר את העדה הקדושה — בנסוע האלפים, בני הקהלה העתיקה מנייטרא, אשר זה אלף שנה, שמשה לקונה במקומה — ויפול רבנו זי"ע על הארץ, ויבך בכי גדול לאמר, עדתי — עדתי הקדושה, אוי לי כי הלכתם — אוי לי כי נשארתי — אוי לעונותי שגרמו זאת — אוי לנו אם עתה נשב בחבוק ידים, ומאומה לא נעשה עבורכם — אוי לנו אם עתה לא נמלא כל חיינו תורה ומצות — עתה שעל כל אחד ואחד ממנו, יש עליו עול תורה ויראת שמים למען רבבה.

כי מאת ה' היתה השגחה גדולה להשאיר את רבנו זי"ע במקומו, למען יגן בזכותו על בית מדרשו — ויסתיר ב ס ת ר א ה ל ו, אלפים ואלפים — אשר הבית הגדול והקדוש הזה היה להם — ת י ב ה במבול, למען גופם — ו י ב נ ה בחורבן, למען נפשם.

כי כמה נסים נעשו בבית המדרש הזה, באלו השנים האיומות — ומי יוכל לזכרם, ומי יוכל להגידם, ומי יודע מספר לאלפים נפש שנצולו בו, ולעשרות אלפים שעל כל פנים נתארכו ימי חייהם — בהשתדלות רבנו זי"ע ויושבי בית מדרשו.

כי הי' בית המדרש הזה, של הישיבה בנייטרא, המקום היחידי בכל ארצות הדמים, אשר—בכל הדרכים של באים במחתרת—יצאו ממנו מכתבים למאות לארצות החפש, מכתבים מזעיקים וטעלעגראמים מעוררים, על ה א ב ד ו ן ועל ה ה צ ל ה — ואם לרוב תם לריק הכח הזה, כי אטמו אוזן לקול הזעק הזה גם אחינו בני ישראל יושבי ארצות החירות, מכל מקום גרמו הצלה ופדות לרבים.

מן המצר

כי הי' בית המדרש הזה מקום ההריון והלידה והפועל לכמה וכמה עצות שגרמו סוף כל סוף הצלה לרבבות — והכל בעצתו העמוקה של רבנו הגדול זי"ע, בכחו ובזכותו, ומסירת נפשו הטהורה עד זיבולא בתרייתא, על התורה, ועל אהבת התורה — על ישראל ועל אהבת ישראל.

והי' בית המדרש הזה של הישיבה מנייטרא — יחידי להרביץ תורה באותם הימים שנשרפה נפשו של ישראל יחד עם גופו — אשר בין כותליו לא פסק קול תורה ברבים, יומם ולילה, ממאות לומדים, בזמן שכבר נחרבו כל בתי מדרש — בכל ארצות הדמים — ואמת הדבר ויציב מה שכתוב בהקדמה לפי' רבנו זי"ע על הגדה של פסח, לאמר —

הנסתרות לה' אלוקנו, ה' לבדו יודע דרך צדיקו של דור — והנגלות לנו, לעינינו, כי מן השמים הסכימו על תורתו של רבנו זי"ע כהרבה הסכמות.

בדורו של שמד, באמצע השריפה, בארצות הדמים, הנהיג רבנו הקדוש זי"ע את ישיבתו הקדושה בנייטרא עד חצי אלול תש"ד — ויודע היום כל איש מישראל מה הזמן הזה אומר.

בכל אלו השנים, לא פסק רבנו זי"ע מתלמוד תורה דרבים בלמוד הישיבה אפילו יום אחד — בימים, אשר כל יום ויום נחשב לאלף שנה, בפחדו ואימתו — והי' הוא ז"ל במחבואות שונות, עם התלמידים — אך לא פסק אפילו משעור אחד, פשוטו כמשמעו.

בחצי אלול תש"ד עדיין היו יושבי בית מדרשו של רבנו זי"ע כמו שני מאות תלמידים, וכמה גאונים מובהקים, צדיקי הדור, שנמלטו בצלא דמהימנותא של בית מדרשו — עד שנלכד גם בית מדרשו הקדוש ביום י"ז אלול תש"ד.

הי' בית מדרשו של רבנו זי"ע יחיד, להשמיע קול תורה ברבים בשעה שכבר נשתתק קול תורה בכל ארץ הדמים זמן רב — בשעה שכבר קיים הקב"ה בעו"ה, בכל בתי מדרשות של ארצות הרשעה את נבואת הנביא (ירמי' ט') כי נצתו מבלי איש עובר ולא שמעו קול מקנה, מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו — וכמדרש רז"ל בפתיחתא דאיכה, על זה.

מן המצר

וכפי גודל המעשים שנעשו בבית המדרש הזה של הישיבה בנייטרא, כן קטרג השטן בשעת הסכנה למנוע הצלת רבנו זי"ע — והיתה התשועה של הצלתו תלוי' בחוט השערה חוץ לדרך הטבע — כי בבוא ועד הרשעים המגרשים — הסלאוואקים, והגרמנים המשגיחים עליהם, לנייטרא — בש"ק פ' שמיני תש"ב — סבבו הרשעים את ביתו של רבנו זי"ע ואת בית מדרשו הגדול, אשר בו חיו תלמידים ומשפחות למאות, והשגיחו שלא יברח נפש להונגאריא הסמוכה — ובאו ראשי הרשעים לחדרו זי"ע, להזהירו בעונש מות מן הבריחה.

ולפי שזה היה הזמן והמקום של תחלת הגירוש, כאמור — היתה חמתם של הרשעים שפוכה בחרון אף גדול ובהשגחה ערומה — ואין דרך לנטות לשום איש בנייטרא בכלל, ולרבנו זי"ע בפרט, כי כל עיני הרשעים היו שם.

ויצא הכרוז מטעם שופט המחוז להעמיד כל היהודים במשך שלשה ימים רצופים לפני ועד מיוחד להכתב על "רשימה" — ומקום הועד הי' ב ח צ ר ה י ש י ב ה — וסוף הרשימה היתה חטיפה בו ביום למסע הגירוש.

לחנם דברתי על לב רבים שלא ילכו אל הרשימה — אולי יהי' מקום לזה או לזה להחבא במשך ג' ימים הללו, וכשיעבור הזעם של הרשימה והחטיפה, אפשר שיהי' מקום לבריחה להונגאריא או לאיזה מקום אחר של הצלה — וחוץ מאיזה משפחות שטמנו עצמם במחבואות שונות — לא שמעו לדבר אלא בני הישיבה שטמנו עצמם בעליות ומרתפות של החצר הגדול ההוא — ולפי שהיה חצר הישיבה רשות הרבים למען מאות המשפחות שבאו כצאן לטבח לגשת אל הרשימה, לא הרגישו השוטרים בהולכים ושבים, המסתתרים, הבאים שם במחתרת להציל נפשם.

והכל הי' חייב לעמוד לפני הועד — ומי שהביא כתב ראי' שנשתמד לפני זמן הגירוש, נתפטר — וכן מי שנמצא נחוץ לפרנסת הארץ — וכן כל האנשים בגי איגוד היהודים — האוסטרעדנא זשידאוו.

ולרבנו הגדול זי"ע לא הי' מקום להחבא מפני ההשגחה הגדולה אשר עליו — ולא הי' לו מקום להפטר על פי חק הגירוש — ורצו הארורים שהוא וביתו יהיו ה ר א ש ו נ י ם לבוא לפני הועד למען "הרשימה" — ויזכר ה' את זכותו של המנוח הרבני איש יקר רוח המצויין מו"ה אהרן וויים ע"ה, ראש איגוד היהודים בנייטרא, שבא לפני שופט המחוז לבקש שימתין על

מן המצר

רבנו זי"ע עד אחרונה — אולי יהי' מקום להפטר באיזה אופן כשנרויח אך איזה זמן בע"ה.

וכבר נטה היום הראשון של שלשת ימי החטיפה הנוראים עד שראינו כי בסעיף אחד בחק הגירוש—שלא ידעונהו בכתב עד הזמן ההוא—יש כאן מקום פטור לאדם שלא היה עדיין בעולם הרבנות בסלאוואקיא, למען רב המדינה שהוא הרב "מפרעשבורג"— וזה עשו למען כסות עינים על צרכי הדת של אותם היהודים שלא נשתמדו, ושעזבו בארץ לצורך עצמם, בתורת "יהודים נחוצים לפרנסת הארץ"— ולפיכך בראו את הבריאה החדשה הזאת, של שני רבני מדינה, אחד שומר דת, ואחד חפשי— ובפרעשבורג לא הי' באותו זמן לא רב לעדה החרדית—, כי הרהגה"צ האב"ד שליט"א עזב את הארץ — וכן לא הי' רב לעדה החפשית — ולא הי' ולא נברא מעולם רב מדינה בסלאוואקיא.

נפתח אם כן כאן פתאום פתח של תשועה גדולה להלכה — אבל אין להביאו למעשה — ואין כאן זמן אלא שני ימים — ואין יוצא ובא — ואין דרך לבוא לפרעשבורג עיר הממשלה, לדבר דבר.

ובכן ישבתי שתי לילות וימים ליד הטעלעפאן והתחננתי לפני כל יודע ומכיר בפרעשבורג והקהלות מסביב לאמר — הלא רבנו זי"ע היחידי הנשאר בארץ מן ועד הרבנים של הלשכה האַרטאַדאָקסית, וממילא שבאמת הוא רב המדינה, ולא חסר אלא שיהי' גם הרב מפרעשבורג— ומאחר שאין רב כעת לפרעשבורג — ומאחר שבלאו הכי לא יגיע זמן גירוש בפרעשבורג לפי הסדר ששמו אלא בעוד ששה שבועות, יתנו נא הקהל שטר רבנות לרבנו זי"ע — לאמר, שהוא הרב מפרעשבורג.

ונתקבצו ידידי ותלמידי רבנו זי"ע בפרעשבורג ובשאר הקהלות אשר שם היתה עוד הָמנוחה שלימה — וקבצו סכום רב כמו רבע מיליאן קראָנען, ושחדו את הרשעים — ובפרט פעל איש טוב ומצוין מר געלעי ע"ה מטאפאלשאן, שהי' בידידות עם כמה מן הרשעים ועם שופט המחוז בנייטרא— וביום השלישי אמר לי על הטעלעפאן הרבני החשוב מו"ה אהרן יודא קעמפנער ז"ל, שמסר נפשו על הדבר הזה בראש שאר מתעסקים — שהיתה אסיפת הקהל והסכימו לתת את שטר הרבנות — ושכתב פטורין מן המינים-טעריום הפנימי הוא על הדרך, ביד שליח מיוחד. וכן היה, כי הגיע הכתב בשעה האחרונה, ונתפטר רבנו זי"ע ובני ביתו שלא הגיעו לח"י שנה.

מן המצר

.והטעלעפאָן אשר עליו הי' הדיבור הזה למען הצלת רבנו זי"ע וביתו, הי' של המנוח יר"א ואיש טוב ומטיב מו"ה משה יודא צילץ הי"ד, אשר באותה שעה נשאר-עוד חוץ לגזרת הגירוש בתורת יהודי נחוץ לפרנסת הארץ—ואחרי תום המלחמה נמצא שאחי צדיק תמים מו"ה עמרם הי"ד כותב בזכרונותיו, **ששלם מכים הישיבה אחר כך שלשת אלפים קראָנען תשלומי טעלעפאָן של שני ימים הללו**—ועד עבור המלחמה, עד שמצאו זכרונותיו, לא ידעתי מזה, כי הוא ז"ל בצדקתו הי' מפרנס בית אמי מורתי ואשתי וילדי הי"ד — בהיותי טרוד כל הימים בפרעשבורג — ולא רצה להטיל עלי דאגה, שהי' ביכלתו למצוא עבורה פשר בלעדי.

ומאחר שהי' מקום לרבנו זי"ע להשאר בנגלה ובהיתר בבית הישיבה ובחצרותיו, הי' מקום למאות תלמידים ורבנים ומשפחותיהם לחסות בצלו בנסתר במחבואות — וגם לי ולביתי בתוכם — וכשהורגלו השוטרים בדבר שבית רבנו זי"ע ובית מדרשו והחצר הגדול סביבותיו הוא ענין של היתר, נעשה מחצר הזה היתר של ערובי חצרות מסביב, בכח של מתנות והשפעות להגנדרמים והשוטרים—עד שנתהפכה הישיבה למקום הטמנה להרבה משפחות שברחו מכל הקהלות למצוא שם מפלט — ועד שאחר זה היתה מקום מעבר לאלפים שבאו מפולין, דרך הישיבה ובהשתדלותה, והלכו משם הלאה להונגאריא.

וכל כך נתפרסם בארצות הדמים שמה של הישיבה הזאת למקוב תורה וצ"ל—עד שנשתרבב בפה כל הבריות מפולין עד הונגאָריא לקרותה בשם הכנוי "וואָטיקאָן" — ואפילו הצוררים בעצמם קראוה כך— לאמר, כמו שהוואטיקאן הוא המקום שמשם יוצא הוראת אמונתם ולפיכך יש לו הדין של בין העמים, לאסור מדרס עם אחר לרשותו ולהציל בין חומותיו כל בורח על נפשו—כן, להבדיל, היתה הישיבה הזאת המקום היחידי של הרבצת התורה והיו חצרותיו הגדולות למעשה מקום הצלה לאלפים שברחו בין מחיצותיה.

ומיד בש"ק פ' שמיני תש"ב יום הראשון של ג' ימי החטיפה, עוד טרם בא כתב הפטורין לרבנו זי"ע, וטרם ידע מאפשרותו, משך את התפלה והלמוד לחדרו, ובכל המון הרשעות אשר סביב לו בבית הישיבה, אשר שם היה מקום הכינוס להרשימה והחטיפה — וכל הרשעים החוטפים נתכנסו לשם — **לא הפסיק אפילו יום אחד מתפלה ותלמוד תורה ברבים.**

מן המצר

והי' זה תחלת זמן הקיץ להישיבה — וכאלו לא אירע דבר זתחיל רבנו זי"ע את הלימוד לזמן הקיץ — ומאחר שבזמן החורף התחיל ללמוד עם בני הישיבה מס' שבת הי' אז — בימי הזעם — למוד הישיבה מגיע במס' שבת להסוגיות של הטמנה — סימנא מילתא, כי מן השמים הסכימו כי תהיה הישיבה הזאת, מקום הטמנה גדולה, למאות תלמידי חכמים, ולאלפי ישראל פשוטים, שתי שנים ומחצה — עד תום כל הקהלות — ועד סוף כל הישיבות בארצות הדמים — עד אשר גזר דין אמת בעו"ה — שעל חורבן הישיבה הזאת בתחלת תש"ה — יהיו נשלמים כל הקרבנות כולם, ויחרב המזבח אשר באוישוויטץ אחר שהגיע לשם המסע האחרון אשר בו ביתו של רבנו זי"ע והרבנית הצדקת זי"ע עם זרעה, ובתוכם אשתי וילדי הטהורים הי"ד.

ובאותם השלשה ימים של החטיפה בנייטרא, כמה פעמים באו הרוצחים לחדרו של רבנו זי"ע וכשראוהו מסובב בין התלמידים משוקע כולו בתלמודו, נסוגו אחור — ופעם באותם הימים קפצו לתוך החדר בשעת התפלה, וכלי הזיין בידיהם, ופיהם מלא קללות נמרצות, ורבנו זי"ע הי' קורא בתורה מעוטף בטלית ותפלין, ולא הפסיק אפילו לרגע, והמה לאט לאט הפילו הזיין מידיהם, ונטלו הכובע מעל ראשם — ומנהיגם בקש ממנו מחילה.

הי' רבנו זי"ע גבור כארי באותם השלשה הימים בשעת התפלה והלמוד ברבים — אבל כשעברה השעה של אמירת השיעור איכה נתמלא חדרו זי"ע בבכי ואנחה, כשבאו אנשי נייטרא עם משפחותיהם הי"ד לקח ברכת הפרידה ממנו זי"ע — ובין גברא לגברא כשהלכו להם אחד אחד עם ילדיהם הטהורים והנקיים מכל חטא, איכה הפיל עצמו רבנו תמיד על המטה בבכי גדול מרעיד כל אבר ואמר אין אני יכול, אין אני רשאי להשאר פה—אני צריך לילך אתם — הלא אנכי הרב שלהם — ובודאי שעונותי גרמו את אסון הזה על קהלתי מלפנים בטירנוי — ועל קהלתי עתה נייטרא — הלא מצינו שהלך ירמי' הנביא עם הגולה, אף שנפטר מן הגזרה — הלא לחלול השם יחשב לומר, הלכה העדה בגולה והרב נשאר במקומו — עד שדברתי תמיד על לבו לאמר הלא למשא ולטרחא יהי' רבנו על אנשי העדה בגלותם — שלא די להם בדאגת משפחתם אלא עוד יתוסף עליהם דאגה עבור רבם — ואדרבה כשישאר רבנו כאן בהיתר של הרשעים, ויכשיר את החצר הזה הגדול בשכנו בו, יהי' מקום לנו בני ביתו הגדולים, למעלה מן ח"י שנה, ולתלמידיו, להסתתר — ובזה יציל נפשות רבות.

מן המצר

ואיזה שבועות אחר שנתפטר רבינו זי"ע מידם בדרך הזה בתורת רב המדינה, חזרה התפלה וחזר הלמוד מחדרו לבית המדרש — ותלמידי הישיבה עשו לעצמם מחבוא תחת דוכן האלמינ"ר של קריאת התורה — שהי' לו קצת אורך ורוחב והי' גבוה ג' מדרגות — להסתתר שם — שוכבים צפופים בלחץ, דחוקים, ונדחקים זה על גב זה — בשעה שלומד רבנו זי"ע את השעור — דבר יום ביומו — את השעור שלא הפסיק ללמדו ברבים אפילו יום אחד פשוטו כמשמעו — בכל זמן הגירוש שתי שנים ומחצה — מתחלת זמן הקיץ אחר הפסח תש"ב בימים של תחלת הגירוש בנייטרא עד סוף זמן הקיץ תש"ד בימי הסליחות זמן גירוש נייטרא באחרונה בקום גזירת הפארטיזאנים.

וכשהורגלו הגנדרמים והשוטרים בהתפלות והלמודים בבית המדרש של רבינו זי"ע עד שנדמה להם בית המדרש הזה לרשות הרבים של היתר, לאט לאט התחילו להתגלות בין כתליו בריש גלי, התלמידים — והבורחים הרבים — רבנים ותלמידי חכמים שנתקבצו שם מכל המדינה — והעוברים והשבים בורחי פולין, שהלכו יום יום דרך הישיבה, כתות כתות — יחידים ומשפחות גדולות — ונשתהו ונתפרנסו שם, לימים רבים, לחדשים ושנים.

ובכח הסגולה שהנהיג יעקב אבינו לדורות — מנחה לעשו — גילו לנו אחדים מן הגנדרמים תמיד כשהיו הרשעים מכינים חטיפה פתאומית על הבית, ומיד נשמע קול ההתראה של המשגיחים הממונים על כך, והכל נתעלם בגגים ממעל, ובמרתפים מתחת, למחבואות שונות ומסובכות — כי כשם שהי' כאן אותו המחבוא המעוטף בלבוש הקדושה של מקום קריאת התורה מתחת דוכן האלמינ"ר, כך להבדיל הי' בחצר בית המדרש מחבוא בדמות בור של טנופת מכוסה במושב בית הכסא — ובין שני הקצוות הללו של מיני מחבואות, היו כאן אחרים בינונים מינים ממינים שונים — וכשבאו החוטפים בכעסם לא מצאו נפש של איסור.

שומע תפלת כל פה הוא לבדו יתברך יודע ערך ומדה להתפלות והבכיות אשר שפך לפניו רבינו זי"ע בבית המדרש הזה שנתמלא באותם הימים מתפלות ובכיות של תלמידי חכמים ויראי ה' מפה אל פה.

ומי בין התלמידים הרבים של רבינו זי"ע, שחיים עדנה היום, הי"ו, לא יזכר את גודל ההתעוררות כשאמר רבנו זי"ע, כמנהגנו אנו בני אשכנז, את הפיוטים שסדרו לנו רבותנו בעלי התוספות ז"ל לאמרם בשבתות שבין פסח לשבועות על גזירות הקהלות שהיו בימי הספירה בשנת תתנ"ו.

מן המצר

ואותם המעטים מן התלמידים שנשארו בחיים, שהתפללו עם רבנו זי"ע בזמן השמד, איך ימצאו המה פה ולשון להגיד לדור אחרון על התחנה ועל הבכי' כשהתפלל רבנו זי"ע אותם הפיוטים באותם השבתות שבין פסח לשבועות בשנת תש"ב — כשבאת הגזרה הנוראה עלינו להגיד לנו פירוש המלות הקדושות והאיומות של אלו התפלות — אז כשטעמנו טעם אבותנו קדושי קדם שסדרו אותם — באותם השבתות, אשר אז כמאז — בימי הספירה בשנת תתנ"ו, ימי דין ישראל מזמנם של תלמידי ר' עקיבא — הלכו בגולה יהודי סלאָוואקיא ב ר א ש כ ל י ה ו ד י א י ר א פ א — ועדיין לא ידענו — אז בשנת תש"ב — את עומק האבדון אשר נטמן תחת שמות הארורים של אוישוויטץ וטרעבלינקא, אשר גלו לשם.

ומי ממנו לא יזכר לעד את האנחה אשר לא תשכח — בשבתות שבין פסח לשבועות בשנת תש"ג — כשכבר ידענו את כל הנעשה, שאחינו הגולים במחוז לובלין כבר נהרגו כולם עם אלפי אלפים ישראל בפולין ושאר גולים הי"ד — ואיך נמס כל לב, כשלו כל הברכים על הבכיות ועל האנחות כשעבר רבנו זי"ע לפני התבה בשבתות שבין פסח לשבועות בשנת תש"ד לומר אלו הפיוטים — כשירדה הגזרה על הקהלות הקדושות שבהונגאריא — וידענו אז בבירור גמור שיום יום נשחטים ונהנקים ונשרפים י"ב אלף אנשים נשים וטף, ה' יקום דמם הטהור.

מי שמע וישכח את זעקת הלב ממעמקים, כשהגיע רבנו זי"ע אל החרוז ט ב ו ח י ל ד י ם הכינו, ב ר כ ת ה ז ב ח כונו, שמע ישראל ה' אחד וניחדנו — אז כשלמדנו ה ד י נ י ם הללו הלכה למעשה, וידענו שכוון הפייטן הקדוש באמרו ב ר כ ת ה ז ב ח כוונו, על הדין המפורש בתשב"ץ, ואשר רבנו השל"ה כוון לחדשו מדידי' שכל בן ישראל הנהרג על קידוש ה' חייב לברך בשם ומלכות לאמר, ברוך אתה ה' אמ"ה אשר ק ד ש נ ו ב מ צ ו ת י ו ו צ ו נ ו ל ק ד ש ש מ ו ב ר ב י ם — אז כשנראה ללב כולנו איך באותם השבועות האיומות בודאי ברכו את הברכה הזאת תלמידי חכמים ובעלי בתים פשוטים, יראי ה' שלימים, תמימים וצדיקים, אשר רובם ידענום אותם ואת ביתם הי"ד — אז כשהי' עלינו תמיד כאלו אזננו שומע את הצעק של אלפים אנשים ונשים זקנים וילדים — את הצעק האחרון הקדוש, אשר צעקוהו רבבות אלפי ישראל על קדוש שמו מדורות עולם של שמד והרג — הפסוק של מלכות שמים — שמע ישראל ה' אלוקנו ה' אחד — כמו שהזכירו הפייט הזה בדורו של שמד בימי רש"י ורבותנו בעלי התוספות.

מן המצר

והי' זה באותם השבועות כשהזעיק בית המדרש הזה בקול גדול את אחב"י האומללים בהונגאריא, שידעו ויודיעו את הגורל הממתין עליהם — ולא האמינו — כשצעק בית המדרש הזה מרה אל ארצות החפש, לעורר את אחינו אשר בראש מוסדות ישראל הגדולים, להרעיש כל ממלכות הארץ, שהי' שם כשבכה רבנו זי"ע את תקון החצות שלו בבית מדרשו ותלמידיו למנוע את הטבח הנורא הזה — למען יזעיקו כל יושבי תבל, לידע ולהודיע פירוש המלות של אוישוויטץ וכל שאר מחנות הרצח — למען יתנו את מחיר הדם אשר שאל הרוצח — ולמען ינפצו ויחריבו את הדרכים של מסעי הרצח — ולא שמעו ולא הבינו — וגם השתיקו והחרישו בעו"ה.

ותיקון חצות של רבנו זי"ע בבית מדרשו — מי ששמעו פעם אחד בחייו, הישכחהו — ובשנת תרצ"ד בין המצרים, בין י"ז בתמוז וט' באב, נזדמנו שני גדולי ארץ יחד לנייטרא, הרב הגאון החריף העצום מוה"ר אשר לעמל שפיטצער מקירכדארף הי"ד, שבא לבקר את בנו המנוח הרבני המפורסם מו"ה חיים יושע הי"ד — והרב הגאון הצדיק מוה"ר אברהם דירנפעלד הי"ד, שבא לבקר את אביו המנוח הרבני הישיש מו"ה ישראל ז"ל, ועמדו סמוך לחלון בית המדרש בשעה שאמר רבנו זי"ע תקון חצות עם התלמידים כדרכו בקדש, באבל כבד ובבכי' משברת הלב — ואמר הגאון מקירכדארף ז"ל לחברו הרב הגאון ר' אברהם ז"ל — מה אומר מר על תקון חצות זה — אלמלא הי' מגיע כעת טעלעגראם מירושלים שעתה ברגע זו נחרב בית המקדש, לא הי' כח לאדם להתאבל ולבכות יותר.

ואי' סופר ושוקל אם כן את פחדו של אותו האבל הכבד שנפל על כל מי סביב לו — מבין המצרים של שנת תש"ב — עד שנת תש"ד — בשעה שנישאר הוא ז"ל היחידי מכל תופסי ישיבה, להתפלל ולבכות עם יושבי בית המדרש יחד, על השריפה אשר שרף ה' בכל בית ישראל בארצות הדמים בכלל, ובקהלות הקדש בהונגאריא וגאוני' צדיקי עליון בפרט, שהגיע עתם לשתות מכוס התרעלה בזמן ההוא, הי"ד.

מרגלא הי' בפומי' דרבנו ז"ל בימים הנוראים הללו של שחיטת ישראל לאמר, אין אנו יודעים מה יהי' מחר, ועלינו בודאי מוטל החיוב של שוב יום אחד לפני מיתתך — וכל יום ויום שנתוסף לנו הזכות לקבל עול מלכות שמים בקריאת שמע ותפלה ותלמוד תורה, כדאי הוא לעצמו.

ואף שקשה עלי מאוד הדבור בדבר הזה — לבי מחייב אותי להגיד על מעשה שאירע לי לפני רבנו זי"ע בשנת תרצ"א —

מן המצר

הי׳ זה באותו הזמן שבחרה הקהלה בנייטרא ברבנו זי״ע להיות אב״ד ור״מ שם אחר שנסתלק הגאון המפורסם מוה״ר אברהם אהרן כ״ץ זצ״ל — ורבנו ז״ל הי׳ אז רב בק״ק טירנוי ונהג שם ישיבה גדולה כידוע — ואף שהקהלה בטירנוי היתה קטנה מנייטרא, בכל זאת אנשי טירנוי נהגו כבוד רב ברבנו ז״ל, ומאוד עגמה נפשם על פרידתו — ושתי שנים הי׳ ריב בין שני הקהלות נייטרא וטירנוי — אלו בטירנוי הבטיחו לרבנו זי״ע הבטחות רבות למען הישיבה, לשכללה, להרחיבה, ולהרבות גבולה בתלמידים, ואלו מנייטרא הפריזו על המדה של טירנוי בהבטחות ויעודים — ורבנו זי״ע לא הי׳ יכול לשית עצות בנפשו בהכרעה — פעם הי׳ נוטה לכאן, ופעם לכאן — ואני בן טירנוי, כדין וכחק כל חן מקום על יושביו — עמדתי לצדה של טירנוי, והייתי מתנגד מאוד להליכתו ז״ל לנייטרא — וחדשתי בכל יום טענות וסברות על כך.

ויהי היום באו עוד הפעם אנשים חשובים מנייטרא, ובראשם הרבני הגדול בתורה ובמעשים, מו״ה ליב ווייס ז״ל, ראש הקהל, והרבו הבקשה והתחנה על רבנו ז״ל — והי׳ הרבני מו״ה ליב ז״ל זקן איש דברים, מלאים שכל בכח, וכשגמר את הדבור ראיתי כי נכנסו דבריו בלבו של רבנו ז״ל — רצתי אל הרבני המצויין בתורה ויראה ומדות טובות, מו״ה ישראל אבעלעם ז״ל שהי׳ גם כן איש דברים חריף, ובא הוא ואנשים חשובים מטירנוי בעוד ששלוחי נייטרא בחדרו של רבנו ז״ל, ודבר מו״ה ישראל ז״ל והרבני הצדיק מו״ה ליב שיק הי״ד ורעהו הרבני ירא ה׳ מו״ה אהרן דוד האללע הי״ד בשם העדה מטירנוי דברי בקשה ותחנה אל רבנו ז״ל, ועיניהם ועיני רבנו ז״ל, וגם עיני שלוחי נייטרא ז״ל, זלגו כולם דמע — והיו נראים הדברים שנצחו אנשי טירנוי.

כשהלכו אלו ואלו מבית רבנו ז״ל, נשארתי כדי לעשות מלאכת מכה בפטיש למען הקהלה בנייטרא במצות אנשי טירנוי וברצון נפשי — אמרתי מה שאמרתי — והלך רבנו ז״ל ישר והפך בחדרו שקוע מאוד במחשבות, ופניו לבנים כשלג, ועיניו מביטות באימה לגמרי חוץ לטבעו, ונדמה עלי כאלו אינו שומע מה שאני אומר — העזתי פנים ואמרתי — רבנו אפילו אינו שומע מה שאדם מדבר לטובת טירנוי — עמד רבנו ז״ל ואמר כדברים הללו לאמר — לבי אומר לי שיהי׳ זמן שלא תהי׳ ישיבה בשום מקום רק בנייטרא, ואני רוצה להיות אז שם — — —

וזה הי׳ בשנת תרצ״א — וכך אמר רבנו ז״ל אשר הכל יודעים שהי׳ רחוק רחוק מרעיון כזה — בתכלית הריחוק — ומכל שכן מדבור כזה —

מן המצר

אמרתי בלבי, רבנו ז"ל גברא קפדנא הוא, ומקפיד על סימנים וחלומות, בודאי ראה איזה סימן וחלום, נוטה לפירוש כזה — וה' הטוב יסלח לי שעד כאן העזתי פנים לומר את הדבר הזה אל רבנו ז"ל בפירוש — והוספתי לומר, אין אני מבין את רבנו, איך רבנו יכול להעמיד טענה של חלום כנגד טענות של ממש אשר אנכי אומר — אם בזכות ראשונים הדבר תלוי, ונייטרא קהלה קדומה היא ומוזכרת כבר באור זרוע — טירנוי לא נופלת ממנה, קדומה היא מזמנו של רבנו אייזיק טירנא בעל המנהגים, שנהג בה ישיבה והרביץ בה תורה לכל ישראל — ואם בשל עכשיו אנו דנים, יש ישיבה בטירנוי — ואין ישיבה בנייטרא — ולא הי' בה — ולא יהי' בה.

הניח רבנו ז"ל שתי ידיו על כתפי ואמר לי בקול מתחנן וגם מצוה וגוזר — אבקשך שתשכח לגמרי מה שאמרתי — מאוד מאוד אבקשך שתשכח ושלא תזכיר מזה לאדם.

ובחיי רבנו — מצותו זי"ע שמרתי — ולא הזכרתי אפילו רמז מזה — ולא זו בלבד שלא הזכרתי, אלא שלגמרי שכחתי — עד שנשתתק קול תורה בכל ארצות הדמים, ונחרבו כל בתי ישיבות וננעלו שעריהם — ונשארה הישיבה של רבנו זי"ע היחידית להרביץ תורה ולהרבות תפלה ברבים — ולהציל נפשות רבות בישראל, עד סוף שנת תש"ד — או נזכרתי מן הנבואה שנזרקה בפה קדשו של רבנו זי"ע בשנת תרצ"א — וגיגל זאת יראתי להזכירה, מפני הקבלה שקבלתי עלי במצות רבנו זי"ע — אבל עתה כשהנני מזכיר לאות ולדוגמא ולסימנא מילתא בעלמא, לזכר עולם מה שאירע בבית הקדוש הזה של הישיבה של רבנו זי"ע — גמרתי בלבי שהקבלה הזאת בטלה היא מעתה.

מחיר הדם

ומפסח עד תמוז תש"ב נשלכו משפחות ישראל מעל משכבם בלילות להסחב לרעב ודבר והרג — ולילה אחר לילה התנפלו המשחיתים על כל הבתים בכל הערים והכפרים בכל המדינה, ועל כל סוכה ואוהל אשר בהרי הקארפאטים, אולי ימצא שם נפש יהודי בסתר — ומה גדלה השמחה אם

מצאו את המציאה — ואם זקן בן מאה, או עולל בן שעה אחת, ואם יולדת מקשה לילד, או נוטה למות גוסס — גררו סחבו והפילו אל מסעי הרצח — ואין מעצור.

ויסעו המסעות, פעמים בשבוע, ביום השלישי וביום הששי — ארבעים מרכבות בכל מסע ומסע—שבעים וחמש נפש בכל מרכבה ומרכבה — ונשתתק בכי הנסחבים לקול רעש מרוצת הגלגלים — ואין מעמד.

והי' זה באיזה ערב שבת בתמוז תש"ב כשאירע הדבר שעמדתי בפרוזדור הסמוך לחדרו של האַכבערג — וכל החדרים מסביב מלאים אדם — עומדים צפופים ומגביהים קול זה על זה — משתדלים בתחנה ובקשה בבכי' וצעקה, ועל כולם בספירה של מעות על גבי השלחן, להוציא איזה קרוב מן המסע לשחררו לגמרי — או על כל פנים לדחות לכתו ממסע למסע — ופתאום נשמע קולו של האַכבערג קורא לאדונו וויסליצעני על הטעלעפאָן לאמר — הערר הויפטשטורמפיהרער איך מעלדע געהאָרזאַמסט — — בהכנעה אני מודיע כי נסע המסע — א נ ש י ם, שבע מאות ועשרים ושבע — נ ש י ם, שש מאות ושלשים וארבע — י ל ד י ם, אלף ושש מאות וששים ושבע — סכום הכל, שלשת אלפים ועשרים ושמנה.

הכה בראשי המספר הזה אשר לעד לא ימוש מזכרוני — והרגשתי באותה שעה את כל עמקו של האסון — — — א ל ף ו ש ש מ א ו ת י ל ד י ם — ואין בכי' ואין צעקה — אדרבה, כל הפנים כאלו אומרים, אשרי לנו, שאין אנחנו בתוכם.

ועוד לפני איזה שבועות, ילד אם מת בבית ישראל, במיתה טבעית מחמת חולי, ותהום כל העיר, והכל בכו והתאבלו עם המשפחה האבלה — ועכשיו אלף ושש מאות ילדים נשלחים ביום אחד למות בחרב ודבר צמאון ורעב — וכל הלבבות כאבן דומם — והנשארים אינם יודעים האם יבכו על אב ואם על אח ואחות שנשלכו היום, אל המרכבה להוליכם לגלות המר הזה — או הישמחו על גלות עצמם שנדחה ליום המחרת, אולי בנתים יש תקוה — — — אולי בנתים יהי' סוף המלחמה — — —

פגשתי בשוק בדר. אַבעלעם, וספר לי, שאיש יהודי מפרעשבורג יצא מן מסע הגירוש לחירות בהשתדלות וויסליצעני בעצמו, ע"י סרסרות של איזה גרמני מן ה"פאָלקסדייטשע" אשר בפרעשבורג, בנתינה של איזה חפצים

שוים כסף — ולא כסף רב — אמרתי בלבי, אם לוקח שוהד עבור י ח י ד, למה לא יקח עבור ר ב י ם — והלא הוא האיש שהתחיל בדבר הזה בתורת „רייזעבריוראָ„ בבודאַפּעסט, ובודאי לא התכוון א ך ו ר ק לטובת הרייכסבאַנק.

ומיד דברתי עם אחד מחשובי הקהל בפרעשבורג, מו"ה אהרן גרינהוט נ"י, שמסר נפשו על עסקנות למען צרכי הכלל, והוא הי' יודע איך לטפל עם איש הרוח הזה האָכבערג, ופתח לי אצלו את הפתח — ואמרתי בלבי הלואי שיצליחני ה' בדרך הזה אשר אנכי הולך — אמנם אם ח"ו לא, צריך להזהר שלא לגרום הוספת חרון אף וכעס, על המיעוט הנשאר ב ה י ת ר של „יהודי חוץ„ הנחוצים לפרנסת הארץ — ועל כל פנים צריך להשמר שלא יפול ק ר ב ן צ י ב ו ר מחמת העסק הזה.

ובכן אמרתי להאָכבערג שאני בא אליו בתורת א י ש י ח י ד י — וחוץ מן ידידנו זה ה' גרינהוט לא גליתי הדבר הזה אשר אנכי רוצה להגיד לו לשום איש — וספרתי לו בהרבה פרטים וראיות שאנכי רב בישראל, המעורב בדעת עם ה ר ב נ י ם ה ג ד ו ל י ם ש ל כ ל ה ע ו ל ם כ ו ל ו — והראתי לו את ה„פאָספאָרט„ שלי אשר ממנו הי' מוכה שביום התחלת המלחמה שבתי מן בריטניא לכאן — וכי אפשר לומר אחרת אלא שכן עשיתי בשליחות אלו הרבנים, למען אהי' כאן איש בשורה אליהם — וברתי לו שהרבנים מעולם התנגדו לסדר הבאָיקאָט ושאר סימני כח נגד גרמניא — ועתה בא לי שליחות מן הממונה שלהם אשר בשווייטץ לאמר, כי למען השפעתם, היהדות של כל העולם כולו, אשר הסדר העליון שלהם הוא ה„דושאָינט„, מוכן לשלם מ ח י ר ע ב ו ר ב י ט ו ל ג י ר ו ש ב ס ל אָ ו ו א ק י א ת י כ ף ו מ י ד — ובכן אני מבקש אותו שילך אל אדונו וויסליצעני וישאלהו אם יש כאן מ ח י ר להניח אותנו פה בחיים, ו כ מ ה הוא המחיר.

והדרך הזה לתלות הכל ב ש ל י ח ו ת ח ו ץ ל א ר ץ הי' נצרך לא רק משום סילוק סכנה כלפי הכלל אשר בסלאָוואָקיא, אלא הי' מן הצורך להטילו לתוך הדבור מ צ ד ע צ מ ו — כי במשא ומתן של ה„רייזעבריוראָ„ עם גראָס ע"ה שהי' בסוף תש"א ותחלת תש"ב, כנ"ל, הקפיד הגרמני תמיד שהכסף יבא מ ח ו ץ ל א ר ץ, מן היהודים של א ר צ ו ת ה ב ר י ת — משמע שמלבד הכסף הי' להם נתי' ופני' לבוא ב ד ר ך ה ז ה בקשר עם ה י ה ו ד י ם ב א ר צ ו ת ה ב ר י ת למען איזה תכלית של פאָליטיקא — החשובה להם יותר מן התכלית של השמדת ישראל.

מן המצר

כי מי יוכל לדין בהחלט, מי הוא ואי זה הוא אשר הוליד את ה מ ח ש ב ה ה ר א ש ו נ ה למען העצה הזאת של כליון ישראל — האם באמת ירדה הגזרה אך מ ל מ ע ל ה ל מ ט ה, בסדר המדרגות בסולם של הרוצחים הללו — או אפשר, שמראש ומקדם, עלתה מ ל מ ט ה ל מ ע ל ה, בתורת ע צ ה, עד ששוב ירדה מלמעלה למטה בדין ומשפט, בסימנים וסעיפים קטנים — ומי יודע כמה פחותה היתה המדרגה בסולם הזה, ומי הי' הפחות שעמד עלי' — אם הי' זה המופטי הרשע שונא ישראל לשיטתו, כמו שאמר תמיד וויסליצעני — או הי' זה רעהו הגרמני הרשע מחמת נקמתו על שלא מלאו ישראל את תאותו לממון.

ומי בטל הכרעה להחליט — אם רוצח עולם זה בעצמו — בשגעונו — אינו מאמין באמת היום, בכח היהודים ובהשפעתם על ממשלת אמעריקא — כי פרא אדם זה הלא מעולם לא הי' בחוץ לארץ — ולאידך גיסא בדין ובמשפט, יש לו להאמין ברחמי ישראל זה על זה מסוף העולם ועד סופו — ואם כן הוא, אפשר שהוא רואה באכזריות רצחו על ישראל אשר נאחזים בצפרניו — את הכלי אשר בו יכניע את יהודי העולם — מלאי כח השפעה בדמיון קדחתו — למען ישפיעו על ממשלות הברית כדי שישלימו — או לכל הפחות יפשירו אתו.

ואם הרשע הזה אינו בזה הגדר, אפשר שאחד מן משרתיו הרשעים הי' במדרגה זו מתחלה, או עכשיו הגיע לה — ומי יודע — אפשר שאיזה שליחות מן יהודי העולם בארצות החפש, שליחות שיש בה מעשה, י ש ל י ם את דמיון כזבם זה, ויוליכו ל ש י ט ת ם, להאמין שכבר הצליחו, וכבר נכנעו אלו היהודים מושלי העולם — ואפילו תימא שהאפשרות הזה בעצמו, דמיון הוא שנולד במוח נרדף נרתח — כדאי הוא להשתגע ולדמות ולנסות, בשעה שהמות והרצח הוא אמת למעשה — והחיים יום יום, דמיון הם וחלום.

ואף אם נניח שבמה שנוגע למדרגות העליונות של סולם הרציחה הזאת, אין כאן פה בעולם שישיג שם אוזן — בכל זאת זה הרוצח השפל וויסליצעני וחבריו הרוצחים עומדים על מדרגות הקטנות — והם המוציאים את ההלכה למעשה — והם המה אשר בידם חכח להוציא את המעשה ב ש ל מ ו ת או לצאת ידי חוב ההלכה לא כל כך בשלמות — ומי יאמר שגם אותם אי אפשר להשיג בכח משא ומתן — מי יכריע שהמה רוצחים אך לשם רציחה בעצמה.

מן המצר

כי מי היה מלפנים אָבערשטורמבאַנדפיהרער או הויפטשטורמפיהרער זה אשר עתה חונק ילדים ומבשל בשרם — זה הי׳ בעל עגלה אצל אדון יהודי וזה הי׳ משרת ביתו, מלומד לקחת מטבע קטנה מידו עבור איזה שליחות — ושקוע בקנאה בוערת על עשרו האמתי או המדומה של אדונו היהודי, ואפשר שעתה הוא מקוה ומיחל על מטבע גדולה — וכי גם זה שגעון ורעיון רוח לחשוב אחרת רק כי פתאום נעשה זה הגזלן בן גזלן בן בנו של גזלן, בן שיטה, ובעל דעה ידועה שחורג וחונק אך בשביל השקפה שלו, ואין לשחדו ולקנותו בשום קנין אשר בעולם.

ובכן חלקתי להאָכבערג כבוד הרבה, כי האומדנא שלי עליו היתה, שבעיקר טבעו הוא רודף כבוד ותאוה בלי גבול — ובדמיונותיו הרי הוא רואה את הרשע מנצח ומולך בכיפה על כל העולם, והאמין בעצמו שאז יהי׳ הוא מושל היהודים במאַדאַגאַסקאר — כאשר הגיד לי אחר כך באמת, שהיתה לו הבטחה על זה מוויסליצעני — וממילא שהשלכתי עליו כל כח הדיבור להכנים על כל פנים לאט לאט ספק בלבו שאין הדבר ברור כל כך שהרשע ינצח, ושאדרבה סכנה מרחפת עליו אם הוא טועה בחשבונו — והוא איש צעיר לימים, ולמה לו למות — ולאידך גיסא לצד נצחון הגרמנים כבר יצא ידי חובתו — והבטחתי לו בשם הרבנות של כל העולם שאם עתה יעמוד לצדנו, לא נחשוב לו עון על העבר כלל, אלא אדרבה אחרי תום המלחמה יחשב הוא לפודה ומציל ישראל — וממילא שהוא מובטח עתה משני הצדדים..... והסברתי לו שטוב הדבר מאוד אם יסביר את הלימוד הזה של בטחון משני הצדדים, לאדונו וויסליצעני גם כן — שבודאי גם הוא בחאי פחדא יתיב לאמר לנפשו מה יהי׳ סופו אם ממלכות הברית ישברו גרמניא לרסיסים.... כי אז הי׳ מצב המלחמה כבר מורה בדרך הזה — וכבר שמענו מגראַס ע״ה דיבורים בשם וויסליצעני, אשר משמעם שבקרב לבו הוא דואג על כך.

כעס האָכבערג בתחלת הדיבור כעס גדול בהגזמות והתראות ואיומים — וחשד שאני שלוחם של אנשי איגוד היהודים — ואותם שנא שנאת מות, מדה כנגד מדה, כאשר שנאו אותו, בדין ובמשפט.... אבל סוף סוף נכנסו הדברים בלבו שאני אך ורק שלוחם הנסתר של רבני העולם בארצות הברית — והלך אל וויסליצעני — ועברו הרגעים בכבדות, ומכל שכן השעות, ותבא הרגע והאָכבערג קפץ לתוך הפתח ודבר בבהילות, לאמר, נגמר הקנין — הגרמני מבקש חמשים אלף דולר, והגירוש יתבטל. ואלה הם התנאים:

מן המצר

א) הגרמני יראה את יכלתו ואת רצונו הטוב תחלה כדי שנאמין בו, ובלי שום תשלומין לא ילכו ג' טראַנספּאָרטים הסמוכים, דחיינו יום ו' בשבוע זו, יום ג' ויום ו' הבאים, כי הטראַנספּאָרטים הלכו פעמים בשבוע, ביום ג' וביום ו', כל מסע ג' אלף נפש, כאמור.

ב) ביום ו' השני צריך לסלק לו כ"ה אלפים דולר.

ג) ושוב יאריך את ביטול המסעות על ז' שבועות אחרות.

ד) ככלות שבע שבועות הללו צריך לסלק כ"ה אלפים האחרים, ואז לא יהי' עוד גירוש לגמרי.

ה) שעלינו להשפיע גם על צד הסלאָוואָקים במשך השבועות הבאות שיחדלו לבקש את הגירוש מן הגרמנים.

ו) שהכסף צריך שיבא מחוץ לארץ ולהראות איזה ראי' לדבר שכן הוא שבא מחוץ לארץ.

ז) לעשות פעלים במשך החדשים הבאים עד עתותי פסח תש"ג לשכלל ולהרחיב את שלש מחנות העבודה אשר בסאַלוואָקיא ליהודים בסערעד, ויהנע, ונאָוואָקי — באופן שיהי' ביכלת לסדר שם עוד יותר יהודים עם משפחותיהם כתורת בעלי מלאכה לצרכי הממשלה הסלאָוואָקית ולהביא לצורך זה ככומים הגונים מן היחדות העולמית.

ויפג לבי כי לא האמנתי — איך אפשר זה להיות, והלא אין זה אלא עשרה דולר למשפחה — לפי שהיו אז הנשארים בסלאָוואָקיא כמו שלשים עד ארבעים אלף יהודים — ובכל זאת רושם הדברים של האַכבערג הי' אמת — ופרטי הדברים שספר איך הי' כל המשא ומתן היו מוכיחים שיש כאן תקוה גדולה.

אך מיד נתהוה עיכוב קשה מצד האַכבערג כי הטיל תנאי חמור בדבר בכל תוקף ועוז שאסור לשום אדם בכלל, ובפרט לחבר של איגוד היהודים שונאי נפשו שידע מן הקנין הזה — ושהוא האַכבערג לבדו יהי' גם המשתדל אצל צד הסלאָוואָקי, ואני ידעתי שאצל הסלאָוואָקים הוא שנוא — ואדרבה אנשי איגוד היהודים המה הטובים להשתדל אצלם, ואמרתי בלבי עשרה ימים זמן ארוך הם — ויעזור ה' ויהי' כאן כסף, ויהי' כאן שלום בין האַכבערג ואנשי איגוד היהודים שנצרכים לעבודה זו — וקבלתי את הקנין עם כל תנאיו.

מן המצר

ואם נסתפקתי בלבי על אפשרות של איזה שלום ושיתוף בין האָכבערג ואנשי איגוד היהודים, על דבר אחד הייתי בטוח ומובטח, על קבלת הכסף מן הדזשאָינט — תיכף ומיד — כי אמרתי בלבי אדרבה, המה ישמחו על המציאה הגדולה הזאת — כי צא ולמד, אם שאל מתחלה במשא ומתן של ה„רייזעביורא„ אלף דולר למשפחה — כדי שלא להעלותה על הגרדון — ואיש לא ידע ולא האמין אז שיש גרדון — על אחת כמה וכמה בדין הוא שישאל מחיר הזה — לכל הפחות — עבור משפחה אחת להורידה מן הגרדון, בשעה זו הנוראה שהכל רואין את מציאותו של הגרדון הזה, ואת נחלי הדם השוטפים ממנו, בעו"ה — ועתה שהוריד את מחיר דמנו כל כך בזול, וכי סלקא אדעתך שלא נקבל מיד את הסכום הזה — הקטן אפילו בערך ההוצאות של הדזשאָינט בשעת שלום.

ונסעתי מיד לנייטרא להגיד לרבנו זי"ע — ובכל השמחה אשר שמח על הפתח הנפתח — נאנח בשברון לב למפרע, על אשר לא נסינו לילך בדרך הזה — כאשר אמר רבנו ז"ל תמיד בכל חדשי הזעם — אלא שלא נתן אימון הרבה בהבטחון שלי בדבר קבלת הכסף מן הדזשאָינט תיכף ומיד — אמר הוא זי"ע שהמה במקום מנוחתם, אם אפשר להם להתלהב בכלל — בודאי שלא יתלהבו מיד — ויעבור זמן רב עד שיתנו את הכסף בנתינה של ממש — ועל כן מן הצורך להמציא את הכסף תיכף ומיד מדידן — על כל פנים בהלואה — ושלא להגיד להם מן ההלואה הזאת, כי על תשלומי חוב ישראל בודאי שלא יתנו — אדרבה יטילו חשד בדבר.

וגם הסכים רבנו זי"ע כי צריך להזהר אצלם הרבה להעמיד כנגדם שליח ציבור הגון בעיניהם — כי אם אנו נשאל את הכסף, מי יאמין לנו מן הגבאים שמושלים על ממון כלל ישראל, בארצות הברית ובשווייטץ — על כן מן הצורך שהבקשה על הממון הזה תגיע אליהם בשם הכלל פה, ומן עסקנים ידועים להם מכבר. ובתוך שאר שמות נזכר גם שמה של החשובה בעלת מעשים ולב טוב, מרת פליישמאַן הי"ד, בתו של המנוח מו"ה יודא פישער ע"ה, אחי אמו של רבנו זי"ע, — שהיא היתה הממונה של הדזשאָינט מלפנים, והיא באת בכחו גם עתה, ומלבד זה היא עומדת בראש חלק חוץ לארץ של איגוד היהודים. על כן הסברא נותנת שהיא תהי' בראש כל תביעת ממון לגבי הדזשאָינט — אך אמר רבנו ז"ל שבכל זאת אין לסמוך עליהם בלבד — ומן הצורך להודיע הכל למוסדות

מן המצר

של יראי ה', ולרבנים מפורסמים, שלכל הפחות י ש ג י ח ו על הדזשאָינט שלא ימעול בשליחות הזה. ונגמר הדבר שאסע מיד בחזרה לפרעשבורג להתיעץ עם אנשי מעשה שם.

הלכתי מתחלה אל הרבני המנוח מו"ה אהרן יודא קעמפענער הי"ד, וברגע הראשונה כעס ושחק על אמונתי בהאָכבערג הרשע — וכשטענתי הטענה הכתובה בצרתו של המן לאמר — כאשר אבדתי אבדתי — הלא המסעות הולכים — באין להשיב — שתי פעמים בשבוע — כל מסע ומסע שלשת אלפים נפש — ואין כאן במשא ומתן זו אלא מקום של פדות ופורקן — אז גילה לי מו"ה אהרן יודא ז"ל שהוא אינו יכול לעשות מאומה, כי הלילה הזאת הוא בורח עם משפחתו להונגאריא — והסכים גם הוא בדבר מרת פליישמאַנן ע"ה — ויעץ שאדבר מתחלה עם שכנו הקרוב לפתחו דר. ווינטערשטיין, שהי' העסקן הגדול של העדה החפשית בסלאָוואָקיא, ובעל מוחה, ואך עתה יצא מבית האסורים אחר שסלקו אותו הרשעים מן האיגוד של היהודים אשר שם עסק לטובת ישראל, בכח ובשכל — ומיאן גם ווינטערשטיין להשתתף בדבר בכל כעסו העצום על האָכבערג, ובמרירותו אחרי הסתלקותו האכזרית הזאת מעבודתו באיגוד היהודים — אלא שהסכים גם הוא בדבר מרת פליישמאַנן ע"ה.

אלא שמתחלה הי' מן הצורך להסיר אותו העיכוב ששם האָכבערג בדרך מראש ומקדם — אשר שם ל ע י ק ר כ ל ה ע י ק ר י ם ששום איש מן האוסטרעדנא לא ידע מן הדבר — ואולי שזה הי' עיקר אשר שם אותו הגרמני בפיו — ולאידך גיסא הלא יש כאן התנאי מפורש בשם הגרמני כי ע ל י נ ו לשחד גם את צד ה ס ל א ו א ק י ולהשפיע עליהם שגם הם ירצו בביטול הגירוש — לפי ש ה פ נ י ם של הגזרה היתה, שהסלאָוואָקים ב ק ש ו מן הגרמנים שהם רוצים לגרש את היהודים, ושהגרמני יתן להם מקום ועבודה בפולין — והגרמני ה ס כ י ם — וממילא שהגרמנים עמדו רק ב ס ת ר מאחורי פרגוד הגירוש, ועיקר העבודה ממש נעשית ב נ ג ל ה על ידי עושי מלאכתם סלאָוואָקים, אשר בראשם עמדו הרשעים קאָסאָ עם ווּאַשעק, והיהודים אשר הי' להם השייכות היותר טוב עמהם בסדר העבודה דבר יום ביומו, היו פקידי האוסטרעדנא.

והסברא מחייבת שכשם שהדרך של הפעולה הפשוטה מצדנו לגבי הגרמנים הוא להפוך את הקטיגור לסניגור — את ידו של ווּיסליצעני לידנו —

מן המצר

ולעשות את האָכבערג להממוצע לגבי צד הגרמני — כן, וכה במדה, צריך לבחור מאלו האנשים בהאוסטרעדנא את הממוצעים אל הצד הסלאָוואקי בקל וחומר, מאחר שאלו האנשים להבדיל מהאָכבערג, היו מסורי נפש, ישרי לב ונאמנים עד מאוד — וממילא שצריך שיהי' כאן שיתוף עבודה בין האָכבערג ובין אותם פקידי האוסטרעדנא — וזה אי אפשר מחמת גודל השנאה אשר בינם — ומה שרצה האָכבערג שהוא יהי' המוציא ומביא גם אצל הסלאָוואקים אי אפשר הוא מחמת שנאתם אליו — כי יחשדוהו כי עלילה הוא מבקש עליהם בשליחותו של הגרמני — כי באמת לא הי' כאן אלא צד אחד שוה בין הגרמנים והסלאָוואקים — שנאת ישראל — אבל זולת זה שנאו אלה את אלה.

הי' מן הצורך שלמען תכלית הזה של השפעה על צד הסלאָוואקי, יכנס האָכבערג בשותפות עבודה על כל פנים עם איזה יחידים מן האוסטרעדנא — ובדרך הזה יהי' אפשר להכניס גם את מרת פליישמאן ע"ה בתוך אותם היחידים — כי לולא כן יש לחוש שלא טוב יהי' הסוף בהתודע הדבר להאָכבערג כי פליישמאן ע"ה עוסקת בדבר, והיא ממנהיגי האוסטרעדנא — וזה די להעלות חמתו של האָכבערג עד כדי שגעון.

טעיתי בחשבון — כי כשהתחלתי לצדד בדבר כלפי האָכבערג ולהוכיח לו כי אנו נצרכים לאיזה פקידי אוסטרעדנא הרגילים עם הסלאָוואקים, צעק הוא כחיה טורפת שעתה הוא רואה שנפל בפח, ושאני שלוחם של בני האוסטרעדנא — כי הוא הוא האיש להשפיע גם על צד הסלאָוואקי — ובכן הסברתי לו שגם אנכי לא נופל ממנו בהתנגדות אל האוסטרעדנא — וראי' לדבר, שאין לי שום שטר הגנה מהם, או על ידם — ואף שרצו שאהי' בן אוסטרעדנא חבר ההנהגה, ועל ידי כך אמצא הגנה, מיאנתי בדבר, ובחרתי בהגנה שחורה באופן שלא יהי' שמי נרשם כלל — אבל אל האוסטרעדנא לא קרבתי — ובכל זאת אנכי אומר לו שהוא טועה, כי אני יודע בבירור שיש לו אוהבים נאמנים בתוך האוסטרעדנא כמו למשל האשה מרת פליישמאן ושאר יחידים.

והסברתי לו, שאדרבא, אפילו לשיטתו שיש כאן שנאה, צריך להעבירה למען התכלית הגדול אשר לפנינו, כי כשתהי' השנאה הזאת קימת, הוא לא יפעול כלום אצל הסלאָוואקים אשר הם רגילים אצלם ולא הוא, ולא זו בלבד אלא שהמה יבטלו את כל מה שהוא יפעול אצל אחדים מן הסלאָוואקים,

מן המצר

כי כח הביטול קל מאוד להביאו לידי פעולה מחרבת — אמנם אם יתודע דבר ליחידי אוסטרעדנא הללו — שהוא האָכבערג עשה הדבר הגדול הזה אצל [illegible] יפליצעני, יכירו וידעו כי הם טעו בו עד עתה, ויתהפכו לו לאוהבים נאמנים — וזה טובה גדולה לו — ואמרתי לו שמתחלה לא אדבר רק עם פליישמאן אשר אותה אנכי מכיר כי היא קרובה לי מצד אשתי הצדקת הי"ד [illegible] עמד בעזרי ידידי מו"ה אהרן גרינהוט נ"י — וחסכים האָכבערג בדבר.

נהגה מרת פליישמאן ע"ה כבוד רב ברבנו זי"ע, ומה שבאתי בשליחותו גרם שסוף כל סוף לא שמעה לקול אחרים שהתנגדו נגד שליחותו של האָכבערג — אלא שנגמר שמתחלה צריך ליסד ועד — והועד ידין בדבר — הסכמתי — לפי שידעתי שאדרבה מן הצורך מכבר ליסד ועד נגד ה"אוסטרעדנא ושידאָוו„ בעצמה, ולא רק נגד רשעי הגרמנים והסלאָוואָקים, ושיהי' הועד הזה בתוך האוסטרעדנא בסתרים, דוקא ודייקא — כדי לבטל גם מעשה האוסטרעדנא בעצמה ובתוכה — מאחר שכמה מהם או מחמת רוע לב או מחמת סכלות, היו שלוחים נאמנים מאוד להרשעים — וממילא שצריך ליסד את ועד המסתתר הזה מאותם החברים שלה שיש להם או הדעת הנכון לכך או שהם נצרכים בתורת כלי להביא מחשבות לידי מעשה, ולתכלית זה מן הצורך להכנים סוף כל סוף גם את האָכבערג לתוך הכנופיא, כדי לחלוק לו את הכבוד שהוא מבקש.

ועוד היתה העצה נכונה, שגזבר האוסטרעדנא, איש אמונים ובקי מפורסם בעניני כסף, מר פירסט הי"ד, יכנס לתוך הועד הזה גם כן בתורת גזבר — כדי להקל בדבר המשא ומתן של הועד בדבר כספים שיבואו מחוץ לארץ — כי מאחר שלו יש מקום לישא וליתן בכספי חוץ לארץ הבאים למען האוסטרעדנא בפרהסיא בדרך היתר ע"י ה"נאַציאָנאַלבאַנק„ יהי' כאן המקום לחפות ע"י כך גם על מעשה כספים של ועד המסתתר הנכנסים ויוצאים, באיסור ובסתר.

וגם הי' הסכם על הדבר, שמן הצורך שיהיו כל המפלגות בתוך האיגוד, חדא, שלא יארע עיכוב או סתירת מלאכה, ואפשר ח"ו מסירה, על ידי קנאה של מפלגה שנשארה בחוץ — ושנית, כדי שלגבי חוץ לארץ יהי' להאיגוד יד ושם לגבי ראשי המפלגות השונות המתחרות ומתגרות זו בזו כדי שלא יהיו שם מעוררים ונוקפים, כשנגיע סוף כל סוף אליהם, בשאילות ותביעות של כסף.

מן המצר

בשיחה הראשונה הלזו נתברר לי שמרת פליישמאַן ע"ה נגונת לב ומסודרת, ולא זו בלבד שהיא המורשה של הדזשאָינט, אלא שהיא באת גם בכח של הקונגרעס היהודי באמעריקא, ויש לה שם טוב ומפורסם בתוך האַגענץ היהודית, וכל זה הוא נחוץ מאוד כשיבא הדבר לידי שאילת כסף מחוץ לארץ לפי ששם הם עלולים מאוד להטיל חשד על כל מי שלא בא מכחם מכבר. ודברתי על לבה שהיא תהי' הראש של זה הועד. אמרתי בלבי, אשה היא, ובה לא יקנאו אחרים כי לא אדע מה יהי' בתוך זה הועד, ואיך יתהוה השייכות בין איש לאיש בכלל, ובפרט איך יתהוה דרך לעבודה משותפת בין האַכבערג ובין שונאיו — אנשי איגוד היהודים — ועל פליישמאַן כבר יש לי קצת הבטחה ממנו.

וכמה ארוכים היו הדברים לקרב את ההרים — למכור את הועד להאַכבערג, ואת האַכבערג לחברי הועד הזה שעדיין לא נברא — ויום העשירי של תנאי משא המתן הזה, יום ערב שבת, ממשמש ובא — יום מתן כסף הראשון של כ"ה אלפים — יום של איבוד כסף ואיבוד נפש, אם וויסליצעפי מהתל בנו — ויום של שמירת כסף ואיבוד נפש אם אנו נשחק בו — אך יום של שמירת נפש ואבדן כסף אם אין כאן היתול ושחוק לא מצד זה ולא מצד זה — ועדיין אין כאן ועד — ועל הכל עדיין אין כסף.

ובדבר הועד, סוף כל סוף ירדה הסברא למוחו של האַכבערג שטוב הדבר למען התכלית שתהי' אסיפה קטנה בינו ובין מרת פליישמאַן במעמדי גם אני, כדי לפתוח בשלום. והמתקתי לו טעמים שמדרך הנימום הוא בפרט כלפי אשה לחלוק לה כבוד, ושלא לכנוס לפלפול בדבר השנאה הקדומה — ויהי כן, ולאט לאט נברא ועד המסתתר.

אך בדבר הכסף — כבר בתחלת השבוע, קמו שתי שאלות חמורות — כשראו סימן ממש בדבר, שנפסק הגירוש ביום הששי וביום שלישי שלאחריו — השאלה הראשונה היתה איך למצוא שליח שיהא ביכלתו ליסע ממדינה סגורה ומסוגרת בחירום מלחמה, כמו סלאַוואַקיא, דרך גרמניא, לשווייטץ — והשאלה השני' היתה חמורה הרבה יותר — שאפילו אם המצא תמצא שיהי' שליח בעולם, קשה הדבר לסמוך עליו שישוב בזמנו ביום ו' — ומאין אם כן נקח מלוה שיהי' בכחו, ושיאמין בדבר, וילוה את הכסף בנתים — ושתי השאלות פקוח נפש המה לעשרות אלפים.

ברם זכור אותו איש טוב לטובה, ירא ה', עושה מצות ומעשים טובים במסירות נפש, ידידי מו"ה בנימין שלמה שטערן נ"י מפרעשבורג, שהוא המציא פתרון לשני השאלות גם יחד, המציא שליח דיפלאַמאַטי שהי' מוכן

ליסע בשליחות מיוחדת, והמציא הלואה של עשרים וחמשה אלפים שנתן מכיסו ושקבץ מבעלי כסף שונים.

ביום ו' השני מסר מו"ה בנימין שלמה נ"י את הכסף לפירסט בתוך הועד. ואז קראנו את האַכבערג, ומסרנו לו את הכ"ה אלפים — חלק אל וויסליצעני והתחילו בעזהי"ת שבע שבועות של מנוחה, שאחריהם הי' לנו לסלק את כ"ה אלפים השניים.

נתמלאו כל בתי ישראל שמחה — שבע שבועות הם זמן רב — ואנחנו קוה קוינו וידענו בטח שבנתים ילך השליח ויחזור בכסף כפלי כפלים יותר מזה שהלא יבינו שם ובאמעריקא ואנגליא ובא"י כי הכסף צריך שיהי' כאן אצלנו ולא אצלם. כי כשיהי' הכסף כאן יתחדשו העצות — ועוד כי אם יתעורר הצורך ונצטרך לכסף, לא יהי' הזמן מספיק לשלוח בכל פעם שליח מיוחד, ולהמתין עד אשר יצא ויבא.

ועתה הגיע הזמן לפעול גם אצל צד הסלאָוואקים שלא ידחקו על הגרמנים לבקש מהם את הגירוש — וכדי להשתיקם הי' מן הצורך לפעול אצל אחדים מהם — ובפרט על הרשעים וואשעק וקאָסאָ — שהיו עושי המלאכה של הממשלה המרשעת בסלאָוואקיא בדבר גירוש ואבדן היהודים — והחליטו שהאיש האמצעי לדבר עם וואשעק יהי' קאָוואטש, שהי' איש ישר, נבון ובעל נימוסים טובים, והי' חברו של וואשעק שנים רבות — והאיש לדבר עם קאָסאָ יהי' שטיינער, איש חכם, חרוץ וזריז ובעל נפש טובה וחמה. ולשטיינער היתה עוד פקידה אחת, חשובה יותר מזה, להשגיח על האַכבערג, לפי ששטיינער הי' לו שייכות עם וויסליצעני מלפנים מחמת עבודתו בתוך מחנות העבודה אשר בסלאָוואקיא בסערעד, נאָוואקי, וויהנע. והוא האיש שאחר כך כשנתפס האַכבערג הזה בתחלת תש"ב משוטרי סלאָוואקיא, נכנס הוא בעובי הקורה במשא ומתן עם הגרמנים — ועשה מלאכתו זאת באמונה גדולה ובמסירות נפש.

רוב חברי הועד לא היו מאמינים שנקבל את הכסף, אלא כשראו שהיו כאן כ"ה אלף הראשונים, התחילו להאמין — והצעתי לקאָוואטש שילך אל וואשעק ויציע לו אלף אלפים כסף סלאָוואקים ויתן לו סכום הנון כסף קדימה, ואף שיתר חברי הועד חשבו כי יסתפק בסכום קטן מזה, וקאָוואטש בעצמו חשב כי עשרים אלף די, חששתי שאפשר וויסליצעני יספר לו את כבוד עשרו, וכדי בזיון אם הוא לא יקבל אלא שוה עשרת אלפים דולר.

מן המצר

וזה הסכום בעצמו הציע שטיינער גם לקאַסאַ, וכן הי', כי שני הרשעים הללו קבלו בשמחה את מעות הקדימה ואת החיובים שלנו על העתיד, והבטיחו לחדול מתביעת הגירוש אצל הגרמנים — וגם מעות קדימה זו קבלנו בהלוואה ע"י מו"ה בנימין שלמה נ"י ושאר יחידי סגולה.

ובאותם הימים אחר סוכות תש"ג חזרו שלוחי פולין ששלחנו אל הגולים למחוז לובלין בין כסא לעשור, ובפיהם שמועה איומה — כי בעודם שם ראו בעיניהם איך חטפו הגרמנים הארורים את כל הגולים הללו וסחבו אותם במסעי רצח אל עבר נהר בוג — וספרו השלוחים הללו נוראות מן השחיטות לאלפים בשווקי העיירות בשעת החטיפה הזאת — וקצת מן הכספים והחפצים שהיו מיועדים לאיזה מקומות קטנות שם הביאו בחזרה כי כבר לא מצאו שם נפש — ומכתבים מרעידי נפש הביאו מאחדים שנמלטו מן החטיפה הזאת ונסתתרו ביערות ובמערות.

אכן רוח הוא באנוש כי מיאנה הנפש להאמין כי הובלו למות — בודאי סחבום באכזריות, ובודאי הרגו אלפים ואלפים — אבל רובם חיים עתה מעבר לנהר בוג כמו שחיו עד עתה במחוז לובלין — ומיד שכרנו את השלוחים עוד הפעם לרגל ולתייר אחרי הגולים ולמצוא אותם בעבר נהר בוג.

ואוי לאותו היום המר והנורא כשבאו בחזרה וספרו כל הפרטים מבתי החנק ומשרפות המות אשר בבעלזעץ ומאלקיני — ובידם הביאו חתיכת בורית שנתבשל מחלבם של הקדושים הללו הי"ד — כי השלוחים גרמנים היו, ואחד מהם הי' בן געשטאַפּאַ — וגם איזה שורות כתובים בלה"ק על נייר מחוק וקרוע הביאו בידם מאחד הגולים שהי' חי עוד באותה שעה בבעלזץ, שבו כתב גם כן על הנוראות הללו.

ועדיין אנו בוכים ומתאבלים על השמועות המרות הללו, ושוב בא מכתב משווייטץ בשם הדשאַינט והקאַנגרעס וואַגענץ — כי הם עומדים על מעמדם ואינם נכנסים במשא ומתן זה עם הגרמני — על תנאים, אלא שהם מסכימים על דבר אחד — שאנחנו פה נעשה העברת כספים דידן — דהיינו כסף סלאַוואַקי — עם כל מי שרוצה להבריח כספיו לעבר הים — על מנת שישאר הקאַנטאַ שלו בדולרים באמעריקא סגור עד אחרי המלחמה — ואמרתי בנפשי הלא לכם לא יהפך — אבל כבר יש כאן עצה — נמצא עשירים — גם אינם בני ברית, שיכנסו במקח הזה — ואם יהיו בידנו הכספים הסלאַוואַקים וההונגאַרים, כבר יהיו כאן מוציאים ומביאים ויחליפום בדרך שחור בדולרים — והגרמני יחשוב עליהם שבאו בעין מן עברלים.

מן המצר

ולקחתי איזה מן המכתבים של הגולים המעידים על גלותם השני — וכתבתי עוד הפעם מכתב אל הכלל בדבר הזה — וצמצמתי את כח הדיבור לדבר בלי הרגש הרבה — כי כבר ראיתי ממכתבם הקודמים כי הם מדקדקים מאוד על כבודם — ואמרתי בנפשי אם אצעק בפי ובלשוני — בודאי שיהא כבודם פגום — ומאומה לא נועיל — ולפנים הסכמנו על הצעה של העברת כספים שלהם.

או כסף — או חיים

מי שמע ולא יחרד לקול הקורא הזה הישן נושן — קול הקורא של תגרי-הרג מעולם, המוכרים לו לאדם את חייו בעד כספו — — ואם מלפנים בשוק של גזלני רצח, לא נמכרה הסחורה הזאת אלא מיד יחידים אל יחידים, במחשכי היער ובנקיקי המרתף — בסתרי מסתרים — — באו אלו הגרמנים, והמציאו את קנינו, לאלפי אלפים, בפירסום ובגלוי — בשוק העולם.

בדין ובמשפט, אם כן, מפרסמים הגרמנים על עצמם שהם עם של ממציאים — כי מי חריף כמותם, להמציא המצאה עמוקה כזאת — — ואיך צדקו אפוא ישראל בגאותם על חכמת תגרנותם — אם כל כך בחכמה מיאנו ואיחרו לקנות במהרה, ובכסף מלא את ההמצאה הזאת הגרמנית — — את אלו הסחורות מיד מוכריהם — כי כדי להוזיל את מחיר המקח ולהרבות תנאי בטחונו, לא נפחדו הקונים המלומדים האלה לשאגו של זה המוכר, הרוצח הצורח — אלא בקרירות הלב, כדרכו של כל קונה חכם המבין לדחקו של המוכר, שאץ ולוחץ על המקח — שברו את תוקף מחירו ותנאיו במתינות והמתנה — כדי להבינו שהם — הקונים — אינם להוטים כלל וכלל על זה הקנין.

איך נתחכמו הקונים החריפים הללו, נגד המוכר התמים הזה, והראו לו בדרך ישר ולא עקום, כי הם קונים ישרי לב, קוני אמת וצדק — שאינם מלומדים בדרכי ערמה של תגרי שוא — אלא שאמרו

מן המצר

לו בפירוש, ולהדיא — שדרשו וחקרו עליו, ושמעו כי אינו בר סמכא — — ועל כן אין ביכלתם להקדים מתן הכסף, למתן הסחורה — — אלא שאדרבה עליו ליתן את הסחורה במוקדם — ולהמתין בלקיחת הכסף — — — עד כלות המלחמה.

וכשנשאו ונתנו בדבר המקח הזה, איך שחקו הקונים המומחים והבקיאים הללו בינם ובין עצמם — על טפשות המוכר השוטה הזה — אשר בודאי יסכים על תנאי זה החריף — התולה את נתינת הכסף עד אחר זמן תליתו — — — על העץ... כי למה יתנו את הכסף הזה, שנצרך להם עתה כל כך, לקנות בו כבשה אחת חדשה או עז בן שנה — ולבנות בעדו סהר חדש על קרקע חדשה שקנו — ולמה יפזרו את הכסף הזה עתה על קנין הזה של אלו הבהמות הזקנות, העומדות באותו דור הישן — שאינו שלהם.

אין להאשים את אלו הסוחרים החריפים — החשבון הי' צדק ואמת — אלא שבנתים אירע סיבה קטנה — שאדם בעולם אפילו היותר חריף וחכם — לא הי' יכול לדעת שתבא באמצע — — — שבנתים נעשה המוכר השוטה הזה, עוד טפשיותר, ומכר את הסחורה לאחר — — — למלאך המות.

כך הי' סופו של המקח הזה, אחר שתי שנים של משא ומתן — אבל עתה המדובר מזמן התחלתו — — והמדובר מן השותף השלישי בקנין הזה — מן הסחורה — — חיינו — אנחנו — —

איך נמם לבנו בקרבנו, אנחנו הסחורה — בראותנו כי על חיינו להיות קרבן הכסף של אחינו הקונים הנושאים ונותנים במשא ומתן הזה — — בראותנו כי זמן הפרעון כבר הגיע, ואחינו, גבאי ישראל על קופה של ישראל, שומרים נאמנים הם עליה כל כך — והגרמנים הללו דייקנים הם ודווקנים — רוצחים הם מלומדי טבח — והרבה זמן לא יאבדו עוד, בקבלת תירוצים במקום קבלת הכסף.

ויהי כי ראינו כי צרתנו צרה — שלחתי במצות רבנו ז"ל שלוחים להונגאריא עם מכתבים ממנו זי"ע, וממני גם אני בשם הלשכה, ואמרנו לאחינו בני ישראל שם — כי אנחנו מבינים טוב מאוד, אם יראים הם לעשות עבורנו קבוץ של רבים כי סכנה הוא להם — אך ילוו נא לנו בסתר ובסוד, איזה יחידי סגולה את הסכום של כ"ה אלף דולר הנצרכים עתה לפקוח נפשנו, על מנת שהדושאינט ישלם להם בחזרה אחרי תום המלחמה.

מן המצר

כי מתחלה חסנו על חייהם של ישראל בהונגאריא, הנתונים תחת ממשלתו המרשעת של האָרטי הרשע — שלא מבעי' שהיו מסתכנים בעצמם בהחבאת בורחים לאלפים — שברחו אליהם מארצנו, ומפולין — אלא שמי כמונו ידע כי חרבה של הגזרה הנוראה הזאת, מונחת עתה על צוארם.

כי גלה וויסליצעני להאָכבערג באלו הימים של קיץ תש"ב — שבימי הסתיו של השנה הזאת, בהימים שבין סוכות לחנוכה תש"ג — יביאו את דין הגירוש להונגאריא — — — ושהשמועה הזאת אמת היא, נתברר לנו אז גם מתוך קונטרס השמועות שבא לידי בסוד, שבוע בשבוע, מן בית השליחות אשר לגרמניא בפרעשבורג —

ומיד הודענו את הדבר הזה לעוסקי הכלל בהונגאריא, שיפעלו נגד זה אצל ממשלת הונגאריא — כי אנחנו מלומדי נסיון ידענו כי נצרכים הם להתשתתפות מצד הממשלה של תושבי הארץ — כמו שעשו אצלנו — והם בהונגאריא עשו פעולות — אף שבקרב לבם לא האמינו להשמועה — — ואם הם לא רצו להאמין אין כל כך חידוש, כי זה מטבעו של חולה שאינו מאמין בחליו — וכן הודענו זאת לארצות החפש, בכל הפרטים שידענו — ובהעתק אותה הפסקא אשר בקונטרס השמועות של שליחות גרמניא בפרעשבורג למיניסטעריום החצוני אשר בבערלין — ולא האמינו גם הם — אמרו כי הם לא יניחו עצמם להעמיד על המקח הזה מתוך דברי אימה של גוזמא מן הגזלן הזה, שרוצה להוציא אך את הכסף בצעקת שוא זו של או כסף או חיים — — כי ממשלתה של הונגאריא בטוחה היא שלא לעשות את זאת.

אמת הוא, כי עתה בשביל כך דוקא, בכפלי כפלים — החיוב הי' לגמור את הקנין הזה עם אלו הגרמנים — כי הם הראו לנו עתה כי יש להם סחורה הרבה יותר ממנו, השלשים אלפים — כי יש להם עוד אלף אלפים יהודי הונגאריא — — — שיש לקנותם גם כן.

אך לעת עתה — בקיץ תש"ב — כל הסכנה הזאת בהונגאריא לא היתה אלא להלכה — אבל למעשה — חפרנסה היתה מצוי', ואף אם בכבדות — עדיין לא שתו מכוס התרעלה, ולא עמדו אלא בפרוזדור של הגיהנם — וממילא שצעקנו אליהם מעמקו של שאול תחתית שנפתחה לפנינו — ושלחנו אליהם שליחות אחר שליחות כשראינו שהתשועה משוייטץ רחוקה היא שתבוא בעתה.

מן המצר

שלחנו אנו מטעם העדה החרדית אל העדה החרדית בהונגאריא — ושלחו מטעם העדה החפשית אל העדה החפשית הגדולה שם — ושלחו החברא הציונית אל חברתה בבודאָפעסט, ושלחה מרת פליישמאן באת כחה של הדזשאָינט מפרעשבורג אל הדזשאָינט אשר בבודאָפעסט — — — וסוף כל סוף לא הגיעה העזרה אלא מן העדה החרדית.

מטעם העדה החפשית שלחו מבודאָפעסט לפרעשבורג איזה אדם טוב — עשיר ובעל צדקה מפורסם — אדון נכבד, המכונה בכל כנויי הכבוד שהיו נוהגים בהונגאריא — וישב הוא בהסיבה על כסא של כרים וכסתות — וחלקו לו כל חברי ועד המסתתר כבוד גדול, כמו עני העומד למות מחמת רעב לדודו העשיר הרווק שאין לו יורשים — שבא פתאום לביתו, על מנת להנחיל לו כל רכושו — — ואמר האדון היהודי ההונגארי — כי שני דרכים יש כאן — האחד, דרך של היתר, לפעול אצל הממשלה ההונגארית שיתירו ליהודי הונגאריא להחזיק את אחיהם עניי ישראל בסלאָוואָקיא בכלל, ואת העובדים במחנה העבודה בפרט — — והוא יכול לומר שזה בודאי אי אפשר להשיג — אף שיש לו הקשרים היותר טובים עם האנשים היותר גבוהים — — כי גם הוא שמע איזה שמועה ממה שספרנו לו מפה וויסליצעני שעתה גזרת הגירוש מתוחה מגרמניא על הונגאריא — ואם כן צריך לפעול בכל הכחות נגד זה — מה שהוא ואחרים עושים. — — והדרך השני הוא דרך של איסור, להמציא את הכסף בדרך שחור, וזה לא יעשו בשום פנים — לחטוא בחטא גדול כזה כנגד הממשלה — ובפרט בזמן כזה, שהם נצרכים לחסדה של הממשלה כל כך.

וכבר באותם הימים באו שמועות הראשונות מבתי החנק אשר מעבר לנהר בוג בפולין — ומן ההריגות הנוראות בקטור של מות — ספרתי לו את זאת בכל ההרגש אשר הי׳ בלבנו אז — — נענה האדון הזה ואמר, כי שמע גם הוא שמועות כאלה — אלא שמאחר שהוא בקי מופלג בחכמת הכמיא — ביכלתו לומר לנו, שהגרמנים משתמשים לצורך זה, באד ידוע שגורם מיתה מתוקה — („עדעש האלאל") — כמו אָפיום — כששמענו זאת הי׳ די לנו — — וגם לו הי׳ די, אחר ששמע מה בפינו —

ומיאנו הציונים בבודאָפעסט ואמרו כי איזה אלפים דולר שמקבלים תמיכה מחוץ לארץ נצרכים לצרכיהם — ומלבד זה אין ביכלתם לעשות מאומה — — ואמרו כי אדרבה הם מנועים מן העזרה הנוספת אשר

מן המצר

בקשו כעת משווייטץ בנתינת טעם כי עתה עול סלאָוואקיא עליהם — שמע מינה כי תשועתנו מתקרבת משם בכל שעה ושעה — והשמועה הלזו מטעם הדזשאָינט, בצירוף הסכנה שהיתה מתוחה באמת על היחיד ועל הרבים גרמו שלא עשו קיבוץ כספים למעננו בהונגאריא — משום צד.

אלא שבנתים הגיעה משווייטץ הבשורה הטובה, השמועה הראשונה שיש בה ממש — דהיינו שהם מתירים להדזשאָינט מבודאָפעסט לתת עבורנו איזה נותר מן הבודגעט של אשתקד, ושנה שקדמה לו משנות המלחמה — כי אחר משא ומתן ארוך של כמה וכמה שבועות, יצא הפסק מאתם, בכחה דהתירא — כי האיסור של אמעריקא על הכנסת כסף למדינת אויב — אינו חל למפרע, על כספים שכבר היו להם להיות מלפני זמן האיסור במדינות הללו — אלא שמטעם המלחמה נשארו בשווייטץ.

אבל קשרו את ההיתר הזה בתנאי חמור בטוח ומובטח — שאלו הרשעים דידן, וויסליצעני ורשעי סלאָוואקיא — ואוצר הממשלה למען מחנות העבודה, לא יקבלו בשום אופן מעות שווייטץ ומכל שכן מעות אמעריקא או בריטניא, רק מעות הונגאריא בלבד — ושהסכום לא יהי' יותר משויו של כ"ה אלף דולר — והבריאה של זה הכסף צריך שתהי' מתוך העברת פענגא על כסף שווייטץ שישאר בבאַנק בצירוך סגור ומסוגר בגושפנקא עד אחר תום המלחמה.

והיתה ההוצאה מכח לפועל בדרך הזה תלוי' באיסור חמור כלפי הממשלה ההונגארית — מתחלה הי' צריך להמציא בעל כסף פענגא שמוכן להכנים עצמו בסכנה הזאת — להעבירם על כסף שווייטץ סגור עד אחרי המלחמה — — ואחרי כל ההעברה הגדולה הזאת בטובו של המעביר ובחסדו של הדזשאָינט — לא יהיו בידנו אלא פענגא, והרשעים הללו דולרים הם מבקשים — — — וממילא שצריך לעבור על איסור נוסף — להוציא את הפענגא לשווייטץ, ולהחליפם שם על דולרים ולהביאם בחזרה אלינו.

ובאו לעזרה הרבני המפורסם מוה"ר פינחס פריידיגער נ"י ראש הקהל של החרדים בבודאָפעסט וחבריו, להמציא את הכסף — ועמד לצדנו ידידי הרבני הנעלה מו"ה צבי יהודא הוילברון נ"י, למהר את החליפים המסובכים הללו — ובכל זאת גם בריאת הכסף הזה באריכות ימים הי' תלוי — ובנתים ימים על ימים נתוספו, וכבר הגיע ראש השנה של תש"ג.

מן המצר

ויהי בערב שבת תשובה של השנה ההיא, א) נפלו עלינו כל אימות המות כי פתאום קפץ רוגזו של וויסליצעני הרשע — על תשלומי כ"ה אלף דולר השניים שעדיין לא באו — ועשה מה שעשה — ונגזרה חטיפה פתאומית על היהודים הנשארים — ומערב שבת תשובה עד ערב יום הכפורים, נפלו חוטפי הנפש על כל הקהלות ועל הזקנים בג' המחנות, סערעד, נאָווּאקי, וויהנע, ותפסו מן הבא בידם כמו ג' אלף נפש — וסחבום במסע רצח ביום הכפורים — הי"ד.

וכמה מבולבלים היו אלו הימים הקדושים למעני בפרט — כי בין כסא לעשור זה לא הייתי מצוי בתוך ועד המסתתר, כי טרוד הייתי לסדר עוד הפעם קבוץ גדול למען גולי ארצנו במחוז לובלין — קבצנו סכומים גדולים מאלו שנשארו עדיין בארץ — יותר ממיליאָן כסף, ולוינו סכומים גדולים על מנת לשלמם כשיגיע הכסף מחוץ לארץ, אשר אליו קוינו בכל יום ויום שיבוא — — ומשלוח תמרורים הי' זה — כי עדיין אנו עוסקים בתוך הלשכה האַרטאַדאָקסית יחד עם מו"ה שלמה בנימין נ"י בסדור המכתבים והבילות של כסף ושוה כסף למאות למען יהי' המשלוח מוכן לערב יום הכפורים, והנה השמועה הרעה הזאת מן החטיפה הפתאומית קורעת באוזן ושוברת את הנפש — ושמחת חיים נתהפכה לאימת מות, כי שלשה חדשים ישבו המשפחות בביתם בבטחון, והיתה כאן מנוחה — היתה כאן התקוה הגדולה הלזו — ופתאום חזרה אותה הדאגה הנוראה והאיומה על אשה ובנים — על המשפחה — על כל יודע ומכיר — הדאגה להמלט מן הרצח האכזר הזה.

והי' זה בערב שבת תשובה, ומהרתי לנסוע לביתי לנייטרא, כדי לעמוד שם על המשמר להגן בעזהי"ת על ביתו ועל בית מדרשו של רבנו זי"ע בפרט. וטרם נסעי שלחתי שליח מיוחד לבודאַפעסט במכתב מזעיק שישלחו תיכף ומיד את הכ"ה אלף דולר שהבטיחו לזוקפם במלוה על סמך תשלומי הדזשאָינט אחר המלחמה — והאַכבערג הלך אל וויסליצעני לבקש שימתין רק יום או יומים.

קטרג השטן והכסף לא בא — חזרתי לפרעשבורג בערב יום הכפורים למען ש נ י ענינים — אחד ו ד א י, ואחד ס פ ק — האחד למסור בבהילות את משלוח פולין ליד השלוחים — והשני, להשתדל אצל וויסליצעני שימתין עוד יום או יומים אולי יש תקוה מהונגאריא — וחזרתי בפחי נפש לנייטרא — ובבר קדש היום ליל כל נדרי, כשרצתי בין הרשעים החוטפים לבית הטעלעגראַף —

א) ראה לקמן בחלק המכתבים מדף קמ"ה עד קמ"ז.

מן המצר

ושלחתי ג' טעלעגראַמים להונגאריא בשם רבנו זי"ע בלתי ידיעתו — אין אדם נתפס על צערו — כי באמת ס כ נ ת י א ו ת ם — הי' לשון הטעלעגראַם כי רבנו מזמין אותם ליום ה מ ח ר ת לפני בית דין הגדול — וכשהגיע אחד מן אלו הטעלעגראַמים אל הרבני הגדול נשיא הלשכה, הי"ו — ביום הכפורים, סחבו אותו שוטרי הונגאריא מבית הכנסת באמצע תפלת ה ע ב ו ד ה כדי שיפרש את דברי זה הטעלעגראַם — והוא בחכמתו אמר איזה פירוש, ומלט את עצמו ואת הכלל מסכנה.

ובמחרת יום הכפורים הגיע לנייטרא אל רבנו זי"ע שליח מיוחד מבודאַפעסט, העסקן החשוב מו"ה נפתלי טרייטעל נ"י, ובידו כ"ה אלפים דולר — עדיין קוינו אולי יחי' ביכלת להשיב את המסע מן הדרך — ימהרתי באויטא לפרעשבורג, אלא כשהגיע הכסף על יד האַכבערג לוויסליצעני הרשע, אמר בצחוק של רצח לאמר — זהו דרככם יהודים אומללים עד אשר לא דחקתי אתכם אל הקיר לא הי' כאן כסף — חשבתם שתדחו אותנו בתירוצים של שבירת רגלי השליה ודחיות דומים לזה — ובין כך וכך נצחון ממלכות הברית ישים קץ להמלחמה — ואתם תשמרו גם על ה ח י י ם וגם על ה כ ס ף — ואותי ואת חבירי תהרגו — אבל עתה הי' לכם הכסף תיכף ומיד — המסע לא יבא בחזרה — אבל מעתה תשמרו את התנאים שלכם ואז גם אנו נשמור את התנאים שלנו„. וממחרת יום הכפורים זה תש"ג עד מחרת יום הכפורים תש"ה — עד בלבול מלחמת הפאַרטיזאַנים — היתה המנוחה הזאת ממסעי הגירוש קימת בסלאַוואַקיא.

בלב נשבר על שלשת האלפים הי"ד שהם על המסע לגלות ואבדון, באין להשיב, מהרתי במחרת יום הכפורים זה אל הלשכה האַרטאַדאַקסית לבער את החשבונות ממשלוח הכסף והחפצים ששלחנו בערב יום הכפורים אל אחינו אשר בשבי פולין במחוז לובלין — שלא הספיק הזמן לבדיקה וביעור בו ביום, לפי שנטרפה השעה מחמת החטיפה הפתאומית לגירוש — וכשבאתי להלשכה במחרת יום הכפורים כבר עבר הזמן, כי כבר המתינו עלי שם שוטרי הממשלה הסלאַוואַקית, ובידם הראיות מפתקאות שמצאו בהלשכה — וחטפוני לתפיסה, שישבתי שם בסכנה גדולה להמסר ליד הגרמנים עד שנשתחררתי בע"ה ביום הושענא רבא —

[כבר העידו חז"ל בפ"א דשבת על טבעם של יוצאי מלחמה וכל יורדי סכנה — שאין אימת מות סוער בלבם אלא בשלשה ימים הראשונים — איך נאלמתי דומיה באותם ג' ימים הראשונים בבית המאסר, לאיומו של הצורר קוקולא, שונא ישראל הידוע —

מן המצר

שהתרה בי בכל עת בכל לשון של ודאי ובירור, שבעוד שעה יוליכו אותי לעבר נהר דונאו להמסר ביד הגרמנים שיודעים מכל המעשים שעשיתי — וגם אשתי וילדי וכל בית רבנו זי"ע יתפסו — ואין לי הצלה אחרת אלא למסור שמות השלוחים הגרמנים — ושמות היהודים נותני הכסף בעד המשלוח הזה לפולין.

אך ביום השלישי בערב סוכות כאשר שוב הטיל עלי אימתו, הרגשתי כי כבר סר מלבי כל הפחד הזה אשר הוא שוחק לנגד נפשי — ובכל הידיעה אשר ידעתי מאחינו האומללים גולי פולין, ובכל הצער שהיה בי מכח אותה הידיעה אמרתי לו מה שאמרתי — מתחלה ישב כאבן דומם, ואחר כך נשך שפתיו עד שזלגו עיניו דמע, ומפיו נתפרץ בכי לאמר, הלא גם לי יש ילדים — הלא גם לי יש ילדים —

ושני דברים למדתי באותם הימים, שיש כח למעות, ויש כח לדמעות — שיש כח למעות כבר ידעתי ממעשה של וויסליצעני, כשנתן את החיים בעד לקיחת הכסף בתמוז — ועכשיו ידעתי יותר כשלקח את החיים בעד מניעת הכסף ביום הכפורים — ושיש כח לדמעות למדתי ממעשה דקוקולא, כי לא היי קוקולא זה רך הלבב, ושונא ישראל טורף היי משנים קדמוניות'— ועוד מזמן מלכותם של הטשעכים כמה משפחות ישראל טרף בעלילותיו בשנאתו זאת — ואף שאז עדיין לא ידעתי בכחם של שני הגורמים הללו באותו הבירור שידעתים בחדשים ושנים אחרי כן — בכל זאת הרגשתי כי כן הוא, בכל הכח של אומדנא ושודא דדיינא ורגלים לדבר, שיש להם כח עדות ברור, אף בדין תורה החמור.

ובסכות תש"ג, אמרתי את ההושענות בשעה שהקיפו אותי עם כל האסירים בחצר בית האסירים כמנהג בתי המאסר בכל יום — ואמרתי בלבי ביום הושענא רבא — הלא ראינו עין בעין כי יש כאן דרך של פצוי ופתוי אצל הגרמנים הרשעים לבטל הגזרה למען אחב"י שנשארו במדינה — ומאורע יום הכפורים הזה אף כי רע ומר הוא — בכל זאת בעיקר הדבר הרי הוא עד נוסף על כח הכסף בכלל ועל כח מקורו מחוץ לארץ בפרט. ואם כן עלינו החיוב מוטל לנסות את דרך ההצלה הזאת למען כ' או ג' מליונים יהודים שחיים עדיין בשטח הזה של מלכות הרשעה בכלל.

וקבלתי על עצמי שאם אצא ממאסר הזה בעזהי"ת — אתחיל בדבר הזה לעשות קנין עם האָכבערג למען ב י ט ו ל ג י ר ו ש עבור כל הנשאר חי בכל אייראפא אשר ברשות מלכות הרשעה — עבור כל המקומות שמשם לא נתגרשו עוד היהודים — ולמען ב ט ו ל ר צ ח במחנות הכליון למקום אשר כבר נתגרשו אותם שנתגרשו — ואם מדינתנו ושלשים אלף שנשארו חיים בה לא נחשבו בעיני עוסקי הכלל בארצות החפש — בודאי שלמען "אייראפאפלאן" למען כ' או ג' מליונים — יצאו מכל גדר ועכוב וחששות ופלפולים — ולא הם בלבד — אלא גם שרי ממלכות הברית יסכימו על ככה.

מן המצר

וכשבאתי בחזרה לנייטרא באסרו חג סוכות תש"ג, והצעתי המחשבה לפני כ"ק אדמו"ר זי"ע, האמין הוא מאוד בדרך הזה — ואפשרותו — וחזק אותי לעשות פעלים בדבר — אלא שלא הי' נותן אמון בחבורות הגדולות של כלל ישראל — ואמר שצריך לחפש אחר דרך ומבוא לבוא בקשר עם הרבנים ושאר מנהיגי ישראל שומרי מצוה הנפחדים מדין תורה ולא מדין גויים, ושאין לשים בטחון בכלל בבן ישראל פוקר, פורק עול, שונא תורה — ובפרט עתה מאחר שראינו שעד היום צעקנו ואין עונה, יש לחוש שגם הפעם לא נועיל — יאך אם עתה דרך ההצלה הזאת יכלול מיליונים.

ומתחלה הצעתי המחשבה לחועד, לנסות בעצה גדולה הזאת למען כלל ישראל כולו באיראפא — הלא ראינו שאלו השפלים לקחו את הכסף ונתנו את שויו, אחר תום ששים אלף הי"ד, וממילא שאיגלאי מילתא למפרע שאם היינו באים אליהם כמו שהי' עצת המיעוט אז — בט"ז אדר תש"ב — היו לוקחים ומוכרים לפני הגזרה גם כן, ואפשר אפילו לומר שאז הי' מחירם פחות ממה שהוא עתה — ואם כן השכל מחייב, שיש כאן אפשרות עבור כל המדינות שהם במצב סלאָוואקיא כעת, — דהיינו פולין שחלק חשוב מכלל ישראל שם עדיין קיים הי' באותה שעה, ומדינות המערב שהם תחת כבושו, צרפת, בלגיא, האָלאַנד — ומדינות שלא התחילו בם עדיין כארצות הבאַלקאַן, שהם רומניא, בולגאַריא, יון, יוגאָסלאַוויא — ועל כולם הונגאַריא, אשר לפי דברי וויסליצעני הגיע זמנה עתה בחורף תש"ג.

חברי הועד התנגדו מתחלה, וטענו כי דבר זה רחוק משכר עבור הכלל כולו, וקרוב מאוד להפסד עבור סלאָוואקיא — סברו באותה שעה שוויסליצעני עשה מה שעשה מדעת עצמו, ולכיס עצמו, באיזה אמתלא כלפי הנהלתו — ואם תמצא לומר לא, הלא ראינו כי בחוץ לארץ אינם שומעים לצעקתנו למען איזה עשרות אלפים דולר, והלא ענין כזה יגיע למאות מיליונים, אם תהי' בכלל איזה השקפה, ואם לא יבא הדבר לידי גמר, יקחו נקם מן השדכן דהיינו יהודי סלאָוואקיא.

בתוך ועד המסתתר מתחלה לא התלהב להרעיון הזה רק בעל לבב דר. אַבעלעם נ"י שהי' בכלל אמין מחשבה — ואחר היסוסים הסכימה גם מרת פליישמאנן הי"ד, ומה שהי' נחוץ מאוד, הסכים גם האַרכיטעקט שטיינער בעל השפעה ומשגיח על וויסליצעני לשם האמת — אבל רוב הועד התנגד מתחלה וטען כי במצב המסוכן שלנו אסור לנו לעבור את גבולנו, אדרבא

מן המצר

עלינו לראות שישכחו עלינו מלמעלה לוויסליצעני, כי אם וויסליצעני עשה מה שעשה בסלאָוואָקיא מדעת עצמו, עתה בבוא עצה עזה כזו למעלה ממנו בשמנו, יבקרו את פנקס שלנו ונאבד את עצמנו.

לפיכך התחלתי בדבר הזה מתחלה ביחידות — באתי בקשר בסתר עם ידידי מנוער הרבני מו"ה ברוך משולם לעבאוויטש נ"י א) בציריך, והוא פעל שיגיעו לי כפעם בפעם מכתבים של מה בכך משווייטץ, במעטפה מהודרת. ושיהי' המכתב בעצמו כתוב על נייר כפול, אשר על הדף השני לא יהי' כתוב בו כלום, והנייר יהי' בו רושם דפוס מים, משווייטץ. ובבוא המכתב קרעתי הדף הפנוי, וכתבתי עליו בכלי מעשה כותבת „אָנדערוואוד" בשם אותו המשלח הבדוי "פערדינאנד ראָטט" לאמר, כי ה"אָנקעל" שמח מאוד לשמוע כי ווילי הקטן עמד בנסיון כל כך טוב בבית הספר, ועל כן הוא שולח לו דורון, וכשילך בדרך הזה גם הלאה, בבתי ספר הגבוהים, יקבל הוא האָנקעל עליו את כל מחסורו מעתה ועד עולם, וישימהו ליורשו יחידו. והוא מקוה לבוא הנה לבקר אותנו בכלל ואותו בפרט בקרוב".

ושמתי פירוש הדברים בפה האָכבערג, שהוא בעצמו האמין באמתת זה המכתב ומשלחו. שבית הספר הקטן הוא סלאָוואָקיא ובית הספר גבוה הוא כל אייראפא.

בלאו הכי דחק מכבר האָכבערג בשם וויסליצעני על איזה ראי' שהחמשים אלף דולר למען יהודי סלאָוואָקיא באו באמת מחוץ לארץ — ובכן שמח האָכבערג על המכתב הזה שהי' בו תודה וראי' על העבר, ובקשה על העתיד — וכדי לירד יותר לנמוקו של דבר, בקשתי את האָכבערג לאמר, כשיראה את המכתב הזה לוויסליצעני, ישאל אותו למה הוא מדקדק כל כך על ראי' שהכסף בא מחוץ לארץ מיהדות העולמית, וישאל אותו כמה הוא המחיר עבור כל אייראפא.

הביא האָכבערג תשובה שוויסליצעני נתפעל עד מאוד מן המכתב ולקח אותו ממנו ושמו באמתחת הכתבים אשר בינו ובין שררותו — ועל שאלתו למה הוא רוצה כל כך בהבאת ראי' שהכסף בא מחוץ לארץ, אמר לו פירוש הענין, כי הם רוצים לדעת אם היהדות העולמית כבר נתרככה, ושברה את ערפה הקשה, מאחר שהם הם גרמו את תערובות אמעריקא

א) הוא ידידו מסור נפש מו"ה ברוך משולם לעבאוויטש נ"י, כעת בניו יארק — שדר בימי הזעם בציריך, ועסק בעבודה זו למען הכלל באמונה גדולה ונפלאה, בחכמה ובזריזות ובזהירות, ובמסירת נפש.

מן המצר

במלחמה, ואם עתה ישנו את דעתם — ומתן כסף הוא הראי׳ היותר מכרעת בזה — אפשר שיצמח מזה שנוי בכל הפאָליטיק לרחבה ולעמקה — יותר לא רצה לומר באותה השעה בפירוש... אלא שאמר כמה רמזים אשר הבנתם הברורה היתה, שלפי דעתם המגוזמת על כח היהודים, חושבים הם שיש בכח היהדות עולמית להשפיע על ממלכות הברית לעשות שלום עם הגרמני על מנת ללחום ביחד נגד האויב הצפוני — והזהרתי את האָכבערג ששוב לא ידבר בענין הזה הנוגע לפאָליטיק עם ווילסיצעני כי סכנה כרוכה בדבר, כי ישאל שאנחנו נעשה דבר בזה הענין — ואנו אין לנו אלא מתן מעות ותו לא.—

ובעיקר הדבר אמר ווילסיצעני, כי נוח לו מאוד לשמוע מן ההצעה הגדולה הזאת והוא יסע מיד לבערלין לדבר עם הממונים עליו בדבר הזה. לפי דברי האָכבערג הבין ווילסיצעני פירוש השורות המעטים שבאו מ״פערדינאנד ראָטט״ מ ע צ מ ו.

עברו איזה ימים והנה ווילסיצעני הרשע קרא אליו את האָכבערג, ואמר לו שב״פרינציפ״ הם מסכימים — אלא שהם רוצים לשמוע ממנו מה בדעת היהדות העולמית ליתן ומה הם מבקשים. כתבה החשובה מ׳ פליישמאנן הי״ד למייער, שוואלב, זילבערשיין וסייעתם גרמנית, א) וכתבתי אני להכלל כולו בלשון הקדש בארוכה — ומפורט ומפורש מאוד — והתשובה היתה לא ולא, בלשון חזק וברור.

הם צריכים לקיים הדין של ממלכות הברית שלא להכנים פוזטה למדינת האויב... אלא כשהגרמני יראה תחלה שהוא חיזר בתשובה ושהוא מפסיק את הגירושים ואת ההריגות, אז יש לדבר דבר.

וזהו טופס המכתב בשם שני רבני המדינה אשר כתבנו אל הדשאָינט ואל הקונגרעס והאָגענץ — ושאר החבורות, כשהגיע תשובתם זאת — שמנעה אפשרות של הצלה בעד אלפי אלפים.

א) ראה דאָקומענט מספר 24.

●

המחבר ז״ל רצה להוציא את הספר בשני חלקים — חלק אחד סיפורי המאורעות בכלל, וחלק שני, מכתבים עם פירושו והערותיו — ולא הספיק לעשות הערות רק על ג׳ מכתבים דלקמן, ועוד איזה מכתבים להלן, על כן ימצא בתוך ההערות דברים כפולים שכבר נזכרו בפנים הספר.

א

זה המכתב נשתלח לציריך ע"י שליח דיפלאָמאַטי אל ס. מ י י ע ר מטעם ה"ד ש ׳ א ׳ י נ ט„ ובמכתבים מיוחדים הודענו גם לה"אַגענץ„ וה"קונגרעס„ ולשאר יחידים בשווייטץ, לקרוא את המכתב ולהעתיקו, ולשלחו כל אחד ואחד לראשי סדרו, וחבורתו, באַמעריקא אַנגליא וארץ ישראל — וכן רוב הגדול של המכתבים הבאים בכאן, נשתלחו לאלו הסדרים והחבורות לשווייטץ או לתורקיא בימי המלחמה, ע ל י ד י ש ל ו ח י ם ד י פ ל א ָ מ א ַ ט י ם, שהי׳ מושבם בפרעשבורג או בבודאַפעסט, או שנשתלחו לשם מארץ אחוזתם — או שעברו ושבו דרך שם — וכמובן, רובם של אלו השלוחים לא עשו את המלאכה הזאת של שליחות, בחנם — ובכל זאת הי׳ כאן מיעוט שעכק בדבר הזה, למען רחמים ועזר, למענו הנרדפים והאומללים — — יעמוד לעד זכרו של הראש והראשון שמסר נפשו לשום סדר לשליחות הזה, ידידי מו"ה בנימין שלמה שטערן נ"י מפרעשבורג, אשר כעת בלונדון — שלא זו בלבד שעסקו בדבר הזה הי׳ תלוי בסכנה — אלא שנדב והלוה סכומים גדולים הן לצרכי צדקה הלזו של פקוח נפש, והן לתשלומי השלוחים הללו.

ב"ה. נ׳ לס׳ וישב תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה.

נסמכנו על מכתבנו הראשון ועל תשובתכם א) להודיע לכם בקצור עוד הפעם את הענין כמו שהוא.

א) הפקיד הגרמני בסלאַוואקיא, למען ש ע ב ו ד ה י ה ו ד י ם ו ה ש מ ד ת ם, חי׳ ו י ס ל י צ ע נ י — ויד ימינו הי׳ ל א ו י ב מ א ן משרתו של הימלער למען השמדת ישראל — ובעד חמשים אלף דולר, שקבל מאתנו, לסירוגין בשני תשלומין, ביטל ב א מ צ ע ה ק י ץ ת ש "ב את גירוש יהודי סלאַוואקיא לפולין ואוישוויטץ, באשר יבואר במכתבים הבאים בדבר הזה. — ומתחלה לא הסכימו על ביטול הגירוש בסלאַוואקיא אלא עד ה א ב י ב ת ש "ג — ולאט לאט גבר בח הכסף למען ביסו, וכיס פקידיו למעלה ממנו — לבים הממשלה הסלאַוואקית, ולבים הפקידים שלה — ופעלו גם שאר ההבטחות למען קשר של אלו הרשעים הגרמנים והסלאַוואקים עם סדרי צדקה הגדולים אשר ב י ה ו ד י ה ע ו ל ם, כמו "דשאינט„ וכו׳ — להצילם מעונש אחרי תום המלחמה — ונתבטלה הגזירה עד ימי ראש השנה תש"ה, בקום השערורי׳ של מלחמת הפַארטיזַאנים בסלאַוואקיא.

וכמעט כל המכתבים שכתבנו ב ש נ ת ת ש "ב א ל משתדלי ה"דשאינט„ וה"קונגרעס„ וה"אַגענץ„ לציריך, בערן, וגענף, ולסט־גאַלען, בשווייטץ, ולאַנקאַרא בתורקיא, בבקשות לעזור

מן המצר

הגיע המשא ומתן פה ב) למדרגה זו, שבע"ה נפסק הגירוש, כלומר שנתנו מקום להארכת זמן ההפסק עד האביב. ג)

ואם בנתים נסדר את ענין מחנה העבודה הידועה לכם, ד) וגם

לנו בסלאָוואקיא להציל אותנו בכסף פדיון זה, אינם נמצאים עוד באמתחתם, לפי דבריהם, וכן תשובתם אלינו (אשר בהם מיאנו זמן רב לתת לנו את הכסף) נאבדו אצלנו בסלאָוואקיא, בחורבן כל ישראל שם, והחעתקות אינם נמצאים עוד באמתחתם של אלו החברות — ואנחנו בסלאָוואקיא לוינו את הכסף כאשר לוינו, וכמו שיסופר במקומו — וכשנתבטל הגירוש בסלאָוואקיא — עלתה אצלנו המחשבה להציע להרוצחים הגרמנים קנין כזה עבור בטול הגירוש בכל איראפא הנכבשת מן הגרמנים, ועבור בטול הכליון בפולין ובמחנות ההשמדה אשר שם.

והמכתב הראשון, אשר ממנו המדובר כאן, ענינו הי' נוגע כבר על משא ומתן אשר בינינו לבין הגרמנים למען הצלת כל יהודי איראפא מגזירת גירוש, והצלת היהודים אשר בפולין, ומחנות השמדה שם, מגזירת כליון. — וגם המכתב הראשון הזה, איכו מצוי באמתחתם של אלו הסדרים הגדולים, המתעסקים בצרכי כלל ישראל — והמכתב הזה השני, נעתק מספרו של הרב יצחק לעוויז — וגם נשאר בחעתקה אנגלית באמתחתו של ה"קונגרעס העולמי של היהודים„ אשר בניו־יאָרק, וכמו שיבוא לקמן — ותוכן תשובתם על המכתב הראשון בדבר הזה יבוא לקמן ס"ק ט'.

ב) המשא והמתן על ביטול הגירוש בסלאָוואקיא — וזה המשא והמתן נגמר לעתותי תמוז תש"ב.

ג) שתחלת הפסקו הי' בתמוז תש"ב כמ"ש לקמן ס"ק י"ט וס"ק מ' — ולא נתברר אז עדיין עד מתי יאריכו אותו — בפרט מצד הסלאָוואקי — וחסרון הבירור הי' מצד חסרון הכסף — ובשעת כתיבת מכתב זה נתברר, כי הסכימו הסלאָוואקים להאריך את ההפסק עד האביב של תש"ג.

ד) עוד מלפנים — משנת תש"א — היו בסלאָוואקיא מחנות עבודה, שהקימו הסלאָוואקים למען שעבוד היהודים בלבד — ולא למען השמדתם. — — ועשו זאת לצורך כיס הממשלה שלהם, ולצורך איזה סוחרים — גדולים יחידים — משלהם, להרויח במלאכת חנם, של אלו היהודים — — ואלו שלשה המחנות היו בסערעד, ווהנע, ובנאָוואקי, אשר בסלאָוואקיא.

ולמען ביטול הגירוש הי' מן הצורך להגיד תירוץ מספיק, באזני אותם הרשעים העליונים, אשר בסלאָוואקיא, כמו טוקא ראש הממשלה, וטיסא הכומר, שר סלאָוואקיא, חרשעים בנפש — שמיאנו לקבל שוחד — כי רשעתם היתה משנאתם, אמונתם, ודתם — וכן הי' מן הצורך להגיד אמתלא שנכנסת בלבו של ההמון המרשיע של סלאָוואקיא — שהי' חפץ בהגירוש, למען לבוז את שלל היהודים — והי' חפץ בהגירוש למען התכתה ההמונית, שיצאה מטעם הממשלה, ומטעם ראשי הכומרים — ובכן בעצתנו, זה הי' התירוץ בפה אותם הפקידים הרשעים, שקבלו את השוחד, ושאמרוהו אך ורק למען השוחד הזה — — כלומר, היהודים חנשארים

מן המצר

נקיים את כל חובותינו הפרטים, ה) הידועים לכם ג"כ, אז נוכל לקוות כי יאריך זמן ההפסק זה עד סוף המלחמה — ואם לא נקיים זה או זה, אז עלינו לחוש מאד, שיחדשו ח"ו גזירת הגירוש עוד בשנה זו.

ככה הודענו אתכם כי הצד שכנגדנו קיימו את התנאים שלהם — ואנו כנגד זה אין בידנו לקיים את התנאים שלנו.

מן הגירוש, יעמדו מעתה בארצנו — ויעבדו פה לצורך הממשלה, בשלשה מחנות הללו אשר לנו פה בארץ — כי למה ילכו חוצה לארץ לגרמניא, לעבוד שם עבודה לצורך ממשלת גרמניא (כי כך הי' הפנים של הגירוש, שהיהודים הולכים לגרמניא למען עבודה — ולא למען כליון — ואת המשפחות לוקחים עמם למען שלום בית — כי אכזריות הוא מעם ממשלה קאטולית כמו סלאוואקיא, להפריד את המשפחות.)

ומאחר שהחכימו הגרמנים להוציא ממון מן הסלאוואקים, לתכלית זה — חמש מאות מארק לגלגלת יהודי שנתגרש לרשותם, דהיינו חמשת אלפים כסף סלאוואקי — (כמ"ש לקמן, ההעתק של השטר אשר בין ממשלת סלאוואקיא וגרמניא, בקנין הזה) חמתקנו את התירוץ הזה בקל וחומר, לשום בפה הפקידים הסלאוואקים שקבלו את הכסף מידנו, לאמר — למה נשלם אנו הסלאוואקים, מכיס הממשלה הסלאוואקית, חמש מאות מארק הללו מס גלגלת, לכיס ממשלה הגרמנית, עבור כל יהודי חעזוב את ארצנו — כדי שבשכר המס הזה יתגרש לשם, ויעזוב את כל רכושו לנו, הסלאוואקים חיחודים לוקחי התרומה הגדולה, ולכיס הממשלה הסלאוואקית חיורשת את השאריה — ומעשה ידיו של כל יהודי שנתגרש יהיו למען גרמניא, בחנם בלי תשלומין, עד שתצא נפשו — — מוטב שנתפטר מן המס הזה, ויעזוב את רכושו לנו, בלכתו לצמיתות, אל מחנות העבודה הללו אשר בארצנו — ושם יהיו גם מעשה ידיו לנו, בחנם.

ולתכלית חילוף פנים זה של הגירוש, שאלה הממשלה הסלאוואקית מתחלה מאתנו שנביא להם סכום גדול מיהודי חוץ לארץ, בכסף חוץ לארץ, לשכלל שלשת מחנות העבודה הללו, בבנינים חדשים, ובכלי מעשה נוספים — וזהו הכסף ששאלנו אז למען מחנות העבודה — כלומר, אלו שלשה מחנות עבודה בסלאוואקיא שהשתמשו לתירוץ של פרהסיא למען ביטול הגירוש בפה אותם הפקידים ראשי הגירוש, שבישלוהו מטעם הנסתר של קבלת כסף לכיסם.

ה) היינו סכומים חשונים, שהיו עלינו להכשיח להפקידים הסלאוואקים הללו, אשר על ראש הגירוש — וואשעק וקאסא, ושאר רשעי ארץ שנספתו אליהם — לפי שהפנים של גירוש יהודי סלאוואקיא כך הי': הגרמנים הטו את לב הסלאוואקים, שישאלו מן הממשלה הגרמנית, שיעשו עמהם טובה ויעזרו להם להתפטר מן היהודים חאלה מחריבי ארצם, זה אלף שנה — ונענו להם הגרמנים ברחמים — בתנאי, שישלמו מס גלגלת זה, חמש מאות מארק עבור ראש כל יהודי, בין זקן בן מאה, ובין עולל בן

מן המצר

עד הנה שלמנו ס"ב אלף שטרי בני ברית ו) ואלף ושלש מאות אלף שלנו ז) בזמנים שונים.

וביום ט"ו נאָוועמבער ח) היינו חייבים לשלם עוד כ"ח אלף שטרי בני ברית ושבע מאות אלף שלנו.

ואין בידנו אפי' פרוטה — חוסו ורחמו עלינו כי אין לשער גודל הסכנה אם אנו לא נקיים את המוטל עלינו.

וכל מה שאמרנו בענין החיובים הפרטיים של שוחד, הוא הענין שייך גם כן בכל החומרות בענין העזר למען מחנה העבודה.

והנה אנחנו רואים מתשובתכם כי יש כאן בעיקרו טעם אחד ט) העומד נגד תביעתנו מצדכם, והוא: כי אסור עליכם, כלומר אסור

יום אחד — והי' מן הצורך לשחד את הגרמנים למען לא ילמדו עוד את הסלאָוואָקים לשאול בסתר — את השאלה הזאת — והי' מן הצורך לשחד את הסלאָוואָקים שלא ישאלו את גירוש היהודים מן הגרמנים בפרהסיא.

ו) דולרים.

ז) כסף סלאָוואקי.

ח) ט' נאָוועמבער 1942 למספרם.

ט) היתה תוכן תשובת ה"דשאינט" וה"אגעניע" הן בדבר הכסף ששאלנו עבור ביטול הגירוש בסלאָוואקיא, והן בדבר הכסף אשר שאלנו למען ביטול גירוש כל יהודי איראפא — ובימול כליון יהודי פולין ויושבי מחנות ההשמדה — כי הם ממאנים לתת את הכסף לסלאָוואקיא, משני טעמים: חדא, כי ה"בודגעט" של אשתקד הי' למען סלאָוואקיא איזה אלפים בלבד — והפעם אנו דורשים עשרות אלפים — והמעשיות שאנו מספרים מגולי פולין, ומן הצרות שלהם, ומן כסף הפדיום, וכל שאר טענות אין להאמינם, כי כך דרכם של יהודי המזרח (אָסטיודען) לגזם במעשיות המוציאות את הכסף מיד יהודי המערב — ועוד טעם אחר, כי יש כאן איסור הוצאת כספים למדינת האויב, מצד ממלכות הברית — ואף ששוויצ ממלכה נייטראלית היא, על היהודים אשר בתוכה לשמור את החק, לפי שנותני הכסף הם היהודים בארצות הברית — וזה הטעם האחרון, טענו גם כלפי דרישה הזאת אשר במכתב הקדום לזה חמכתב למען ביטול גירוש כל יהודי איראפא — ולמען ביטול כליון משארית יהודי פולין, ויושבי מחנות הכליון.

דנינו בזכותם, שהטענה האחרונה היא עיקר הטענה, והראשונה רק נספלת — — וגם מפני הנימוס כתבנו אליהם כך — כי מה הי' עלינו לעשות — נצרכים חיינו — נצרכים למען פקוח נפש של עשרות אלפים בארצנו, ולמען פקוח נפש של אלפי אלפים באיראפא ובפולין.

מן המצר

עלינו, להמציא כספים הטובים לאוצרותיו של זה הרשע. והאיסור הזה נתחזק בימים האחרונים ע"י פירסום של מלכות הברית הידוע.י)

והנה מתחלה נאמר בעיקר הדבר, כי הננו מקבלים לגמרי את הצעתכם לעשות העברה באופן אשר כתבתם, י"א) אמנם בתנאי שיהיו הכספים במדינתכם, י"ב) לא בארץ הנוהגת מלחמה — ועוד תנאי שימסרו הכספים מיד אליד שליש נאמן, י"ג) כפי רצון המעבירים פה — וזאת לדעת כי חלק המעבירים הם אינם בני ברית ג"כ, י"ד) ומאחר שהסכנה גדולה בעסק משא ומתן זה, העמדנו לתכלית זה ט"ו) אדם מהימן עלינו מאד, שעושה דבר זה למראית עיני הבריות, בתורת משא ומתן ועיסקא, וזה האדם אינו יכול לעשות העסק שלו, כלתי אם הכסף מסור מצדכם גם כן, ליד המהימן שלו, שם במדינתכם. ט"ז)

אמנם בעיקר הדבר, צריכים אתם לחלק בין כספי שוחד ובין כספי מחנה עבודה.

כסף הפרטי — הולך אל יחידים המטמינים אלו הכספים בארגז שלהם, ואין לאוצרו של הרשע מזה כלום. ועל זה כמובן לא שייך האיסור של

י) באותם הימים יצא על זת חוק מיוחד מצד ממלכות הברית — ששמענוהו בסתר בראדיע תאנגלי.

יא) באופן המבואר במכתב הרצוף לידידנו מו"ח ברוך משולם לעבאוויטש נ"י בציריך.

יב) בשוויטץ הנייטראלית — ולא באמעריקא ואנגליא ושאר הממלכות השרויים במלחמה עם גרמניא.

י"ג) שליש נאמן למעבירי כסף סלאוואקיא על דולרים או פונטים שטגליים — והרשאינט לא הי' נאמן לאלו המעבירים, כפי שיבואר במכתב הרצוף.

יד) זה אמת הי' כי חלק מן המעבירים היו סוחרים עשירים מתושבי הארץ, שהאמינו בנצחון ממלכות הברית, וחבריהו את כספם הסלאוואקי באופן הזה — וכתבנו להרשאינט והאגענץ הדבר הזה — כדי שיבינו שעם אלה אין להתחכם — כי במעבירים יהודים יטענו שעליהם לבטוח בהשלשה אצל הרשאינט—ובזה לא הועלנו כלום כפי מה שיבואר במכתב הרצוף.

ט"ו) כלומר, מאחר שהסכנה גדולה להכלל בסלאוואקיא להתעסק בהעברת כסף בדרך שחור, מן הצורך הוא להעמיד פה בסלאוואקיא אדם מיוחד לכך, שעושה דבר זת למראית עין למען עיסקא שלו, אבל באמת הוא מהימן מאוד להכלל בסלאוואקיא שעושה הכל באמונה לצורך קופת הכלל, בלי שום פני' וחנאה למענו — כמו שהי' באמת, כמבואר במכתב הרצוף.

ט"ז) וזה השליש בסלאוואקיא יש לו מהימן בציריך אשר לו בלבדו הוא מבטיח כל עניני ההעברה — ביארנו כל זאת להם כדי שלא יטענו שהם, אנשי הרשאינט והאגענץ, יהיו השלישים — ויבואר במכתב הרצוף כי אם כן היה, לא הגענו לכלום.

מן המצר

הכנסת כספים למדינת האויב. וחוץ מן זה גם אלו הכספים אפשר לעשות בדרך העברה הנ"ל.

כסף המגיע למחנה עבודה — בקושי הסכימו שרי האוצר במדינתנו להסתפק גם בכסף מדינתנו, י"ז) וממילא שגם כסף זה יכולים להמציא לנו בדרך הנ"ל.

אמנם העיקר הראשון לצורך זה, שיהיה הכסף מושלש ביד השליש שם, הנאמן להמשתדל שלנו פה, כי בלתי זה אי אפשר לעשות שום העברה. י"ח)

וכדי שיהא ביכלתכם לדון על נחיצת הדבר נאמר לכם עוד הפעם בקצור כי מכאן גלו עד הנה כמו ששים אלף נפש. והם נתפזרו בדיסטריקט לובלין במקומות שונות כידוע לכם. י"ט)

עתה באת הידיעה הברורה כי אלו האומללים אשר היו שם בצרה היותר גדולה המצויה בעולם הצרות, בחרב ודבר ורעב כפשוטו, הגלה אותם הרשע עוד הפעם. ומה נאמר ומה נדבר רוכם למטבח ממש. עד

י"ז) לאו דוקא — אלא מאחר שהי' לנו ע"י המחיצה שלנו בשווייצ חדרך להביא לנו את הכספים הטובים מחוץ לארץ בעין — כתבנו להם, לאנשי הדשאינט והאגענץ כן — כדי להניח דעתם — שלא יצטרכו לעבור ח"ו על איסור הנוצאת כספים משווייצ הנייטראלית — לסלאוואקיא הלוחמת — כמבואר במכתב הרצוף.

י"ח) והפרטים והטעמים מבוארים במכתב אל השליש.

י"ט) מפסח תש"ב עד תחלת אב תש"ג, כשנתבטלה הגזירה, גלו מסלאוואקיא כמו ששים אלף נפש, איזה אלפים תיכף ומיד לאוישוויטץ, והרוב הגדול לדיסטריקט לובלין, ה"יודענרעזערוואציאן" שהקימו הגרמנים במקום "המלוכה הישראלית במאדאגאסקאר" — לשם הגלו לתוך הרחובות היהודים אשר בכל מקום ומקום המלאים מכבר מיהודי פולין שדרו שם מתחלה, ומשאר גולים שנתגרשו לשם מגרמניא, אויסטריא, ושאר ארצות הכבוש — ומאמצע ימי הספירה הש"ב עד אחר הסוכות תש"ג היינו בקשר עם המשפחות האומללות הללו, ושלחנו להם ע"י שלוחי סתר, כסף ושוה כסף אשר בהם קנו אוכל לנפשם מן הפולאקים תושבי הארץ, כמו שיבוא במכתבים הבאים במקומם — וגם בדבר הזה לשוא נסינו בחדשים שעברו מעתותי שבועות תש"ב עד סמוך לר"ה תש"ג, לעורר רחמי ה"דשאינט" וה"אגענץ" לעזרנו בכסף, כדי להצילם ממיתת רעב ודבר — עד שבאלול תש"ב שלחו איזה סכום ע"י שלוחים דיפלאמאטים שלנו — ששלחנו אליהם זה אחר זה.

שמעטים המה, בערך, החיים עדנה, מששים אלף גולי ארצנו. קצת מענין זה תבינו ממכתבים הרצופים. כ)

השבענו אתכם השבו על הדבר הזה בעיון הראוי לדין של פקוח נפש הנוגע לאלפים ואלפים, ודעו כי המציל אדם אחד מגירוש, מצילו ממות ודאי וממיתה משונה ר"ל. ויש בכח להציל, והכח הזה הוא כח ממון. היש אדם בעולם שאינו מכין שממון לא נחשב למאומה לגבי חיים.

אלפים ואלפים מפיהם עצמם ע"י מכתב זה לפני רגליכם ומתפללים המתחננים לפניכם לאמר, בבקשה מכם הצילונו מן המות הרע הזה. אנו אין בידנו כסף המציל, ואתם בידכם — אנא אל תעמדו על דם אחיכם ואחיותכם אשר ביניהם זקנים וזקנות עוברות ומניקות טף ועולל ויונק חולים והלשים מלבד כל האנשים והנשים אשר עד חנה נהנו מיגיע כפם ואין בידם עתה מאומה ואך אליכם נשואות עיניהם להצילם מן הרעה הגדולה הזאת.

אל תבקשו טענות שלא לתן אלא השתדלו בכל מאמצי כח לחפש דרך ומבוא איך אפשר להציל עוד אדם אחד מן הגיהנם הזה.

ואם אתם חושבים מחשבות כי לא יארכו עוד ימי המלחמה, כא) לו יהי כדבריכם, אמנם הענין הזה הוא ענין של פקוח נפש הצבור ובזה צריך לחייש לתומרא כי ח"ו עוד יארכו, הניחו הפאליטיקא מצד אחד ותנו הכסף בצד זה.

כ) לעתותי יום הכפורים תש"ג שלחנו עוד הפעם שלוחים כאלו (שהיו בני געשטאפא, וכמובן שהיו לא שלוחי חנם, ולא שומרי חנם —) ואחר סוכות חזרו, וחלק של הכסף והתכשיטים הביאו בחזרה — וספרו שאלו היהודים האומללים גלו עתה עם כל התושבים היהודים שם מתוך מכות ומיתות אכזריות, לעבר נהר בוג, לבעלזעץ וטרעבלינקי — שלחנום עוד הפעם, ובלבנו תקוה אולי עדיין הם חיים שם מעבר לנהר בוג — אולי לא גלו שם אלא לעבודת פרך ברעב ודבר, ולא למטבח ממש — חזרו, והביאו כמה מכתבים משארית קטן הנותר, ובתוך המכתבים ובפה השלוחים הי' העדות הראשונה ששמענו על משרפות המות אשר בבעלזעץ וטרעבלינקי — כי נחנקים ונשרפים שם בסדר חידוע, ובשר והעצמות נעבדים לצרכי הגרמנים, כמו שבא במכתב הזה פה ולקמן — וכמו שהי' מפורש באותה חבילה של מכתבים וגביות עדות שהיו מצורפים לזה המכתב.

כ"א) כי בתשובה על אגרותנו הראשונים, הן בדבר ההצלה למען השארית של ל' אלפים בסלאוואקיא, והן בדבר ביטול הגירוש למען אלפי האלפים בשאר אייראפא — וביטול הבלוין בפולין ובמחנות ההשמדה — כתבו הן ס. מייער ממעם הדשאינט, והן נ. שוואלב ממעם האגענץ והחסתדרות, כי אנחנו נשתדל לפיוס את הגרמנים בדחיות ותירוצים, ולשום בשחוננו בנצחון ממלכות הברית, שלא יארכו חימים ונראהו. —

מן המצר

בבקשה מכם ראו הצרה הגדולה אשר כמוה לא היתה עוד לעולמים ולעומת זה ראו הזכות הגדול המזדמן לכם בזה אשר ג"כ לא היה עדן לעולמים להציל צבור גדול מצרה גדולה כזו, ולאידך גיסא ראו את החוב והעונש הגדול אם כה לא תעשו ח"ו.

●

בנוגע לעזרה למדינת פולין

עדיין נמצאים שם חיים כמה אלפים מאחב"י ויש ספוק בידנו לשלוח להם כמו מקודם עזרה ע"י שלוחים אנא המציאו כל מה שבכחכם לתכלית זה. ושלחו לנו בדרך אשר שלחתם עד הנה. כב)

לאידך גיסא אין כדאי כעת אחר הגלות השני שם לשלוח חבילות כי עלה חרשע ובלבל חכל, למשל מווארשא לבד, חוגלו ארבע מאות ושמונים אלף, ולא נשארו רק כעשרים או שלשים אלף, כג) וכמעשה זה עשו בכל העירות — וכל המרכבות חלכו אל מקום אחד אל עבר נהר בוג סמוך לבעלזעץ. וכפי הידיעות הבאות משם, אחת דתם למיתה אכזריות ע"י אדי־הרג ר"ל ויריות, ויש על זה "אַנשטאַלטן" גמורים, בנויים ככל הערמות של צער חבלי מות. כד) ה' הטוב יחי' החיים, ויחי' המתים.

ועל כן ביותר החיוב מוטל עלינו להציל את השארית הנשאר שם עדיין מן הרעה הגדולה והנוראה הזאת, ובפרט בימי החורף הללו. כה) בטוחים אנחנו כי תראו את חובתכם הקדושה.

כ"ב) כי אחר כמה וכמה דחיות ומניעות, שלחו לנו סמוך לר"ה תש"ג, ע"י אחד מן השלוחים הדיפלאמאטים, איזה אלפים דולרים בעין למען עזרה זאת לגולי פולין.

כ"ג) אלו השלוחים שלנו, לא בלבד שהוליכו כספים ותכשיטים לגולים מסלאַווקיא אשר במחוז לובלין — אלא שלחנום גם לווארשא, קראקא, ושאר קבוצים ומחנות בפולין — וכסף שמנו בידם מאשר קבצנו מן הקהלות בסלאַווקיא — ומן קצת שבא לידנו בדרך שחור מן הקהלות יראי ה' בהונגאַריא — וגם כסף הנמצא בקופת ר' מאיר בעל הנס כמה מאות אלפים כסף סלאַווקי שלא הי' אפשר להעבירו לא"י באותה שעה לוינו — על מנת שהדשאינט ישלמו בדולרים לא"י כפי החשבון.

כ"ד) כמו שרצפנו למכתב זה גביות עדות ומכתבים מפולין על הפרטים האיומים בבתי מטבח אשר בבעלזעץ ומרעבלונקי — במ"ש לעיל בהערה סי' כ' ולקמן סי' מ'.

כ"ה) כי השלוחים שלנו היו בקשר עם כמה כתות שהתגוררו ביערות פולין בחורף תש"ג — כמו שיבוא במקומו במכתבים מפולין וממחנות ההשמדה.

מן המצר

בנוגע להכלל כולו כו)

●

עתה עלינו לדבר מן הענין אשר כתבנו אליכם מכבר, והוא:

א) שיש מקום או לסתור ולבטל — או על כל פנים להפחית ולצמצם, את גזירת הגירוש בכל אייראפא דהיינו מפולין עד צרפת ועד רומניא ויון.

ב) שיש מקום לפעול לטובה על גזירת הכליון במדינת פולין.

כי כאמור במכתבנו הראשון, הראש הממונה על שאלת היהודים פקידו של הרשע לתכלית זה בכל מלכות הרשעה, מוכן ומזומן לכך.כז)

השדכן והסרסור בדבר זה הוא היועץ הידוע בארצנו כח) אשר כבר הראה את כחו במדינתנו, כט) וזאת לדעת, כי היועץ הזה כעת יתעלה, והוא יהי' הפקיד על כל דרומית מזרחית אייראפא ל) בענין הזה, והוא ידיד קשור מאד אל הפקיד הראשי הנ"ל. והוא אץ ודוחק ומבטיח קבלת קנין בדבר הזה הגדול בתכלית נרצה. וכדי שיהא בכחכם לשפוט בדבר הזה תדעו ותבינו, כי היועץ הזה

כו) **זאת היא אותה העצה אשר נודע אחר כך במשא ומתן שלנו — בינינו ובין הממונים על כך בממלכות הברית בשם "אייראפאפלאן" או "דער גראסער פלאן" — כי תולדה הי' מן ה"סלאוואקישען פלאן" הקטן — אשר הכונה בזו העצה היתה להרחיבו בה במדה — ובאותה תחבולה עצמה — על כל "אייראפא".**

כז) **המכתב הראשון הזה — בדבר העצה הזאת למען כל יהודי אירפא הנשארים — נשתלח איזה ימים אחר סוכות תש"ג — ג"כ ע"י שליח דיפלאמאטי מיוחד, בגושפנקא דיפלאמאטית** — וזמנו של מכתב ראשון זה מובן לקמן ס"ק מ"ט — ומלבד זה יש לי סימן בדבר — כי בישבי בתפיסה למען המסירה אשר עלי בדבר משלוח הכספים והכתבים לפולין, עלתה המחשבה הזאת על דעתי — לדון מן ה פ ר ט של סלאוואקיא על ה כ ל של אייראפא — ובערב הושענא רבה יצאתי מן התפיסה, כמו שיסופר במקומו — ומיד אחר סוכות התחילו במשא ומתן זה עם הגרמנים, ע ל ה כ ל כ ו ל ו — ואיזה ימים אח"כ השיבו שהם מוכנים, ואמרו קצת התנאים — ומיד שבר ידינו מו"ה בנימין שלמה שטערן נ"י שליח דיפלאמאטי מיוחד לשלחו לשווייצ — והמכתב הראשון בדבר הזה — שעליו המדובר באן — היה הרבה יותר ארוך ומבואר. כי המכתב הזה השני, לא בא אלא לפלפל על התשובה על המכתב הראשון.

כח) **וויסליצעני — אשר פקודתו בסתר היתה נודעת לכל, בחיותו בפרהסיא "היועץ של הממשלה הגרמנית למען שאלת היהודים בסלאוואקיא"—**

כט) כמו שכבר הודענו להם את כל ענינו של וויסליצעני, והמשא ומתן עמו — במכתבים הראשונים שנכתבו מאתנו אליהם מחדש תמוז תש"ב ואילך — והודענו להם בפרטים וראיות שהוא עושה לדעתנו, את מעשהו, בהסכם אייכמאן, פקידו בבערלין.

ל) כלומר, הונגאריא, רומניא, בולגאריא, יון ויוגאסלאוויא, כמבואר במכתבים הבאים.

מן המצר

שלנו קיים את הבטחותיו בשלמות גמור עד קוצו של יו"ד. אחר שבאנו עמו בקשר משא ומתן.

זכרו על מאות ומאות אלפים העומדים עדיין להתגרש לא) **ועל מאות ומאות אלפים הנדונים לכליון,** לב) **ויש כאן לפי דעתנו, השקול במדת הדין והמשפט והמנוסה בנסיונות, מקום להציל. כפי הנראה דבר כזה לא הי' עדן לעולמים בדברי ימי ישראל, שישראל בעצמו יבטל את היכלת הזה להציל את אחיו אך למען דבקות אל כסף.**

הרשות בידכם כאמור במכתבנו הראשון, לעשות שליח נמון והגון וטוב בעיניכם **לתכלית המשא ומתן זה.** לג)

כאמור במכתבנו הראשון, עליכם להגביל התנאים הנאותים לפי דעתכם, ועליכם לחגיד בערך את סכום הכסף אשר אפשר לתת שהצד שכנגדנו יקבלו את התנאים אשר תתנו את ם או נתנה אנו — כפי כחכם.

אך בשם כנסת ישראל שבועה עליכם, אל תעשו פלפול גדול בדבר הזה, כי בין שבועות הללו שאנו ממתינים על תשובתכם נגלו מכל הארצות עשרות ועשרות אלפים גולים חדשים ונרצחו מאות אלפים ר"ל.

השיבו תשובה ברורה וטובה תיכף ומיד.

נא שמעו אלינו וכי תשבו לדון על שאלה הנוראה הזאת, תחשבו כאלו המלחמה תארך עוד ח"ו שנים, ותתמשך עוד על ארצות אחרות שעדיין לא באו במלחמה כאשר לפי דעתנו קרוב מאד להיות לד) — ועל פי הקדמה הזאת תפסקו הלכה בדבר הגדול והנורא הזה.

לא) כבר הודענו במכתב הראשון — שכבר אז — אחר סוכות תש"ג — היתה גזירת תגירוש מתוחה על הונגאריא, כמו שנודענו מוויסליצעני שנקראת ממשלת הונגאריא לאסיפה מיוחדת לגרמניא, וכמו שיבוא לקמן. — וממילא שמן הצורך הוא לקנות את חכת אשר בו אולי אפשר להשפיע על ביטול הגירוש מכל הארצות אשר תחת כבוש גרמניא — ואת חכת אשר בו אולי אפשר להשפיע על ביטול גזירת ההשמדה במחנות הכליון אשר בפולין.

לב) הם האומללים יהודי פולין, ומחנות ההשמדה אשר בפולין וגרמניא — אשר יש כאן האפשרות להפוך את דינם מן המיתה הכללית, מתוך השחיטה והשריפה אשר במחנות הכליון, למיתה פרטית מתוך עבודת פרך אשר במחנות העבודה.

לג) כבר כתבנו להם במכתב הקדום בארכיות, כי הגרמנים אמרו שהם יתנו רשות כניסה עבור איזה שליח שיבוא בכח ה"דשאינט" — או היהדות של כל העולם. (וועלטיודענטום)

ואנו מבקשים תשובה ע"י השליח הזה בעצמו, לה) כי כפי הענין פה לא יהי' לנו במהרה שליח אחר.

אם הדבר טוב ונכון לצורך ולתכלית הענין, אז אפשר שיבואו האשה מ. פליישמאן לו) בלוית המשתדל שלנו, הנושא ונותן עם היועץ, לז) לשם. כי היועץ ישתדל בעד הטראנזיט האשכנזי. אלא שהדבר הזה אם ליסע צריך עיון גדול מכמה צדדים על כן נבקש מכל צד וצדדים שלא לפלפל בדבר ולעשות הלכה למעשה בחזקה בדבר הזה.

לפי דעתנו היתה הצעה ראוי' להגיד כי יקבלו מדי חדש בחדשו ספוק מוגבל בעד כל חדש מנוחה, ואופן חמנוחה תהי' מוגבלת בגבולים מצומצמים. לח)

אין כאן שום טענה של איסור הוצאת כסף למדינת האויב כי זה הכסף מזומן אך ורק לצורך הפרטי של אלו הפרטים — ואם ישאל השואל אם כן אפוא איך יש ביכלת אלו הפרטים לבטל הגזרה ובאלו פנים, התשובה על זה, יש

לד) כי כתבו משווייטץ וחזרו וכתבו, כ י ע ו ד מ ע ט וסופה של גרמניא תגיע—ועלינו להתחכם ולהאריך עמהם בפלפולים, כמ"ש לעיל ס"ק ב"א.

לה) **כי הי' שליח דיפלאמאטי טובטה ביותר.**

לו) **אשת חיל, שעשתה מלאכתה למען הכלל במסירת נפש, מרת ג. פליישמאן הי"ד** וע"ה — ואשר עלי' ועל מעשי' עוד יסופר במקומו, ויען שהיא היתה עוד מלפני המלחמה — שליח ה"דשאינט" ובאת בכתו, בסלאוואקיא, והיתה בקשר ידידות עם ס. מייער איש ה"דשאינט" ועם זילבערשיין איש ה"קונגרעס" ועם כמה חברים של ה"אגענץ" — חשבנו שהיא יותר מסוגלת להשפיע עליהם — ולפיכך כתבת גם היא המכתבים בגרמנית בענין זה — ובכל הענינים — אל ס. מייער ואל זילבערשיין, נ. שוואלב וחברי האגענץ, כמו שיבואו קצתם לקמן.

לז) שנים היו אלו — שונים זה מזה בתכלית — האחד הי' אינגינער האבבערג משרתו של וויסליצעני, שחביאו עמו טוויען, יחד עם משרתו השני האינגינער האלם — אשר שניהם היו מוסרים, במובן המלה — והאבבערג הי' המתחיל במשא ומתן זה, כמ"ש לקמן ס"ק מ' — והשני הי' איש אמונים מסור נפש, הארכיטעקט שטיינער, הנבון והמשכיל, שהי' מכיר וויסליצעני ממתנות העבודה בסלאוואקיא, כי הי' שטיינער הממונה על הבנינים אשר בהם, מצד היהודים — והי' וויסליצעני המשגיח עליהם מצד הגרמנים, עוד מלפני זמן הגירוש — ובאותם היטים כבר הי' הקול יוצא כי סופו של האבבערג מגיע — חשבנו אם יעמוד האבבערג בתקפו, אי אפשר שיסע אלא הוא — ואם לא, מה טוב ומה נעים שיסע שטיינער איש בטחוננו, אשר גם וויסליצעני כפי הנראה, שם בו הרבה יותר בטחון בלפי המשא ומתן עם יהודי־העולם — לכן תלינו בספק את ש ט ו של המשתדל, כי לא ידענו אם על כרחנו יהי' האבבערג — או לרצוננו יהי' שטיינער.

לח) חבל, כי נאבדו התשובות משווייטץ ותורקיא על האופנים של צחוק וקלות ראש, אשר בהם חשבו הם לנכון להטיל על הגרמני את ה ב ט ח ו ן שלא יוסיף, לא לגרש, ולא להשמיד — קצת מהם יש לראות מהמכתבים הבאים.

מן המצר

ויש, בכמה אמתלאות ובפרט מאחר שהראש והראשון בעצמו וכבודו הוא בעל הדבר. לט)

עוד אנו מבקשים לשלוח את הנייר הדרוש במכתבנו הראשון למען אינגינער האָכבערג, כי הוא נחוץ לנו במאד מאד. מ)

יהי רצון מלפני ה' הטוב שיתן לכם היכלת למלאות את הדבר הגדול הזה ויתן הזכות לכם להוציא את היכלת הזה לפועל. והוא ברחמיו ישמרכם וישמרנו וישמר את אחינו הגולים ואחינו כל בית ישראל מכל רע.

מיכאל דוב אברהם אבא הכהן מא)

לט) כבר כתבנו להם במכתב הקדום שיש לנו הוכחה שגם אויכמאַן ושאר ראשים הם אנשי מקח — ומלבד מה שסיפר האכבערג בדבר הזה, וראה גם ששויצער ום. ג. פליישמאַן ע"ה בעתו ובזמנו המכתבים בזה בין ווויסליצעני ואויכמאַן, הי' לנו ראי' לדבר, המעשה שוויסליצעני ואויכמאַן רצו בסוף תש"א לפתוח לעצמם לשכה של מסע־היהודים (יידישעס־רייזעבירא) בבודאַפּעסט, להסיע אלף נפש בכל יום לגבול ספרד, דרך גרמניא וצרפת הנכבשת — בעד אלף דולר, או י' אלף פענגא למשפחה — כמו שיסופר במקומו — וכתבנו להם כל זה במכתבים הקודמים לזה — וכן הזכרנו כבר במכתב הראשון בדבר העצה הזאת — למען הכלל כולו — כי נראים הדברים לפי דעתנו, כי הימלער בעצמו יודע מן העצה הזאת ושומע לה — ואחר שפלפלו בדבר, שהם אינם מאמינים שיש בכחו של מי שיהי' לבטל את הגזירה, כתבנו להם באריכות איך שאנו יודעים שיש ויש, וכמו שיבואר במכתבים הבאים.

מ) כשנכנסתי אל האכבערג, והתחיל המשא ומתן למען ביטול הגירוש משארית יהודי סלאוואַקיא, כמו שיבוא לקמן, מיד היו הדברים נראים כי אין הממון ע י ק ר הפצם — אלא שהם מבקשים ע"י קנין בסף זה להתקשר עם יהודי העולם — ולפיכך שאלנו כבר במכתבים הקודמים שישלחו לנו נוירות חלקות בדפוס של "הדשאינט" על ראשם, כדי שנכתוב עליהם מה שנראה טוב בעיני הגרמנים — כדי להראותם כי המשא ומתן זה מתנהג ברשות ה"דשאינט" ובשלוחותו — וגם האכבערג בעצמו דחק באלו הימים על כתב מן ה"דשאינט" שבו כותבים לו שהם מודים לו במדה מרובה על טרחו ויגיעו להציל את היהודים — כי ידע בנפשו אשר חטא מתחלה, וכבר נכנסה בלבו המורא מן הסוף — ואף שבאותם הימים כבר נודע בסוד שבעוד זמן קצר יתפסו הסלאוואקים את האכבערג — אני בעצמי הייתי מתנגד לזה, כי יראתי שלא יארע מזה תקלה שיתפרסם ענין המשא ומתן שלנו עם הגרמני — ולא עוד שיתבטל הכל, אלא נביא על עצמינו אסון נוסף — ולקמן יבואו עוד מכתבים בדבר דרישת הנוירות הללו.

מא) הוא חרב פריעדער ע"ה, רב המדינה של מקהלות השטאַטסקווא והנעאַלאַגים — אשר במסירות נפש עשה טובות רבות עם הכלל והפרט, כמו שיסופר במקומו — ובאמת חתימתו זו אינה שלו—אלא שאנכי כתבתי גם אותה בשנוי כתב—כי מנע עצמו להחתים אז, מאיזה טעם.

ובמכתב רצוף לזה המכתב כתבה מרת פליישמאַן ע"ה, כי המכתב אשר בכאן נחתם מ ש נ י ה ר א ש י ם של אגודות הקהלות אשר בסלאוואַקיא — אגודת קהלות הארטאדאקסים, ואגודת קהלות השטאַטסקווא והנעאלאגים אשר הרב פריעדער הי' הנשיא שלהם — ובשנפטר השתדלן

מן המצר

ובנידון איסור הוצאת כספים, עלינו לעורר רק על דבר אחד — בהסכם מלכות חברית מוציאים אוצרות גדולות של מאכל ומזון לארץ יון כידוע—מאחר שהוא נוגע להכלל כולו, בטל איסור הוצאה — הלא תהי בעיני אחינו בני ישראל השרויים בטוכה וברכה ב"ה, נחשבת נפש אחיהם השרויים בצרה — כלומר מתים בדבר וחרב ורעב ומכושלים לבורית ר"ל מב) **כמו נפשות יונים בעיני אנגליים — כן שורת הדין נוטה לפי דעתנו.**

●

הוספה נחוצה

בעת ועונה זו חזר היועץ מעיר ממשלתו ובהסכם עם הפקיד הראשי בדבר הזה אשר שמו כתבנו במכתבנו הקדום מג) מסר אלו התנאים:

א.

ביטול הגירוש מכל אייראפא חוץ גרמניא ופראָטעקטאָראַט, מד) **וזה יהי' ט"ו ימים אחר קבלת קנין על פי תנאים מוסכמים:**

המפורסם מו"ה עזריאל פאפענהיים ז"ל, שהיה ראש אגודת הקהלות האַרטאַדאָקסים — והזמן היה כבר מבוהל מכח הגזירות — לא בחרו עוד בנשיא — אלא היתה הראשות מתנהגת בועד — והיו אנשי הועד הרבני המפורסם מו"ה רפאל לעווי הי"ד מבאַרדיוב — והרבני המפורסם מו"ה אהרן יודא קעמפענער הי"ד מפרעשבורג — והשתדלן המפורסם מו"ה שלמה גראס הי"ד מטירנוי — ואנכי — ומאחר שמו"ה רפאל הי"ד אז כבר נהרג, ומו"ה אהרן יודא ומו"ה שלמה אז כבר ברחו להגר — נשארתי רק אנכי.

מב) **רצפנו למכתב זה ג ב י ו ת ע ד ו ת מיוחדת ממשרפות המות אשר בבעלזעץ על כל** אופני המיתה הנוראה אשר בה ממיתים את כלל ישראל, ובה הגידו העדים כי גם את **שני הזהב הם מפילים מן החללים ואת בשרם הם מבשלים לבורית — ובכל זאת כשבא טאַרטאַקאָווער לתרגם את המכתב הזה לאנגלית למען הקונגרעס איזה חדשים אחר כתיבתו —** כדלקמן סו' ב'— השמיט תרגום תיבות הללו— כנראה שלא האמינו — או שלא רצו להאמין — **או שהאמינו יותר שה"אָסטיוודע" מגזם, ממה שיאמינו כזאת על ח ג ר מ נ י בעל הנימוס.**

ועניין משלוח מאכל ומזון לארץ יון, ידוע כי באותם הימים כשהי' הרעב גובר על תושבי יון למען כבוש גרמניא, הסכימו ממלכות הברית לבטל איסור הוצאה שלהם, ובאו בתוך המלחמה בהסכם עם גרמניא ושלחו ספינות מלאות כל טוב ולא חשו על ההנאה שיהנו הגרמנים מזה — כי עכ"פ פטרו אותם מן העול של פרנסת יון — ולא עוד אלא שבאמת גם אנשי חיל הגרמנים התפרנסו מזה.

מג) **היינו אייכמאַן.**

מד) **כי אמרו על גרמניא ופראָטעקטאָראַט,** אין רשותם שולט לבטל את הגירוש מן העירות והכפרים לתוך המחנות — **ו פ ו ל י ן** הי' רק בכלל סעיף ב' ולא בכלל סעיף א' של אלו התנאים, כמו שיבואר.

כ.

אפשר להגיע הנחות גדולות בפולין, דהיינו:

א) לכתוב ע"י אמצעות מקום מיוחד לזה בעיר הממשלה, [מח] פעם אחד בחדש ולקבל מכתב פעם אחד בחדש.

ב) לקבל חבילת בגדים פעם אחד בחדש קילאגראם אחד ג"כ באמצעות מקום הנ"ל.

ג) לשלוח חבילה להכלל כולו [מו] בכל מקום — ליד היודענראט וכדומה — עד מאה קילאגראם, פעם בחדש.

ד) לבטל גזירת הגירוש השני, [מז] (דהיינו בפולין עצמו למקום אחר) תחלה לגולי מדינתנו וד' שבועות אחר כך לגולי שאר ארצות אשר שם.

ה) לעשות אפשרות שהגולים זה בין זה אשר הם בני משפחות והם במקומות חלוקות יבואו זה עם זה בקשרים על ידי מכתבים.

כל התנאים הללו יתקיימו ט"ו ימים אחר קבלת קנין על פי תנאים מוסכמים.

עד כאן דברי היועץ.

ועל זה עלינו לומר אלמלא הי' בכחנו לקבל קנין [מח] על זה לפני שישה שבועות [מט] היו נצולים מאות אלפים, וגם היום אפשר להציל עוד מאות אלפים, אל תאחרו דם אחים ואחיות צועק אליכם מן אדמה אשר אררה ה' בואו נא לעזר.

יהי ה' עמכם.

מח) בערלין.

מו) קאפע או קאקוי וכדומה חפצים, אשר שוים הי' כמעט בלי ערך כלפי ההחלפה בלחם — כמו שביארנו במכתבים הבאים, כשפלפלו בדבר וטענו שמאה קילאגראם אינו כלום.— ועוד שהם אינם רוצים לעזור להגרמנים.

מז) דהיינו גזירת הכלי ון במחנות ההשמדה — כי מתחלה גלו לדיסטריקט לובלין, ונשארו שם המשפחות יחד — עד שאחר איזה חדשים גלו למחנות ההשמדה.

מח) יתברר במכתבים הבאים — וכבר הי' המדובר על זה במכתב הראשון הקדום לזה המכתב, שקבלת קנין פירושו ק"ב עד ר' אלפים דולר.

מט) כדלעיל ס"ק א' שמכתב הראשון אשר בתבנו בדבר הזה הי' מיד אחר פורים כמו ששה שבועות לפני זמנו של מכתב זה.

ב

זהו תרגום ממכתב אנגלי שכתב דר. טאַרטאַקאווער מטעם הקאנגרעס של יהודי העולם (וואַרלד דשואיש קאנגרעס)בצירוף תרגום אנגלי ממכתב דלעיל אשר בסי׳ א׳.

קבלתי זה מאמתחת הקאנגרעס בניו יורק — וזמנו של זה המכתב שהוא ז׳ ניסן תש״ג, מוכיח שעברו כמו ארבע חדשים וחצי מעת שהגיע מכתב דלעיל משווייצע לניו יורק.

אל דר. ווייז, דר. גאַלדמאַן, דר. פֿערלצווייג, דר. קובאוויצקי מן דר. טאַרטאַקאווער.

את המכתב אשר קבלנו בשבוע העברה בגושפנקא דיפלאַמאַטית על יד משלוח הפולאַקי, תמצאו רצוף בזה, מתורגם באנגלית בדיוק א) — הוא המכתב **אשר על תוכנו הי׳ לנו משא ומתן כשנתאספו אתמול איזה יחידים ממנו — כמו שאמרתי לכם באסיפה, קבלנו בזמן ההוא גם מכתב מן דר. לאקער בלונדון, אשר בו הוא מדגיש את החשיבות אשר לעצה הזאת. וגם מכתב שני קבלנו מן דר. זילבערשיין בגענף — אשר כנראה קרא את זה הדאַקומענט, ודוחק עלינו לעשות מעשים בדבר הזה. שני כותבי המכתב הם רבנים ב) — קרוב לודאי מסלאַוואקיא — לצערנו עד כאן אין לנו פירושים נוספים, ואין אנכי יודע אם יגיעונו עוד בכלל. ג)**

אני מבין שזה המכתב נכתב מסלאַוואקיא, או אל הלשכה אשר לנו **בגענף, או אל האגודה של מקהלות ישראל בשוויטצאַריא — ויסודה של העצה המדוברת כאן, הוא לבוא בהסכם עם אחד מן השרים הנאצים היותר גבוהים כדי לבטל את הגירוש ואת ההשמדה של יהודי אירופא — חוץ גרמניא** ופֿראַטעקטאַראַט — על מנת שיהיו מצדנו תשלומי כסף באיזה סכום מסוים —

א) אמת שהתרגום מדויק, ובכל זאת עיין לעיל סימן א׳ ס״ק מ״ב.

ב) ידעו בי בן הוא, ממכתב שכתבה מרת פלוישמאַן ע״ה רצוף לזה כדלעיל א׳ ס״ק מ״א.

ג) הי׳ הדבר מפורש הרבה והרבה יותר במכתב ראשון הקדום לזה המכתב, כדלעיל א׳ ס״ק א׳, אלא שזה המכתב הראשון לא שלחנו אלא לסאַלי מייער איש הישאינגטן, בסט. גאַלען — ורק אחר כך כשראינו שמייער הוא איש קשה — ואינו יודע רק לסרב ולמאן ולבקש קושיות ולא תירוצים — החלטנו לשלוח מעתה את המכתבים בהעתקות גם לזילבערשיין איש הקונגרעס — וכן לשאר יחידים פקידי חבורות אחרות — ועל כן כנראה לא הגיע אל הקונגרעס המכתב הראשון המדובר לעיל — ובכל זאת הגיעו אליהם מיד פירושים וצירושים, כמו שיראה קצת ממכתבים הבאים.

מן המצר

והסכום הזה יהא מונח בשוויטצאריא — הם ממתינים על התשובה כדי לקבוע את גדלו של זה הסכום. ד) אני מרגיש שאוהבינו בבריטניא הגדולה ובשוויטצאריא ממתינים הם על חוות דעתנו, אם מרוצים ומוכנים אנחנו לקבל את העצה הזאת.

אנחנו צריכים להתאסף תיכף ומיד כדי לבוא לידי מסקנא על תשובתנו, אשר יש להגיעה אליהם באותו הדרך עצמו אשר עליו קבלנו זה הדאָקומענט.

המעמאָראַנדום הזה, יחד עם הרצוף אליו, ה) נכתב בארבע העתקות למען דר. ווייז, דר. גאָלדמאן, דר. פערלצווייג, ודר. קובאָוויטצקי. אני מציע שכל אחד ואחד יבער את העתקתו מן העולם תיכף אחר קריאתו — יש ברשותי, העתקה פאָטאָגראָפית מן עצם המכתב בעברית.

ג

המכתב אשר בסי' א' הוליכו שליח דיפלאמאַטי ממו"ה בנימין שלמה שטערן נ"י בפרעשבורג, אל מו"ה ברוך משולם לעבאוויטש נ"י בציריך — והוא מסר את המכתב ליד פקידי החבורות והכדרים הנזכרים לעיל — ויען שהי' הצורך המר הזה להתחכם גם עמהם ולבא גם עמהם בתחבולה, אחר שנתברר לנו צורך זה על ידי רוב האסון שכבר אירע בחדשים שעברו מתמוז עד בסלו כתבנו למו"ה ברוך משולם נ"י מה שכתבנו באן.

וזה המכתב הי' כתוב לה"ק וגרמנית־יהודית בלול — וכאן הוא מתורגם כולו לה"ק.

ב"ה ג' וישב תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה לאהובי חביבי איש יקר מאוד נעלה הרבני החביב מו"ה ברוך משולם נ"י. א)

למען בירור הענין אכתוב בלשון המורגל. ב)

ד) כי בשעת כתיבת זה המכתב עדיין לא קבעו הגרמנים עצמם סכום — אבל עשו כן אחר כך כמו שיבוא במכתבים הבאים.

ה) כי היו רצופים לזה המכתב חבילה של מכתבים שבאו מפולין על דבר הגלות בדיסטריקט לובלין בתוך המחנות — ועל דבר הרציחה המסודרת במחנות ההשמדה מעבר לנהר בוג, כדלעיל א' ס"ק מ"ב.

א) הוא ידידי מסור נפש מו"ה ברוך משולם לעבאוויטש נ"י, בעת בניו וארק — שדר ביומי הזעם בציריך, ועסק בעבודה זו למען הכלל באמונה גדולה ונפלאה, בחכמה בזריזות ובזהירות, ובמסירות נפש.

ב) בגרמנית־יהודית.

מן המצר

ב"ה הצלחנו לבטל את הגירוש פה. דהיינו על ידי הרפואה שנתן יעקב אבינו לעשו הרשע ע"י שעברו שרים גדולים על לאו של לא תקח וכו' ג) ועתה נפשות של אלפים ואלפים פה תלויים אך ורק בכסף — דהיינו הם, כלומר הצד שכנגדנו, ד) קיימו את החיובים שלהם בשלמות גמורה ועתה עלינו לסלק את החיובים שלנו:

א) נדוניא ראויה להמחותנים. ה)

ב) עזרה למחנות העבודה כאן. ו)

ועתה העיכוב הוא שאף שהחברות והפרטים שם במדינתכם רוצים לעזור מכל מקום חוששים הם על איסור הכנסת מעות טובים למדינת האויב.

ובעיקר הדבר צריך לחלק את זה לשני חלקים — מה שנוגע לשוחד, הלא הדבר שטות גדול — אין זה הכנסת ממון לארצות אויב — אין להממשלות מזה כלום — כל הכסף הולך אל ארגז יחידים ולמטמוניות שלהם אשר בקרקע — וגם בנדון השני אפשר לעשות לנו פעלים שהנאַטיאַנאַלבאַנק לא תקבל אך לכל היותר פּענגא. ז)

אבל עלינו לדעת כי חיי אלפים ואלפים תלויים בזה הכסף — ולאידך גיסא רואים אנו בעו"ה כי אחינו בני ישראל שם אשר ב"ה לא טעמו עוד טעם צרות מתעקשים עצמם על יסודות של שטות על כן שמנו במע"כ נ"י מבטח שיהיה לנו לעזר.

והוא:

יש לנו הצעה משם שהם מסכימים שנעשה פה „טראַנספער" עם יחידים שרוצים להבריח נכסים. הם יתנו את שוה כסף דידן ח) שם במדינתכם ליד

ג) שקבלו שרים גדולים גרמנים וסלאַוואקים שוחד.

ד) הגרמנים והסלאַוואקים.

ה) שוחד להממונים על הגירוש מצד הגרמנים והסלאַוואקים.

ו) בסף לאוצר הממשלה הסלאַוואקית — וכסף להחנהלה היהודית אשר במחנות העבודה בסערעד וויהנע ונאַוואקי, בפנים המדינה בסלאַוואקיא — כדלעיל.

ז) כי באותם הימים הי' לפּענגא ההוגגארי חשיבות בערך הכספים אשר במדינות ההם, ופעלנו פעולה על שר אוצר הממשלה שמוכן הוא לקבל פּענגא במקום דולרים, עבור המחנות

ח) קראנען סלאַוואקים.

מן המצר

שליש, בכסף גבינה, ט) בבטחון שהכסף הזה ישאר ביד השליש שם, כ מ ש ך כ ל ה מ ל ח מ ה, ופה נשתמש רק בכסף דיד. י)

למען התכלית הננו מסכימים על הצעה זו, ואנחנו כותבים אליהם שם שהפקדנו פה אדם ידוע יא) לקבל קנין למען העברת כספים בנוסח הנזכר, הן עם יהודים והן עם נכרים הטובים בעיניו. אבל האיש הזה פה אינו יכול לעשות כן אלא אם הכסף גבינה שם יהא מושלש ביד המהימן שלו בצדי"ק יב) והמהימן הזה הוא מע"כ נ"י.

ואם יקבל מע"כ את השלישות מצדם, אז אנו מבקשים אותו לעשות עמנו פה כל קנוניא שתחי' יג) למען פקוח נפש של אלפים ואלפים.

יקבל מע"כ על עצמו בחתימת ידו כל מין התחייבות שהם יבקשו ממנו. ובכלל יעשה כמו שרואה ישר בעיניו לפי התנאים ולפי העת, כדי שהאנשים שם יהיו בטוחים שאינם עוברים חס ושלום על איסור הכנסת כספים לארצות האויב.

והעיקר הוא שיקבל את הכסף לידיו.

לעת עתה שלחנו העברה לשם על ששים אלפים גבינה. יד)

מובן מעצמו שהבטחון למראית עין, שהכסף ישאר שם במשך כל המלחמה אינו שייך רק דוקא על מדינתכם, יכול גם להיות ליסאבאן או עבר לים, טו) מה שיקל המעשים על מע"כ נ"י, שאפשר לומר לו שישלח את הכסף לליסאבאן או ישמעאל, טז) ובאמת ישלח לכאן.

ט) פראנק שווייטצערים, כי כך הי' המכונה של בסף זה באותם הימים — על שם שהמדינה מפורסמת בעשיית גבינה.

י) בלומר, שלא נתן דולרים, פונטים או פראנקים ב ע י ן — מה שהוא החבא בלעזי ממלכות הברית — רק קראנים סלאוואקיים.

יא) והי' זה אותו הנאמן הנבחן שלנו, מו"ה שלמה בנימין שטערן נ"י, שכבר נזכר לעיל, ועוד יזכר לקמן לטובה עבור כל מעשיו הטובים עם הכלל במסירות נפש.

יב) בנוי ל"ציריך".

יג) בלומר, שישלח לפרעשבורג דולרים ב ע י ן בכל אופן שאפשר — ויעשה תחבולות בדי שיאמינו אנשי הרשאינט שהדולרים ישארו שם בשווייצ סגור ומסוגר עד א ח ר ה מ ל ח מ ה — ולפרעשבורג לא הגיעו רק קראנים סלאוואקיים.

יד) פראנקים של שווייטין, והוא הסכום שהוזכר לקמן גם כן במכתבה של פליישמאן.

טו) אנגליא או ארצות אמעריקא.

טז) תורקיא.

עוד יש לעורר שלפי הנשמע לא יהיה לנו זמן ארוך ש ל י ח לשם. על כן בבקשה לעשות את כל מה שאפשר שיהי' לנו ב ז ה ה ש ל י ח ו ת הצלחה למען זכות הרבים יז) — ואני מבטיה למע"כ שעושה במעשהו מצוה שאין כערכה ותמורתה.

בבקשה לעשות בהשכל ובדעת כל מה שימצא לטוב ונכון להביא את הענין לתכלית הנרצה. — והעיקר שהכסף יבא לידו — יהי' על איזה תנאים שיהיו — ויקבל כל תנאי שיהי' של האנשים דשם. — אם יהיה הכסף כבר בידו יקל הדבר למצוא דרך לתכליתנו כישוב הדעת. יח)

עוד הפעם, אף שאנחנו מציעים בכאן עצות והצעות, אם מע"כ רואה משם שאינם טובים להוציא את המחשבה לפעולה, ולפי ראות עיניו יש לו לזה דרכים טובים מעצות שלנו, אנחנו נותנים לו בזה רשות לעשות כרצונו.

השי"ת יהיה בעזרו ויזכנו לראות זה את זה במהרה בשמחה בהר הקדש בירושלים כעתירת ידידו הנאמן האומר לו תודה גם בשם כ"ק אדמו"ר הגה"ח שליט"א.

מיכאל דוב

תן לחכם ויחכם עוד, העיקר שיקבל הכסף באיזה אופן שיהיה, ודרך להביאו לתכליתנו נמצא אז בעזהי"ת.

אם אין כאן דרך אחר בשום אופן, אפשר לחשוב גם על זה ש ב א מ ת יניח את הכסף שם בבאנק על בטחון של רעזערוו הדרוש מהם, ושימכרו את מה שמונח שם, לאיזה קונה, על היזק. יט)

ואפשר שצריך עוד לעיין אם לא יהי' צריך שיהיו עוד שלישים אחרים כ) שם חוץ למע"כ (למראית עין) ואם צריך שיהיה, נא להודיענו את שמותיהם.

והנני ברוב תודה וברכה גם בשם כ"ק אדמו"ח שליט"א

ידידו עוז

מיכאל דוב

יז) כי כמה שלוחים חזרו ריקם למען ההיסוס של הרשאינט.

יח) כי הי' גם דרך להודיע לפרעשבורג באגרת גרידא בלשון נסתר, שהדולרים מונחים שם בשווייצ, ואז היו נמצאים אנשים שהיו מוציאים דולרים שלהם ה ט מ ו נ י ם ב ק ר ק ע, להחליפם על אלו אשר בשווייצ.

יט) לקונה שיסכים לקנות דולרים שיגיעו לידו רק א ח ר ה מ ל ח מ ה — על מנת שיתן לנו פה תיכף ומיד דולרים אף שיהיו פ ח ו ת מן הסכום אשר קנה.

כ) כדי שלא יחשדו אנשי הדזשאינט א ו ת ו על קנוניא זו — מן הטעם שהוא היחידי.

על הצעק מתהום הדם-צחוק ממרום הדמים

חמש עשרה שנה עברו מן היום ההוא בחדש תמוז תש"ב — ועדיין הקולמוס מסרב לכתוב את האמת — כי מר האמת הזה, ואיום הוא.

מר האמת ואיום, על הדם, הוא הנפש, שנשפך למען הדמים. דמי הכסף — — והדם, דם ישראל — והדמים, דמי ישראל.

מר האמת ואיום, כי בכל הימים הרבים והנוראים האלה, שחקו שוררי ישראל במרום הדמים, על זעק עבדי ישראל שעלה עליהם מתהום הדם.

מר האמת ואיום, על הזעק לרחמים מן תהום הדם, שעלה לשוא למרום הדמים — מיום תמוז זה תש"ב, יום אחר יום — כמעט אלף יום — עד יום הראשון בסוכות תש"ה — וכל יום ויום מחירו כמה אלפים נפש דם ישראל — וכל נפש ונפש מחירה איזה מטבעות דמי ישראל.

זה אני יודע היום — אבל באותו יום תמוז תש"ב לא ידעתי את זאת — אז ביום ההוא כשעלה הזעק הראשון מבור שבי אל במתי התאוה — ממסתרי הישיבה בניו־יורא בארץ הדמים, לציריך עד לאנדאן וניו יורק — לאיסטנבול עד תל אביב וירושלים — אל כל המקומות הגבוהות בארצות החרות — — אז לא ידעתי את זאת.

כי ביום תמוז זה תש"ב יצא זעק הראשון ממחבואות הישיבה מנייטרא למען שלשים אלף נפש לקנות את דמם — הם השלשים אלף אשר למענם צעקנו גם צעק האחרון ביום ראשון לסוכות תש"ה, בידי הרוצחים במחנה סערעד, לפי שעדיין לא נגמר הקנין.

ובין יום תמוז זה ליום תשרי ההוא, עמד למכירה דם אלפי אלפים, בכל שטחי ירא פא — מתחלת תש"ג עד אמצע קיץ שבו — ועמד למכירה דם חמש מאות אלף בהונגאריא המרשעת, באביב תש"ד — ועל כל הצעק למען מחיר הדם הזה — אין שומע ואין מושיע — ואין פודה ומציל לדם ישראל בדמי ישראל — — ולדם ישראל יש מוכר — ובדמי ישראל אין קונה.

מן המצר

אמנם מר האמת ואיום, כי שתי שנים ומחצה נדחה פקוח נפש מפני וכוח כסף — כי וכוח כסף של איזה אלפי אלפים מטבעות ישראל, דחה פקוח נפש של איזה אלפי אלפים חיי ישראל.

ובישראל אירע הדבר הנורא הזה — אשר מצות פקוח נפש דוחה כל מצות תורתם הקדושה, וכל כספם וזהבם לא ישוו בה — אשר כל כך תקועה המצוה הזאת בלבם עד שנשתקעת בטבעם להכירם בסימן זה בכל דורות עולם **על כל רחבי תבל — — — כמה גדול אם כן אותו העון אשר שם בראש ישראל אנשים עברים, אשר לעיניהם העורים, לא נחשב כל דם ישראל בגלותו הזה, אפילו שוה פרוטה.**

זה אני יודע היום — ויותר מזה אני יודע היום — אבל באותה השעה אשר רגעיה נתהפכו מרגע לרגע, מיאוש מות, לתקות תשועה, בחוזר חלילה — אז אמרתי כל האדם כוזב, אשר יאמר על אותם הגבאים, שומרי שכר, על קופת חצדקה, שהם ימנעו בעד כסף ישראל, מהציל על נפש ישראל — — שהמה במקום עשרם וכבודם ופתחון כל תאוה, מעבר לים הדם, ימאנו להציב גבול הזהב לסער גליו.

כסתה כלימה פני להודות ברבים היום, שבעו"ה אמרתי בלבי שגם רבנו זי"ע, מחמת זקנה שקפצה עליו מצער לבו, מיואש הוא חוץ לדרך המטבע באמרו עלי יום יום, כי זה הוא המצב — איכה טענתי כנגדו, ובעז פנים חשבתי בנפשי שהם אינם חסרים אלא הידיעה — וכשתגיע אליהם הידיעה, תגיע אלינו המעשה.

ובאותה ליל תמוז, כשנכתב בנייטרא המכתב הראשון בדבר מחיר הדם, עדיין לא צעקנו אל האדונים הנכבדים, אלא מדדנו ושקלנו כל תיבה ותיבה במכתב הראשון הזה הנכתב בלשון הקדש, אל הכלל בפתם, ואל הרבנים בפרט — כי תמים הייתי לחשוב, כי כשם שפה התאספו כולם בעצה אחת למען הסכנה, כן כעת אין דאגה אחרת להכלל בחוץ אלא איך להציל, וממילא שגם הם התאספו יחד מכל המפלגות — ובכלל הייתי חי בעולם הדמיון של אייראפא, שהדושאינט מלא מרבנים זקנים מתיעצים בדבר, ומכל שכן בעת צרה כזו — ומי מהם יבין את הכתב הגרמנית של מרת פליישמאן ע"ה — והשבתי שסוף סוף הרבנים ימסרו נפשם יותר מן השאר, ועל כן כתבתי בלשון רבני כנהוג.

בררתי את הענין בכל הפרטים, ובפרט כתבתי שהפעם נזדמן שליחות, ולא נדע אם יזדמן עוד הפעם, ואם כן לא מבעי' שהם

מן המצר

צריכים לשלוח את הכסף שהתחייבנו ליתן, מחיר דם של עשרות אלפים, אלא שלכאן הם צריכים לשלוח כל הכסף שאפשר — הלא יודעים הם שאנשים נאמנים כותבים אליהם. מה בצע אם הכסף מונח בשוויצ אי או באמעריקא, כאן מקומו ואך כאן, ופרשתי להם הרבה אופני צורך לכסף בכלל.

וכבר באותה שעה כמה צרכים היו לכסף — הי' צריך לשחד את הגרמני — ואת הראשים הסלאוואקים — והי' צורך לשחד את עושי המלאכה והגנדרמים בכל הערים אשר בסלאוואקיא — והי' צורך לכסף עבור שלשה המחנות בסערעד, נאוואקי, וויהנע אשר בסלאוואקיא, אשר המה היו הפנים של הצלה — והיה צורך לכסף עבור בורחים לרומניא והונגאריא, ועבור בורחים הבאים מפולין דרך ארצנו להונגאריא ורומניא — אף שבימים ההם לא היו עוד רבים כמו בחדשים הבאים — והי' צורך לכסף עבור אלפים מחוסרי פרנסה.

ועוד הי' באותו זמן אותו פרט הנורא לצורך כסף — המבורר כבר לעיל, דהיינו לשלוח כסף ושוה כסף ע"י סדר שלוחים דידן לגולי ארצנו אשר היו אז עוד בגלות הראשון במחוז לובלין, טרם שנשמדו במחנות הכליון — כי באותו הזמן הי' להם עוד האפשרות לחיי שעה — להחליף אצל הפולאקים, כסף ושוה כסף באוכל — ובירדנו להם כי לזה העזר בלבד, אנו נצרכים לאלפי אלפים דולר — כתבתי מפורט א) אחר שכתב רבנו ז"ל בכלל.

א) הצגנו כאן איזה מכתבים שבתב המחבר ז"ל בעת ההיא.

ב"ה פה נייטרא יצ"ו ד' לסדר עקב שב"ת לפ"ק.

שלום וברכה לאהובי מחותני הרבני היקר והנעלה מו"ה ברוך וואלאדארסקיא נ"י.

הנה מקום אתי כעת לכתוב מפורש, ואבוא בתחלה למען כלל אחינו בני ישראל שהלכו בגולה מכאן אל ארץ גזרה ר"ל, לפולין.

מן הפסח עד היום הזה כבר הלכו מכאן יותר ממשים אלף נפשות, והם מגורשים זקנים וזקנות טף ונשים גם לרבות אפילו חולים מסוכנים, ערום ויחף בלי כל.

ומקום גלותם ושפלותם הוא דיסטריקט לובלין, ושם מפרידים ברובא דרובא את האנשים מן הנשים אפילו הזקנים מן הזקנות (רק שיש כאן איזה יוצאים לחוץ במיעוטא דמיעוטא) האנשים נלקחים לעבודת הפרך שאין כמוה, ומזונם הוא או פעם אחת ביום

מן המצר

ובאתי לפרעשבורג ועמדה מרת פליישמאן ע"ה לכתיבה — ודקדקה גם היא שעות רבות במכתבים שכתבה בכבוד ובהכנעה — אל ס. מייער מטעם הדזשאינט — ואל האגענץ אשר בשווייטץ — ועוד הוסיפה וכתבה מכתב פרטי אל איש אחד בשמו נתן שוואלב אשר ספרה גדולות מזריזותו ואמונתו.

ובעוד ימים אחדים חזר השליח בידים ריקניות, ואפילו מכתב לא הביא — דברים שמו בפיו לאמר, כי עתה אין לחם פנאי, הם יכתבו כשיחי' כאן שליח אחר — עמדנו בבהלה כאלו נפל הבית עלינו — פתחה מרת פליישמאן ע"ה ואמרה כי ה"אנקעל"ס. מייער, הוא איש זקן ומתון. מן הצורך לכתוב עוד הפעם ולכתוב גם העתק אל זילבערשיין ממונה הקאנגרעס — והקנאה שבין זילבערשיין ומייער, תפעול להביא מעשים. וגם מן הצורך לסמוך ביותר על האגענץ בכלל, ועל שוואלב בפרט. וגם אפשר כי לפי שהדבר גדול כל כך נסע מי שהוא תיכף ומיד או לאמעריקא או לענגלאנד או אפשר לארץ ישראל.

שוואַרצע קאַפּפע עם פסת לחם צר וקטן, או שני פעמים ביום — כדרך הזה. ועם האנשים הזקנים לא ידענו מה הי' להם.

הגיעו לכאן על ידי שליחות מיוחדת (לא ע"י דואר, כי רובם אינם יכולים לכתוב, אמנם יכולים להשיג כסף או חבילות) מכתבים מסמרים שערות הראש. רצוף בזה הנני מעתיקים איזה מכתבים ובפרט מכתב של רב גאון וצדיק אחד (אשר על פי חסדי ה' נשאר עם משפחתו) ויראו עד היכן הדברים מגיעים.

בקצור, מה נאמר ומה נדבר, אחינו בני ישראל המדוכאים נדונים שם בכל יום מן דבר חרב ורעב ר"ל — והאחרון הרעב הכבידו, כי השער שם י"ב זלאָטי עבור קילאָ לחם, ג' וחצי עבור קילאָ תפוחי אדמה, מ"ה עבור קילאָ צוקער, ע"ה עבור חמאה, ד' מאות עבור קאַקוי או קאַפּפע — ולעניים הללו אין פרוטה ממש, והם חיים ממה שמוכרים הבגדים מעל בשרם — ויש מקומות שהעובדים בפרך מקבלים שכר, והוא ג' זלאָטי ליום — שהוא מחיר 25 דעקא לחם.

על כן לבנו צועק אל אחינו בני ישראל שם, ואל אחינו בני ישראל בכל מקום שהם, לעזור על ידי כסף — ולחוס ולחמול על אחיהם ואחיותיהם הנדונים על ידי רעב ומגפות ומכות ומיתות משונות — ועל ידי כסף יש להחיות נפשות רבות.

והנני מפרש את דברי —

יש כאן מקום לשלוח חבילות של בגדים, או חבילות קטנות (של לעבענסזאכען) כגון חצי קילאָ קאַפּפע או קאַקוי, שהם שוים כסף שם (מלבוש ישן של אנשים יכולים למכור שם בעד ה' מאות זלאָטי, חלוק של איש בעד מאה, פוזמקאות (זאַקען) בעד עשרים עד שלשים, אמנם אם שולחים מעות בדרך לעגאַלי אז מקבלים האומללים הללו בעד חמש

מן המצר

ואני כתבתי מכתב מזעיק בשם הרבנים והוספנו שליח על שליח, ומכתבים מרעישים בוכים ומתחננים, ובנתים כבר עבר סוף הזמן של שבע השבועות ושלחנו את האָכבערג לאמר לוויסליצעני כי אסון קרהו להשליח בדרך, ונשברו שני רגליו, והוא כעת בבית החולים בשווייטץ, והודיע לנו כי יתרפא בעוד ג' או ד' שבועות ויחזור. והרויח לנו וויסליצעני את הזמן.

ויהי היום סוף כל סוף באת התשועה — חזר השליח, ובידו מכתב — ומאחר שבא לביתו של מו"ה בנימין שלמה נ"י והייתי אז שם, פתחתי אני את המכתב בידים רועדות. לא היו שם אלא שורות מעטים כתובים ממייער, והסכום הכל של המכתב האיום הזה הי' לאמר: „אין כסף". וכמה טעמים בדבר:

א) סכום של חמשים אלפים דולר הוא סכום גדול עבור מדינה קטנה כמו סלאָוואַקיא, הבודגעט בשנה של אשתקד לא הי' אלא איזה אלפים יחידים;

מאות קראָנען שלנו לא יותר מן פ"ה זלאָטי, שהוא מחיר ששה קילאָ לחם — לפיכך טוב יותר לשלוח בדרך הנ"ל שיש לעזור על ידי זה בכפלי כפלים — ויהי' צריך לעשות עצות ואסיפות (כמובן בחשאי ובסוד גדול) איך ובאיזה אופן לשלוח חבילות הנזכרים.

אמנם מכאן יש גם דרך אחר לשלוח כספים, על ידי שלוחים. ועל ידי דרך זה יש לשלוח הרבה, והשער הוא בזול, עד שעבור חמש מאות קראָנען שלנו מקבלים שם שלש מאות עד ארבע מאות זלאָטי — ויש לדרך הזה כמה דרכים וסעיפים, והעיקר שיהיה כאן כסף רב.

אני פונה בזה אל מע"כ נ"י, יען היותו מחותני, ונא להראות המכתב גם למע"כ ידידי ר' ברוך משולם נ"י, וגם לה' מאנעס נ"י, והעיקר להראות לאנשי שם ידועים העוסקים בצרכי צבור ומשתדלים באמונה.

ונא בכל לשון של בקשה ובכל הצעקות של אימת מות ר"ל, אנחנו מתחננים ומבקשים רנות תחנות ובקשות שלא להאריך במשא ומתן רק לעשות החלטות תיכף ומיד.

והנה יחד עם זה כתבנו מכתב אָפיציעל (על ידי השליח המביא אלו הכתבים) אל האָפיציעלען שטעללען שם — והנה השליח הזה ישאר שם ב' או ג' ימים — נא למסור את המכתבים הללו תיכף ומיד, לא ע"י שליח ליד האָדרעסאַטן, ולהמתין שם על תשובתם ולהפציר עליהם שיהא תשובתם פאָזיטיוו בכל אופן, שלא יעשו התחכמות, ולא יעשו דיוקים ושאלות רבות.

ועוד עיקר אחד בדבר, שעל ידי כספים יש לפעול גם פה הרבה, ואולי אפשר להציל איזה אלפים מן הגלות הזה שלא יגלו — כי השוחד יעור, וד"ל.

נא ונא לדון את מכתבי זה בשריפה, ואת תוכנו בסוד גדול, אמנם אל תסמכו עצמכם על הקאָמיטעט רק עשו אַקטיאָן תיכף ומיד ע"י פריוואַט איניציאַטיוו גם כן —

ב) והמעשיות שאנו מספרים, שהשנה הזאת אנו צריכים לכסף יותר, והמכתבים שהוספנו מפולין מגולי ארצנו, ספורי מעשיות מגוזמים, כאלו הם החרגל אצל ה"אסטיודענטום" הדורש תמיד את הכסף;

ג) ובכלל אין בכחם עתה לשלוח אפי' פרוטה אחת, כי הכסף בא מאַמעריקא, ושם יש איסור הוצאת כספים למדינת האויב;

ד) ומה שאפשר לעשות, הוא איזה הספקה מדי חדש בחדש, כמקדם — וגם זה רק בהסכם הדזשאָינט בהונגאריא — על פי איזה חשבון של חוב ישן מלפני איסור הוצאה מאמעריקא.

השי"ת יציל אתכם ואותנו מכל רעה, והוא ברחמיו המרובים יחוס ויחמול על אחב"י הנתונים בצרה גדולה שלא היתה כמוה לעולמים, על אנשים ונשים, זקנים וזקנות, טף ועולל, ויונקי שדים שלא חטאו, ויאמר לצרותינו די, וישלח לנו גואל צדק משיחו הולך תמים, כעתירת כולנו ובתוכם גם אנכי עפר ואפר, מחותנו הנאמן,

מיכאל דוב

הנני שולחים כאלפים אדרעססען שכבר נמצאים בידנו, ליד הקאָמיטטע דשם, וממנו תקחו לשלוח החבילות.

ב"ה פה פרעשבורג יצ"ו עש"ק לסדר עקב שב"ת לפ"ק.

אל אחינו רחמנים בני רחמנים.

בדרך שליח נאמן כותבים אנחנו שורות הללו אליכם לאמר, כי בצרה גדולה ונוראה אנחנו, כששים אלף נפש כבר הלכו בגלות המר לפולין, שדודים מכל, ואין בידם רק הבגדים שעל בשריהם. ודבר וחרב ורעב מבקשים בעו"ה את תפקידם מהם דבר יום ביומו. ורעב קשה מכולם. עוללים שואלים לחם, פורש אין, במלא מובן המלה. ואין מלה ללשון בעל הנסיון לתאר, ואין דעת למי שאינו בעל נסיון לשער, את הצרות הללו, לא בכמותם ולא באיכותם.

ותקפו של הצרה היא, שיש ספוק להציל, בדבר קל, במשהו, בכסף לבד. וזה המשהו לא נמצא בידנו. ולאידך גיסא, ברוך שמו הגדול על כך, נמצאים שעורים גדולים ממנו ביד אחינו בני ישראל שאינם שרויים בארץ הדמים.

יש דרך לשלוח כסף בדרך לעגאַלי.
ויש דרך לשלחו מעוקם, ושויו אז כפלים ד' וה'.
ויש דרך לשלוח חבילות, בגדים, פלפלים, ושאר פירות מדינת הים, כמו קאקוי, קאַפפע וכו' שהם שוים כסף הרבה.
ויש דרך לפשר רתיחות הצרות בכמה מקומות ובכמה דרכים, ע"י מאמר הכתוב כי השוחד וכו'.

והעיקר רק ואך לבד שיהיה כסף בנמצא.

מן המצר

ועוד מכתב אחר היה בהמעטף כתוב באיזה לשון זר ונכרי שמתחלה לא הייתי יכול לפתור לי איזה סוג לשון חיא בכלל, עד שהתבוננתי וראיתי שזה לשון עברי כתוב בכתב נכרי, והי' כתוב לאחוזת מרעיו של שוואלב בפרעסבורג — המכתב הי' כתוב עמוד וחצי, וכנגד עיני הוא, כאלו חזרתי עליו מאה פעמים ואחד. וזה הי' תוכן המכתב:

מאחר שמזדמן שליח, הוא כותב להחבריא שעליהם לזכור תמיד, את הדבר היותר נחוץ שהוא העיקר שצריך שיחי' נגד פניו תמיד, שסוף כל סוף ממלכות הברית ינצחו. ואחר הנצחון יחלקו את העולם מחדש בין העמים, כמו שעשו בסוף המלחמה הראשונה. ואז פתחו לפנינו את הדרך למען צעד הראשון — ועתה ככלות המלחמה, עלינו לעשות הכל שארץ ישראל תתהוה למדינת ישראל, וכבר נעשו צעדים חשובים בדבר הזה. ועל הזעק הבא מארצנו, צריכים אנו לדעת כי כל העמים בני ממלכות הברית שופכים דם לרוב, ואם אנו לא נביא קרבנות, במה אפוא נקנה את הזכות לגשת אל השלחן בשעה שיעשו את החלוקה של העמים והארצות אחר המלחמה, ואם כן שטות ואפילו חוצפה הוא מצדנו לשאול מאת הגוים ששופכים את דמם, שהם יתנו רשות להביא את כספם למדינת אויבם, להגן על הדם שלנו — כי rak b'dam tihje lanu haarez זהו מה שנוגע להכלל — ומה שנוגע אליכם בני החבורה atem tajlu ולמען זה, אני מזמין לכם כסף בדרך שחור, על יד שליח זה.

על כן אנחנו מחלים ומתחננים להתיעץ בסוד ה' ואנשים בדבר הגדול הזה, ולעשות במהרה הלכה למעשה גדולה, וברכת אלפים למאות, רעבים וצמאים, עניים ומדולדלים, עליכם תבא. ותזכו לכל טוב, ותנצלו מכל צער ויגון, כעתירת הכותבים בדם ודמעות.

בשם הלשכה

מיכאל דוב

ב"ה א' נצבים וילך שב"ת לפ"ק.

שלום וברכה לאהובי ידידי הרבני היקר בתו"י ומע"ט מו"ה ברוך משולם נ"י.

ועוד זאת אודיע למע"כ נ"י כי הנני עושים פה אקטיאן גדולה עבור אחינו בני ישראל שגלו ברעב ודבר וחרב ממש, לפולין, ה' ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה, כי מתים

מן המצר

אחר שהרגלתי את עצמי להכתיבה המוזרת הלזו נרתעתי להבין את התיבות הראשונות — שקריאתם בכתב עברי — "רק בדם תהיה לנו הארץ" — אבל ימים ושבועות עברו ולא ידעתי פירושם של שתי התיבות האחרונות — עד שראיתי מתוך איזה מעשה שהקריאה היא א ת ם ט י י ל ו — כי "טיול" נעשה ללשון מושאל אצלם למען "הצלה" — כלומר, אתם בני חבורה, החמש עשרה או עשרים חברים, ט י י ל ו חוץ לארץ סלאַוואַקיא והצילו את נפשותיכם, ובדם של השארית — בדם כל האנשים והנשים והזקנים ועוללים ויונקי שדים ת ה י ה ה א ר ץ ל נ ו — ואם כן, למען הציל את נפשם, פשע הוא להכנים כסף למדינת האויב — אבל לטייל אתכם אהובים ידידים, ולהציל נפשותיכם, הריני מזמן לכם כסף בדרך שחור.

מובן כי אין המכתבים הללו בידי — כי שמה נשארו ונאבדו עם כל מה שנאבד שם — אבל מאחר שבאו לביתו של ר' בנימין שלמה נ"י והרבה אנשים היו שם אשר קצתם חיים היום — זוכרים הם היטב את כל מה שראו ושמעו באותה שעה מכעס וצעק על אשר ראו עיני ועיניהם כתוב, במכתבים הללו המבהילים.

מרת פליישמאַן ע"ה וחבריה — אף שהיו מראשי הציונים, לא היו בקיאים בעברית — אלא שחדשים אחר כך אירע הדבר שנתגדל הכעס של חברי ועד המסתתר על עסקני הכלל בארצות החפש על קלות ראשם למען חובותינו כלפי הרשעים אשר נפשנו בידם — הזכרתי אז דברי המכתב הזה

ר"ל למאות בכל יום מחמת רעב ממש, מלבד מתי דבר ומתי חרב על ידי הרשעים ימ"ש. ופה יש דרכים לשלוח להם כסף באופן שיקבלו זלאַטי אחד עבור כתר וחצי או ב' כתרים (וקילאָ לחם שם מחירו י"ד זלאַטי) — וה' שוואַלב שם אשר מע"כ נ"י כבר מכירו עוסק שם בדבר — ואנחנו כתבנו לה' שוואַלב נ"י שישתתף עם מע"כ נ"י הבקי בדבר, והוא בטובו יעשה פעולות באופן שיוציא מן המוכן כל מה שאפשר להוציא מן הכסף דשם ככל היותר זלאַטי, ועל חסדו וטובו אנו בטוחים בזה, ופקדנו על אהובנו ה' שוואַלב נ"י שימסור את הכספים לצורך זה בכל עת ובכל שעה ליד מע"כ נ"י.

השי"ת מכין מצעדי גבר, ומעמיד כל אדם במקום הראוי לו, בודאי העמיד את מע"כ נ"י שם כדי שיזכה עתה במצוה רבה וגדולה זו לשם שמים, וזה הזכות יעמוד לו ויזכה לכל טוב.

כעתירת ידידו עוז

מיכאל דוב ווייסמאנדל

להנדיל בעיניהם התימה, כדי שיבינו שהקושיא הזאת תירוץ היא — ולא קושיא — אם הקושיא למה אינם שולחים כסף — התירוץ הוא שהם חסרי דעת — והא ראיה שכן הוא.

הביאו את המכתב ותרגמתי להם — והיה בעיניהם כברק בחשכת לילה להראות גם להם את עומק התהום אשר נתגלה לקול דברים הללו מחריבי עולם — ושבו גם הם וספקו כף על כף בתמהון לבב לשיטתם — לאמר, אמנם אמת הדבר שצריך לשלם מחיר לכל קנין בעולם — ומחיר לאדמה גדול הוא ורב — אך אם זה הדם יהיה מחיר האדמה — למי תהיה אז האדמה — גם לעיניהם המשוחדים עלתה השאלה הנוראה הלא גבול יש בין דם לאדמה — גבול המכריע, מתי יהיה הדם מחיר אדמה — ומתי תהיה האדמה מחיר לדם — ואם אין עם בלי אדמה — בודאי שאין אדמה בלא עם — ואיה עם ישראל החי אם לא באיראפא — ומי זה שפוי בדעתו משים היום מוחו וכחו על האדמה עד שאפילו את כספו מונע מן העם.

ואיזה שבועות אחרי זאת האסיפה כפעם בפעם נתעורר שוב הפעם וסת הגירוש בסלאוואקיא, כדרכם של אלו הרשעים לעורר את פחדו מעת לעת כדי להביא אל כיסם פדיונו בממון — בבהלת נפשנו כתבנו מכתב מזעיק לציריך — כתבתי מה שכתבתי — וגם לעיני מרת פליישמאן ע"ה עדיין היו רוקדים ודוקרים דברי ידידה, נתן, המלמד דעת מגובה הפקרו לחבריו בעומק שעבודם להודיעם מה הוא הדבר היותר נחוץ באלו הימים, שעליו החיוב מוטל עליהם, שלא ישכחוהו — — וכתבה מרת פליישמאן הי"ד, לאמר;

***הלא אין אנו מבקשים רק כסף — האובד וחוזר ושב — אך חיי אדם כשנאבדו שוב אינם חוזרים — וככן אני מסיים בתורתו של נתן — — אל תשכחו על הדבר היותר נחוץ.**

והיה המצב איום — סוף זמן של שבע שבועות שעליהם התנה וויסליצעני כבר עבר בסוף חדש אב תש"ב — וסוף זמן לכל התירוצים והדחיות גם כן בא. זייפתי מכתב משווייטץ, בשם הכדוי של פערדינאנד ראטט, אותו פקיד המדומה של היהדות העולמית המוזכר לעיל — וכתב לבן אחיו ה"נעפפע" שלו, שצר לו מאוד שמחלהו בבית החולים ארך — ואלמלא היה אפשר הי' כותב לו בעצמו, אלא שהוא אינו יודע את האדרעסע שלו — והוא מבקשו שבודאי לא יסע אלא ימתין עליו עוד ב' שבועות, ולכל היותר

* ראה דאקומענט מספר 21 בסוף הספר.

מן המצר

שלש — והוא יבוא לבקרו — ובכח המכתב הזה, ופירושו בפה האָכבערג, הסכים וויסליצעני עוד הפעם על הארכת הזמן.

ובנתים שלחנו מכתב אחר מכתב א) על ידי שלוחים דיפלאָמאַטים, ששכרנום בקושי וסכנה — מכתבים מתחננים ומשביעים, מכתבים מזעיקים ומקללים, שירחמו עלינו מטעם הדזשאינט ומהקאָנגרעס והאָגענץ ומטעם כל חבורה אשר בידה הכסף — והלא הדבר ברור שממלכות הברית יעלימו עין מסכום משהו של חמשים אלף דולר — כי למה נחשב — ואפילו אם הם לא יעלימו עין — מה לנו לדיניהם — ד ת י ש ר א ל הוא המושל על ד ם י ש ר א ל — דת התורה, הגוזר, לא תעמוד על דם רעך — אלא שכל צעקותנו עדיין לא הועילו.

ובכל זאת לא חדלנו מן התקוה כי אך בעוד איזה ימים יבוא הכסף למען כל הנצרכים בכלל — ובפרט לא הי' בנו כח להבין איך אפשר שלא נקבל כסף למען גולי פולין המתים לאלפים מ ר ע ב וחוסר כל — שהרי עוד לפני ביטול הגירוש בסלאָוואקיא — אחר המשלוח הראשון ששלחנו לשם — כמסופר לעיל — באו ממקום הגירוש אגרות למאות שהי' בהם די כח צער לרכך לב חלמיש לדונג — והלא שלחנו כמה עשרות מאלו האגרות בעין ובהעתק לנושאי הכלל בשווייטץ — וסמכנו עצמנו על קל וחומר — ומה פה אשר כל אחד מחוסר פרנסה, וממטמונים נותן את כספו אשר אליו נושא את נפשו, כספו שנצרך לו ללחם לאכול ולהציל נפש — על אחת כמה וכמה מחוץ לארץ שישלחו כסף רב ככל הנדרש וככל הנצרך — ובודאי ובבירור שיעשו כן תיכף ומיד — שהרי הם רק גבאים על ממון ישראל שמקבצים בבתי כנסיות באמעריקא, ובשאר ארצות החפש — והם הגבאים אינם נותנים את שלהם — אדרבה הם מקבלים שכירות או כבוד, או שתיהם יחד, למען יחלקו את הממון הזה.

א) הרבה מאות מכתבים מזעיקות כתב המחבר ז"ל בכל אותן השנים — והרבה עמל לקבץ אותם לצורך ספרו זה, ולא עלה בידו רק איזה מכתבים אשר אנו מדפיסים בסוף ספר זה.

וזה מש"כ המחבר ז"ל בדבר הזה לקמן: וכמעט כל המכתבים שכתבנו בשנת תש"ב אל משתדלי הזשאָינט והקונגרעס והאָגענץ, לצירין, בערן, גענף, ולסט. גאָלדען בשווייטץ, ולאָנקאָרא בתורקיא, בבקשות לעזור לנו בסלאָוואָקיא להציל אותנו בכסף פדיון זה, אינם נמצאים עוד באמתחתם (כפי דבריהם) וכן תשובותם אלינו אשר בהם מיאנו זמן רב לתת לנו את הכסף, נאבדו אצלינו בסלאָוואָקיא בחורבן כל ישראל שם — וההעתקות אינם נמצאים עוד באמתחתם של אלו החברות.

מן המצר

איכה היה לנו לדעת כי יש כאן שתי פירכות כנגד קל וחומר זה — אחת פירכה של ה"וועסטיודע" המתבולל — ואחת, פירכה של ה"ציוני" הלאומי.

איך יעלה על דעתנו כי יבא הוועסטיודע איש הדזשאינט ויפרוך על עיקרו של הקל וחומר, ויאמר לנו בפה מלא שאין כאן שום חומרא ומקום להתפעלות — אין כאן לא דם ולא דמעות, אבל יש כאן קנוניא של "אסטיודע" להוציא ממון שלא בדין — הכל שקר, הכל כזב, אין זה אלא נוסחא הידועה של מעשיות של פחד מן ה"שנאדרער" מ פ ו ל י ן — דיסטריקט ל ו ב ל י ן — "אנו לא נתפעל" מן אלו האגרות, כבר ידענו את הדרך העקום והפתלתל של ה א ס ט י ו ד ע אשר בו הוא מוציא את הפרוטה הנאמנה אשר בכיס ה ו ו ע ס ט י ו ד ע, הישר והתמים.

ואיך נחלמה חלום כי יבא הציוני הלאומי איש האגענץ ויאמר, בודאי שזמן חמור היום, אבל לא אתם שם בגלות הנכם נחשכים לצד החמור — ולא דמנם ולא דמעכם, יש כאן חומרא הרבה יותר מזה, "בנין הארץ" — בודאי שיש כאן קל וחומר, אבל דמכם הוא הצד הקל אשר בו — שפכו אותו בשמחה כי קל הוא, ובו נקנה את החומר — "בו תהיה הארץ לנו".

ואם כבר ראינו את שתי הפירכות הללו בכתובים שחור על גבי לבן — חשבנו — אי אפשר שזה יהיה אמת — אין זה אלא חזן אחד זקן ומשורר אחד רווק — האדרעססע לא היתה טובה — וגם הם אינם חסרים אלא עוד מכתב אחד מברר הענין בבירור יותר גמור — מרת פליישמאנן ע"ה תדבר רכות — ואני אכתוב דברים קשים כגידין — ומיד יפתחו לנו שערי הכסף — הן למען הצלת שארית ישראל בסלאוואקיא, והן להצלת אחינו בני ישראל גולי פולין ויושביו.

א) זהו תרגום ממכתב הגרמני שכתבה אז מרת פליישמאן ע"ה אל סאלי מייער בשווייצ־

סאללי, דודי האהוב.

מכתבי זה נוגע אל מכתבך מיום י"ח ומיום כ"ט של חודש העבר. ורצוני להשיב קודם כל על סימן ה'. רואה אנכי ממכתבך שיש כאן הסכמה ליתן ב' מאות אלף דולר (שהם דמי קדימה). אלא שאין אני רואה ממכתבכם אם נתקבלה כל ההצעה כו ל ה, כלומר אם האוהבים שלנו מוכנים לחייב את עצמם לשלם את כ ל ה ס כ ו ם הדרוש מווילי, אם אף לחלקים ולסירוגין. — אם רצונך לקרוא עוד הפעם את המכתבים שכתבתי בדבר הזה, תראה כי האמת הוא, שיצא מן השיחה עם ווילי ביום עשרה במאי שאנכי אציע לכם את ההצעה שנתקבלה מן הראש של ווילי, ונתן לי זמן עד יוני 10. — עד הזמן ההוא היה עלי להגיד לווילי אם נתקבלה ההצעה מצדנו, או קבלנו תשובה לאמר לא. אם אנו מסכימים, אז עלינו לתת מעות קדימה מאתים אלף, ומזמן הזה של מתן מעות

מן המצר

קדימה, עלינו להגביל זמן למען הכנת עיקר הכסף הנצרך כדי להביא את כ ל ה ה צ ע ה לידי מעשה.

למען חסרון שליח לא היה ביכלתי לתת תשובה לווילי ביום יוני 10, אף שבא בדיוק בזמנו לכאן, הוא הרחיב לי את הזמן עד ראשון ביולי — למען המאורעות ביון, הרי ווילי מאחר את בואו לכאן תמיד, והידיעה האחרונה מצדו היא, שיבא בודאי לכאן ביולי 20, כדי לגמור את המשא ומתן.

היה לנו זמן מן מאי 10 עד יולי 20 לחשוב מחשבות על ההצעה הזאת כדי שתהא תשובה נכונה בידנו. ועתה קבלתי מכתבך אשר ממנו אני רואה שאתם מעמידים מספר של תנאים מצדכם, אבל אפילו על מעות הקדימה יש לכם החלטות ר ק ל ה ל כ ה, לא למעשה — דודי סאללי אהובי, האם תאמין באמת, שאלך אל הגרמני אחר הפסקה של עשרה שבועות, ומצד אחד אגיד לו את כל התנאים ש א ת ם מעמידים לו, ומצד אחר אבטיח לו שיש לו מאתים אלף דולר דמי קדימה, באמעריקא א ח ר ה מ ל ח מ ה — ועד הזמן ההוא אין ביכלתנו ליתן לו כלום — האין אתה מאמין שיחשוב שאנחנו עושים צחוק ממנו, ובפרט דוקא משום המצב הטוב של המלחמה כעת.

ולמען הבירור עלינו לדעת עוד הפעם כי שלשה צדדים יש לשאלה זו.

א) ביטול הגירוש;

ב) עזרה לפולין ובטול הרצח שם;

ג) רשות יציאה, ורשות העברה דרך ארצות הרשע.

על סימן א' היה משא ומתן שלנו, ועל זה היתה ההצעה שכתבתי אליך, לפי שעל זה היה לו לווילי יפוי כח מצד הראש שלו. תראה ממכתבים שלי שקדמו, שאמר בפירוש שאין לו שום יפוי כח בדבר סימן ב' ושהוא צריך ליסע לעיר הבירה שלו כדי לדבר שם בדבר הזה, וממילא שאין לנו כעת עדיין שום השקפה אם יש ביכלתנו להשיג בדבר הזה כלום, מאחר שאנחנו אין אנו יודעים כעת מה יהיה תשובתו.

מה שנוגע לרשות יציאה ורשות העברה, לא כתבתי לך זאת אלא בתורת רעיון, לאמר, אם לא היה כאן אפשרות על סמך האסיפה של בערמודא, לקבל רשות כניסה לארצות שונות, ואם תחלה נקבל את זה הרשות אז אציע לווילי לדעת אם יש כאן יכולת לקבל רשות היציאה ורשות ההעברה מן הגרמני. כתבתי בפירוש שלא אדבר בזה דבר, עד שאדע בפירוש שהבודגעט נתקבל בערך לדבר הזה, ורשות ה כ נ י ס ה להארצות מובטה.

ועתה בהתנאים אשר אתה כותב אלי, אתה דודי האהוב, מערבב את שלשה השאלות יחד. כלומר, שעל השאלה הראשונה של ביטול הגירוש, אתה מסכים לתת תשובה כ ר צ ו נ ך, בתנאי שהם יתנו לנו בחנם, בתורת תוספות, תשובה טובה על שני שאלות האחרות גם כן. — היה לי העוז לשאל גם שני השאלות האחרות כמו שכתב נתן, אך שאני בטוח שאין ביכלתי לפעול כלום. ובכל זאת הייתי מנסה, אבל איך אתה יכול לדרוש ממני שביד אחת אשאל תביעות חזקות כאלו, וביד האחרת מ מ ש לא אתן לו כלום — יהיה זה עוז נפש מצדי, שלא במקומו לגמרי, לכנס למשא ומתן כזה ב י ד י ם ר י ק נ י ו ת — על ידי זה לא בלבד שאביא סכנה יתירה על כל היהודים בכל מחוזות הרשע, אלא גם על היהודים בארצנו, שאביא אותם על יד עזות כזו מצדנו, בשורה הראשונה של הצרות.

מן המצר

דודי האהוב, אם אדם עומד במצב וברוח אשר פה, אין הוא יכול להבין איך אפשר להחשיב אמצעים למעלה מן חיים. אני יודע להעריך במדה היותר גדושה מה שהיהודים באמעריקא עושים למען הכלל כולו. בודאי שמעשה הצדקה שלהם היא למשל ולתהלה עולמית על אהבת חסד בין איש לחבירו. אלא שכנראה המרחק מן ארצות הצרה מוליד אצלכם מצב נפש כזה, אשר אנחנו בעלי הצרה אין ביכלתנו להבן אותו כלום וכלום.

ההשתדלות היא עתה להציל את השארית של החברים, אם אנחנו אָפטימיסטים עד מאוד, ונאמר שיהודים בהגר כבר בטוחים, עדיין נשארו ג׳ מיליאָן חברים להציל. וכבר יש לנו לבכות על ארבע מיליאָן קרבנות. והענין הוא עתה שיש כאן היכלת להציל את השארית האבל הזה. וממילא שתבינו שאנחנו אין לנו שום הבנה להחלטות הבאים מאמעריקא, לפי שהם הנחות וכללים מתים, שאין להם נשמה, ואין להם הבנה כלפי צער וכאב.— כולנו מקוים, ואם אני אומר כולנו, רצוני לומר אנחנו אלה פה, אשר אנחנו טעמנו טעם הצרות, ואשר אנחנו נכנעים תחת שבט עברתם, שאם יהיו כאן אלו האמצעים באיזה אופן שהם מבקשים אותם לא ישנה זה כלום את סוף המלחמה, לא מה שנוגע לתכליתו ולא מה שנוגע לזמנו, ואם כן התולדה היחידית והטבעית מזה הוא, שהעיקר אצלנו לחשוב איך להציל חיים.

דודי האהוב סאַלי, הנני ממתין על השיחה עם ווילי, באיזה אופן אומר לו את התשובה הזאת של לא, עדיין איני יודע. מובן מעצמו שאשתדל להמציא את כל מין כח שיש להמציא בדרך דיפלאָמאַטי וטאַקט, אלא שבכל זאת עלי לסיים את מכתבי היום, בגלוי דעת שאני משליח ממני כל האחריות, אם ווילי לא יהיה מוכן מעתה לדבר שוב על ביטול גירוש.

התערומות הזה אינו אמור לך דודי, אלא שהוא אמור כלפי אותה ההנחה של כללים מתים, שבמשך דברי הימים של כל האומות מנעה הרבה פעמים עזרה בזמנה. אתה דודי אהובי, הרי אתה עושה כל מה שבכחך, ואני ממתין גם להלאה על רצונך לעזור.

בפרישת שלום חמה אני המכבדך עד מאוד

גיזי

חתירה מתחת קרקע הניהנם

לכל כחות הנפש יש גבול, אבל לא לכח הדמיון — על הלכה זו הידועה בטבעם של בני אדם, בנה הרמב"ם את היסוד לשמנה פרקיו — אך מה קטנו ומה נחלשו כל הכחות שבעולם הדמיון, ואיך חדלו היכלת לצייר צורה אשר תכיל הדמות לתקות החיים אשר בלב נדון למיתה, למען עלילת שוא — ואיך תתגדל התקוה הזאת ותתגבר עוד, כשפתאום התלין עומד לעניו ותחת ראשו תובע פדיון נפשו — והפדיון הזה אינו אלא א י ז ה פ ר ו ט ו ת — ועל א ח י ו לשלמם — ואחיו זה ט ו ב הוא, לבו בקרבו כחמאה — עשיר הוא, ולפרוטותיו אין מספר.

היש ספק בעולם שישים גבול לתקות האומלל הזה — שהרי אין בין מותו ובין חייו אלא ש מ י ע ת א ח י ו בלבד — אחיו הטוב והעשיר — הוא אשר יומם ולילה עומד מבחוץ ומשגיח מבעד חור בית המאסר — ואך ל ח ש אחד, והרי הוא שומע — אחיו זה — אשר כל עשרו ואשרו ללא יחשב בעיניו נגד אותה השמחה העליונה, כי הוא הוא שזכה לפדות את אחיו, מחשכת מות, לאור החיים.

משל הוא — — ועדיין אין לו דמיון לחוזק תקותנו באותה השעה, אשר בה קוה קוינו על פדיון נפשנו — על פדיון נפש משפחות ישראל עשרה אלף — שנדונו למיתה האכזרית הזאת, אב ואם וילד יחדו.

כי מי כמונו מלפנינו טעם עוד, הטעם הזה המר והנורא, מראה אשתו וילדיו נדונים עמו למיתה — ומי כמונו, אם כן אפוא, לבו בקרבו נשפך מאומץ התקוה הזאת למענם ולמעננו — בשעה שזאת התקוה, לעינינו עלתה, פתע פתאום, מעולם הדמיון לעולם המעשה — ו ה י י נ ו כ ח ו ל מ י ם — אתמול, היינו ח ו ל מ י ם כן — והיום, כן ה י י נ ו בהקיץ.

והרי התלין, והרי הפדיון — כי הרי אינו אלא איזה פרוטות, ואין לשלמם אלא על אחינו הטוב הזה העשיר — אחינו ה"דושאינט" העומד אחר כותלו של הגיהנום הזה להציץ בין חרכיו — אחינו זה ה מ ש ו ל ח ו מ ו ש כ ר, להציל חיי אחיו מבור שביו — — אשר ש ל ה ו ה ו ו ש כ ר ו ה ו, אחיו אחינו, מליוני ישראל הטובים והכשרים, אשר באמעריקא ואשר בבריטניא ואשר בארץ ישראל ואשר בכל ארצות החפש.

— צט —

מן המצר

וכמה טובים ורחמנים הם אחינו אלה שולחיו ושוכריו — המוסרים נפשם על אהבת ישראל, אשר כל אחד ואחד מהם כל אשר לו יתן בעד נפשו של ילד אחד להצילו ממות — מה תגדל אם כן שמחתם להציל באיזה פרוטות ילדי ישראל — כעשרה אלף — ילדים קטנים, זכים וטהורים.

וכמה זריז וזהיר הוא אחיהם זה שלוחם הנשבר — וכמה זריזים וטובים הם עוזריו הרבים, הגדולים והקטנים — "הקונגרעס" "והאגענץ" ואביזרייהו — הקופות הגדולות של ישראל רחמנים — אי' המקום הפנוי בלבנו המלא תקוה להכנים בו ספק כל כך מבהיל, שאלו האחים אולי בטלים הם, עסוקים במשחקם ותענוגם, ואין לבם על אחיהם העני, אשר עליו נתמנו משאר אחיו, להיות לו סניגור, למלט דמו הנקי מיד משפט רצח — — — ספק כל כך נורא ואיום, שתבוא השעה ותחת פדיון נשמע תשובה, לאמר — צר לי עליך אחי, כי כל הכסף נצרך לדבר גדול וקדוש מדמך — ומעט הנשאר נצרך לשכר הסניגור — — — אנכי אחיך.

ובכח התקוה הזאת — תקות בני תמותה, מיחלי הצלה למען ילדיהם, לקוחי רצח — גררו הצפרנים, נשכו השנים, עד שחתרו חתירה מתחת קרקע הגיהנם הזה, עד שבקעו בחומותיו חורים וסדקים — להזעיק בעדם אל אחינו בארצות החפש — בזעקת מות, בבכי עם נסחב להרג — לאמר, אחי פדה נא נפשי בכסף אחיך, בכסף אחי — — — וכמו שהשמש הי' ברור ביום תמוז החוא, ביום שנחתרה החתירה הראשונה להזעיק בעדה הזעק הראשון הזה, כן הי' ברור בלבבנו שאך יום או יומים יעברו, ועזרתם תגיע — במהרה ובשפע — לפדות את נפשנו מן המות המר הזה.

אמת כי בכל אלו השנים של פחד מות, תמהנו תמי' גדולה — האב אינם יודעים אחינו העשירים והטובים, שם בארצות החרות, שאין חבוש מתיר עצמו, ולמה אם כן, לא ניסו המה שם ממקום חרותם לבקוע דרך אלינו מחוץ לחומות בית השחיטה הזאת, ולשלוח אלינו שליח נסתר, לראות אם אין עצה לנו אחיהם נדוני מות — אם אין לפננו דרך אחר רק להטות ראש לחרבו של הורג.

ותגדל התימה הזאת בראותנו כי ממשלות הטשעכים והפאלאקים אשר בארצות החרות, שולחים יום יום שלוחים האלה בסתר, אל נאמניהם בארצות הכיבוש — ולכן הוספנו לתמוה, למה הגבאים של הסדרים הגדולים של חסד ישראל, אינם משתמשים באלו השלוחים, אם אין דרך אחר לפניהם.

מן המצר

וקודם שנכנסה הונגאריא למלחמה, היתה בודאַפעסט מקום הוצאה והובאה לידיעות ושאלות ותשובות, בין ארצות הדמים לארצות החפש — ומשם שלחתי יחד עם גראָס ע"ה כל השליחות בדבר "מסע קאנאדא"— ובענין ה"ריזעביורא"— ומאחר שלא ידענו מה יוליד יום מחרת שלחנו משם באותו הזמן לנושאי הדשאַינט בשווייטץ וגם ליחידים אחרים כמה מפתחות א) של סוד בלשון תגרים וסחורה — באופן שכל מין סחורה, שטר, ודרך תגר, הי' לו איזה פירוש נסתר — ועל פי אותו המפתח שלחנו בכל השנים הללו מכתבים גלויים וטעלעגראַמים למאות — כתבנו וכתבנו — אך תשובה לא קבלנו — ואמרנו בלבבנו יראים הם לכתוב — אין הם רוצים להביא אותנו לידי סכנה.

ועוד השתמשנו בדרך אחר — לכתוב בכתב על גבי כתב — תחלה בכתב בלתי ניכר, את כל מה שבלבבנו, ועליו בכתב ניכר דברים של מה בכך, עסקי משפחה וכדומה — ולמען כתב הבלתי ניכר נשתמשנו במי לימון מעובד, שיוצא לאור אך לחום אש — ושוב כתבנו — וידעו הם לקרות — כי הודענו להם מתחלה כן — אך תשובה שוב לא קבלנו — ואמרנו קל וחומר שיראים הם לכתוב בדרך הזה.

עד שנכנסנו לאותה התחבולה המסוכנת אשר מאז — קיץ תש"ב — עד תחלת תש"ה — בקעה סדר גדול של צנורות מתחת לקרקע הגיהנם לארצות החפש — אלו הצנורות אשר הביאו אליהם הידיעה והבקשה והתחנה כמעט בכל שבוע — אך אלינו לא הביאו אלא דברי הבל ובהלה, בכל המשך האיום של מאה ועשרים שבועות של כליון ישראל.

ובתמוז תש"ב הי' זה — כשנתגלתה בע"ה התקוה הזאת — למען פדות נפשנו — וחשבנו שאין חסר כאן רק שמיעתם של ישראל בארצות החפש, כשישבתי לעצה עם ידידי מסור נפש הזה, מו"ה בנימין שלמה נ"י, ושכרנו איזה דיפלאַמאַטים אשר מושבם בפרעשבורג עיר הבירה של סלאַוואַקיא שיוליכו מכתבים בגושפנקא דיפלאַמאַטית מאתנו לציריך ואַנקאַרא, ויחזרו ויביאו מכתבים וכסף משם — ואחר כך נצטרפו למלאכה הזאת ידידי החשוב ת"ח ויר"א מו"ה צבי היילברונן נ"י מבודאַפעסט, וידידי איש תרומות החשוב מו"ה צבי קליין נ"י ואיש חשוב יקר רוח מר זאַנענשיין מפרעשבורג, עד שנתרחב הגבול של שלוחים דיפלאַמאַטים הבאים בברית העבודה הזאת מסאַפיא עד שטאַקהאַלם ועד מאַדריד ועד אַנקאַרא — באופן שסוף כל סוף

א) לדוגמא ראה דאַקומענט מספר 9.

מן המצר

כמעט בכל שבוע היו כאן שלוחים מוכנים לקבל מכתבים ולהביאם בחזרה מפרעשבורג או בודאפעסט, לארצות החרות.

ושם מחוץ לבור גלותנו ושפך דמנו, עמד ידידי הרבני המפורסם החשוב מו"ה ברוך משולם לעבאוויטש נ"י בציריך, ולקח את כל החבלים של אלו השלוחים בידו הזהירה והזריזה — והוסיף עליהם חדשים אלינו — וגם שכר בכספו אחרים לשלח על ידם את מכתבנו משווייטץ הלאה לעבר הים, צפונה, מערבה, ונגבה — מלבד מה שבאו כל הידיעות הללו ליד שלוחי אמעריקא ואנגליא אשר בשווייטץ מתחלה, ואחר כך לשלוחו המיוחד של נשיא ארצות הברית למען הצלה, שהי' מושבו בשווייטץ.

ובכל משך השנים הללו מעת שכבר נפתחו אלו הדרכים על ידנו, מעולם לא ניסו המה שם מארצות החפש לשלוח שלוחים אלינו, רק עלינו הי' לשלחם ולשלם שכרם — וכמה פעמים שלחנום וריקם שבו — כי להם שם לא הי' פנאי להשיב.

ופעם אחד ששלחוהו הם — כמה שלא באחריות הי' זה השליח — וגדול הי' האסון שנצמח ממנו — ששלחו גרמני בן גענטאפא — שנפלו ברשתו — והאמינו לדבריו כי הוא גרמני מרגל בהם, למען ממלכות הברית — ובנו הי' מרגל — כי הי' אחד מחריפי מרגליהם אשר הי' מרגל למענם בתורת מרגל כנגדם — על פי אותו הסדר המסובך של הלכות מרגלים. — הי' זה שליח ששלחו מטעם ה"אגענץ" באנקארא, והי' נאמנו של שמיד ראש הגעשטאפא בבודאפעסט, מלפני הכיבוש הגרמני באביב תש"ד — שלחוהו בקיץ תש"ב לחקור ולדרוש על אמתת ה"פלאן הגדול" — ופרטי הדברים של זה השליחות, וזאת החקירה, יבואו להלאה.

וזה הי' אותו שליח המרגל הגרמני, שעל ידו נתגלגל ליד הימלער הרשע בעצמו, העתק מכתבי הארוך מפ' בלק תש"ג, יחד עם מכתבו של מרת פליישמאן ע"ה מזמן ההוא — בדבר ה"פלאן הגדול" עבור מחיר הדם להציל כל יהודי איראפא — ובשבועות תש"ד הגיע פקודה מבערלין לפרעשבורג לתפוס אותנו — ונתפטרנו מן הסכנה ההיא שהיתה עלולה לצאת על הכלל כולו, אחר שקבל וויסליצעני שכר מלאכה עשרת אלפים דולר, וברר בכח הקבלה הזאת, כי אין אנו מרגלים להודיע בדרכים הללו הנסתרים על סודות המלחמה — אלא שלמען הצלת נפשנו אנו עושים — ולא עוד אלא שבדבר ה"פלאן הגדול" הזה, שליחותם עשינו, לישא וליתן בדבר הזה — ומה שבא במכתב הזה, סיפור כל סדר הרציחה — הוא להכריח

מן המצר

את יהדות העולמית על המקח — ומה שבאו בו לשונות בוז וקללה על הגרמנים — הוא כדי להעביר מלב הדוושאינט כל חשש שיחשוש מי מהם שאנחנו הכותבים אך למטובת גרמניא מתכונים, אך להוציא את הכסף מעבר לים — בלי תשלום גמול של הצלת הנפש.

ואף שסוף כל סוף לא אירע לנו דבר אז להדיא — ואדרבה מכל המשא ומתן בדבר הזה נולד לנו סימן נוסף להכיר כי הגרמנים באמת חפצים הם במשא ומתן הזה — בכל זאת נולדה עלילה של אסון גדול על יד שליחות זה, בזמן גירוש הונגאריא — כמו שיסופר במקומו.

ועוד שלשה פעמים אירע הדבר, שנתגלה ענין סדר השליחות שלנו להרשעים — כמו שיסופרו הדברים במקומם — ובכל פעם הועיל מתן הכסף יחד עם הבירור האמתי שאין אנו משתתפים במסירת סודות מלחמה — אלא שעל הצלת נפשנו על יד פדיון נפש אנו באים — ולא עוד אלא כשראו מתרגום מכתבי בשנת תש"ד א) שהמבוקש הוא גם לנפץ את הדרכים המובילים מהונגאריא לאוישוויטץ — שחקו מזאת ואמרו כי אדרבה מעתה הדרכים הללו בטוחים ומובטחים הם גם למען צרכי מלחמתם — כי יחוסו ממלכות הברית שלא להחריבם כי מלאכתם הוא שנעשית עתה על יד הגרמנים, להשמיד את היהודים כלה — ופרטי המעשה הזאת המלמדת הרבה — יבואו במקומה.

א) וזהו המכתב שכתב המחבר אז שנפל ליד הגרמנים.

ל"ט למנין בני ישראל, תש"ד, במערה הסמוכה ללבוב.

שלום וברכה:

הננו שולחים שליחות מיוחדת זו להודיע לכם —

א) כי ביום אתמול התחילו לגרש מהונגאריא את היהודים אשר במזרח נהר טייס, דהיינו מדינת זיעבענבירגען, קאַרפאַטרוסלאַנד, ומחוז קאַשוי. זהו חלק הראשון של גירוש כל יהודי הונגאריא, וחלק זה מגיע לש"כ אלף נפש הי"ו.

ב) בכל יום הולכים למסע גירוש זה י"ב אלף נפש, בכל מרכבה ס"ה עד ע' נפש בעמידה, בלי לחם ומים, בלי שום יכלת לנקיון סגור ומסוגר, גם החלונות אטומים.

ג) וד' מסעות של מ"ה מרכבות כאלה הולכות בכל יום, באופן שבמשך כ"ה או כ"ו יום יהיה כל החלק הזה מגורש.

ד) אלו המסעות הולכים כעת מן טשאף (אשר אצל אונגוואַר) דרך קאַשוי פרעשאַוו לאוישוויטץ (אושווינציאן).

ה) לאוישוויטץ הם מגיעים — אחר מסע של ב' או ג' ימים, בלי אויר, אכילה ושתיה ונקיון. גוף אל גוף נדחקים בעמידה, באופן שמספר רב כבר מת בדרך. הנשארים

מן המצר

ובאמת הנסיון לא קטן הי׳ להודיע על יד סדר שלוחים דידן לממלכות הברית את אלו הידיעות של סוד המלחמה, שקרובים היו אל לבבם יותר מן הידיעות על ה ש מ ד ת היהודים, ועל האופנים למען ה צ ל ת ם — היו דעות בתוך ועד המסתתר כי הדרך לפתוח את לבבם הכבד למעננו הוא רק א ג ב ידיעות הללו של סודות המלחמה — כי הם לא יעזרו לנו, אלא בתורת שמזר לי, ואני אשמור לך.

ודוקא על יד השלוחים הללו היו בידנו מציאות גדולות להודיעם — כי אלו השלוחים הדיפלאמאטים ידעו הרבה דברים במוקדם — וספרו לנו את הכל.

וכל כך נשתרבבו ונסתחבו החבלים של הרשת של סדר הזה של שלוחים, עד שאחד מן השלוחים הללו שהי׳ שייך להשליחות של אחת מן הממשלות מבני בריתה של גרמניא אשר בבראטיסלאווא — והי׳ בחברותא טובה עם אחד מן הגרמנים בבית השליחות אשר להם בבראטיסלאווא — הביא למו״ה בנימין שלמה נ״י העתקה מן ה ק ו נ ט ר ס של חוות דעתם ו ש מ ו ע ו ת ששלחו מבראטיסלאווא מדי שבוע בשבוע למיניסטעריום החצוני בבערלין, על כל מה שאירע בסלאוואקיא מדברי ריבותם בחדריהם הפנימיים — ועל כל המחשבות אשר נכלו זה על זה, וכל דברי רכילותם.

מהם חיים, נפשטים ערומים, והם נדחקים להיכלות ואולמים גדולים בערמה וקנוניא שהם נכנסים שם לתכלית רחיצה, ושם הם נחנקים על ידי אד ציאן — ב׳ אלפים נפש בכל היכל בכל יום ויום.

ו) לפי הידיעה הברורה על ידי כמה עדים, היו שם בסוף חודש פעברואר ד׳ היכלות כאלה — ולפי הנשמע עוד נוספו עליהם שם היכלות.

ז) הגויות נשרפים בתנורי שרפה מיוחדים לכך, כל תנור שורף י״ב גויות בשעה א׳ בקירוב. בסוף חודש פעברואר היו שם ל״ו תנורים כאלה, ולפי הנשמע נתוספו עליהם.

ח) לפנים חנקו ושרפו ביער ברעזינקי (בירקענוואלד) הסמוך לאוישוויטץ, ועתה חונקים ושורפים בהיכלי חניקה ושריפה אשר בבירקענוי כמו שמסומן למעלה בציור.

ט) אינם משאירים רק אנשים ונשים בעלי כח מתי מספר, לתכלית העבודה של סדור בגדים וחפצים של הנהרגים, ושל חיפוש בגדים והחפצים אחר מטמוניות, ולמען בנין בתי הריגה ולמען שריפת הגויות, ולמען שאר עבודות מסוכנות של צרכי המלחמה אשר עושים שם.

י) אלה הנשארים הם מסומנים על ידי מספר השרוף להם על הזרוע יחד עם מגן דוד שרוף על החזה. והם מתים ונהרגים רובי דרובא אחר שבועות או חדשים, ואחרים חדשים באים תחתיהם. אמנם אלה אשר הולכים לחניקה תיכף מן המרכבה לאותו היכל החניקה אינם מסומנים ואין מהם שום עוידענץ, והם כמו צ״ה אחוזים של כל מסע ומסע.

יא) כבר בחדשי דעצעמבער ויאנואר בנו מסילה מיוחדת אל היכלי החניקה ושריפה למען העבודה החדשה של הריגת יהודי הונגאריא (כך ספרו אנשים סמ״ך סמ״ך

וקונטרס השמועות הזה הי' מקור נחוץ לנו מאוד לדעת במוקדם מה בדעת הרשעים עלינו — ובפרט נמצא הגדת השבוע הזאת שלהם, למקור חשוב לנו כדי פקוח נפש כשהגיע זמן גירוש היהודים בהונגאריא — כמו שיסופר להלאה.

ואלו היינו שולחים את הגדת השבוע הזאת של שליח הגרמני למיניסטריום החצוני שלהם ע"י שלוחים שלנו לשלוחי ממלכות הברית אשר בשווייטץ, בודאי שהיתה להם לעינים — כי הרבה סודות של סדרי מלחמתם ודאגותיהם, נתגלו בקונטרסים הללו.

אלא שמנעתי בעד זה בחזקה — אף שכמה עצות היו לכך — אמרתי אסור לנו לערב גורלנו ח ח מ ו ר בגורלם ח ק ל — כי על ידם יתרחב המציאות של גלגול עלילה עלינו להביא ידיעה להרשעים אורבי נפשנו על הדרכים הנסתרים שלנו ונוסף עלינו חטא זה של בריתם עמנו למען עבודה של מרגלים — לעשות עמנו כלה ח"ו — כי חטא זה בודאי יגדל בעיניהם בדין

שם בתוך הגיהנם, אשר שם מדברים בלי שום בושה ועיכוב, בלי חשש שישמע אדם בחוץ, כמו שאין חוששים מלאכי חבלה בגיהנם האמתי, שרואים בארץ מה שנעשה שם).

יב) לפני איזה חדשים היו עוד ב' בתי כליון כמו אוישוויטץ בפולין, האחת במאלקיני-טרעבלינקי אשר אצל ביאַליסטוק, ואחת בבעלזעץ הסמוך לנהר בוג. בעלזעץ בבירור, וכפי הנשמע גם מאַלקיני, כבר החריבו הגרמנים עד היסוד מבלי להשאיר אפילו רושם של רשימה, על ידי פצצות גדולות של ימים כשקרבה מערכת המלחמה, ובודאי יעשו גם כן באוישוויטץ כשתגיע השעה. במאַלקיני נהרגו בבירור כ"ה עד ל' אלפים בכל יום, בבעלזעץ לא ידענו ברור. מן מאַלקיני כבר שלחנו סיפור של עד ראיה כמו לפני שנה למדינת שווייטץ, וגביות העדות נעשה בכל אופני חקירה ודרישה בבית דין של שלשה, והיו כאן שלשה עדים, ב' יהודים וא' אינו יהודי שראו את מסעו למאלקיני, גם מבעלזעץ כבר שלחנו גביות עדות של עד מפי עד וכן מאוישוויטץ כמה פעמים, וגם הלום אנו שולחים אלו שני העדויות, האחד הוא מן אינו יהודי מאַיאַר פולני שהיה שם כמו י"ח חדשים, והשני הוא משני יהודים שנמלטו משם.

זהו סדר של אוישוויץ אשר נוסעים שם עתה מן יום אתמול והלאה י"ב אלף נפש יהודים, אנשים נשים וטף, זקנים וחולים ובריאים, בכל יום ויום להיחנק ולהישרף ולזכל את השדות. ואתם אחינו בני ישראל, בכל מדינות החופש, ואתם שרי מלוכה בכל מדינה, איכה אתם מחרישים לרצח זה, אשר בו נרצחו עד אתה כמו ו' פעמים אלף אלפים יהודים, ואשר בו נרצחים גם עתה עשרות אלפים בכל יום. כשממת לכם צועקים אליכם יהודים הנהרגים: אכזרים אתם, רוצחים אתם, למען השתיקה האכזרית אשר אתם שותקים, למען חיבוק ידים אשר אתם מתחבקים. הלא יש סיפק בידכם למאן

ובמשפט — יותר הרבה מאוד מאשמתנו אם יארע הדבר שיתפסו אחד מן השלוחים ולא יהיו בידו רק המכתבים למען נפשנו — כי סוף כל סוף לא יבוזו לנרצח כי ינסה למלט נפשו — מה שאין כן על ידיעות שאינם נוגעים לגורלנו — לא מבעי' שלא יהי' תירוץ ואמתלא בפינו אלא שאם המצא תמצא העון הזה בידנו ח"ו יתהפך לכלי משחית נורא בידם עלינו — והמעשה של שליחות שמיד, ושאר ג' שליחות שנולד בהם פגם היו ראוי' למפרע, שבדין היתה היראה הזאת.

ומיד בשליחות הראשון הזה ששלחנו לשווייטץ, הרגשנו כי הגרמני הזה לשני דברים הוא מתכוון, למתן מעות — ולהתקרבות — ושניהם הוא מבקש מחוץ לארץ דוקא — כי גלה את דעתו מראש ומקדם בתנאיו עם האַבערג, שהכסף צריך שיבוא מחוץ לארץ — ומאחר שכמות הכסף הזה מעט הי' כל כך — הבננו שבקשתם הוא שיהי' להכסף הזה גוף ונשמה —

ולעכב — בעת ובעונה זו. — ועל כן בדם של אלפי אלפים ובדמעות של אלף אלפים אנחנו מבקשים ומתחננים ותובעים ודורשים לעשות מעשים תיכף ומיד.

א) כי שרי המלוכה של כל המדינות בין לוחמים ובין אינם לוחמים יזהירו באופן צועק ומצלצל באזני כל העולם תיכף ומיד את כל העם הגרמני, ועתה גם את כל העם של הונגאַריא, באזהרה חמורה מן הרצח הזה, ויאמרו בפרסום גדול, שהם יודעים מן כל הנעשה בעבר ומן כל הנעשה בהוה

ב) האפפיור ביחוד יזהיר באופן מתאים ומחריד את שרי ועם הונגאַריא על זה.

ג) שיעשו פרסום גדול ימים ושבועות על כל גלי ראדיו, ובכל העתונות, לכל הפחות כמו שעשו הגרמנים על השקר של קאטין, מן מעשי בעלזעץ, מאַלקיני, ואוישוויטץ — הלא שלחנו לכם הספורים האלה — ולעשות פראַפאגאנדא זו בכח עצום

ד) לפעול אצל צלב האדום (אינטערנאַציאָנאַלע ראָט קרייץ) שיזהירו תיכף ומיד שאם לא יניחו במשך ה' ימים קאָנטראָלע של הראָט קרייץ הבין לאומי תמידית במחנה של אוישוויטץ ובירקענוי למען יהודי הונגאַריא אשר הם שולחים שם כעת, אז ידחו לחוץ את גרמניא מן הראָט קרייץ אַרגאַניזאַציאָן, (אולי זה יפעול שהגרמנים כדרכם יחרבו את היכלי החניקה והשריפה ויעשו מעשה פאטעמקין שם במשך איזה ימים, וזה טוב מאד, הלואי שיעשו כן).

ה) לנפץ מן האויר את בתי הכליון באוישוויטץ, הם ניכרים טוב מאד, כמו שמסומן בציור הרצוף. זה עיכוב גדול להרשעים כי הם נצרכים להרוג רק באופן זה של חשאי.

ו) ועוד יותר נחוץ לנפץ תמיד וכסדר כל הדרכים המוליכים בפרט ממזרח הונגאַריא לפולין, ובכלל הדרכים המוליכים מהונגאַריא לגרמניא, וביחוד מאוד את הדרך המוביל מן טשאָף דרך קאַשוי־פרעשאָוו ודרך מעזילאַבאַרצע.

ושהנשמה יותר חשובה מן הגוף — גוף כיצד, מטבעות פשוטים כמשמעם — מטבעות שיש בהם כח קנין — ונשמה כיצד, מטבעות שיש בהם סימן והוכחה וגלוי דעת שנתקרבו ונכנעו קרובי הנשחט אל שוחטיו — מטבעות שבאו מעבר לים, מאַמעריקא — מן היהדות של כל העולם, אשר מושבה שם — היא אשר גררה את המדינה הגדולה הזאת, למלחמה נגדם.

וגוף המטבעות הלא כבר קבל מחציתם עשרה ימים אחר ביטול הגירוש — ואת הנשמה בראנו במקומו — מיני' ובי' — כי עמד מו"ה בנימין שלמה נ"י ואשתו הצדקת הי"ד כל הלילה, וכבסו וגהצו את אלו שטרי הדולרים שבאו מתחת לארץ ונתנו להם פנים של חוץ לארץ — עד שהי' ספוק בידנו להוכיח אפילו להאַכבערג בעצמו, שעתה באו ע"י שליח מיוחד נסתר מציריך.

ונוסף על זה, לקחתי מעטף ממכתב שקבלתי בימים הללו ממחותני הרבני החשוב מו"ה ברוך וואלאדארסקיא נ"י מציריך, אשר בו הי' מכתב שקבל מאחי היקר מו"ה משה דוד נ"י מלאנדאן, על מנת לשלחו אלי — ושמתי בו מכתב אשר כתבתי בשם הבדוי של פערדינאַנד ראַטט, והי' המכתב הזה מלא שמחה על הטעלעגראַם שבא מכאן לשם — שבן אחיו נתמנה למורה ילדים — והי' המכתב כתוב בלשונות של סוד, בדברים שבין דוד ובן אחיו, וספרים, ושכר לימוד לילדים — והי' הפירוש, שפערדינאַנד ראַטט זה, הוא שליח הנסתר של היהדות של העולם,

---

ז) לנפץ תמיד וכסדר את הגשרים והתחנות בשטח של קאַרפאַטענרוסלאַנד בכלל, ובפרט קאַשוי, טשאַף, פרעשאַוו, מעזילאַבאַרצע, אשר על אלו הדרכים הולכים גם עשרות אלפים בעלי מלחמה בכל יום ויום, מפולין לרומניא ישר והפך.

משביעים אנחנו אתכם שלא לשהות אפילו רגע, ולראות ולהשתדל כי כל מה שכתוב כאן בסעיף ו' וז' וגם מה שכתוב בסעיף ה' יעשה תיכף ומיד — הניחו כל העסקים לפעול את זה. — זכרו כי יום אחד של חבוק ידים הורג י"ב אלפים נפש. — ולפעול תיכף ומיד גם את כל מה שדרוש בסעיף א' עד ה' — אל תחמיצו אפילו רגע.

ובכל מעשיכם בזה הנגו מזהירים אתכם בכל מיני זהירות שלא להזכיר בכל סיפורי מעשיות ששלחנו לכם שם איש יהודי, בין חי בין מת אשר נזכר בגביות עדות — חי לא תזכירו כי מיד יהרגו אותו, ומת אל תזכירו כי יהרגו את משפחתו, ולא תזכירו בגביות עדות של יהודי אוישוויטץ שנמלטו, מאיזה ארץ נגרשו — ומתי נגרשו — ומתי נמלטו, באופן שלא יהיה מקום להנקם או ממשפחתם או מכל יהודי ארצם אשר חיים עוד.

שימו את כל גבית עדות של אלו היהודים בפה של אותו אינו יהודי הנמלט — גם הנוממער של אלו היהודים אל תזכירו — הזהרו מאוד מאוד על זה — חלילה וחלילה שתעברו על זה, ושלא ילמדו מדבריכם לדעת מאיזה ארץ או מאיזה רוח קבלתם זאת הידיעה רק שימו הכל בפה אינו יהודי והמשיכו הכל

המסתתר בשם הזה בשווייטץ — והספרים, הם הכסף — ושכר לימוד הילדים. הוא קיום היהודים בסלאָוואַקיא — והדוד הוא הדושאָינט — ובן אחיו הוא ווייסליצעני בעצמו — ורמז הי' בזה המכתב גם על שליח שיבא בעוד איזה ימים.

ו ה ג ו ל ם הזה, פערדינאַנד ראָטט שלוחם של רבני העולם והדושאָינט, תחלת יצירתו הי' מבין אותיות מרובעות לועזיות עם כמה תגין של סוד ורמז על גביהן — אשר כתבתי בכתב יד — כי בכלי מעשה מכתבת הי' חשש סתירה בין הכתב שעל המעטף ובין הכתב שעל הנייר — והי' הנייר מן חוברת של נייר כתיבה שהבאתי עמי מלונדון — ואחרי שכלו אלו הניירות, כתבתי לידידי מו"ה ברוך משולם נ"י, ושלח לי נייר כתיבה נדפסים בשם איזה האָטעל מצויין בשווייטץ.

גדולה היתה אמונתו של ווייסליצעני בפערדינאַנד ראָטט זה, ושמר כבבת עינו את כל מכתב ומכתב שבא ממנו במשך שתי שנים ומחצה לעשרות ועשרות — ולפי דבריו, באו כל המכתבים הללו סוף כל סוף לאמתחת הימלער הרשע בעצמו — — וכשהגיע דינו של ווייסליצעני לתלי' אחרי תום המלחמה — למד הוא זכות על עצמו לפני בית דינו בפרעשבורג ואמר, כי הי' הוא שומע באמונה לקולו של פערדינאַנד ראָטט זה, שליח של יהודי העולם.

למקור אינו יהודי — כי רב מהרבה שלמנו כבר מס דם שלנו — ולתקוני שולחים אנחנו לכם את זה, ולא לעוות.

ומלבד זה עליכם לשלוח כסף. אלפי אלפים לכלום נחשבים — הכסף הזה נצרך:

א) לשוחד. כי הרבה רוצים כעת לסייע, אם יקבלו כסף אשר בו חושבים להנצל בשעת פורעניות שלהם. למשל, כשתהוה איזה עכוב בהונגאַריא על ידי פצוץ הגסילות, יפעול הכסף הזה, **שיעשו מן העכוב** הזה הלכה למעשה, ויפעול הכסף על כל פנים לעכב המהירות ואת הזריזות.

זכרו כי בימים הראשונים של כבוש הונגאַריא נשאו ונתנו הרשעים עם היהודים לעכב את הגירוש על ידי בצע כסף, ושאלו ס' פעמים אלף אלפים, ולא היה בידנו לתת אלא ב' (שנים, אין זה טעות סופר) ועל זה נתמלאו חימה — ולפי רעת כמה בעלי אחריות זהו אבי אבות החימה השפוכה עתה שם.

ב) ע"י כסף אפשר להציל אלפים ואלפים ע"י כתבים מזויפים וע"י מטמוניות.

ג) לצורך בנין בונקער, ומטמוניות, שצריך להכין שם מזון לכמה חדשים.

ד) לפרנס את המאות אלפים אשר הם בלי שום פרנסה במחנות ובמחבואות, ומתים ברעב וחלאים, בפולין, וכן בסלאָוואַקיא, והונגאַריא ורומניא.

ה) עבור ילדים להטמינם אצל אינם יהודים.

ו) עבור פלטים שבורחים מארץ לארץ בארצות הדמים הללו.

ז) לתת ביד כל שוטר גדול וקטן, להציל נפש.

ולא הי׳ הגולם הזה של פערדינאנד ראָטט חסר אלא נשמה שתרד בו מעולם הנשמות אשר באוצר הכסף של יהדות העולם בארצות החפש — ומי יודע כמה גדול הי׳ הנם שהי׳ אז אפשר להעשות על ידו.

וכשראינו כי פערדינאַנד ראָטט זה גברא רבא הוא, ולאו אורח ארעא שיכתוב בידו — עשינו תחבולות שונות, שיהי׳ הכתב והמכתב כפי ערכו הרב והרם — וכשהי׳ הזמן מספיק שלחנו הכתב והמעטפה לשווייטין על ידי שליח דיפלאָמאַטי, ובא משם בחזרה על ידי הדואר — וכשלא הי׳ הזמן מספיק אז כתבנו ומסרנו בלי מעטף — או עשינו במעטף שבא משווייטץ פעולה במחק, וכתב על גבי כתב הנמחק — והי׳ המכתב כתוב בכלי מעשה, מכתבת „אונדערוואוד" למען כתיבה אנגלית — כדי שאם יבדקו בצורות האותיות לא ימצאו שהכתב מזוייף מ ת ו כ ו, בהיות האותיות למען כתיבה טשעכית או סלאָוואַקית — ובדיקות רבות בדקנו עד שמצאנו כלי מכתבת זו, שהוכאה לנייטרא להעמד במחבואה מצד אותה כלי מעשה המכתבת שכתבה המכתבים בלשון הקדש כל הזמנים חללו — מלבד כלי כתיבה כזה שהי׳ בחדרו של מו״ה בנימין שלמה נ״י מוכן למכתבי שליחות שנצרכו להכתב במהרה כשנזדמן שליח פתאום.

היא המכתבת הישנה—בלשון הקדש—שפעם אחת בדומות לילה, באביב תש״ד בזמן גירוש הונגאריא, כל כך נאנחה וזעקה בכתיבתה במהרה כשהיא

ח) לקנות היכלת לעכב הלכה למעשה, על ידי פרעות ופצוצים ומחאות בכח. היודעים אתם כמה כסף נצרך לכל זה — אם תשלחו י׳ פעמים אלף אלפים שטרי בני ברית בכל חודש וחודש, לא שלחתם הרבה — וכמה אתם שולחים . . . . .

אחינו בנ״י האם השתגעתם? האם אינכם יודעים באיזה גיהנום אנחנו חיים? אתם שומרים את הכסף, למה אתם ממתינים עד שאנחנו שולחים שליח לבקש ולחנן? מן גיהנום שלנו אליכם, וכל תחנונים שלנו אינם פועלים אפילו פעולה של עני העומד בפתח — אתם משליכים לפנינו פרוטות. כמה הפצרות הפצרנו בכם? רוצחים, משוגעים, — מי הוא הנותן? אתם הנותנים פרוטות מגובה בממותיכם או אנחנו הנותנים דם ודמעות בעמקי תהום?

אמנם לכם כבר מפרנו פמה פעמים את הנעשה באמת, האפשר שאתם מאמינים לזה הרשע הרצחן יותר ממה שאתם מאמינים לנו הנרצחים? — האפשר זה? השם יפקח את עיניכם ויתן לכם את הזכות להציל בשעה האחרונה את שארית הפליטה.

מי נותן לכם הרשות לשאול ממנו דין וחשבון ונתינת בודגעט, כמו בכשא ומתן של בגדים וחפצים, טרם שתתנו לנו אחד אחוז מרכבה ממח שאנחנו צריכים.

מן המצר

צולעת על ירכה בסתר חדרי — עד שהתנפלה חבורה של שוטרי־הלינקא על חצר הישיבה עם כל כלי הזיין בידיהם לחפש אחרי בעלי החצים המלמדים ידם לקרב באישון לילה בחצר ה"וואטיקאן" הזה, על כלי מעשה רובה כדור מות — ולא רצו להאמין לכל ההשבעות ולרצי הכסף — שלא היו אלו הבובות של מאשין מזרקת יריות ממהרות — וסבבו על עקבותיהם בפחד אולי פתאום ירה יירו כולם כאחד מאיזה זוית של פתלתולי הבית הגדול הזה.

ולאט לאט נשתכלל השליחות הזה, כי שלחנו להם בסתר שוב פעם מפתחשל סוד, בלשון של סחורה — כדי שיהא היכלת לשלוח אחר כך מכתבים וטעלעגראמים בגלוי, להשלים את המשא ומתן אשר בינינו ובינם בנסתר — מלבד מה שהי' למרת פליישמאן ע"ה כפעם בפעם היתר לדבר ע"י טעלעפאן לשווייטץ אל ס. מייער, בדבר כספים בגלוי לצרכי האוסטרעדנא למען מחנות העבודה — והי' היכלת לזרוק דבור של רמז לתוך השיחה על דבר התוכן של מכתבים הנסתרים — וכן היו איזה סוחרים שהי' להם הרשות לדבר דבור כזה בדרך התגרים לשווייטץ עם ידידים סוחרים מכיריהם, שהיו להם שייכות עם נושאי הכלל שם — וכמה פעמים עמדתי על גבי שיחות הללו — וגם דברתי במקום אלו הסוחרים — לחזור ולעורר ולפרש את כל מה שנצרך לשאלות ותשובות והשתמשנו בלשון של המפתח של תגרים אשר בינינו — והשיחות הללו היו שכיחים בפרט בימי גירוש הונגאריא כשהי' קיום ישראל שם תלוי כל כך במשא ומתן הזה.

אז באביב ההוא של תש"ד, כשהנצנים נראו בארץ לממלכות הברית — אך עלינו עלה הכורת להביא הכליון על אלף אלפים יהודי הונגאריא — אז כבר נתרחב סדר השליחות כל כך שבכל שעה ורגע הי' היכלת להודיעם מכל

רק באחת אנחנו יכולים לדון אתכם לכף זכות, כי אין אתם יודעים — וזה אפשר, כי גם רובא דרובא של היהודים פה אינם יודעים — הם מאמינים שהם הולכים למלאכה, או לפנות מקום — הרשע עושה מעשהו כל כך בערמה וכל כך בסתר, עד שאינם יודעים רק יחידים — ופה אי אפשר שאלו היחידים ידברו עם ההמון — כי איש אינו בא בקשר רק עם יחידים — הרשע הזה מצוה על יחידים אשר חיים בבתי הכליון של אוישוויטץ, בירקענוי, לובלין וכו' שיכתבו מכתבים שיש להם כי טוב וכל טוב, והוא משטה את היהודים פה, ועל כן הם הולכים לתוך המרכבה — ומה גם כי הם כבר עיפים ויגעים מן צרות צרורות זה חמש שנים, מן רעב וחלאים.

אני מבקש את ידידי הרב שלמה ש"פ נ"י אשר למדתי עמו לפני שלמד בסלאבאדקא, ואשר אני עדיין באותו המקום אשר הוא יודע, שילך לתוך הלאמבעט פאלאס אל דאן ואל הראש שלו, ויאמר להם ויראה להם כל מה שמגיע לאזני אינם יהודים, ויגיד להם כי זה צעקת אותו האיש שהיה אצלם בשנות תרצ"ח־תרצ"ט, שיודע בכל מה שנעשה כאן.

מן המצר

הנעשה בנו ומכל מה שיש לעשות עליהם — בשליחות מכתבים וטעלעגראַמים למאות להודיעם ולהשביעם על מעשים — עד שנודענו כי הכל לחנם ולשוא — — — כי אזנים להם ולא ישמעו.

אבל עתה בתמוז תש"ב — זאת לא פללנו — וזאת לא רציתי להאמין בשום אופן אף אני תלמידו הנאמן של רבנו זי"ע וחתנו — אשר הזזירני מראש ומקדם שזה יהי' שסוף כל התוחלת הזה יהי' מפח נפש נורא — מאחר שהכל בידי החפשים בני הפקר הללו — שעליהם אמרו חכז"ל עז שבאומות ישראל — שכוונתם על ישראל בלי תורה כמ"ש המהרש"א.

עד שנכשלתי בהלכה גדולה זו — לא ידעתי ולא האמנתי את זאת — — לא ידעתי ולא האמנתי כי ימנעו בעד מכתבי רבנים בארצות הדמים מהשיג את הרבנים בארצות החפש אשר אליהם נכתבו — אז לא ידעתי ולא האמנתי כי עד כאן תתגבר בלבבם הרע שנאת התורה על אהבת ישראל — תתגדל אצלם השמחה של עקירת התורה על הרחמנות הגדול הגבור והנורא הזה, עד שכתב הנכתב ונחתם ביד רבנים — — יהי' טעם נגלה בפיהם לעכב את המעשה אשר תציל אלפי אלפים מרדת שחת — — — אז בתמוז תש"ב — לא ידעתי ולא האמנתי את זאת.

ואחר כל הדברים האלה אל תשכחו על העיקר שהוא במידה מרובה להלכה למעשה מה שכתוב בסעיף ה' ו' ז' וכל מה שכתוב בסעיפים א־ה הוא הוא העיקר שצריך לעשות תיכף ומיד, והוא הוא העיקר אשר בכוחו לבטל את מעשה רשעים באופן מכריע.

נא ונא לחום מאוד על הדיסקרעטיאַן — הבינו מה לפניכם — ואם תעשו הלכה למעשה אין מן הצורך כשום פנים להגיד למה עשו את זאת המעשה — רק המעשה עיקר.

החשיבות של הדרכים המובילים את המסעות הוא כסדר הזה:

קאַששוי־קיסאַק־פרעשאַוו־נאַווי סאַנדעץ
לעגענץ־שאַטאַראליא אויהעל
מונקאַטש־לאַוואַטשנא
גאַלאַנטא־לעאַפאַלדאַוו
זילינא־טשאַדצא־ווירוטקי
פוחאַוו־טרענטשין־טעפליץ־נאַווע מעסטא.

לשום על לב שחורבן דרכי המסעות הוא יותר נחוץ מכל שאר הפעולות, כי העיקר שלא יהיה מקום להוציא מהגר — ולטעם זה חורבן אוישוויטץ בלבד אינו מספיק. שומר ישראל יושיע כעתירת הכותב בתוך ים דמעות של כנסת ישראל.

נא ונא לעשות ועד מיוחד תיכף ומיד ואיש איש אל מחנהו.

המצפה לישועה
מיכאל דוב

עד כאן היה סיפור המאורעות במדינת סלאָוואקיא בגירוש היהודים והשמדתם, ותולדות ההשתדלות לעכב גירושם והשמדתם. ומכאן ואילך מספר המאורעות בגירוש והשמדת יהודי הונגאַריא, ותולדות ההשתדלות להצילם. והיה בדעתו של מרן המחבר ז״ל להרחיב הדבור גם בזה החלק ולחלקו לפרקים, אך בעו״ה נטרפה לו השעה ולא הספיק להשלימו. והננו מדפיסים אותו ככתבו וכלשונו בלי תוספת וגרעון. ובשולי הגליון הצגנו איזה מכתבים המבארים את הענינים המובאים בספר.

ויהי ביום כ״ד אדר תש״ד, פרצו הגרמנים להונגאַריא בתורת כיבוש מלחמה, אך בכל זאת הניחו ממשלת הונגאַריא על מקומה. ואימת המות נפל מיד על היהודים, כי אף שבדרך כלל היתה כאן ממשלת הונגאַריא בפני עצמה וברשותה, בכל זאת נתחלפה הממשלה ליד רשעים ידועים, שונאי ישראל בתכלית הרשעות. וגם נודע מיד כי אייכמאַנן הרשע וכל הזאַנדערקאַמאַנדאָ שלו באו גם כן לבודאַפּעסט, ובתוכם גם משנהו וויסליצעני.

וביום עש״ק כ״ט אדר שלאחריו אחר כניסת שבת, ואני בנייטרא בחדרו של רבנו זי״ע, והנה בא השליח מבית הסמוך אשר שם טעלעפאָן לאמר בבהלה כי עלי ליסע תיכף לפרעסבורג כי וויסליצעני הגיע לשם מבודאַפּעסט, ודבר נחוץ לו בדבר הונגאַריא. נסעתי בליל שבת, ובבקר ספר לי האַרכיטעקט שטיינער, כי וויסליצעני דבר עמו בארוכה ובנתים נסע לבערלין, ובשובו ביום ב׳ שלאחריו צריך שיהיה לו בידו מכתב ממני אל איש שאמצא נכון בבודאַפּעסט שיכנס עמו בדברים, איך לבטל את הגזרה העומדת להגזר. ולפי דברי שטיינער, אמר לו כי עתה הגיע הזמן לאכילת פירות מן המלאכה הקדומה. (יעצט קענטען זיע דיע פריכטע געניסען פאַן איינעם נייעם אייראָפּאַפּלאַן).

מתחלה חשבתי על הרבני הגדול מוה״ר שמואל זנוויל כהנא נ״י, ראש הלשכה האַרטאַדאָקסית, אלא שבפרעסבורג נתפשטה השמועה שהוא כבר ברח לרומניא — שאלתי כמה אנשים נבוני לב, וכולם אמרו כי הטוב ביותר הוא הרבני החשוב מוהר״פ פריידיגער נ״י שהיה ראש הקהל של האַרטאַדאָקסים

בבודאַפּעסט, ואף שאנכי לא הכרתיו פנים אל פנים, בכל זאת את שמעו שמעתי, ואמרתי בלבי לו אכתוב, אם הוא לא ירצה, ידע להתחכם איך לשום אחר במקומו ובודאי יעשה הכל בשאילת עצה.

אלא שלא רציתי להטיל כל האחריות על שליח מפלגה אחת — האַרטאַדאָקסים — בתוך כלל היהודים בבודאַפּעסט, ונוספו על זה שני טעמים. חדא, כי נודע ככר מלפנים כי יש להציונים בבודאַפּעסט שייכות מקדמת דנא עם הגרמנים אשר בבודאַפּעסט מטעם הגעסטאַפּאָ מן תחלת המלחמה, קודם הרבה יותר מלפני כיבוש זה של הגרמנים. ושנית, כי ראינו פה בסלאָוואקיא כי בכל הדלטוריא ופקפוקים הקטנים שבין מפלגה ומפלגה, היה כאן אחדות גמורה למעשה בכל ענין, וכל איש היה עומד על משמרתו המיוחדת לו, ולולא כן לא היה אפשרות לשום פעולה. ממילא שסוף כל סוף יהיה מן הצורך לעשות כן גם בהונגאַריא. ולפיכך עמדתי על דעתי שמן הצורך לומר ככה לוויסליצעני, וליתן בידו שלשה מכתבים, א׳ לשלוחם של האַרטאַדאָקסים, דהיינו מוהר״פ פריידיגער נ״י, ואחד לשלוחם של הנעאָלאָגען, דהיינו ראש הקהל שלהם, ואחד לשלוחם של הציונים.

כתב מי שכתב מכתב לראש הקהל של הנעאָלאָגים — והיה פלפול ארוך בין הציונים אל מי לכתוב מן החברים שלהם — היתה כתה שרצתה בקאָסטנער, ולבסוף הסכימה דעתם על ניסן כהן.

עוד בשבת השתדלתי על יד ידידנו הנאמן והנבחן מו״ה שלמח שטערן נ״י שיהי׳ לנו שליח דיפלאָמאַטי מוכן על יום ב׳ — כי כמובן ביד וויסליצעני אי אפשר ליתן אלא מכתב מגיד שבחו וטוב המשא ומתן עמהם בגלוי — ואם כן מן הצורך הוא שיגיע אליהם שליח עם מכתב שבסתר. המפרש גם את החששות והטעמים המנגדים.

כתבתי את המכתב שבסתר אל מוהר״פ פריידיגער נ״י — היה זה מכתב ארוך ומפורש מאוד. פרשתי את כל ההשתלשלות של האייראָפאַפלאַן, ושלפי דעתנו פה, אלמלא לא היו הממונים על כסף כלל ישראל בחוץ לארץ מבטלים אותו בשאט נפש כמו שראינו, יש כאן אפשרות גדול שלא היינו עומדים בהונגריא במצב שהננו בו כעת, וממילא שצריך לפעול עתה בתוקף גדול על קופות הצדקה הגדולים בארצות החרות שיהיו עתה מוכנים ומזומנים. אלא שצריך לחוש שהם יקשו את ערפם כמו שעשו עד עתה, וממילא שמן הצורך הוא לקבץ מיד בהונגריא כל כסף אמעריקא ושווייטץ שנמצא בדרך

שחור ולהביאו לחוץ לארץ לשווייטץ או למקום אחר, על מנת להביאו לעת הצורך בחזרה ליד הגרמנים בשם ממון כלל ישראל הבא מארצות החרות.

ועוד פירשנו כי בסלאָוואָקיאָ לא באנו ליד פעולה אלא על ידי שהצלחנו להשתדל אצל הגרמנים והן אצל הסלאָוואָקים, כי זה בלא זה לא סגי. ובודאי שכן יהי' עתה בהונגריא, וממילא שעליהם להשתדל בכח גדול אצל האָרטי, ואצל יחידים בהממשלה החדשה גם כן, כי אם הם ישאלו בכח את הגירוש לא יועיל הגרמני הרבה.

ופירשתי כי אנו חוששים גם כן כי כל ההתעוררות עתה על המשא ומתן הוא ערמה והטעה — וממילא כי זה הוא האות והסימן המובחק, אם יש כאן משא ומתן אין כאן געטאָ, — ואם יהי' כאָן געטאָ, ממילא איגלאי מילתא למפרע שאין כאן משא ומתן — והכל הטעה והסתה — פרשתי כי תחלת הרצח הוא הכניסה לגעטאָ, ואחריו אין כאן הצלה — מה שאין כן אם הי' אפשר לפרש להכלל מה משמעו של אוישוויטץ, ושגעטאָ משמעו אוישוויטץ, באופן שיהי' צורך לקשור את כל אחד ואחד בשלשלאות של ברזל ולהביאו להגעטאָ, זה בודאי לא יהי' אפשר לעיני כל העולם בהונגריא, ומלבד זה יצטרכו על זה חיל גדול. ולתכלית זה צרפתי דין וחשבון מבואר על אוישוויטץ, וגם כתבתי כי מן הצורך הגדול שיהי' אחדות גמורה בין המפלגות, ולהראות פנים מאמינים להגרמני, ולחשדו בלב על כל ערמה וקנוניא.

ולפי שהשליח הזה אשר בסתר כבר נסע איזה שעות לפני וויסליצעני מאתנו לבודאפעסט כבר הודעתי באותו מכתב שבסתר שידעו כי וויסליצעני יביא מכתבים, ומה שכתוב שם הוא הנגלה שאינו העיקר, ומה שצריך לדעת באמת הוא מה שכתוב כאן במכתב הזה.

וגם את המכתב הגלוי ביד וויסליצעני כתבתי בלשון הקדש קצת בנוסח למדנות, ובאותו לשון טמנתי בו איזה רמז של התראה וחשש — סמכתי על מוהר"פ נ"י שתלמיד חכם הוא אפשר יבין את הרמז — כי חששתי אפשר יגיעהו מכתב הגלוי הזה קודם מכתב הנסתר, ואפשר שיתהוה מן השיחה הראשונה מעוות שיהי' קשה לתקנו — זוכר אני כי מלבד הרמז אשר טמנתי בתוך המכתב ואשר שכחתי לשונו כתבתיו י"ב שורות כמו גט, על פי מעשה מפורסמת מגדול אחד שהי' נצרך לכתוב כתב של שבח לאחד שלא הי' כדאי לדבר וכתבו י"ב שורות כדי שיבין מקבלו — חשבתי אפשר שמע גם מוהר"פ נ"י אותה עובדא, ומחמת קיצור המכתב הגלוי אשר ביד וויסליצעני יכיר ברמז הזה.

מן המצר

ושני דברים חדשים נולדו ביום ב׳ — ביום עש״ק כשדבר וויסליצענ
עם שטיינער עדיין הי׳ המדובר בארוכה מן הצלת כל יהודי הונגריא —
וביום ב׳ הלך אליו שטיינער עם המכתבים, והביא הבשורה כי נגזר בבערלין
כי בדבר הקארפאטענלאנד וכל מזרח נהר טייס אין לעשות מאומה — אלא
שאם נקבל קנין, יש לכנוס במשא ומתן על כל השארית. וגם בדבר הש״ך
אלף יהודים שנגזר עליהם הגזרה, יש אפשרות רחוקה לעשות דבר, דהיינו
לדחות על שבועות וחדשים — הלא הרוסים עומדים על הגבול ובין כך וכך
ישתחררו — אלו היו דבריו של וויסליצעני.

וביום עש״ק לא אמר וויסליצעני פרטים על המקח, וביום ב׳ כבר
אמר הפרטים. שני מיני כסף נצרכים, סכום קטן של ב׳ מיליאן דולר, וסכום
גדול של עשרה מיליאן דולר. והכסף הזה צריך שיבא בראיות והוכחות
מחוץ לארץ, מן היהדות העולמית — הסכום הגדול הוא להדיא לכים הם.ס.
(כך הזכיר בפירוש, לא כים הרייך, רק כים הם.ס.) והסכום הקטן הוא למען
המשתדלים. ולמען הבטחון שלנו אפשר לשלם את הסכום הקטן לחלקים על
עשרה חדשים, ב׳ מאות אלף לכל חדש, וסיים שהרי יותר מעשרה חדשים
לא יארכו ימי המלחמה. אלא שהכסף ליחידים לא יועיל בלי כסף הגדול,
שצריך שיהיה בבת אחת או על כל פנים בחלקים לא קטנים, וגם כי הכסף
הגדול לא יועיל אם לא יהי׳ כאן כסף הקטן.

והנה ככר נסע השליח שבסתר. ולא הי׳ כאן השקפה על שליח אחר
אלא במשך ג׳ או ד׳ ימים. בנתים נסעתי בחזרה לנייטרא. וספרתי הכל לכ״ק
אדמו״ר זי״ע. הוא זי״ע חשש מאוד להטעה. אלא שבכל זאת הי׳ הדבר ברור
שמצדנו צריך לאחוז את החבל בשני הקצוות. ליתן להם את מה שהם
דורשים כי לפי מצב המלחמה אפשר מאוד כי נתפרדה בתוכם החבילה,
ויש כאן כתה שרצונה להציל את עצמה על יד מעשה הזאת אלא שצריכה
היא להראות מעשה כלפי האחרים האדוקים אל הרשע או לו לעצמו. והרבה
אופנים יש לאפשרות הזה, כי מי ידע מה מתהוה בסודם. אלא שלמעשה אין
להאמין בהם. ובפרט למען אותם הש״ך אלף שהם ממזרח נהר טייס, שאותם
צריך להבריח ולהזהיר בכל תוקף.

הלך השליח הנסתר השני, ובידו מגילה ארוכה. כתבתי מה שנתחדש.
וממילא שצריך לחשדם בהטעה גדולה שעושים אותה כדי להשקיט את הדעת.
וצריך לעשות פעולה גדולה להגיד להיהודים בגלילות האלה כי הם מוכנים
לטבח ממש. ושלא יכנסו לגעטא, ביהרג ואל יעבור — זוכר אני כי נתהוה
איזה בלבול מן כתיבתי. כי בסלאוואקיא הי׳ רגיל בפה כל לקרוא את הגלילות

מן המצר

ההם בשם פ.ק.ר. — כלומר פּאָד־קאַרפּאַטסקאַ־רוס, וכן כתבתי גם לבודאפּעסט, וארך להם שם איזה זמן עד שהבינו פירוש הראשי תיבות הללו, כי שם לא היו רגילים בכנוי זה — וכתבתי כי יעשו פעולות גדולות להבריח המונים משם בעוד שיש שהות ואפשרות דהיינו בטרם יגזרו על הגעטאָ. כי לא ידענו בסלאָוואקיא עד היכן יצא כבר לחומרא איסור הנסיעה על היהודים ממקום למקום.

אין אדם עומד על דבר הלכה אלא אם כן נכשל בה. בודאי שהשכל הי' מחייב לעשות כן שלא לזוז מן הבית או מן המחבוא, אפילו אם יתרו בעונש מות על אתר, שהרי אין כאן ברירה אחרת רק אוישוויטץ — ובכל זאת או שנגזר על השכל הזה שלא ישלוט, או שלא הי' שכל כלל לפי הזמן — ובאותם הימים הראשונים אירע לי המעשה כי בא אלי איש מכיר להתיעץ בדבר אבותיו שנמצאים באונגוואר, והוא בעצמו הולך עם שליח נכרי על הגבול השחור, להביאם משם לסלאָוואקיא, שהיתה באותם הימים בטוחה כלפי הונגריא. שכחתי את שמו של זה האיש, אלא שנזכר אני שהי' איש רודף מצוות, שלא נצטמצם לראות רק טובת עצמו והנאתו. ופתאום נפל בדעתי רעיון. הלכתי אל הלשכה האַרטאַדאַקסית ששם היתה כלי מעשה כותבת בלשון הקדש, וגם כלי מכפיל, המדפים לרוב את הנכתב בכלי מעשה הכותבת על סטענסיל. כתבתי דף אחד בלשון ברור ומבורר, בנוסח שכתבתי את המכתב מיום ל"ט למב"י לשווייטץ (המובא לעיל) — פירשתי כי הם מוכנים לטבח בין כך ובין כך — וממילא יתיעצו בדבר — יתחבאו, ימרדו, ינוסו, אך לא יכנסו לגעטאָ — ואם כבר נכנסו יפרצו הגדרים — ואם יהרגו בהם, בודאי שיהיו ההרוגים מעטים ממה שיהיו בסוף — כתבתי את המכתב, כאלו הי' כתוב מאחד שנמלט מתוך המחנה, שהרי באמת נמלטו משם שני זוגות לפי ידיעתנו, וכתבתי כאלו הי' המכתב כתוב מפולין. הדפסתי איזה מאות דפים. דברתי על לבו של אותו איש התמים והישר — שיקח לו מצוה גדולה הלזו לפי דעתי אז, וכשיבא לשם יראה למי יתן את תכריך המכתבים — בתומו עשה כאשר אמרתי לו, ובעוד איזה שבועות חזר אלי בבכיות ובתרעומות גדולות — לפי דבריו הלך איזה איש מן היודענראַט עם מכתב זה אל הגרמנים ושאל אותם האם אמת הדבר מה שכתוב כאן. ינתהה שערוריה גדולה — היו איזה יהודים שהאמינו למה שכתוב ואחרים פלפלו — ובנתים הרגו הגרמנים לפי דברי זה האיש עשרים או שלשים יהודים מחמת זה ובתוך השערורי' הזאת כי חפשו אחרי מביא הכתבים הוצרך הוא לברוח ואת אבותיו לא הציל.

מן המצר

אמת הדבר כי רוב אנשי הועד בפרעסבורג התנגדו לטיפול שלנו עם הונגריא. אמרו אין בכחנו לעשות מאומה אלא שקרוב הדבר כי נסכן את השלשים אלף שנשארו בסלאָוואַקיאַ שנצרכים עתה בלאו הכי לרחמים גדולים, כשהגירוש יתקרב שוב לגבול הארץ. בכל זאת חשבתי הלא אין חבוש מתיר עצמו, וממה שעבר עלינו במדינה זו, למדנו כי בשעת הזעם והחימה בתחלת בואם של הרוצחים הגרמנים אל ארץ חדשה אבדו כל הרעיונות — ונניח שיש איזה אמתות בהצעה זו של משא ומתן, שם בבודאפעסט לא יהי' להם רעיון זך ולב פנוי לכך, ולפיכך דברתי אל שטיינער שיפעול על ווימליצעני שהוא יבוא לפרעסבורג תמיד בסירוגין של איזה ימים ופה ידברו אתו בעיקר המשא ומתן, והוא הסכים וכן עשה בשבועות הראשונות.

כשחזר בראשונה, אמר כי הוא מצא אך את פריידיגער לנכון ולנבון בדבר, אלא שבכל זאת הוא רואה שהמשא ומתן מתנהג בכבדות ובחששות בנוסח האייראָפאַפלאַן הישן ואם לא יהי' כאן מהירות, לא זאת בלבד שנאבד את הש"ך אלף, אלא שנאבד את הכל. וכבר התחיל התחלה לזמן גירושם של הש"ך אלף ממזרח נהר טיים, בתחלת או באמצע מאי.

ובעוד איזה ימים נודע לנו מן השררות של מסילת הברזל בסלאָוואַקיאַ כי בין מסילת הברזל בהונגריא ובין מסילת הברזל בסלאָוואַקיאַ נגמרו התנאים על מסעות גירוש שילכו דרך קאַששוי-פרעשאָוו-קראַקוי לאוישוויטץ. ד' מסעות בכל יום, בסכום הכל של ש"ך אלף נפש. ושיתחילו אלו המסעות בט"ו לחדש מאי. — איני זוכר את היום שנודע לנו זה, אבל יודע אני שזה הי' כמה שבועות קודם חצי מאי.

באותם הימים כבר סדרנו את השליחות לבודאַפעסט באופן שכמעט בכל יום הי' מצוי שליח. ותמיד כתבתי מה שאירע בכל יום וכשנזדמן השליח שלחתי המכתבים לבודאפעסט. ומיד הודענו את הידיעה הזאת לשם. ואף שכבר אירע לי מה שאירע באונגוואַר מכל מקום חזרתי לומר תמיד כי צריך להגיד להעולם את האמת בכח גדול, ולפעול שבמקום שאין כאן עוד געטאָ לא יכנס איש להגעטאָ מרצון נפשו, ואם כבר נכנסו יפרצו לחוץ ואם יהרג החצי ישאר החצי האחרון וסוף כל סוף לא יהי' אפשר להגרמנים בשפיכות דם בחוצות העיר והכפר בהונגריא. אלא שידעתי כי אין אלו רק פטפוטי דברים בעלמא — כי לא הי' כאן שום כח להתנגדות — ומי ירחיב עוז בזדון להרג את אשתו וילדיו — אולי ירחם — אולי בין לילה יהי' סוף להמלחמה — שהרי מצב המלחמה באותם הימים הי' טוב מאוד.

מן המצר

אלא שכתבתי תמיד שלאידך גיסא צריך לעשות פעולות של השתדלות אצל ההונגאַרים שלפי דברי וויסליצעני עלו למעלה מן הגרמנים בשנאתם כלפי היהודים, ודחקו על השעה ועל הרגע, אולי אפשר לקנותם כולם או מקצתם או איזה איש מכריע את דעתם, ואולי אפשר לפעול אצל האַרטי על ידי משתדלים. וכל זה אי אפשר לעשות רק בהונגאַריא עצמה. וגם שיזעיקו את העולם מחוץ בארצות החרות, הן על הכסף הנדרש מן הגרמנים והן בדבר הרצח, כדי שמחוץ יפעלו הממשלות על האַרטי וממשלתו. כי לא סגי במה שאנו כותבים תמיד מסלאַוואַקיא, כי כבר ראינו כי אין משגיחים בנו — אפשר שחושבים שמתי מעט אנו. —

והיה זה בחדש אפריל, והנה דר. אַבעלעס בא אלי בלוית אותו איש הנבון ומסור נפש אשר הי' לו השייכות הטוב עם שררות של מסילת הברזל, ואשר הוא גלה על התנאים שבין הונגאריא וסלאַוואַקיא בדבר מסעי הגירוש, ויאמר האיש ההוא, כי אם הי' מי מוסר נפשו לנפץ את הטונעל הארוך אשר בין קאַששוי לפרעשאַוו הי' זה מבטל את הדרך הזה על כמה שנים, ושיש בכחו להמציא דינאַמיט לצורך זה. ושמחירו כך וכך. קבלתי קנין. והתחלנו להמתיק סוד בחשאי על האפשרות. בתוך הועד לא הזכרתי רמז מחמת אלו שהתנגדו על כל ענין השתתפות דידן בענין הונגאריא — והאיש הנזכר שהי' בעצמו אינגינער מובהק אמר כי מאחר שבכל יום יש כאן מרכבה מפרעסבורג למעדזילאַבאַרצע ואגפיה שנוסעת סגורה דרך חלק מהונגאריא — במחוז קאששוי — והמרכבה הזאת הולכת דרך הטונעל הזה, ואם הי' מי מוסר נפשו ונוסע במרכבה הזאת ולוקח עמו חבילה גדולה של דינאַמיט ומנפץ אותה בתוך הטונעל באופן שכל המרכבה תנופץ עמה, תהיה פעולת הניפוץ ביותר גדולה ומכרעת.

בעיקר הדבר גם כ"ק אדמו"ר זי"ע הסכים על הענין הזה, אלא שהזהיר שצריך לעשות פעולות שלא יהי' שם ישראל נזכר על הדבר, ושיהי' לחורבן זה, פנים של מעשה פאַרטיזאַנים, טשעכען או רוססען.

וזכור אני מן אותו הצדיק בן הישיבה, בחור בן י"ח שנה, תלמיד חכם מופלג וכליל כל המדות טובות, מלא יראת ה' מו"ה יעקב הלוי מפרעסבורג זי"ע, ששמע מאחורי הכותל מן המדובר והלך אחרי באמצע הלילה ואמר לי שהוא מוכן ליסע באותה הנסיעה בטונעל, לפי שהוא מרגיש שבלאו הכי לא יחי' עד הסוף ולמה לא יפעול דבר גדול כזה במותו. דחיתי אותו — וסוף כל סוף נהרג בכ' אלול תש"ד כשהי' שוכב על שפת נהר נייטרא מתחבא בין עצי הסבך לומד מתוך ספר. ה' יקום דמו הטהור.

מן המצר

בנתים נולדה עצה טובה מזה, כי איזה איש ממונה על השמירה של המסילה סמוך להטונעל, הי׳ מוכן להשתתף על מנת של תשלומין גדולים — כפי שאני זוכר שני מיללייאן כסף סלאָוואקים על מנת לשלמם לאחר מעשה — וכבר הי׳ כאן מוכן מנין קטן של צעירים מסורי נפש להשתתף עמו. ופתאום קרא אותי קאָוואטש חבר ועד המסתתר וממונה של האוסטרעדנאָ שעשה כמה פעלים לטובה וסגר את החדר והניח ידו על הטעלעפאָן, ואמר שנודע הדבר כי הננו מוכנים למעשה חורבן זה, ושזה סכנה גדולה לשארית ישראל בסלאָוואקיא, לפי שרמז הדברים כבר נשמע להפאָליציא הסלאָוואקית ואם לא אתן לו ההבטחה הגמורה שאחדול, עליו להודיע להפאָליציא הסלאָוואקית, ובלאו הכי הודיע לי כי הוא נקרא מן וואָשעק הרשע שהגיד לו שהגזרה מוכנת כעת מצד הגרמנים לגרש את שארית סלאָוואקיא עוד לפני גירוש הונגאַריא. ומה שנוגע להניפוץ הלא להטונעל יש לו שני פתחים אחד בהונגאַריא ואחד בסלאָוואקיא, ואם כן יש לנפצו מן פתח הונגאַריא כל כך טוב כמו מצדנו, ועוד שבלאו הכי לא סגי בנפוץ דרך זה לבדו כי יש להם דרכים המוליכים גרידא מהונגאַריא וממילא שבלאו הכי אי אפשר לעשות מלאכה שלמה אלא מהונגאַריא.

ובאמת כבר בו ביום או יום שלאחריו בא וויסליצעני בבהלה לפרעס־בורג לאמר כי קבל פקודה לעשות מתחלה סוף עם השארית בסלאָוואקיא — ובתשלומין לכל הצדדים הן לצדו והן לצד הסלאָוואקים עלה בקושי לפעול שיחדול באיזה תירוץ אלא שהפחד נפל על הכל. וכתבתי הדברים לפעסט עם כל אותה העצה לעשות סדר של מנפצים דוקא ודייקא ובזהירות גמורה שלא תחת שם ישראל אלא בשם של מתנגדים הונגאַרים מן הממשלה הראשונה לא לעכב על גירוש יהודים — כי זה הי׳ באַפריל בשעה שלא הלכו עדיין הגירושים אלא שתהיה פנים המעשה כדי לעכב את הטראַנספאַרטים של אנשי חיל גרמנים.

אלא שרואה אני היום שכל זה היה רעיון רוח, כי אפילו אם היו מתחילים בודאי שלא היו גומרים כי רב מאוד הי׳ אז עדיין כחם של הגרמנים הרשעים — צא ולמד מה עשו עם האַרטי חצי שנה אחרי כן, ואם הפאַרטיזאַנים הסלאָוואקים עשר חדשים אחרי כן — וקרוב הדבר כי היה ההיזק גדול הרבה יותר מן התועלת לפי השעה, ואפילו אותו מעט השארית שנשאר בהונגאַריא לא היה חי היום, כי מה הועילו בוואַרשא — הרגו איזה גרמנים, ומי יוכל לשער עד כמה הגדילו את מדורת השנאה והחמה.

מן המצר

אלא שדבר אחד הי׳ ברור בתכלית הבירור, כי קל מאוד הי׳ לנפץ את אלו הדרכים מן ה א ו י ר. הלא בעינינו ראינו איך פורחי ממלכות הברית שלטו באויר סלאָוואקיע והונגאַריא בלי שום נגוד, כשנפצו בתי מלאכה אשר חשבנ כי חורבנם טוב היא לתכלית המלחמה. ובאמת פעם נפצו את בית מחנה מסילת הברזל בדעברעצין שלא לשם עיכוב גירושין אלא לתכלית המלחמה, וממילא נתעכב הגירוש שם על ב׳ שבועות ואלמלא הי׳ עוד נפוץ אחר בתוך זה הזמן שוב הי׳ צריך לעכב את הגירוש. וכן להלאה.

וממילא שנוסף כאן חשבון אחר — לעשות מעשה חורבן מיני׳ וביי׳ מתוך הגעטאָם ואפילו מתוך הכפרים והעירות אי אפשר. מה שאפשר הוא רק ענין של תמות נפשי עם פלשתים, במדה מהופכת — כלומר תמות פלשתי עם נפשנו — גרמני אחד עם רבבה של יהודים — כי בודאי שהי׳ אפשר להרוג איזה גרמנים וגנדרמים הונגאַרים אפשר מאה ואפשר מאתים — אבל כפי מה שנראה היום, לפי המצב של אז, קרוב הדבר לודאי שבסוף החשבון הי׳ זה גורם רציחה הרבה יותר גדולה באחב״י בהונגאַריא.

ואם כן למה לנו לילך בדרך הזה שאינו מביא לשום תכלית והמסוכן כלפי הכלל כולו. הלא יש כאן דרך בטוח ונקל, דרך אשר אין מן הצורך להחתימו בשם ישראל, לנפץ מן האויר את הדרכים המובילים לאוישוויטץ, ואוישוויטץ עצמה — הלא כבר אבדנו ה׳ מיליאָן קרבנות.

וכי יש ספק בעולם שממלכות הברית הטובים כל כך אל היהודים, הבוכים כל כך על גורלנו, יעשו כן תיכף ומיד.

וכי יש ספק בעולם שאחינו בני ישראל בארצות החפש ידפקו על כל שער ופתח ויום ולילה לא ישבותו להתנפל ולהתחנן לפני שרי המדינות הממונים על כך להביא עצה זו לידי מעשה תיכף ומיד. הלא חורבן אלו הדרכים טובה להם מצד מערכת המלחמה גם כן, בלא חשבון של הצלת יהודים. כי על אלו הדרכים הוליכו והביאו בימים ההם אלפים ואלפים אנשי חיל וצרכי מלחמה בכל יום.

ואחב״י בארץ ישראל המתפארים כל כך בגבורתם, וכי יש ספק בעולם שלא ימצאו בהם, ובאחב״י אמיצי לב באמעריקא ובאַנגליא, צעירים למאות ואלפים שיהיו מוכנים ומזומנים להשתתף בדרך הזה הבטוח לצ״ה אחוזים או יותר — ואם יפלו בשבי, הלא לא יהי׳ להם אלא דין שבוי אַמעריקאַני או אַנגלי, כי אינו מן הצורך לפרש את מעשה החורבן בטעם של עיכוב גירוש ישראל — הם קבלו למשל צי לנתץ את בית מחנה מסילת הברזל אשר

הטעם הוא פשוט, שהוא נחוץ להובלת אנשי חיל וכלי מלחמה. ואין כאן שום שייכות לגירוש ישראל.

ואם יתהוה מ ל מ ע ל ה, מפורחי ממלכות ברית, חורבן מסודר על הדרכים המובילים לאוישוויטץ, ובבתי תמותה אשר באוישוויטץ עצמה, אז אפשר לסדר גם סיוע מ ל מ ט ה, ואז יכנס אומץ בלב הנשבר של המוני ישראל שנדונו למות. כי מעולם לא שמענו מלחמה מוצלחת, שלחמוה בעלי מלחמה, בלי כלי זיין, ונשותיהם וילדיהם סביב להם באימת מות, והצד שכנגד הם אוכלי אדם רוצחים מזוינים, וסביב להם עומדים הרואים השמחים, הכומרים, ושרי הונגאַריא הרשעים, והאכרים ועורכי הדין והרופאים ההונגרים, ורוב העם הפושע הזה, שונאי ישראל אשר למדום כומריהם מדורות עולם לשמוח על שפך דם יהודים, ובראשם האַרטי אבי אבות השנאה בהונגריא לישראל משנים קדמוניות.

ואם כן השכל הי׳ מחייב שמן הצורך היא שיהי׳ כאן פעולה משותפת בין היהודים בארץ הדמים ובין היהודים בארצות החפש — כלומר בין קומץ הממונים והמשתדלים בתוך הגיהנום של אותו הרוצח ובין המון הגבאים והנשואים על ממון ישראל והשפעתו בתוך עדן החפש בממלכות הברית, בשווייטץ ובתורקיא.

ואלו היו הדרכים שהשכל הישר דן עליהם אז;

א) היות שהגרמני מוכן למשא ומתן ליתן חיים בעד ממון. אלף אלפים חיים בעד י״ב או י״ג מיליאָן דאָללאָר ממון מתחילה, בתחלת חדש ניסן תש״ד (סוף מערץ) — אין לשאול שום שאלות — איך, ולמה — אין לפלפל, ואין להתבונן, ואין להתחכם — אם הם מבקשים ואומרים שנותנים את החיים, שנותנים מ ק צ ת מן החיים, צריך שיהי׳ הכסף כאן, כלומר כ א ן ב א ר ץ ה ד מ י ם — כי מי יוכל לדעת את הסודות של אלו הרשעים, ואת פירוד הדעות שלהם, ואת הקנאה ואת התחרות אשר ביניהם. הלא עין כל, בתוכם ובתוך תוכם, ראה אז כבר — באמצע תש״ד — איך מפלתם קרבה, וכל אחד מהם בקש מפלט ואמתלא לנפשו, למען יום הדין שיבוא כשינצחו ממלכות הברית — ואם הם או מ ר י ם לעת הזאת יש משא ומתן, הלא יש כאן א פ ש ר ו ת שכדבריהם כן הוא, אפשרות רחוק או קרוב, אבל על כל פנים אפשרות — מי הוא הדיין לומר שאין כאן אפשרות . . . אם מצד אחד השאלה הוא ממון ומצד אחר השאלה

מן המצר

הוא חיים . . . אם מצד אחד השאלה הוא י"כ או י"ג מיליאָן דאָללאָר . . . ומצד אחר השאלה היא אלף אלפים חיים — יהודים חיים — אנשים, ונשים, זקנים, וילדים, עוברות, ומניקות, ועוללים, ויונקי שדים — כולם חיים ה י ו ם — והרוצח אומר אין כאן מ ח ר, אלא על מנת שתכנם עמי במשא ומתן, מ מ ו ן ת ח ת נ פ ש, ממון אחיך בארץ החפש, תחת נפשך פה בגיהנום.

ב) לבטל את הגירוש למעשה, על ידי חורבן הדרכים המובילים את המסעות לאוישוויטץ — ועל יד חורבן בתי התמותה אשר באוישוויטץ עצמה — ולעשות את מעשה החורבן הזה תמיד וכסדר, פעם בנקודה זו ופעם בנקודה זו — ושיהי' עיקר מעשה החורבן הזה מן האויר — בכסכה של ממלכות הברית המחריבים מסילות הברזל, בכל שטח ממשלתו של אותו הרשע — לשם עכוב מסעותיו בכלל למען צרכי מלחמה — ולא לשם עכוב הגירוש של יהודים.

ולסייע למעשה החורבן הזה גם מלמטה, על יד שותפות עם אינם יהודים אויבי הרשע מתוכו, שיעשו גם כן מעשה חורבן כזה לא לשם עיכוב גירושין של יהודים, אלא בשם חורבניות של פאַר־טיזאַנים למען תכלית המלחמה הכללית.

כבר בחדש אפריל הודענו לשווייטץ מן הקאָנטראָקט אשר בין הונ־גאריא לסלאָוואָקיא על יד שרות מסילות הברזל אשר להם, על דבר ק"פ המסעות המוזכרים לעיל, והודענו להם את הדרך אשר בו ילכו אלו המסעות, שהוא דרך קאַששוי־פרעשאָוו־סאַנדעץ־קראָקוי לאוישוויטץ, ובקשנו שיפעלו אצל ממלכות הברית על חורבן אלו הדרכים כסדר.

ובל"ט למכ"י תש"ד (דהיינו מאי 16) כתבנו עוד הפעם בביאור ארוך את הדרך הזה, ואת כל הדרכים האחרים שאפשר שיבואו בחשבון, וגם צרפנו ציור אוישוויטץ, עם בתי החנק והשריפה כמו שנראים מלמעלה מן האויר. ועם מצב הפאַסטענקעטטען ומסילת הברזל א). וידענו עתה בבירור כי המכתב הזה הגיע לשווייטץ למחרתו.

ועם המכתב הזה שלחנו מפתח של סוד „קאָד" ב) למען טעלעגראַמים ומכתבים שנכתוב להם גלוי בדואר, למען יבינום. וכמעט בכל יום ויום שלחנו

א) ראה דאָקומענט 7, בסוף הספר. ב) ראה דאָקומענט 9, בסוף הספר.

מן המצר

טעלעגראַם אחד או שנים או שלשה, פעם מנייטרא ופעם מפרעסבורג ופעם ממקום אחר, פעם על האַדרעססע של מייער ופעם על האדרעססע של שוואַלב, ופעם על האַדרעססע של ידידנו הנאמן מר לעבאַוויטש נ"י על מנת למסרו להם, וכעבור זמן גם לידידנו החשוב הוגה דאַנענבוים נ"י למסרו להם — ובכל יום הי' הטעלעגראַם מגיד מספר המסעות ואת הדרך בו הלכו — ובקשה ותביעה לנפץ את הדרך, ואנו ידענו היום ברור כי כל הטעלעגראַמים הגיעו.

שלחנו מכתבים א) ארוכים וקצרים, בגלוי על פי קאַד, ובסתר על ידי שליחים דיפלאַמאַטים, מכתבים בוכים ומתחננים, מכתבים תובעים ודורשים, מכתבים מאשימים ומקללים, אבל הכל לריק ולחנם, אפילו מעשה כל שהוא של איזה חורבן לא נתהוה.

אדרבה היינו כל כך ללעג ולקלס בעיני הגרמנים הרוצחים עד שהי' מרגלא בפומייהו לאמר, כי הבטחון היותר גמור למסעי מלחמה שלהם יהי' לשום יהודים עליהם ולכתוב באותיות גדולות שזה מסע יהודים למחנות כליון, ואז יהי' המסע בטוח שלא ינפצוהו ממלכות הברית.

א) הבאנו כאן מכתב אחד מן העת ההיא.

ב"ה ה' לסדר חקת בלק תש"ד לפ"ק.

שלום וברכה,

שוב הפעם נתעכב השליח ואוסיף זה המכתב על שני המכתבים הקודמים — וכמה דברים נתחדשו בנתים.

רצוף בזה פראַטאָקאָל, שעשינו עם שני בורחים שברחו מן בירקענאוי — ותראו מתוכו מה שנעשה עם יהודי הגר — כפי מה שאנו רואים מפה, ובהשקפה בלתי משוחדת מרתיחת לבבנו, אנו אומרים בהחלט, שכל הרצח הנורא הזה של המון רב, היה אפשר לעכבו בעבר, וכן אפשר לעכבו עתה, בחורבן תמידי של הדרכים המובילים את המסעות, ושיהיה זה החורבן לפני מקום היציאה של אלו הדרכים מן הגר או סלאָוואַקיא.

אנחנו מאמינים שקל מאוד לפעול את החורבן הזה, ואם לא הגיע לידי כך עד הנה, הוא דוקא מטעם אחד — לפי שאחינו בני ישראל בארצות החפש פעלו בדבר הזה מעט מאוד.

חשבו נא כי עד הנה נהרגו בדרך הזה יותר מד' מאות אלף — ועוד ה' מאות אלף ממתינים על הרצח הזה. ולפי המצב של המלחמה היום, אי אפשר לרציחה הלזו אלא אך ורק מסודר בסדר של אוישוויטץ במדינה של גיהנם — בלי שפיכת דמים בגלוי — ואי אפשר להם לרצוח בארץ הגר לעין כל הרואים.

דונו אתם את הדין בשימת לב ובאמונה, מי חייב בעמידה זו על הדם בהתרשלות הזה.

מן המצר

להביא פּאַרטיזאַנים אינם יהודים לידי מעשה חורבן כזה הי׳ קשה מאוד, כי קצתם אף שהיו אויביו של הרשע ושנאו אותו שנאת המות, מכל מקום שמחו שמחה פנימית על מלחמתו עם היהודים כמו הכומרים ומאמיניהם, והפולקים וסלאַוואַקים וקצת הטשעכים, וקצתם יראו לסכן את עצמם בסכנה היותר גדולה מסכנת פּאַרטיזאַן גרידא דהיינו מעשה חורבן למען יהודים, וכדי להביא בשותפתם איזה מעשה שיש בה ממש הי׳ צורך לכסף, כי בלתו לא הי׳ מי שהי׳ מוכן לעשות דבר. והי׳ הצורך בכסף גדול, כמו שכתבנו בהמכתבים ששלחנו לחוץ לארץ.

והיום כבר עברו עשר שנים, וכל העמים ממזרח וממערב מתאמצים לחלוק כבוד לעם הרצח הזה הגרמנים אוכלי אדם, ומסתירים את שטריהם, ואת הראיות אשר עליהם — ובכל זאת כבר נתגלה כי רופא אליל, האיש קערסטען אשר הי׳ מפקח על בריאת גופו של אותו הרשע הימלער, מספר כי אמר לו הימלער, שבשום אופן לא יתן רשות להיהודים אשר בתוך המחנות, בסוף שנת תש״ד, לצאת לשווייטץ בנוסח מסע בערגען בעלזען וטערעזיענ־שטאדט, אם לא ישלמו חמשים פראַנק כסף שווייטץ עבור כל ראש יהודי פשוט, וחמש מאות כסף שווייטץ עבור ראש כל יהודי מיוחס, „למען נוכל ליקח בכסף זה עגלות משא בשווייטץ״ — ומי יודע עתה שזה לא הי׳ דעתו כבר, ששה חדשים קודם לזה. והרי אנו רואים שזה בעצמו הוא הסכום שבקש עבד עבדו וויסליצעני הרשע, חמשים פראַנק לראש, חמשים מיליאַן פראַנק לאלף אלפים ראש.

זהו המצב:

א) מיוני 16 עד יוני 25 היה על דרך המסעות פרעשאַוו־ארלאוו־סאַנץ־קראַקוי אוישווייטץ, מנוחה גמורה, ולא הוליכו שום מסע

ב) על הדרך ברוק־העדיעשהאלאַם הלכו במשך הזמן הזה אך טראַנספּאַרט אחד או שנים. בלאו הכי אינם משתמשים בדרך הזה למסעות גירוש. ועל הדרך הזה הלכו עד היום רק כמו ה׳ אלפים, וגם אלו רק ראויים לעבודה — והמקום אשר אליו הובלו לא נודע לנו.

ג) מיוני 25 הולכים על הדרך קאַשאוי־פרעשאַוו שוב הפעם מסעות — מתחלה לא בשיעור שלם, ואחר כך מוסיף והולך, עד שביום 27 לחדש כבר הולכים ד׳ מסעות, כלומר מסעות במילואם כמו לפני יוני 16.

ד) קבלנו ידיעה שלא היה ביכלת לבדוק אחריה, שבאת בכתב, ואומרת — שבבירקענאוי היה איזה מעשה חורבן ונפוץ בבית השריפה (הידיעה הזאת היא מאיזה איש ס.ס. שהוא אחד מן השומרים ומלאכי החבלה בבירקענאוי) אין אנו יודעים אם הידיעה היא אמת, ואם היא אמת צריך לדעת אם הוא מעשה אויב ונעשתה בכונה מצד

מן המצר

והלא אנו רואים היום בערכאות הבית דין אשר בנירענבערג, מפורש שהסכימו היטלער והימלער הרשעים ביניהם, בפירוש ומכללא, למכור את יהודי הונגריא לחרות, בעד סחורה.

והלא ראינו שראש הרוצחים אייכמאן הרשע שלח את בראנד באמצע מאי לתורקיא לאמר להיהדות העולמית שלמחר הוא מתחיל בהריגת יהודי הונגאַריע, י"ב אלף בכל יום, ואין כאן פדיון אחר רק סחורה תחת דם. כי למה יגלה את סוד הרציחה לעין כל את הסוד הזה אשר כסוהו כל כך בערמה ובתחבולה עד היום הזה — אם לא לתכלית המשא ומתן — כדי להשיג את הסחורה המבוקשת.

הגרמנים להחריב את בית מלאכת הרצח (משום ההתקרבות של מערכות המלחמה, כמו שעשו בעתו ובזמנו בבעלזעץ, מאלקיני, וסאָביבאָר) או שהוא מעשה אוהב המחריב בכונה להציל, (פאַרטיזאַן) — אם הידיעה הזאת היא אמתית (לא יהיה ביכלתנו לבדוק אחריה אלא במחצית הראשונה של יולי כשנפגש עם איש אחר בדומה לו משם) נמצא פירוש להמנוחה מן יוני 16 עד 25. לאידך גיסא, יש להוכיח מן המסעות של עתה — ששוב בית מלאכה של רציחה עומד על מקומו.

נניח שהידיעה היא אמת, אז יש לדון ממנה שצריך להחריב את הדרכים שהם נכנסים לגבול גרמניא או פולין, לפי שכשיצאו המגורשים כבר מהגר או סלאָוואַקיא וכבר נכנסו לרשותו של הגרמני, אפשר להרגם בכל מקום שהיא, אם גם לא בסדר הגמור של אוישוויטץ אלא קצת בקשויים, אבל ל א ב ה ג ר ע צ מ ה (להסביר זאת, עליכם לדעת שעד כאן לא נדון שום אדם למיתה בהגר, למעשה).

ה) מאחר שכפי הנראה לא הצליחה משלחת בראַנד — לכל הפחות מה שנוגע לסחורה — הציעו אנשים מסוגלים להגרמני משא ומתן בלתי תלוי במשלחתו של בראַנד. מתחלה נוגע המשא ומתן לסחורות שוים ל' פעמים אלף אלפים כסף גבינה א) — ואחר כך הוסיפו על מאה פעמים אלף אלפים. ו ע ת ה ה ג ר מ נ י ם ק ב ל ו א ת ה צ ע ה.

ו) מחיר שוה לסחורה זו מצדם אינם נותנים ב י ט ו ל ה ג י ר ו ש — כמו שהיה צריך להיות על פי השכל — אלא יציאה לחוץ לארץ — והיינו מעשה מול מעשה — עבור אלף אלפים סחורה, אלף נפש — דרך של המסעות היא גרמניא־צרפת־ספרד. דרך אחר קרוב יותר, אין הם מרשים מטעם של פאָליטיק.

ז) המסע הראשון צריך שילך היום ביום ה'. לעת עתה אין לנו ידיעה אם נסע באמת.

ח) לעת עתה המדובר מן מסע אחת לשבוע, אלף נפש למסע ולא יותר, מן הסכום הכל של שלשים נפש.

ט) ובאותו הזמן עצמו ילכו שוה עם אלו המסעות, במספר הרבה יותר גדול מזה, מסעי גירוש למקום הישן או למקום חדש בגרמניא — שם חדש נתחדש כעת לאלו המקומות החדשים, אשר שמם כעת "מ ק ו מ ו ת ה מ ת נ ה ל י צ י א ו ת ס פ ר ד

א) ראה דאָקומענט 8 בסוף הספר.

מן המצר

והרי אנו רואים היום בשטרי גרמניא אשר בערכאות הבית דין של נירענבערג, כי כשפרסם הראדיא האנגלי את ההצעה הזאת של הגרמנים, לאמר כי הגרמנים הבטיחו שאת עגלות המשא שיקבלו חלף דם ישראל ישמשו בהם רק בהמלחמה נגד המזרח, ותשובת ממלכות הברית על זה היא לאמר, כי האנגליים והאמעריקאנים אין ביכלתם לכנום במשא ומתן זה שיפריד בין האוהבים ממלכות המערב מצד אחד, וממשלת רוסיא מצד אחר, אף שהם, ממלכות הברית, אוהבים את יהודי הונגאריא מאוד מאוד . . . וכששמעו ריבענטראף הרשע ומשרתיו את הראדיא הזה שאלו את הימלער ומשרתיו הרוצחים מה פירוש זה הענין, והיתה התשובה שהכל שריר וקיים, והמשא ומתן יתהוה, ושיש להם ידיעה שהראדיא הזה כסות עינים הוא לגבי הרוסים, למען יחשבו כי א י ן כאן משא ומתן, אבל באמת הם הבקיאים בהסוד, יודעים ש י ש כאן משא ומתן. . . ואם יש כאן שאלה מנא ידעו הם, יש כאן תשובה גם כן, הם שמעו זאת מוויסליצעני, והוא שמע זאת ממנו בפרעסבורג. כשנסתתמו כל טענותיו אחר זה הראדיא ושאל בחימה מה זאת חדשנו את זה התירוץ . . תחת ממון תירוץ . . תחת סחורה תירוץ . . תירוצים תירוצים . . כך הלך כל המשא ומתן מן אחר סוכות תש"ג עד סוף הקיץ תש"ד . . .

והלא ראינו שזה בעצמו הוא הסכום אשר בעבורו מכר וויסליצעני בהסכמת שררותו, דהיינו הס.ס. את שארית יהודי סלאוואקיא לחרות בקיץ תש"ב, — חמשים אלף דאללאר בעד ל"ה אלפים חיים.

כ ס ד ר " מה שהוא הטעה גמורה וברורה לתכלית של פראפאגנדא. המעשה הברורה היא שאלו המסעות הולכים, באומדנא אפטימיסטית, תשעים אחוזים אל הכבשן לשריפה.

אם רוצים להביא את סכום של כל אלו העובדות בכור הבחינה, יש לתת יסוד וסברא של אפשרות לכמה הנחות.

א) שענין היציאה לחוץ לארץ הוא הצעה בכונה אמתית מצד הגרמנים — הם מבקשים את הסחורות — או איזה מפלגה או איזה יחידים בעלי רוח אחרת בתוך הס.ס. רוצים למצוא על ידי זה את הפתח לבטל את הגירוש, ולקנות לעצמם על ידי זה עולם הבא.

ב) היציאה לחוץ לארץ הוא תנועה של הטעה כדי להעמיד אותנו על יסוד שקר. א) כדי להסיע את היהדות העולמית לדרך הזה ולהשתיקם על ידי זה. ב) לפעול על ידי כך שיהדות העולמית תהא האמצעי להשתיק ולהביא ליד שב ואל תעשה את הכלל של כל האומות כולם, הן העולם של הפאליטיק והן את העולם של האמונות והדתות השונות — כי קרוב הוא לודאי שכל הסדר של כל המפלגות

מן המצר

וממילא כשבאת אלינו ההצעה הזאת בתחלת ניסן, השתדלנו בכל כח הדיבור אשר בנו, להביאה ליד מעשה אצל הגבאים הממונים על קופות הצדקה של כלל ישראל בארצות החפש, בשווייטין ובתורקיא, ועל ידם אל הגבאים אשר עליהם בא"י באנגליא ובאמעריקא.

המכתבים הארוכים והמבוארים אשר כתבנו בזה הענין מבין כותלי בית מדרש הישיבה בנייטרא מן כ"ד אדר עד אמצע אייר אין בידנו עדיין כי נאבדו — או עדיין הם נסתרים באמתחות הכתבים של החברות הגדולות של כלל ישראל. וכשהתחיל ההרג באמצע אייר והעלה אייכמאן הרוצח את המחיר ואת האופן במשלחתו של בראנד כתבנו במכתב מן ל"ט למב"י תש"ד לאמר:

„זכרו כי בימים ראשונים של כיבוש הונגאריא נשאו ונתנו הרשעים עם היהודים לעכב את הרצח על ידי בצע כסף ושאלו ס' פעמים אלף אלפים ולא הי' לתת אלא ב' (שנים, אין זה טעות סופר) ועל זה נתמלאו חימה — ולפי דעת כמה בעלי אחריות, זהו אבי אבות החימה השפוכה עתה שם".

העובדים ועושי המלאכה אשר לעם ישראל במדינת החפש יהיה טרוד בהאפשרות הגדול הזה של היציאה הזאת לחוץ לארץ מן כמה אלפים יהודים. וכדי שלא לבטל את היציאה הזאת לחוץ לארץ הם בעצמם יבטלו כל מעשה לעומת הרשע בנוגע ליהודים — ומתוך כך הם בעצמם ישכחו על המסעות של כליון מן מאות האלפים שהולכים לאוישוויטץ באותו הזמן בעצמו, שוה עם המסעות של חרות לחוץ לארץ. הצעק הגדול הנפוח והמגוחם, של היציאה לחרות של איזה אלפים, ישתיק את הרציחה הדוממת של מאות אלפים.

ג) היציאה הממשית של איזה אלפים תשבר את כח ההתנגדות אשר בנפש הכלל פה, בנפש כל המסתתרים מתלבשים ובורחים. על ידי היציאה לחוץ לארץ של איזה אלפים, מביאים בעלילה וערמומיות מאות אלפים למחנות כליון לאוישוויטץ בקריאת השם "מחנות המתנה של היציאה לספרד" (ודוקא משום זה הטעם מוליכים אף את המסעות שהולכים ב א מ ת לחוץ לארץ, דרך גרמניא — וטעם זה מספיק גם להנחה ב').

ד) וגם אפשר ענין אחר — כידוע הם מאמינים בדרך גוזמא יוצאת מן גדר הטבע, בהכח הגדול שיש ליהדות העולמית להשפיע על הממלכות. וממילא אפשר, שחושבים שאם יוליכו יהודים דרך גרמניא על הדרכים הנחוצים למלחמה — תוך גרמניא וצרפת — לא יחריבו ממלכות הברית את אלו הדרכים.

בכל אופן (על כל פנים על סמך הנחות של א-ג) יגיעו המסעות הראשונות באמת לחוץ לארץ. — וממילא שצריכים אנו לשום לכלל שצריכים אנו להציל:

מן המצר

זה הי' החלק הראשון של המשא ומתן עם הגרמנים, בשעה שעיקר המדובר מצדם הי' תביעת ממון בעלמא. ובתחלת מאי התחילו כבר להחליף תביעת ממון בתביעת סחורה, הזכירו קאלאניאלווארען; קאפפע, טהע, קאקאוי, עורות, וגם בדרך ארעי ואגב אולי עגלות משא. אנחנו מלומדי תירוצים ודחיות אמרנו להם הכל יש, על הכל קבלנו תשובה הן, הן, מאמעריקא. והי' כאן ראי' ברורה מכתב ממר פערדינאנד רא טט מצירין, הפקיד הנסתר של היהדות העולמית, אשר כתב כן בפירוש על נייר אותו ההאטעל כדברים האלה לאמר לווילי כי אך ימים אחדים והכל יוגמר לטובה.

ופתאום שמענו שפראנד נשתלח להדיא וברוש גלי בשליחות אייכמאנן לתורקיא. באותה שעה ידענו כי הכל אבד אם יתגלה המשא ומתן הזה לממלכות הברית, והרי גלוי ענין זה בלאו הכי שטות גדול הוא, כי מה צורך בו — אם מעתה הם נצרכים לסחורות ולא לכסף, משום שכבר ממאנים למכור להסרסורים שלהם בארצות הנייטראלים — הלא יש כאן אפשרות לנו, לסחורות הללו — העיקר הוא כסף — כשיהי' כאן הבקיאות של כסף, יהי' כאן החרפות של סחורה, ימצאו יהודים סוחרים כשיתנו בידם כסף, ויאמרו להם כי הפירוש הוא הצלת נפש של אלף אלפים, ידעו איך להפוך את הכסף הזה לסחורה, יהי' קאפפע, טהע, ועורות או אפילו עגלות משא של אויטא.

א) את האלפים על ידי היציאה הממשית לחוץ לארץ.
ב) ואת מאות האלפים על יד עיכוב וביטול של הגירוש.
ולמען היציאה הממשית נצרכים לכסף.

א) צריך שיהא סכום של ק' פעמים אלף אלפים שלכם, מוכן לזה תיכף ומיד.

ב) מן הצורך שתיכף ומיד יתעסקו סוחרים בדבר כדי שיעזרו להפוך זה הכסף לסחורה במקצת.

נחוץ הוא מה שכתוב כאן בסעיף א', ואי אפשר לותר עליו. חוץ להצלה של כמה אלפים, שתהיה התולדה של זה הכסף, צריך לשים אל לב שעל ידי זה נפרץ פרצה בהחומה, ואפשר שבעזהי"ת יהיה האפשרות להרחיבה. . . . ועוד כי אין לדחות לגמרי את ההנחה המוזכרת לעיל בסעיף א' בטעם המשא ומתן מצד הגרמנים, שאפשר שאיזה מפלגה בתוך הס.ס. מבקשת על ידי משא ומתן זה פתח חרטה לחוץ (למען הצלת עצמם לעולם הבא) ולתכלית זה הם רוצים לבטל מתוך משא ומתן זה את הגירוש בכללו.

הכסף צריך שיהיה מוכן בלי שום תנאי, ומסירת הסחורה מצדנו צריך שתהי' בדקדוק ובאמונה — לפנים, כלפי הפנים שלהם, צריכים אנו להראות להם בטחון גמור שאנחנו מאמינים באמתת כונתם, ומתוך ההתלהבות צריכים אנו ליתן אפילו יותר ממה

אבל כל זה ניחא אם הכל הולך ומשתלשל בסוד כמום. אבל אם יתודע הדבר בשטח הפאָליטיק הגבוה של גויי הארץ בממלכות הברית, המה ישמחו שמחה גדולה על סימן מובהק הזה של חולשת הגרמני שיתגלה להם על יד משא ומתן זה, אבל מעשה בודאי לא יצמח מזה. ובפרט אם יתגלה להם התנאי של בטחון אשר בפה הגרמני לאמר, כי הסחורות האלה ישתמשו בהם רק במלחמתם כלפי המזרח. וממילא שהי' פלא של פחד בעינינו איך הי' אפשר לכנום באחריות לשליחות מסוכן זה — ובכל זאת קוינו כי יהי' ביכלת בראנד לשמור בכל זאת שליחותו בסוד כמו שדרש הגרמני לפי דברי וויסליצעני.

וויסליצעני פירש הדבר כי אופן זה של משא ומתן נולד מקנאת סוחרים מצד האשכנזים, וקנאת סוכנים מצד היהודים, וזהו תוכן המעשה:

שהם שואלים, כדי שישארו שיריים הגונים אצלם למען יחידים, לכיס שלהם. — אין נמצא חשש בעולם שיהיה בכחו לדחות את החיוב הפשוט הזה שלכם, אפילו על רגע אחת, ככתוב במכתב הקדום.

א) על ידי החורבן של הדרכים אשר עליהם הולכים מסעי הגירוש, ושיהיה חורבן זה באלו המקומות באותם הדרכים, אשר פעולת החורבן עליהם מכרעת ביותר, בפרט מן הצורך שיהיה החורבן ל פ נ י יציאת אלו הדרכים, מהגר או סלאָוואָקיא. . . . לעת עתה צורך החורבן נוגע לדרך קאַששוי־פרעשאָוו־ארלאוו וכו' — אם למשל מבטלים בכאן, על המסילה הלזו, את שני הנקודות קאַששוי ופרעשאָוו, אי אפשר להם להוליך מסע על הדרך הזה (צריך להחריב שני הנקודות יחד, לפי שאם מחריבים רק אחת, אפשר בהסעה לדרך אחר) במקום הדרך הזה, יש כאן יכלת להוליך המסעות על הדרך זילינא־טשאָדצא — אם נמצא שיוליכו על איזה דרך אחר, נודיע לכם על פי ה"קאָד" הרצוף בכאן.

ב) על ידי החורבן של בית מלאכת הרצח בבירקענאוי, ובפרט את בית החנק של אדי המות. א) וכמו כן את הארבע במחנה עצמה, ב) וכמו כן את הסוכה של חנק באדי המות אשר ביער בירקענוואָלד הסמוך.

ג) על יד העמדת פאָליטיק ופירסום בדרכים מוכשרים ומסוגלים, ככתוב במכתב הקדום.

אחינו בני ישראל, השי"ת נתן את החיים של מאות אלפים של שארית הפליטה לתוך ידכם, אל תאחרו את השעה, אל תבטלו את הזמן במשא ומתן בטל ביניכם, הניחו מנגד אך על ימים אחדים כל התעסקות אחר, כל דיבור אחר, אל תתפתו ממצב הטוב של המלחמה בכלל, שימו אל לבכם בזה שעריין יש האפשרות שתארך המלחמה עד כדי אותו השיעור שסגי כו לכלות אותנו לגמרי ח"ו, ושימו אל לבכם בזה שהמלחמה נגדנו, אינה תלויה במצב המלחמה בשאר מערכות המלחמה (למשל למעננו, תמיד יהיו כאן מרכבות משא ריי שראינו אך היום על הדרך זילייי־טשאדצא מסע

מן המצר

מאמצע קיץ תש"ב והלאה כתבתי תמיד בכל שבוע שנים או שלש איגרות, דין וחשבון על המצב, ותביעות ועצות שעלו על פרק — במכתב השני חזרתי על מה שכתוב במכתב הראשון, והוספתי מה שנתחדש — וכן להלאה. ועל יד החשובים הרבני הנעלה מו"ה שלמה בנימין שטערן נ"י מפרעסבורג, והרבני המפורסם מו"ה צבי יהודא היילברונן נ"י מבודאפעסט, ועל יד הרבני המובהק עיקר בעל מעשה דידן מציריך מו"ה ברוך משולם נ"י סדרתי סדר ישר והפוך של דיפלאמאטים שהוליכו והביאו את המכתבים מפרעסבורג לשווייטץ על פי רוב, וכפעם בפעם גם לטורקיא. וכשבא השליח נתתי לו כל המכתבים הנמצאים. וכן החשובה אשת חיל מרת פליישמאן ע"ה כתבה מכתבים לסירוגין ומסרנום לאותו השליח, ולאט לאט נתודע הדבר להמפלגות השונות הציוניים וכתבו גם הם מכתבים לאנשי סודם בארצות החפש, יחד עם המכתבים של מרת פליישמאן ע"ה.

גירוש של ג' אלף יהודים, יונים ואיטאליאנים, שהוא על הדרך כבר זה ג' שבועות).

עשו מעשים — עשו מעשים — למען השם, תורתו, עמו, עשו מעשים — אך מיד — אל תאחרו אפילו רגע.

מיכאל דוב

נ"ב מעשה פראפאגאנדא שתפעול, אפשר להביא לידי פעולה, על ידי שראשי המדינות יכריזו בפנים של קדושה, ש ב ו ע ה ח מ ו ר ה — שאם בני הגר לא יפסקו את הגירוש תיכף ומיד, לא ישאירו נשמה הונגארית אחת אחרי המלחמה. ושיפילו מן האויר את ההכרזה הזאת בדפוס, למאות אלפים.

פעולה בלי ערך תהיה, למען ממלכות הברית בעצמם, אם יפילו פתאום חיל חזק מן האויר על בירקענאוי על משך ה' מינוטען רק למען א) חורבן. ב) להוליך שבי איזה אנשי ס.ס. ג) לפדות רק איזה יהודים — כדי להוכיח באופן שאין להכחיש את האמת הנורא של אוישוויטץ והרצח האיום של ההמונים שם. — לפע"ד הפעולה לטובת ממלכות הברית בעצמם בזה, לטובת נצחונם, תעלה למעלה על הפעולה של מאה נפוצי אויר היותר גדולים — וזה אינה גוזמא.

ב"ה עש"ק לסדר קרח תש"ד לפ"ק.

שלום וברכה

חסר לנו תשובה על מכתבנו הארוך והמפורש מיום ל"ט למב"י (מאי י"ז) — בבקשה לקיים קבלתו במברק אל פיליפ פעלזענבורג, האטעל קאנטינענטאל, לאמר: "בעשטעטיגען אפפערט" — ואם לא הגיע המכתב — "ערוואַרטען אפפערט".

בזה רצוף גם מכתב מן ד' נשא, כי ברגע האחרונה שנה השליח את דעתו, ולצערנו לא רצה לקחתו עמו. — אם תקבלו את מכתבנו זה, שלחו אל עמיל זיבענברונן, האטעל

מן המצר

והנה פתאום בקיץ תש"ג בא שליח חדש גרמני לפרעסבורג נשלח מועד הצלה אשר באַנקאַרא — ברלס ובאדר — אל מרת פליישמאן, לאמר כי בטוח ומובטח הוא, ויתנו מכתבים בידו. השליח הזה לא בא על ידי הסדר הנבחן שלנו, כי מעולם לא הי' בסדר הזה גרמני. ובפרט ידידי הבקי וזהיר מו"ה שלמה בנימין נ"י הזהיר שלא ליתן בידו כלום, כי ידע או הרגיש עליו חשש — ולא הועילה הזהרתו, כי אמרה החשובה מרת פליישמאן ע"ה יש לסמוך עליהם באַנקאַרא כעל צור חלמיש, כי כמוכן אנחנו לא ידענום ואף את שמם לא שמענו מעולם, ומסרה בידו ההעתקות מכל המכתבים שכתבה היא לשווייטץ כל הימים הללו מן קיץ תש"ב והלאה, וגם אנכי סוף כל סוף כתבתי מגילה ארוכה חדשה לספר להם את מה שעבר ולהתאונן ולהתרעם על ההתרשלות והליצנות הנורא של המשתדלים בשווייטץ ובשאר ארצות החפש בדבר האייראַפאַפלאַן ולהשביעם שתיכף ומיד יודיעו את הכל לכל צד וצדי צדדים.

חדשים אחר כך נודע לי, שזה השליח הוא משררות הוועהרמאַכט והגעשטאַפּאָ אשר בבודאַפעסט מטעם הרייך מעת תחילת המלחמה, זמן הרבה לפני הכיבוש. ושהם נאחזים בסבך של קאַסטנער ובראַנד וחבריו למען שלוחי דואר וכסף עבור עבודות הצלה השונים שהיו על סדר הונגאַריא לפני הכיבוש, הברחת פלטי פולין, ופלטי סלאַוואַקיא — ושאר ענינים.

ראש החברותא הזאת הי' איש הגעשטאַפּאָ שמידט. ונתברר הדבר שהוא עשה העתקה מכל המכתבים שנשלחו מפרעסבורג לאַנקאַרא, וסוף כל סוף באו אלו ההעתקות ליד הימלער הרשע.

צענטראַל, לאמר: "מוסטער ענטשפרעכענד".

גם הפעם אי אפשר שיכתבו האנשים בהגר בעצמם, על המצב בכלל ובפרט — לפיכך אנו כותבים בשליחותם שבאה אלינו על יד שליח מיוחד, בשליחות נחוץ מאוד.

א) על הדרך קאַששוי־פרעשאַוו־ארלאוו־קראַקוי הלכו לאוישוויטץ־בירקענאוי מן מאי 15 עד יוני 16 ש"כ אלף ד' מאות ופ"ז נפש.

ב) בבירקענאוי נחנקו כולם באד מות, וגופם נשרף — חוץ מן מיעוט קטן — לא יותר מן אחד מאלף — וגם המיעוט הזה נהרג כסדר, אחר שעשו את מלאכתם לעזור בהכרח בהריגת אחיהם.

ג) על הדרך הזה של הגירוש, נסעו מסעי הגירוש, בשעה וברגע המוגבלת למסעם מתחלה, בדקדוק גדול, בלי שום עיכוב של כל שהוא.

ד) במעמד יהודים אמר גרמני אחד שיש לו דעת מכרעת, לאמר: "אלמלא היה מי שהוא מגרש את האוהבים שלנו לאיזה מקום שיהיה בעולם, אפילו יהיה באחרית אזיא,

מן המצר

נמצא כי אחר פריצת הגרמנים להונגאריא, היו כאן שני קשרים בין יהודים ורוצחיהם הגרמנים — האחד הקשר הישן של קאסטנער ובראנד עם שמידט איש הגעשטאפא, והקשר החדש של מוה"פ פריידיגער עם ווסליצעני איש הס.ס.

נכנס פריידיגער בקשר החדש של ווסליצעני והתחיל המשא ומתן באמצעות פרעסבורג — וקאסטנער ובראנד באו נפרדים מפריידיגער ונכנסו בקשר הישן עם שמידט והציעו לו את משא ומתן זה בעצמו כאלו לא הי' הצעה למשא ומתן כזה מצד אחר בעולם — וכמובן שזה לא הי' בכחו של שמידט, אמנם מאחר שכנראה ידע ממכתבים בין פרעסבורג ואנקארא שיש כאן משא ומתן של איראפא מקדמת דנא על יד ווסליצעני, הלך יחד עם קאסטנער ובראנד אל ווסליצעני, ועשה עצמו כאלו אינו יודע, והציע את המשא ומתן, כאלו הי' זה דבר חדש לגמרי. ווסליצעני הרשע הפקח עשה עצמו גם כן תמים, כי באותם הימים חשש כל גרמני מפני חברו באותה המפלגה ומכל שכן במפלגה אחרת. אבל הגיד מיד להרצחן אייכמאן, והוא עשה בדיקה אצל שמידט ומצא אצלו כספים לרוב והעתקת המכתבים שלנו.

אנו היינו מעכבים את מסעם בכל מאמצי כח, על ידי שטוקאס ולופטקאמאנדאס — ואין אתם צריכים לראיה ברורה יותר מזה שגם האנגלאאמעריקאנער בעצמם שמחים על מה שאנו פותרים למענם את שאלת היהודים — שהרי אתם רואים כי בכל כחם הגדול לעשות כן, אין הם מעכבים בידנו — ולי נראה שהעצה היותר טובה לנו להגן על מסעי מלחמה דידן הוא, שנוליך על אלו המסעות יהודים לגרשם למות" עכ"ל הגרמני, וד"ל.

ה) מן יוני 16 אינם הולכים מסעות עוד על הדרך הנ"ל.

ו) לאידך גיסא, מעתה הולכים במדה מועטת מסעות דרך ברוק־וויען — — ונראה קרוב שהם הולכים משם דרך לונדענבורג לאוישוויטץ.

ז) לפי הנשמע ילכו בקרוב מסעות דרך גאלאנטא־לעאפאלדאוו־זשילינא־טשאדצא לאוישוויטץ.

ח) לפי מה שאומרים מטעם הממשלה בקרוב בהגר יגמרו את גירוש המחוז עד יולי 6, באופן שעד זמן ההוא כל המחוזות יהיו נקיים מיהודים.

ט) ואחר כך יתחילו בגירוש עיר הבירה.

י) לעת עתה הם לוחצים את היהודים במהירות גדול בעיר הבירה, לתוך געטא. כל זה הוא שורה שלמה של מעשים שנעשו ממש. ונתברר מתוכם בבירור היותר גמור שעל הדרכים פרעשאוו־ארלאוו, וברוק־וויען, נסחבו במשך חדש אחד באכזריות היותר גדול, ד' מאות אלף אחינו בני ישראל להרג ולשריפה, ולזבל בהם השדות סביבות אוישוויטץ — ועוד ה' מאות אלף יותר עומדים מוכן לגורל זה.

מן המצר

לפי דברי וויסליצעני שמע הוא בתוך מעשה הלזו כי עיקר השייכות עם היהדות העולמית הם הציונים ולא הרבנים, ורק על ידם אפשר להביא את המשא ומתן לידי תכלית הנרצה — וכי הדשאינט והציונות היינו הך. אם שמע זאת משמידט או מן יהודים איני יודע.

יהי' איך שיהי' הי' התחרות הזה אסון גדול ואפשר גם פשע גדול. כי נראים הדברים שכאן נתחלף ממון לסחורה — וסוד לפרחסיא — וביטול גירוש ליציאת חוץ לארץ — ומקור היהדות העולמית באמעריקא, וממלאי מקומה בשווייצ, במקור היהדות בארץ ישראל וממלאי מקומם בתורקיא . . . ועדיין איני יודע בבירור מי בא אל מי, — אם אייכמאן הציע לבראנד את הנסיעה ואת אופן החדש של המשא ומתן הישן — סחורה מיד ממלכות הברית להדיא, תחת ממון מיד ישראל בסוד, זהו אסון — אמנם אם מי שהוא מצד ישראל הציע זאת לאייכמאן והוא קבל . . . זהו פשע.

בכל זאת קוינו כי עוסקי הכלל באנקארא, הבקיאים היטב בטיב המשא ומתן זה מימים ושנים, על יד המכתבים שלנו, ידעו להסתיר הדבר מן ממלכות הברית. וכשיבא בראנד וחברו יהפכו את העסק המעוקם אשר בידו, אל דרך הישר אשר מלפנים, ושוב יתהפך הפרחסיא אשר בשליחותו לסוד כלפי ממלכות הברית, והסחורה לממון, כלומר שבממון מיד כלל ישראל או הלואה מממלכות הברית יקנו סחורה בחשאי, ויציאת חוץ לארץ יתהפך לביטול גירוש גרידא, דהיינו שלא יבקשו בכלל בשעת המלחמה מקום יציאה ליהודי הונגאריא, אפילו לעבר לים — ומכל שכן ובודאי בידעם את ה"פרינציפ" של הרשע בדבר ארץ ישראל בבריתו עם המופטי, שלא יסעו ללארד מאין לבקש ממנו מקום עבור מיליאן יהודים — אלא סוף כל סוף יחזור בראנד בעוד יום ושתים בפה מלא, ואמר, יש כאן סחורה, ואין אנו נצרכים למסעות לחרות לחוץ לארץ, די לנו בביטול מסעות לבתי תופת שלכם.

ומזה בשום מקום בעולם

א) לא נכתב כלום באיזה מכתב עת

ב) לא נשמע כלום על הראדיא

ג) לא הזכיר מלה איזה איש מסויים של הפאליטיק

ד) לא נשמע מחאה מן איזה כתה של כל האמונות שבעולם

נגד זה הרצח הנבזה והאיום.

א) לא הציבו לא שום ספינת אויר ולא שום כלי זיין

ב) לא הפריעו בכל שהוא את השלוה של מסילות הגירוש.

מן המצר

ויהי כי עברו הימים והשבועות, וכל יום מחירו י"ב אלף נפש ישראל — ואין קול ואין עונה, והתקוה נתהפכה למפח נפש, שוב נראה מכתב של „פערדינאַנד ראַטט" אל וויסליצעני ובו כתוב כי הסכימו על הכל גם על סחורה גם על עגלות משא — הי' הלימוד שלנו כי אם יהי' הכסף, יהי' כאן סחורה, לא רק מחוץ לארץ אלא גם מתחת לארץ בסלאָוואָקיא ובהונגאַריא. כי הכנסנו סוחרים חריפים לעצה, וביניהם החשובים מו"ה נפתלי טרויטעל ומו"ה יוחנן לינק ודר. אבעלעס, והם הראו מקום לסחורות נסתרים בסלאָוואָקיא ובהונגאַריא שוים כמה פעמים מיליאָן פראַנק אשר אפשר לספר מהם מעשה, כי עתה באו מחוץ לארץ לשם המשא ומתן הזה, כי מקום מחבואם היה בוועהרהויז בפרעסבורג ובבודאַפעסט.

ג) בבית מלאכת חרצח באוישוויטץ מקום שפל המסעות הולכים אפשר לכל הרוצחים עם כלי מכונה שלהם לעשות את מלאכת הרצח שלהם במנוחה שלמה בלי שום ביטול, במשמרת של יום ובמשמרת של לילה, במרה גדושה, כמילואה.

והרי הדבר ברור, שבמצבו היום בפראַנט הפנימי שלו, לא היה אפשר להרשע להרוג אותנו אלא בדרך החשאי והמסודר הזה, של רצח רבים, בלי שפיכות דם ממש נראה לעין בפרהסיא. ואלמלא לא היה אפשר לו להרגנו אלא בחוצות הכפרים והערים בהונגאַריא בכלל בעיר הבירה בפרט, היה הדבר הזה בעצמו עיכוב מוחלט וגמור נגד ההריגה — אלא שאפשר לו להרגנו במנוחה ובלי שום עיכוב, אין מי בעולם שאפילו מנסה לעכבו.

מי חייב בכך —

אנחנו מאמינים שאין ממלכות הברית חייבים בדבר, אלא דוקא ודייקא היהודים בארצות החרות —אנחנו מאמינים באמונה שלמה, שאילו פרצו אחינו בני ישראל ב מ ס י ר ו ת נ פ ש את כל השערים והפתחים בארצות החרות, ואלמלא היה להם גם מ ס י ר ו ת מ מ ו ן להפריש עצמם, במקצת מעט, מן הכסף, הי' הדבר נקל להוכיח ולפעול:

א) שהראשים של כל מדינה ומדינה הלוחמת נגד הגרמנים, יודיעו בפירסום את מעשה האיומה הזאת של רצח רבים, לכל העולם, ויודיעו ג"כ שמי מן העבריינים שיחזור בו, יקבלו אותו בתשובה על העבר, ומי שיעשה איזה מעשה מן המעשים בעתיד מהיום והלאה, יענשו אותו בפורעניות היותר חזק, אפילו את עושי רצון תפקידם, הקטנים הנשמעים להגדולים.

ב) להביא גם את האפפיור לידי דיבור, ולפרש לו הטעם לפי שאין שום אדם נשאר נייטראל כנגד קאַניבאַל.

ג) להביא גם הראשים של הממלכות הנייטראַלים לידי ההודעה הנזכרת.

ד) להביא את הצלב האדום לידי כך שידרשו תיכף ומיד השגחה על אוישוויטץ ובירקענאוי.

ה) להביא את מכתבי העת והראַדיא לידי כך שיפרסמו את המעשים באופן הפירסום היותר חזק.

מן המצר

ונכנס הדבר לאזניו של ווימליציעני — והציע הענין לשררותו למעלה ממנו — והבטיחו שלשים אלף נפש עבור הסחורות הללו — בלי עגלות משא אויטא — אלא שעתה אין לדבר עוד מביטול גירוש מאחר שאין עגלות משא אויטא, ובראנד לא שב — יש לדבר רק ממסע עבר לים דרך גרמניא צרפת ספרד, כנוסח מסעות „רייזעביורא" בסוף קיץ תש"א עד עתותי חנוכה תש"ב המוזכר לעיל. והבטיח כי כשיחזור לפעסט יציע ככה לאייכמאן ושילך המסע הראשון בקרוב, והגביהו את המחיר על סחורה שוה אלף פראנק לראש — וזה מובן על פי דבוריו של הימלער הרשע עם רופא קערסטען המוזכר לעיל — כי זה מסע של מיוחסים, והוא שאל חמש מאות פראנק לראש יהודי מיוחס, אלא שעתה הי' מחירו גבוה כפלים.

תיכף שלחנו שליח נסתר לבודאפעסט להודיע להם הדבר, ואז התחיל מסע בערגענבעלזען־והווארטעלאגער באויסטריא. קוינו כי עתה יפתחו שערי הכסף של כלל ישראל בארצות החפש אבל לשוא קוינו.

צריך שיהיה דבר נקל לפעול אצלם שיחריבו תמיד כסדר את הדרכים של הגירוש, בנקודות המכריעים את המסעות, ושיחריבו גם את בית מלאכת הרצח באוישוויץ.

חוששים אנחנו שכל יום ויום עובר כסדר על אחינו בני ישראל שם, באכילה ושתיה שינה ותענוגות ומסחר — ומי שהוא עסקן כללי, הרי הוא משתעשע בהצעות למען הזמן של אחר המלחמה, ולמען ו' אלפי אלפים שנהרגו ולמען אלף אלפים שנהרגים עתה, יש כאן כפעם בפעם אנחה (אם בכלל יש כאן מי שמאמין בדבר) ויש כאן עבורם גם מקצת — מקצת קטן מאוד מאוד — של כסף, וגם זה בקושי גדול, וגם זה מאוד בבזיון, להודיע שכמה מכובד הוא הנותן, וכמה נבזה המקבל.

ומאוד אנו חוששים, שבפסק דין זה הקשה על כלל אחינו בני ישראל, לא עשינו עול למי שהוא (חוץ איזה יחידים מעטים מאוד).

ומאוד אנו חוששים, שלאחר שתבא הישועה, תכביד נפשם של אחב"י מאוד עליהם בארצות החרות, אז יראו עד כמה בקלות, בקלות עד כדי שאין להאמין, אפשר שהיה היכלת לעכב את הכל, ובודאי שהיה היכלת לעכב הרבה מאוד.

מה דהוה הוה, אבל למען השם עמו ותורתו, הטיבו עכ"פ עתה מה שהרעותם עד היום.

זהו בנוגע למעשה.

ועתה בנוגע לממון.

ידעתם כי שרף נסע בשליחות הגרמנים לישמעאל בהצעה לבטל את הגירוש על ידי הכנסה של כספים וסחורות — ולא זו אלא אף זו, שיחליפו על ידי כך את הגירוש ביציאה לחוץ לארץ. לא חזר שרף עד כאן, אף שסוף זמן הקבוע לו כבר עבר לפני ב' שבועות, מה שהוא דבר בלתי אחריות מכם, כמו שמובן מעצמו, כי כל יום מחירו י"ג אלף נפש.

כלפי ההצעה בעצמה יש מקום להאמין או להיפך, להיות אפטימיסט או פעסימיסט, אבל גם על הפעסימיסט להודות ששיטת הפעסימיסם שלו הוא ר ק השערה, ושיש גם

מן המצר

הכלל, כי היה כאן אפשרות גדולה מיום הראשון עד הסוף לבטל או לרכך בכח כסף הבא מיהדות חוץ לארץ, את צד הגרמני אשר בגירוש הגר. אלא שלא הי׳ כאן שומע. בחנם הרבינו מכתבים וטעלעגראַמים והשבעות — שלחנו כתבים לעשרות וטעלעגראַמים על פי מפתחות של „קאַד״ אשר שלחנו לידם בסוד. מקדמת דנא. ומעשה הכסף, כשכבר התחיל מאוחר מאוחר מאוד הלך בכבדות וטפות טפות.

ופתאום אירע האסון, והראַדיאַ האַנגלי הגיד בקול גדול על שליחות בראַנד, ועל מיאון ממלכות הברית ליתן הסחורות, והי׳ זה בזמן כשהאַרטי כבר בטל את הגירוש — בערה החימה בהגרמנים כי ראו בזה משחק משותף בין היהדות העולמית ממלכות הברית והאַרטי. בא וויסליצעני בכעס לפּרעסבורג, ולא היה ברירה אחרת אלא לומר לו כי יש לנו ידיעה ברורה, שאת בראַנד חטפו הבריטים וכל מה שאומרים על הראַדיאַ הוא כסות עינים, ואנו יודעים כי הכל מתנהג על הדרך היותר טוב.

אפשרות שהשיטה של האַפּטימיסט הוא אמת, אף שלפי דעתו האפשרות הזה הוא רחוק יותר מן האמת — אם כן יש עלינו להכריע בין שני הדעות. ואפילו אם נניח שלצד אחד יש כאן אפשרות של אחוז אחד, דהיינו האפשרות הקטן של אחוז אחד למען הצלת נפשות, כלומר הצלת נפש של כמה מאות אלפים, ולצד אחד יש כאן צ״ט אחוזים אפשרות, דהיינו צ״ט אחוזים אפשרות של איבוד כסף, כלומר איבוד כסף של כמה מאות אלפי אלף, אזי כשנשים עוד אל לב שהיום כבר נהרגו על קידוש שמו רוב המגין ורובא דרובא של הבנין מכלל ישראל (וגם אלו בחלק גדול, אפשר רק למען חסרון כסף) צריך שהספק ספיקא של מאות אלפים של שארית ישראל ידחה את הודאי דודאי של כל כסף שבעולם. — כן נראה לנו שמחייב דעת התורה ודעת הנוטה. כך תובע דם הנשפך של אלפי אלפים. כך שואל ומבקש הדם של מאות אלפים העומד להשפך.

אלא שרצוננו להגיד איזה רגלים לדבר להביא ראיה אל השיטה של האַפּטימיסט.

א) לפי הדעה המסכמת של כל הגרמנים הנוגעים בדבר, כל ההצעה הזאת הוא ההמשך של הצעת אייראפא הישנה (אווראפאפלאַן) אשר הצענו להצד שכנגדנו, ע״י וו. א) אל א... נן ב) באָקטאָבער 942, ואשר הצענו לכלל אחינו בני ישראל בארצות החרות על ידכם.... והרי ההצעה הזאת הקדומה (אייראפאפלאַן) נוכחנו לדעת ממנה בעתו ובזמנו על יד כמה ראיות והכרות, שהיתה הכונה בה לאמיתת הענין.

ב) סמוך לסוף אַפּריל 943 הגיע המשא ומתן כל כך לידי גמר, שהעמידו תנאים (הידועים לכם). מצדם הבטיחו אז גם חדש אחד של רחמים („שאַנמאַנאַט״) — לפי המונח בזכרוננו הזכירו אז את חדש יוני (תוכלו לברר זאת ממכתבים שלנו שכתבנו אז) ועתה

א) וויסליצעני. ב) אייכמאַנן.

מן המצר

אלא שנתחדש כאן דבר אחר. וויסליצעני הרשע בא ואמר שאבד את חנו בעיני אייכמאן הרשע העומד על גביו, כי הוא בקצף עליו על שגרר אותו לזה העסק המזוויף, שהביא לגרמנים בזיון תחת תכלית, ושאין לתקן את הענין אלא אם יהי' כאן ראי' שיש כאן הסכמה מן הסטייט דעפּארטמענט בוואשינגטאן על המשא ומתן הזה. אם תהי' כאן הסכמה כזו אז יתהפך כל הדבר, ויותן צו על סיום הכליון בכללו. שמועה החדשה הזאת הביא שטיינער ממנו באמצע אב תש"ד בערך. ואיזה ימים אחר זה שמענו אותה גם מבודאפּעסט על יד קאסטנער. ובאותו המעמד אמר וויסליצעני כי השעף שלו שולח אותו עתה „שטראפוויזע" חוץ להגר לרומניא, אף שהוא רצה לחזור עתה לפרעסבורג. וכן אמר לי הרוצה שמיד לעתותי פסח תש"ה, כשנסעתי באותה השיירה האחרונה לשווייטץ, כי פגש את וויסליצעני בחורף, ואז ספר לו כי הוא רצה לשוב לפרעסבורג בשעת מלחמת הפּארטיזאנים לעמוד על גבי המאורעות שם, אלא שאייכמאן לא נתנו.

תראו בגביות עדות של בירקענאוי שבאמת הי' בבירקענאוי חדש אחד של הפסק בהגירוש.

ג) לאחר שהביא וו. סמוך ליולי 943 את הבשורה מא. . . . נן שלעת עתה אין הוא מרוצה להמשיך את המשא ומתן עוד, ונסינו עוד הפעם לדבר עמו באָקטאָבער 943 היתה התשובה שכבר נכנסו על סמך אייראפאפלאן במשא ומתן על דרך אחר ועל יסוד של יציאה לחוץ לארץ, ושלמען זה כבר הלכו מן טערעזיענשטאט לאוישוויטץ כמה אלפים יהודים ושם הם אינם נהרגים אלא עומדים מוכן להוצאה לחוץ לארץ (לפי המונח בזכרוננו הודענו לכם גם מזה בעתו ובזמנו). מן הגביות עדות הרצוף בזה מבירקענאוי תראו שגם זה כן היה באמת. אם גם בגביות עדות יש להמעשים האלו נתינת טעם אחר, אפשר מאוד שההנהלה בבירקענאוי לא קבלה רק פקודה בלי להבין את טעמם.

ד) הרי מעשה דידן במדינתנו משמשת גם כן לראיה שקיימו את התנאים שלהם זה שתי שנים במדה מוגבלת שלנו.

ה) הרי המציאות של שליחות שרף בעצמו היא ראיה מורגשת בנפש שכונתם אמתית.

ו) הרי העמידו רשימה של סחורות נצרכות באופן כזה שיש שם מעט דברים נחוצים למלחמה, ובודאי מעט דברים המכריעים מלחמה — וגם זה ראיה שהם רואים בדבר הזה ענין לצרכם. והעמידו התנאים באופן שיהיה אפשר לקיימם מצדנו.

ז) בנתינת טעם למען הסחורות הם מפרשים שהצורך הוא רק למען „ציוויל בעפעלקערונג", וגם זה ראיה שהם נצרכים באמת לאלו הסחורות.

ח) כששאלו את וו. אצלינו להודיע אם ההצעה הזאת מצד הגרמנים הוא בכונה אמתית, אמר פתאום „הענין זה אצלינו הוא אמת — הלא אין אנו שואלים ענינים נחוצים למלחמה, אלא דברים נחוצים לציוויל הגרמני, כמו הלבשה וענייני מאכל, ועגלות הנחוצים למסעם, לפי שהמסעות של בני הציוויל נחרבו על ידי נפוץ אויר — באמת ובתמים אנו רק שואלים הדבר הזה בשביל הציוויל תושבים של גרמניא, אנחנו ערבאים בדבר שאם

מן המצר

ומאז התחלנו להפציר במכתבים ובטעלעגראַמים ובטעלעפאָן לשווייטץ „שאם אמת או שקר יראו שתבוא ידיעה כזו — ושוב לחנם היו כל הדיבורים. בנתים נפסק המגע עם וויסליצעני אלא שנכרים היו לי לדברי אמת מה שספר לי קאַסטנער אז בשעתו, כי סוף סוף נתרצו שמגי אם יגיע טעלעגראַם כזה מסאלי מייער לאמר, כי יש כאן הסכמה כזו, ושהפציר בו בסאלי מייער על הגשר שבין שווייטץ לאויסטריא כי פגש עמו במעמד בעכער לאמר שישלח טעלעגראַם כזה, והשיבו מייער כי מרת מייער והוא נזדקנו בכבוד כי ידוע עליהם כי מעולם לא אמרו ש ק ר , והוא לא ישלח טעלעגראַם כזה, אלא דוקא אם יהי' אמת.

אתם תקיימו את התנאים שלכם, אם אתם רק תתחילו לקיים את ההבטחה שלכם, אז עלינו רק להראות באצבע, וכל הגירוש מתבטל לרגע".

הרושם של אלו הדברים על השומע היה, שמדבר אמר דברים של אמת.

ט) הרי לצערינו נפל חלק מהמכתבים שלנו בידם על יד ההעתק ששלחנו לישמעאל (כאשר כבר כתבנו שיארשי שלוחם של אַנקאַרא היה געהיימאַגענט של געסטאַפּאָ ומסר הכל לראש של שמידט, והכל מונח עתה ביד הימלער בעצמו כאשר מעיד וו.) ועל השאלה שלנו למה אינו מבטל עתה מיד הגירוש, הלא דבר ברור שנשלם מה שהם דורשים, אמר „הלא כתבתם בעצמכם על "האייראפאפלאַן" לאנשים שלכם בחוץ והתרעמתם עליהם לאמר, למה אין אתם שולחים כלום, אין אנחנו יכולים לבא בידים ריקניות, אנחנו צריכים להניח דבר על השלחן, רק כך אפשר לישא וליתן, הרי אתם רואים שאתם בעצמכם חייבים. ראו שהמשלוח הראשון יגיע, הניחו את העיכובים לאחר זה, אבל בהבטחות ריקניות לא תפעלו אצל השעף כלום".

י) הם מבטיחים כעת גם יציאה לחו"ל עד גבול ספרד, שהרי זה מלתא דאיכא לברורי. ועתה עלינו לחשוב אם מותר לנו לקיים התנאים אם אין אנו מאריכים מלחמה על ידי כך, התשובה על זה צריכה לשום לימוד.

א) שהכסף בעין רובא דרובא הוא לכיס יחידים.

ב) קרוב הדבר שזה הדבר נוגע גם לחלק מן הסחורות.

ג) שהסחורות שהם דורשים, במעט נחוצים הם למלחמה, ובודאי שאינם בסוג של סחורות מכריעים מלחמה.

ד) שכמות הסחורות היא מעט בערך המלחמה, ויש לומר במנוחה שיותר מכל מה שדורשים הולך לאיבוד בניפוץ אחד, במלחמת אויר.

ה) יש לבחור את הסחורות באופן זה שיהיה כאן יותר סחורה שאינה נחוצה למלחמה, כמו קאַפּפע, קאַקאוי, והלבשה, ומעט ענינים שנחוצים להדיא למלחמה.

ו) יש לחדש אחר משלוח הראשון כמה עיכובים של „וויז. — מאיאר".

לעומת זה צריכים אנו לשים על לב ששום אומה ולשון שבעולם לא הביאה קרבנות כמו אנו.

מן המצר

א) באומרנא מדוייקת ו' פעמים אלפי אלף רוב בנין כמלא מוכן המלה.
ב) ואיבוד נכסים בלי גבול ובלי אפשרות של תשלומים.

שאר האומות העומדים כנגדו, נסוגו אחור באיבוד מצב שטראַטעגי ושאר היזקים, הרבה והרבה יותר ממה שדורשים ממנו, בשעה שהיו הקרבנות שלהם הרבה יותר מעטים ממה שהקרבנו אנו — הם הניחו לידו של הרשע בנסוגתם אחור כדי להציל עצמם, הרבה והרבה יותר רכוש מלחמה ושאר נצחונות שיש בהם כדי להאריך מלחמה הרבה יותר ממה שהם דורשים ממנו עתה — אין הדבר הזה צריך פירוש יותר. וגם אם יהיה כאן אריכת מלחמה עבור הצלתנו על ימים או שבועות — מה שבודאי אינו — מה בכך — צרפת וכל האומות הקטנות וכל האומות הגדולות האַנגלאָזאַקסען והרוסען נסוגו אחור קודם יותר ויותר, ולא המתינו על המדרגה של איבוד שלנו עד שעשו כן

אם ממלכות הברית יסכימו על הנחה זו והסבר זה, טוב — ואם לאו, עלינו לקבלו בלעדם — והעיקר שיהיה כסף מוכן — איך להפוך את הכסף הזה לסחורה אצליכם, זה נעשה אנחנו בעצמנו, בחשאי ובסתר כדרך התגרים.

מהאי טעמא לא היה חכמה לשלוח שרף על הדרך להדיא אַפיציעל ובריש גלי, לפי שעל ידי כך מעוררים את הקטרוג בפרסום, ואינם מקבלים אף לא זה מה שהיה אפשר לקבל בחשאי בנקל.

לפיכך השתדלנו אצל וו. לילך את הדרך החשאי — וכעת נודענו על ידי טעלעפאָן שהסכימו אתמול שנביא להם בדרך הזה סחורות, עבור מאה פעמים אלף אלפים גבינה — והם ישלחו מיד מידי שבוע בשבוע אלף נפש דרך גרמניא, צרפת, לגבול ספרד, וגם יבטלו את הגירוש לגמרי, או לכל הפחות במדה גדולה. את הידיעה קבלנו מדיולא, פיליפ וקאַסטנער, וממילא שהיא אמיתית — זה הוא המצב ברגע זו — מה יהיה למחר לא נודע — לפיכך מן הצורך שמצדכם יהיה כאן מוכן תיכף ומיד מאה פעמים אלף אלפים כסף גבינה — באיזה אופן נעשה מן הכסף מה שנעשה, זה הוא טפל.

אנו חוזרים לומר שהדרך הזה צריך שידרוך אליו אפילו הפעסימיסט היותר גדול נגד ההצעה הזאת — אפילו אם אין כאן אלא אפשרות של שבר קטן מאחוז אחד שיש בהצעה הזאת, ממשות של אמת — שהרי אין כאן אלא אפשרות של אבוד ממון.

לאידך גיסא, צריך לחשוש להסברא של הפעסימיסט בהאופן הזה, שמופרד לגמרי מעסק זה, צריך לעכב את הגירוש באופן מאַראַל, כאמור בתחילת המכתב.

על הסימנים האמורים שם יש להוסיף עוד ענין אחד, והוא „רעפרעסאַליען", גירוש של גרמנים והונגאַרים בארצות הברית — קרוב הדבר שגירוש של הונגאַרים תהיה לו השפעה בהונגאַריא.

אין אנו יודעים את ה„קאַד" שלכם עם עיר הבירה, אם אתם רוצים להודיע להם איזה ידיעה דרכנו פה, יש לנו הצעה שתשלחו שאלות של „מאַטריקעל" לעיר חתם סופר— והננו מציעים למען אחדים עד י' אלף "געבורטס מאַטריקעל„ — עד מאה אלף "היראַטס מאַטריקעל„ — אלף אלפים "שטערבע מאַטריקעל„ — ולמען מספרים מא' עד ת' שמות משפחה עם אות מתחלת כפי הדרוש — שם משפחה פשוט למען מספר בודד, או מספר

מן המצר

מסיים בנולל, אפילו אם הוא מספר של רבים — כמו בערגער למען ב', לערנער למען ל'— שם משפחה מורכב למען מספר כפול בלי נולל — כמו פעלזענבורג למען פ"ב, ליבוואלד למען ל"ו — אנחנו מבקשים גענעראל־סעקרעטאר פון דעם פעלזענבורג נולד 7 מאי 1897 פירושו שיש בנמצא אצליכם שמונה מאות ועשרים אלפים גבינה, (זה הוא רק למשל, וח"ו שיהיה כן למעשה) והחתימה תהיה רעליגיאָנס־געמיינדע באיזה עיר בארצכם.

ועתה בנוגע למדינתנו — מן חודש מערץ עד עתה לא קבלנו רק י' אלפים ארוכים, ומן כל הכסף אשר כתבתם לא קבלנו כלום, הכל נשאר בהגר, והנה לא בא רק סכום זה — ותו לא מידי.

אמת כי אין אנחנו רק כ' אלפים — אבל אנחנו השארית מן אלפי אלפים — הצלתנו היא חוב קדוש שלכם, ואנחנו צריכים לכסף.

א) לעור עיני פקחים.
ב) למחנות.
ג) לפרנסה עבור אלפים מחוסרי לחם.
ד) לפליטים שעדיין באים מפולין אלינו.
ה) לפליטים שגלו דרך ארצינו מפולין להגר, ועתה חוזרים לארצינו.
ו) לפליטי ארצינו שברחו בשעת גזרה אצלינו להגר, ועתה חוזרים.
ז) לפליטים שבאים מהגר עצמה לכאן.
ח) להמציא כתבים מזוייפים לרוצים להתחבא.
ט) להמציא מחבואות להרוצים להסתתר.

הידעתם כמה כסף צריך לכל זה — אין אנחנו מגזמים אם נאמר שלאלו כ' אלפים לבדם צריך לכל זה לכל הפחות מאתים פעמים אלף אלפים כסף שלנו — צאו ועשו חשבון.

ידענו כי דברנו קשות במכתב הזה, ולא אליכם ידידים אהובים אשר ידענו את כל מסירות לבבכם, כוונתנו את קושי דברינו, רק אל הכלל כולו בכל שטחיו הגבוהים — השי"ת יתן לכם ולהם היכלת לכפר עתה על כל מה שהיה — ויקיים בנו ובכם וכל עמו בית ישראל את תפלותנו בכל יום, ולא יצטרכו עמו בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר.

כתפלת אחד מן השוק

מיכאל דוב ווייסמאנדל

חלק המכתבים

המכתבים נסדרו לפי הזמן בו נכתבו

מן המצר

מכתב זה נכתב להה"ג מו"ה שלמה שענפעלד נ"י בלאנדאן.

ב"ה ט"ו באב שבת לפ"ק פה פ"ב יצ"ו.

שלום וברכה לאהובי ר' שלמה נ"י.

כתבתי מכתב בפרט ועתה אני על הכלל כולו יוצא — הוו יודעים כי בארץ הדמים כולו, מתים למאות בכל יום ויום מאחב"י בדבר וחרב ורעב — וזה האחרון כלומר הרעב קשה מכולם — ויש ביכולת להציל הרבה והרבה, רק ואך בכסף בלבד — למה אין אחב"י שם עושים דבר להמציא הכסף הזה הלא דבר קל הוא כשעושים זה ב ד ע ת — כתבנו לשווייץ הדרכים הללו, ובארנום באר היטב.

ועל כל אלה הלא יש דרכים בדרך אינטערנאַטיאָנאַלי — כמו שעושים ליושבי יון ששולחים להם מזון תחת בקורת אינטערנאַטיאָנאַלי, כן אפשר ואפשר לעשות עם אחב"י שגלו בגלות מר ונורא לפולין.

אל תאמרו אסמכתא הם הדברים הללו וגוזמות — ואל תאמרו אי אפשר, כי במקום פקוח נפש לאלפי אלפים, אין אי אפשר בעולם לאדם מישראל.

וחכם לב יקח מצות כתיב, מי האיש חכם ויבין את זאת ויקח לו זאת המצוה הגדולה בהשכל ובדעת, ולמען התכלית בצניעות ומתינות, ברכת אובד עליו תבוא — יברכוהו אלמנות ויתומים ערומים ויחפים רעבים וצמאים הנדונים בכיפה העומדים להריגה ר"ל כצאן לטבח — זהו שכרו בעולם הזה— יקבל שכרו מבעל גמולות שאינו מקפח שכר כל ברי' — ויברכוהו קדושים וטהורים שנתנו נפשם למאות אלפים בזה הרצח הנורא.

וה' הטוב יתן לכם לב לדעת ואזנים לשמוע הצעקה הנוראה הזאת לעזרה ולתשועה, ותנצלו מכל צער ונזק, כעתירת אומללים ונאנחים אשר בשמם שלום ידבר

אנכי עפר ואפר

מיכאל דוב וו"מ

אשביעך אהובי לדון את מכתבי זה אחר קריאה מ י ד בשריפה ולא להזכירו בשום דבור של פרהסיא.

מן המצר

ב"ה כ' לם' נצבים וילך שב"ת לפ"ק.

שלום וברכה לאהובי ידידי הי"ו.

הנה כאשר יראה ממכתב ידידנו מו"ה בנימין שלמה נ"י, יש כאן שליחות כסף נחוץ בענין של פקוח נפש לכמה עשרות אלפים מאחב"י.

יאפרש בקיצור אנחנו פה צריכים לכסף רב הן לבטל הגזרה מן שארית הפלטה פה, ה' ירחם ויושיע, והן לפרנס את החסרי פרנסה פה, ועל כולם לשלוח עזר וסעד לאותם האומללים שנשתלחו כבר לארץ גזרה, ה' יצילם וישמרם, ויבטל מהם דין חרב רעב ודבר ומחשבות רשעים ערומים.

והנה אנחנו צריכים לתכלית הזה, לשטרי ארצות ברית, לקיים מה שנאמר כי השוחד וכו' — ואנחנו צריכים לכסף שלנו — ואנחנו אין בידנו — ע"כ שמנו מבטחנו שאחינו בני ישראל אשר הם במעמד יותר טוב ממנו ב"ה יעמדו לעזרתנו — וכן ע"י שליחות זה, ע"י איזה יחידים בהגר מקבלים אנחנו שמנים אלף דשם. ומזה צריך לעשות דולרים.

ואנחנו בטוחים בטחון גמור שכן הוא, כי מע"כ בטובו וכחו היפה ישתדל במצוה הגדולה זו בכל מאמצי כחו, כדי להוציא מכל העומד מוכן לנו לצורך הזה בכל שעה ושעה כל האפשר כפי דעתו הרחבה, כהלכות גוברין יהודאין דפלחין לשם שמים ואהבת ישראל. כי חיי אלפים ואלפים תלויים בממון הזה. והתורה חסה על ממונם של ישראל, אפי' ממון סתם ומכ"ש ממון כזה. ומע"כ קונה לו בזה מצוה גדולה ורבה.

וידבר נא מע"כ נ"י עם ה. שוואלב נ"י וימציא לו בכל פעם ופעם שיהי' שליחות משם לכאן — ויראה בטובו שהמקובץ שם יבא בדרך היותר קרוב והיותר מהיר לכאן במוקדם, כי דבר גדול ונחוץ הוא ופקוח נפש ממש.

והקב"ה יברך אתכם כלכם בברכה של העוסקים בצרכי צבור באמונה ובברכת כוח"ט כעתירת כלנו ובתוכם גם אני המצפה לרחמי שמים

ידידו

מיכאל דוב

מן המצר

בעזהי"ת ה' לס' לעשות את כל דברי התורה התורה הזאת תש"ב לפ"ק.

שוכ"ט לכבוד חתני הה"ג אהובי נ"ו.

כבר הי' רצוני להודיע לך ע"י ט"פ מה שאכתוב אבל לא יכולני לקבל קשור עמך וגם לא שמענו זה איזה ימים ממך שום ידיעה ואקוה שבעזהי"ת הכל על מכונו הטוב.

והנה אבקשך שתשתדל נא מאוד מאוד בעד הרב הגאון מהאנשאוויטץ שליט"א וכפי ששמעתי רוצה הה"ג מפאפּראד נ"י ליתן כ' אלף עבורו לפדיון ואם עוד צריך הלא גם מקהלתו יתנו ונא בטובך למען המצוה רבה אשר לאו בכל יומא מתרחיש, לעשות כל היכולת.

וגם לא שמעתי מה נעשה בדבר הקול קורא אשר דברנו אשר העיר הג' מקירכדאָרף נ"ו והוא דבר נחוץ כי ימים ידברו וגם הה"ג הנ"ל כתב עוה"פ עבור זה.

וגם מה נעשה בדבר הד' מינים — והנה הי' צריך לחשגיח בדבר החדסים שיהיו כשרים דהיינו עכ"פ מצד עיקר הלכה ושיהי' להם גדול הנצרך עכ"פ בדוחק שלא כמו שהי' בשנה העברה — כ"כ היו קטנים וגם בדיעבד אינם כשרים — ונא לדבר מזה שם במקום הנצרך ומה שאפשר לתקן.

הנה היום שמעתי שהדאווערניק נסע היום לפ"ב ואלו הייתי יודע הייתי מוסר לו כמה דברים פה אל פה אבל לא גילה לי זאת — וכדבר הרב הגאון מהאנשאוויץ נ"י אמרתי לו וכודאי ידבר עמך בדבר הזה.

והקב"ה יתקננו בעצה טובה מלפניו ותצליח בכל דרכיך והנני ברב ברכות אוהבך דש"ת הנאמן המצפה לישועת ה' במהרה,

חק' שמואל דוד הלוי אונגאר

מכתב זה ושלאחריו נכתבו להונגאריא.

ב"ה עש"ק לסדר האזינו שבת תשובה תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה וגח"ט לידידנו איש אשכולות מר בלום נ"י

זה כשני חדשים קול דמי אחיכם פה צועקים אליכם לתשועה לאמר, כי נכנסנו בהתחייבות עם רשעי הארץ לסלק עד אמצע חדש הבא למספרם,

מן המצר

לסירוגין מאה אלף בני ברית ושלשת פעמים אלף אלפים שלנו, ואין אנחנו יכולים לעשות זה מכחנו בשום אופן ובשום פנים. ושמנו מבטחנו באחינו בני ישראל שם ובקופה העומדת תחת תפקידו של מע"כ נ"י.

ואנחנו יותר מכל הכחות התאמצנו לשלם את ההתחייבות השונות מכח עצמנו, כי ראינו כי לשוא אנחנו מצפים לישועות אחרות. אמנם בכל הכחות ובכל ההתאמצות אין אנחנו יכולים. והתולדה מזה הי' שעשינו הבטחות שונות ולא הי' ספוק בידנו למלא את ההבטחות. והתולדה מזאת התולדה היא, **שחיום הזה בעו"ה משתלחים אלף וארבעים נפשות יקרות של ישראל לארץ גזרה, השם ישמרם.**

ועדיין יש בכחנו לבטל הדבר שלא להוסיף בחרון אף עד כליה, כאשר הרשעים חושבים. אמנם בתנאי כפול ומכופל א ם ת ו ש י ע ו.

בבקשה שלא להתרשל אפילו רגע אחת בזאת המצוה הגדולה, שדוחה לפענ"ד שבת ויום הכפורים.

ואני בטוח בטוב לבו שידע את אשר לפניו ואת התחייבותיו ואת כחותיו. נא ונא יזרז עצמו כי כל רגע של שהי' הורגת נפשות ר"ל.

יראה נא מע"כ נ"י את מכתבנו זה לידידנו מו"ה אלחנן נ"י ולידידנו מו"ה אהרן יודא נ"י אשר לא ידעתי איך אשיגם.

וכן אבקש למסור את האגרת הרצוף ת י כ ף ו מ י ד ליד ה. לינק נ"י כי נחוץ הוא עד מאד.

והנני בברכת גמח"ט ידידו בכל לב

מיכאל דוב וויסמאנדל

ביטטע בייליגענדעס שרייבען דרינגענד אונד זאפארט הערן דיולא לינק לארד ראטערמערע אוטצא 25 איבערגעבען צוא לאסטען.

ב"ה עש"ק לסדר האזינו שבת תשובה תש"ג לפ"ק.

זעהר פערעהרטער הערר לינק נ"י.

איך גלויבע זיע קענענן דיע היזיגע סיטואציאן. זיע וויסטען וויע גרויס אונזערע פערפפליכטונגען זינד אונד אין וויע קורצער צייט זיע איינגעהאלטען

מן המצר

וועדען מיסען. וועגן ח"ו ניכט, דאסס ערגסטע געשעהען זאָלל, וואס השי"ת ברחמיו ווייטער פערהיטען זאָל.

ווער האבען געהאָפפט גלייך ביי איהרער ריקקעהר דיע פערשטענדיגונג צוא ערהאַלטען. דאסס דיע געפאָרדערטען חמש מאות אלף צור דיספאָזיציאָן ערליעגען דאָמיט ווער היער דורך ידידנו גומל חסד באמת לשם שמים לאמתה של גמילות חסדים, מו"ה שלמה נ"י דאס נעטיגע פערפיגען ליידער בים יעטצט פערגעבענס. דאס ערגעבנים דאָפאָן איסט דאס ווער אונזערע פערפפליכטונגען ניכט טערמינגערעכט איינהאַלטען קעננטען, אונד דאס ליידער הייטע בעו"ה איין טראנספאָרט אבגעהט, אונד דאסס וויעדער דיא פירכטערליכסטע גזרה דראָהט.

ווער קעננען עס בעזהי"ת וויייטער גוטמאכען, אבער ווער ברויכען זאָפרטיגען בעריכט דאסס וועניגסטענס שלש מאות אלף ביום א' הבעל"ט ערב יום כפור דאָרט ערליעגען. אבער וועניגסטענס שני מאות אלף ביום א' אונד דיע וויייטערע מאה אלף בסוף השבוע. ביטטע דאהער זאָפאָרט ביום א' איין דיעסבעציעגליכעם טעלעגראָם דאסס וועניגסטענס בערטא קאָממט ביום א' אן אונס צוקאָממען לאססען.

לפע"ד וועדע עם דאס בעסטע וועגן זיע דיע שני מאות פיר ידידנו היקר ונכבד התורני מו"ה צבי יודא היילברונן שותפו של ר' שלמה נ"י במעשה בדעות ובמדות ובגמילות חסדים באמת איבערגעבען.

צוא איהרער דאנאכריכטונג טיילען ווער איהנען מיט, דאסס השליח שלנו ביום א' הבעל"ט נאך צדיק פאהרט.

ביטטע איבערגעבען זיע ביילגענדע בריעפע זאָפאָרט, אונד לפע"ד איסט אַללעס וואס מיט דער דורכפיהרונג פערבונדען איסט וויכטיגער ווייט דער הייליגע יום כפור זעלבסט. ביטטע אויך מינדליך דען ריכטיגען נאכדרוק צוא פערלייהען. אונד השי"ת יגעבע איהנען דען זכות איינען חלק ביי דער דורכפיהרונג צוא האבען.

בברכת גח"ט

ידידו דו"ש באהבה

מיכאל דוב וויסמאנדל

מן המצר

ב"ה, עש"ק חיי תש"ג לפ"ק.

אהובי ידידי הרבני היקר והנעלה מו"ה ברוך משולם נ"י.

תודה רבה על כל טרחו ויגיעו, ונא להוסיף חסדיו על הכלל בשליחות שלו ועל פרט דידן בעניני הפאם.

כי אין לשער ואין לספר ואין לתאר מה הנשמע מארץ גזרה — במדינת פולין ר"ל מתים לאלפים ואלפים במיתות אכזריות ה' יציל — וינחם את הנשארים.

ומצוה גדולה עושה מע"כ נ"י ע"י שמשתדל בעניני שליחות הכספים משם לכאן לש"ש בלי רוח, כי ע"י כסף זה מעכבים פה את הגזרה במקצת בעזהי"ת וזהו הצלת נפשות של אלפים הקב"ה ישלם שכרו.

ובדבר הפאסים שלנו נא להודיע לנו מפורט כמה אנו חייבים לו עד הנה — כדי שנדע לשלם או מהתם או מהכא.

ואנא יעשה נא מע"כ נ"י כל מה שאפשר להמציא דרכי ניסה מכאן, אולי יש ביכלת הקאנזול הפאראגואי שם להמציא ע"י ווערבאלנאטע אצל הקאנזול הישמעאלי דורכרייזע — או איזה דרך אחר. נא להתחכם ולהתיעץ בדבר ולהודיע לנו.

ובתודה רבה הנני ידידו דו"ש בעה"ר

מיכאל דוב וו"מ

נא למסור תיכף ומיד את המכתב הרצוף לשוואלב וגם להביא תשובה.

וכן אבקש למסור ג"כ המכתב הרצוף לה. וואלאדארסקיא ולשלוח תשובה מיד.

ב"ה. ה' לס' ויחי תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה לאהובי יקירי הרבני היקר מו"ה ברוך משולם נ"י.

מאוד אבקשו לעשות כל הפעולות שהפעם לא ישוב השליח ריקם ויביא עמו כסף ממש וגם מכתב מן שוואלב כי לעזרה גדולה אנחנו צריכים — וידע מע"כ כי במעשיו חללו הוא עושה מצוה גדולה ורבה אשר ממש לא ידע ערכה — להיות לעזר גדול בדבר הצלת נפש של אלפים ואלפים.

מן המצר

רצוף פה מכתב של ה. גראָסס לגענף המכתב הזה נוגע להצלתו של הרה"ק מבעלז שליט"א נא לראות שיגיע על המכתב תשובה מיד ע"י שליח זה דהיינו ג"כ תשובה ממש וד"ל.

ה' ירחם על אחב"י שם הנתונים בחרבן גדול אשר כמוהו לא הי' עדיין לעולמים.

והנני ידידו נצח דו"ש באה"ר

מד"ו

מכתבה של מרת גיזי פליישמאן ע"ה, המובא לעיל בדף צ"ד.

14. — 1. — 1943

בנוגע ביקורי אצל מיקלאָש

אנכי מאשר המכתבים של נתן מן י"ז ומן ל' דעצעמבער של שנה שעברה —

שלא למזל אירע הדבר שמכריח אותי להפסיק שלא בזמנו, את ביקורי זה, אשר הוצאתי לפועל כל כך בקושי...

בהיותי שם, נשאתי ונתתי עם מנהיגי היהדות, ועלי להגיד בלי שום **נגיעה בדבר, שאין לחברים שלנו שם לא אהבת ישראל, ולא חוש החברה מדרך הטבע, ולא נדיבות הלב — אני צריך לפסוק את הדין הקשה הזה — ולא מצאתי** אלא כתה קטנה של יחידי סגולה שהם מוכנים לעמוד לעזרנו — אלא שבשימת לב על החוקים החמורים אשר במדיננה הזאת בנוגע לזה, נצרכתי **להסכים על שיטתם, שמתחלה צריך לסלק את כל עכובי המלאכה המונעים** לתת יסוד של דין ומשפט לדבר — הנושא ונותן בענין זה הוא איש אשר דעתו מכריע בדבר — אלא שבאלו הימים הגיעני „בשורת איוב" שבערטהאָלד **שם יש לו שיטה מנגדת לגמרי** — ובשום אופן ובשום צורה אינו מסכים להוציא את הדבר לפועל.

בנוגע למכתבך משבע בדעצעמבר של שנה העברה —

הנני מאשר בתודה רבה את הפתקא של סאלי — והוטב לי לדעת כי דודי ארבעים נתן אצלו הוא — אבקשו מאוד לקבל גם את דודתי עשרים **בחדש יאנואר.**

— קמט —

מן המצר

מלבד ההעברה אשר עלי׳ הודענו לכם מכבר מיום שלשים נאָוועמבער של שנה העברה יש לנו לשום עוד עשרים נתן, כלומר סכום הכל ששים נתן על הקאָנטאָ של טשעק מ42 — 10 — אצל "שווייטצערישע באַנק־געזעלשאַפט„ בצירוך — ונא לעשות כן תיכף ומיד בקבלת זה המכתב — אנכי מוסר מודעה בזה בלי שום תנאי שהכסף הזה ישאר אצלכם עד אחר המלחמה.

גם עלי לדעת תשובה על השאלה אשר שאלתיה כבר כמה פעמים, כמה יהיה סכומה של החלוקה שנקבל מן טר. חדש בחדשו, בנוגע לאותה ההבטחה אשר במכתבך מיום י״א נאָוועמבער של שנה שעברה, שממנו נראה שהסכימו הן סאָלי והן דר. שוואַרץ שיש לנו תקוה על עשרה של טר. כשיתקיימו איזה תנאים והנחות ידועות. בצירוף לזה דעתנו נוטה שאלו העשרה יהיו חוץ לעשרים נתן כל חדש, אשר עליהם כבר קבלנו רשות. דעתנו נוטה שאלו העשרים הם התשלומין להבטחותיכם מכבר לתת עשרה לפליטים, ועשרה לקהלה כל חדש.

ראיתי ממכתבך מיום ז׳ דעצעמבער של שנה שעברה, שיש לך קשויים רבים, ויש לך ללחום נגד עכובים אשר כמעט שאין לעמוד כנגדם — אני מובטח לגמרי שאלמלא הי׳ בכח של אוהבים שלנו שם להכריע בדבר מעצמם, הי׳ להם לב מבין לגורלנו הנורא — אנחנו בטוחים בטוב רצונכם ובהכנתכם לעזרה — אלא שלצערנו אין זה די לשנות את האמת כי כאן חוטא מי שחוטא, בחטא היותר גדול מאחר שניטל האפשרות להציל עשרים אלף חיים — עיף השכל האנושי משאת את המשא של זאת הידיעה שהחברים של סאָלי, סטעפאַן ומיקלאָש יחדיו, אין בכחם להעביר זה האסון מעלינו — אין כח בעולם שיוכיח לי אמתתו של דבר כזה לעולם — ואני מאשים את כל אלו שאינם יוצאים את חובתם האנושי במדה בגושמת כזו.

זאת היא בקשתנו בשעה זו רבת האסון: דפקו נא על פתחי הלב של היהודים השרויים במנוחה מעבר לגבול הזה, עוררו אותם להפריע את מנוחת נפשם כדי שיכירו המה את חובתם האנושי, סוף כל סוף. וכדי להביא בלבם אותו הדעת שידעו כי זה הוא יסוד כל החיובים בין אדם לחברו, ומכל שכן כשהם מלומדים בנמוסים של גמילות חסד להציל מאבדון את אחיהם שנמסרו לסכנה. הלא אין בקשתנו אלא כסף אשר חסרונו יש למלאות בכל עת, אבל חיי אדם כשנאבדו אין להחזירם — ובכן אנכי מסיים באותה התחלטה של נתן אשר כתב אלינו לאמר;

— אל תשכחו על היותר נחוץ —

מן המצר

ב"ה פה פרעסבורג יצ"ו ב' לסדר בשלח תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה לאהובי חביבי הנאמנים עם הצבור מו"ה אהרן יודא נ"י ומוהר"פ לינק נ"י

העוד אין די צעקנו צעקה נוראה ואיומה אליכם, כי תבואו לנו לעזרה אצל אחינו בני ישראל שם ואין אנחנו שומעים לא קול ולא עונה.

מה לנו עם הבטחות שוא של לעגאלע טראַנספּערע לעווא, מאַשינען, ספרים וכדומה,, ומה לנו עם אחב"י שם שאין בהם רוח תורה.

אנחנו בקשנו בי"ג מכתבים אל הלשכה, ומו"ח הגה"צ נ"י בקש בג' ד' מכתבים מן ועד הרבנים,בשם דין תורתנו הקדושה שיעמדו ליומין אחיהם הנרדפים והנהרגים — מה תירוץ יש ליהודי מאמין על דבר ה' — על שאלה זאת — יש שם אלפים ואלפים אשר יתנו ברצון נפש סכומים גדולים, אם ישאלו מהם — אמנם כנראה אינם שואלים.

בבקשה מכם, התחברו עם ידידים שלנו אשר דרו במדינתנו — כמו ר' רפאל קאהן נ"י ור"י הערצאג, גאנזל כו' כי שוב הפעם הסכנה גדולה — הלא חדש מערץ קרובא, ואנחנו חייבים יותר מכ"ה אלף ארוכים חוב ישן — על החגאות לא היה בכחנו לתת המתנות אשר הבטחנו — ספוק לחדש דעצעמבער ויענער לא שלמנו כי אין בידנו — ממש חרב חדה מונחת על צווארו של הכלל פה רק משום התרשלותם שם, ורק משום התרשלותכם — כי אלמלא הייתם זועקים וצועקים ושוברים החלונות אצל הבעלי בתים החשובים והרבנים הגדולים, אי אפשר שהיו משלחים אותנו כך ריקם. לפע"ד חייבים אתם לחלל יום כפורים שחל להיות בשבת בדבר, ולא לעשות אפילו ימי החול לשבת שבתון — כמו שנראה שאתם עושים — אין אני מקנא אתכם ולא את אחב"י שם עבור חלק עולם הבא שאתם קונים לעצמכם בדבר הזה — אין אני יודע איך אתם יכולים לאכל ולישן בעוד שהסכנה והצרה גדולה במדינה אשר יצאתם משם כל כך.

השי"ת יחזיר אתכם בתשובה שלמה — כי יותר אתם והם כלומר אחינו בני ישראל שם עם כל החשובים והגדולים בכלל, מחוייבים לעשות תשובה, מאדם בעל תאוה שעבר על כל עבירות שבתורה — מו"ח הגה"צ נ"י אינו בקו הבריאות, השי"ת ישלח לו רפואה שלמה — ואלמלא היה לו כח היה כותב הדברים האלה בעצמו. בעל פה הוא מסכים על כל דבר שכתבתי פה —

הנני בד"ש ידיד נאמן הכותב תוכחת מגולה

מיכאל דוב וויסמאנדל

— קנא —

מן המצר

ב"ה ב' לסדר משפטים תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה

שמחנו לשמוע כי בעזהי"ת הסכימו שם אחב"י לעמוד לנו לעזר על ידי שלשים אלף בני ברית, ואמת כי מדברי הנכבד ה. ש....ן לא הגענו לידי מסקנא ברורה, לדעת התנאים והאופנים והמקור, אמנם תקותנו חזקה כי הפעם לא נבוש משברנו. ועתה הנה באנו להודיע כי השלוחים המדוברים עדיין לא הגיעו, ולהודיע לכם כי העזרה נחוצה עד מאד. הלא גם אתם תדעו כי הרשעים כעת מחמת מעמד כלל העולם, כים נגרש. ואנחנו חייבים ח ו ב י ש ן, כמעם כל ה ש ל ש י ם. במטותא מכם ראו ל מ ה ר את הדבר בנחיצות גדול, כי לולא התמהמהנו כי עתה היתה הישועה בכפלים, וד"ל.

מאד נצפה לתשובתכם בכליון עינים, ונקוה לה' הטוב כי ישלח לנו מהרה עזרו, ולא יצטרכו עמו בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר.

בד"ש לכל האוהבים והמכירים ידידכם עוז

מיכאל דוב וויסמאנדל

מכתב זה ושלאחריו נכתבו להונגאריא.

ב"ה פרעסבורג יצ"ו ד' לסדר תרומה תש"ג לפ"ק.

ידידי אהובי הרבני המו"מ נ"י

את הדרשה של מח שמו כבר שמעתם — השם ירחם — אבל אנו מקוים בעזרתו ית' שבסיוע כסף רב בודאי יהיה אפשר לבטל הגזירה — והעיקר כסף כסף כסף — אמת שהחזן בעצמו אינו מקבל ספוק, אבל המשוררים מקבלים — וסוף כל סוף הכל תלוי איך אלו מחזיקים בו — לדאבוננו חייבים אנו לוואלף ולוויקטאר עוד מן אַקטאַבער — אין המדובר מחוב ישן של ק' — הם תובעים על כל צעד ושעל — וכעת ועונה זו הוא פשע נורא שאי אפשר לנו לסלק התשלומין לפי ששולחים משם כל כך בעירום וחסר בעו"ה.

כתבתם שאכתוב להיילברונן שיעסוק למען המצוה — הלואי שאחינו בני ישראל שם יעסקו למעננו אחד אחוז ממאה כל כך באמונה כמו היילברונן ושלמה כוכב, נ"י, אבל האפשר לשים את ה כ ל על היילברונן — קודם כל צריך

מן המצר

לקבץ כמה שאפשר — זה שאין לו אינו בא בחשבון, וכן מי שאינו רוצה — אבל מתוך אלף אלפים בלי עה"ר הי"ו אפשר שימצא חמש מאות שיש להם, ורוצים — אלו צריך להמשיך — ואינו מוכרח שאלו ידורו בעיר הבירה דוקא — הלא אפשר שבכל זאת ימצאו אנשים שיתעוררו לקצת מסירות נפש כשיאמרו אליהם לאמר; כספכם יכול להציל כ' אלף נפש — ספק ספיקא של נפשות דוחה כל המצות שבתורה, וברור וודאי של כ' אלף נפש לא ידחה ספק ספיקא של כסף, בתמי' — בבקשה להראות מכתב זה לידידנו ר' אהרן יודא נ"י ולידידנו ה' ש. גראסס נ"י, ולהתיעץ איך לגשת אל המלאכה. כי הסכנה בעו"ה גדולה עד מאד וישלהצילבכסף לפע"ד ברור ומבורר — אם אפשר לקרב אל המלאכה בעלי בתים נכבדים מן פעלווידעק, כמו ר' רפאל קאהן ערשעקאוויואר — גאנזל — וגם איזה נכבדים מן מחוז קאששוי, מה טוב ומה נעים. אפשר יש לאלו קצת הרגש יותר למען המצוה של לא תעמוד על דם רעך.

ה' בונצל נ"י היה פה — מסרנו לו מקצת מתוכן של הדבר, והוא נוסע אל ביתו. משביעים אנחנו אתכם בני ארצנו בבתיות ובתחנונים ובכל השבעות שבעולם — אל תנוחו ביום ובלילה — הניחו אלו האנשים שדנים על הכל בדרך דיפלאמאטי מכסא כבודם במנוחה — די והותר עם הבטחות שוא — לכו אל אלו הרבנים אל אלו בעלי בתים הרוצים לעזור — אנו עומדים שוב הפעם באותו מעמד שעמדנו בו אשתקד, בעת ועונה זו — ואין מי שיכול לומר ידנו לא שפכו כו' ח"ו — כי אנו לא שלמנו בכל החורף לפי שלא היה לנו — מי יכול לומר שם שגם לו לא היה — למען השם — וכי אחר כל השמועות הנוראות הללו עדיין יש לאחינו בני ישראל שם כל כך אומץ הלב למשא ומתן ולפלפול ולפאליטיקא — כמו עם מי שמקבץ נדן עבור בתו — האם הם העשירים ואנחנו הקבצנים — הלא אין אנו מבקשים רק הצלת נפשות פשוטו כמשמעו — וכי אנו מדברים עם שרים אנגליים שמשיבים רק תשובות דיפלאמאטיות אחר צעקות ויללות של ששה חדשים — וכי אחינו בני ישראל שם אינם יראים ח"ו מאיזה דין וחשבון —

למען השם טורפו את פתחי ואת שערי כל הרבנים והנכבדים ואל תניחו עצמכם להשתלח — וגשו למעשים תיכף ומיד.

ועוד הפעם נשנה ונשלש, כי מו"ה צב"י היילברונן נ"י הוא נאמן לנו כמאה למסור את כל הכסף תיכף ומיד לידו — כי בטוחים אנו כי על ידו נוכל להשיג את החלוף היותר גבוה בהשכל ובדעת.

מן המצר

השי״ת יתן הזכי׳ לאחב״י שם לדעת ולהכיר איזה מצוה גדולה כעת מסורה בידם — ויקיים בנו תפלתנו בכל יום ויום, ולא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר, ויבטל מעלינו ומעל כל עמו בית ישראל כל גזרה רעה וכל מיני פורעניות —

כעתירת ידידכם הכותב בלב נשבר ובדמע צועק על העבר ודואג על העתיד.

מיכאל דוב ווייסמאנדל

ב״ה עש״ק לסדר תצוה תש״ג לפ״ק.

שלום וברכה לאהובי הרבני היקר מוהר״פ לינק נ״י

תודה רבה על מכתבו. ווער ווייסען אללע דאסס זיע זעהר פיעל אים אינטערעסען פאן חובו הקדוש כלפי הצבור פה ארבייטען. אבער נאך דעם אלטען רעצעפט, דיע טאָכטער צוא שימפפען אונד דיע שוויגערטאָכטער צוא מיינען, זאגע איך אן איהרע אדרעססע וואס ווער אללע איבער דיע מאַססגעבענדע מ ע כ ב י ם דענקען. ווער נעהמען אן, דאסס זיע דיעזע שרייבען אן דיע ר י כ ט י ג ע אדרעססע וויטער לייטען.

ניכטדעסטאָוועניגער, מיססען זיע ווייסען, דאסס עס פיר אייך דאָרט קיינע ר ו ה י ג ע מינוטע געבען דארף, כי הסכנה גדולה — וזכות המצוה יעמוד לכם. מאן הערט פאָן דאָרט דיע פירכטערליכסטע זאכען. צום ביישפיעל, מאן ברויך דאָך שאָן ניכט, עס איסט שאָן זא ווי זא סוף. למען השם, פאליטיזיערען זאָלל מאן וויע מאן ווילל אונד ו ו י נ ש ט, אבער בדיני נפשות מום מאן דאָך חייש זיין לחומרא. הסכנה גדולה, אונד געראָדע דער נעהענדע סוף ע ר ה ע ר ט דיע סכנה. איהר קענט אייך דאָרט ניכט פאָרשטעלען מיט וועלך פירכטערליכען עזות מאן אונס אויף אונזערע חובות מאהנט. וועגן מאן נור אייגען קליינען חשבון מאכט, העטטע מאן בעתו וזמנו חמש מאות א׳ געגעבען, זא ווערע דאסס דאמאלס ביינאה שלש מאות אלף כסף גבינה געווועזען, אונד מאן העטטע דריי אויזענד נפשות מציל געווועזען, אונד הייטע איסט דאס דאָפפעלט בגבינה

איילע איילע איילע

דענן עס איסט אללער העכסטע צייט.

— קנד —

מן המצר

וועגן עס נצרך איסט דאס פרוי פליישמאַנן הין קאַממט וויע מאן פאַן אַללע זייטען שרייבט, זאַ זעהעט דאַרט דאַצוא פיר איהר אונד ד"ר אַבעלעס דאס וויזום צוא בעזאַרגען.

והנני בד"ש אוהבו מכבדו
מיכאל דוב

ב"ה עש"ק לס' ויקהל תש"ג לפ"ק

שלום וברכה:

ווילי היה פה ממקום מגורו החדש על שעות אחדות, והבטיח בבטחון גמור כי אף נפש אחת לא ישלח, רק הכל יסדר בפנים בנוסח שלנו עתה. וכבר זה דבר גדול בעזהי"ת, ואתם הלא תדעו כי אי אפשר לשאול ממנו "מה אני בחנם אף אתה בחנם,— על כן אנחנו מצפים על דבריכם ועל מעשיכם בענין הזה — הוא שבע רצון מן הרב דשם, ואם אפשר זה הרב שם כבר בא בקשר עמו גם בענין המחיר והתשלומין אז מאוד נשמח — אנחנו דחינו את הדבור בזה עמו, כדי שלא יהיו כאן תשלומי כפל.

בענין כלל הגזרה, דהיינו כל ארצות הכיבוש, הוא נסע כעת לעיר הבירה, לדבר שוב פעם עם הראש שלו — הוא נותן תקוה טובה לדבר — ששובו הנה בעוד ששה שבועות, מקוה לראות דבר ברור מצדכם כדי שלא נצטרך עוד לפקפק ולגמגם בדבר הגדול הזה.

בנוגע אלינו, דבר עם הצר— מח שמו — כעת השיבו בקושי גדול מדעתו, התנאים עמו כידוע היו עד האביב — ועתה הגיע האביב — ועתה צריכים לעשות עמו תנאים חדשים — לא פחות מן נ' אלף בני ברית — בטוחים אנו בבירור כי אם יש כאן תשלומין אין כאן שלוחין, וגם להיפך אנו בטוחין, ח"ו.

תודה רבה על העבר— על שמונים על צרכי עוור עין — ועל מאה למחנה — אולי יש בכחכם ליתן גם עבור מערץ עשרים, באופן שיהיו מן השמונים מאה.

אין אנחנו רוצים לחזור על מה שאמור מכבר — אך שבוע עליכם אהובים ידידים — ראו שמצדנו לא יהיה שום עכוב — לא בנוגע אלינו ולא בנוגע לארץ של רשעי חנוכה, ולא בנוגע לכלל ארצות הכבוש — בידכם הדבר נתון להוסיף ההצלה — על אלו המקומות

מן המצר

והנפשות, אשר היו גם עד הנה בכלל זאת ההצלה — ובידכם הדבר נתון להכנים עוד הרבה נפשות ואולי שארית הכלל כולו בזאת ההצלה — הלא תראו מן המשל שלנו ומן המשל של אתונא עד היכן הדברים מגיעים. ועל המשל הזה אין להוסיף דבר.

השלוחים שלנו מארץ גזרה מביאים בשורות רעות מאד — יש כאן מחנות — ובתוך המחנות כשלשה מאות אלף נפש — ה' יחיים וישמרם — ויש לנו עתה מבוא חדש אל אלו שגלו גלות שני שעדיין הרבה מהם חיים — קיבוץ קטן כאן, וקיבוץ קטן כאן — ואנחנו מתעסקים עמהם להחיות נפשם על ידי שלוחים — וכל מתנה שאתם נותנים לצורך זה, רבה ויקרה היא.

ה' הטוב ישלם שכרכם ויאמר לצרות עמו די, וכימות עינינו כן ישמחנו במהרה בישועתו, כעתירת הכותבים בדמע

מד"ו

זה אחד ממאות מכתבים שהביאו השליחים מיהודי סלאוואקיא שגלו למחוז לובלין.

קאנסקאוואלא-ראיאוויטץ דיסטריקט לובלין
3 מערטץ 1943

מישי אהובי

אני עוד חי — למה — זה בעצמי איני יודע. אשתי מארגיט ובתנו הקטנה שריקה, נהרגו בפאגראם הגדול יחד עם י"ב מאות — נשחטו, נטבחו, הומתו, נדרסו, האומללים. הי' זה ביום ט' אויגוסט ביום הולדת של הילדה היקרה. אחותי וגיסי והילדים פנו את המקום, כלומר שמו ק"כ עד ק"ן יהודים בעגלה אחת של מרכבת מסלת ברזל, אשר על רצפת אותה העגלה הי' ט"ו צענטימעטער קלארקאלק בלתי כבוי, מעכו אותם לשם, ושלחום. ובדרך זה שלחו ג' אלפים. קוינו אפשר בכל זאת למחנה, אפשר בכל זאת לחיים, אבל בין כך וכך באו הבשורות שהלכו לבעלזעץ לבית מלאכת הכליון. נפש אינה חוזרת משם. וממילא שתוכל במנוחה להודיע לאחותך נערטא, שעודנה בהגר, שבעלה מת, לפי שגם הוא הלך עם זה המסע, ופירושו שמת. הרי היא בריה צעירה כל כך אפשר שרצונה להנשא. נשארנו פה ארבעים מתוך ד' אלפים וחמש מאות. אבקשך אין לי מלבוש, ואני רעב, אבל לא למען אכילה אבקש ממך ממון. אבקשך שלח לי לכל הפחות עשרת אלפים זלאטי שיהיה ביכלתי לנום מפה. אחי בבודאפעסט יתן לך הכסף בתשואת חן. ואתה מישי אהובי אל

— קנו —

מן המצר

תסמוך על נשואי תערובות שלך, ולא על שטר חרות שלך, נוסה נוסה נוסה — נוסה להגר, לפי שאתה נם מסכנת הרצח היותר נורא, דהיינו גירוש.

אני מודה לך על מורה שעות של זהב ששלחת. חייתי ממנו ב' חדשים. מוציא כתב זה הוא אדם של זהב. פרישת שלום לכל מי שעדיין שם. הנאמן לך גוסטי, אַסקאַר, גיזי, מאַר.

ב"ה. ה. לס' צו תש"ג לפ"ק.

יש לנו פה השקפה על מצות לפסח אמנם התנאי לזה הוא שהכלל פה למעננו. הצורך לזה הוא ששה אלפים כסף גבינה — חמשים כסף דשם (פערבאַנד דער קולטוסגעמיינדען אין דער שווייץ) קונה את החטים דשם, עבור מעטערצענטען חטים.

כך צריך שיהיה הפנים כלפי הרשעים. ומובן כי אין הזמן מספיק לעשות כן באמת על כן קנינו השקלים פה בדרך שחור, ונעבירם לשם לעת מצוא כדי שיחזרו לכאן אַפיציעלל.

המשא ומתן עדיין באמצע ולא נגמר ואין בכחנו לכתוב הפרטים, אבל מחמת קרבת היו"ט צריך למהר מאוד. על כן אנו מבקשים אם יקבל את הטעלעגראַם כרשום למטה נא יפתח מיד אַקקרעדיטיוו אצל „השוויצערישע באַנקגעזעלשאַפט" על ששה אלפים כסף דשם, על השם שיהיה מוזכר באותו הטעלעגראַם (קרוב מאוד כי השם של הפירמא יהיה „סלאַוואַקישע געטרייד־געזעלשאַפט") ויודיע בטעלעגראַם לאותה הפירמא, על פתיחת האַקרעדיטיוו.

התנאי לתשלומין מצדכם יהיה שטר קבלה של ה„ארטאַדאַקסע צענט־ראַלקאַנצליי" פה על י"ב אלף קילאַגראַם חטים. בטוחים אנו כי מע"כ נ"י ימהר ויחיש בדבר הזה בכל זריזות האפשרי כי רק עי"ז יהיה כאן מצות ליותר מן עשר אלף אוכלי מצות ומבלעדי זה אפילו כזית לא — למען השם יעשה נא כל מה שבכחו.

תודה רבה למע"כ נ"י על כל טרחותיו עם הצבור אין לשער גודל המצוה, והנני מקנא את מע"כ נ"י על זכותו זה.

והנני ידידו דו"ש באה"ר

מיכאל דוב

מן המצר

ב״ה. עש״ק ס׳ צ״ו תש״ג לפ״ק.

שלום וברכה לאהובי יקירי מו״ה ברוך משולם נ״י.

שנים מן הרשעים המקבלים שחד כדי לבטל הגזרה רצונם שנניח להם את הממון שם בשווייץ על קאָנטאָ, וכמובן לא על שמם . . . מבקשים אנו להודיענו תיכף ע״י שליחות זה אם יש שם אפשרות לכך שהמדוברים יפתחו לעצמם שם קאָנטאָ בשם אשר יבדו ובחתימת ידיהם, באופן שיהיה ביכלתם ליקח את הכסף מן הקאָנטאָ ע״י איזה „לאָזונגסוואָרט״ או בחתימת יד של שם הבדוי, או שניהם יחד . . . ואם יש לו על זה איזה דרכים אחרים בבקשה לכתוב, כדי ליתן להם הבחירה.

וידע מע״כ נ״י כי התשובה זאת נחוצה לנו מאוד מאוד.

וגם נצרך לנו ניירות כתיבה עם ראש נייר נדפס משם — המטוב ביותר 20-30 ניירות מאיזה האָטעל מפורסם ומפונק משם. נצרך לנו זה הנייר כדי שנכתוב עליו כרצוננו ולהראות את המכתבים לרשעים שונים — וד״ל — וגם זה נחוץ מאוד מאוד — נא לשלוח על ידי שליח זה.

לכסות עינים טוב שכפעם בפעם יכתוב וואלאדארסקיא וכפעם בפעם מע״כ נ״י במעטפה של אותו האָטעל בעצמו מכתבים של מה בכך, עסקי משפחה וכדומה, כאלו אחי היה כותב לי, והאָדרעססע על המעטף יהיה כתוב בכתב נוח למחוק ע״י כלי מעשה של כתיבה באופן שיקל למחקו כאן.

וכל זה נחוץ מאוד מאוד — נא שלא להרהר רק לעשות אלו המעשים תיכף ומיד ולשלוח כל אשר שאלתי.

אלי לא יכתוב יותר ממכתב אחד או שנים, ואז ארמז תמיד איזה אדרעסס חדשה כדי שיכתוב שמה מכתב אחד אם יהיה לנו צורך בו.

בתודה רבה ידידו כל הימים

מיכאל דוב

ב״ה ב׳ לסדר שמיני תש״ג לפ״ק.

שלום וברכה לאהובי מוהר״פ נ״י

אין אַנגעלעגענהייט דער ספרים איסט פאַן צדי״ק אויף מאה אלף אייער אַנווייזונג געקאָממען, וואָפאַן נאָטירליך לכל הפחות ע״ה פיר ממשלה געגעבען וועדען מיסס, להשביע עינם.

מן המצר

דיע קאטאלאגע זינד בעריטס ביי שלעזינגער, וועלן דיע זאכע פיר אונס אינטערעסאנט זיין זאל, זא מיסטט מאנן לכה"פ דאס פינפפאכע בעקאממען.

למען השם — וואס געשיעהט דארט בדבר הכספים. מה ששלחו כבר אכלנו, ואכלנו על חוב ישן, והחובות עולים למעלה ראש, בכל יום ויום חובות חדשים. ידעתם בעצמכם מן ק' — עתה בא הגרמני — מה יהיה בספנו. וויר זינד שאן וויעדער אין זעבען מאמד דאסס וויר חובות מאכען, דארף דאס געשעהען, האט מאן דארט נאך איממער קיינע אויגען, דאסס בדברים ניכטס געטאן. וויע איך הער האט מאן פיר קטן אויך נאך ניכט בעצאהלט. ובכן עד מתי. וויר ברויכען דאך שאן דרינגענד נייעס. בבקשה לעמוד על המשמר.

ידידו עוז
מיכאל דוב וויסמאנדל

בראטיסלאווא 1943 — 4. — 7.

חברים אהובים;

מכתבכם מן י"ב מערץ לשנה זו קבלנו, וקרינו אותו לפני ועד המתעסקים באארגאניזאציא הציונית — אין ביכלתנו לצייר לכם את ההרגש העמוק והמשמח שעלה מתוך השורות של מכתבכם זה, וגבר עלינו — זה המכתב, אשר זה מזמן כביר, הי' לנו לבשורה הראשונה מן חבריגו בארץ. מתוך דבריכם החמים, הנשואים על גפי מסירות נפש היותר חזק, לעזור לנו, שמענו את קולה של ארץ ישראל, אשר שמעו הטוב מאוד ללבבנו הנשבר ידענו מאז, ואמונתנו היתה עמוקה מעולם, בתכלית העומק, שאתם חברים בארץ ישראל לא תטשו אותנו בצרתנו הכבדה — והי' מכתבכם זה לעד חי וקים על אמתת אמונתנו זאת.

הלא ידעתם מן המכתבים ששלחנו לנתן, ב) וגם על ידי ההודעות של הרבנים, ג) שעל יד השייכות אשר לנו אל אשכנזים מיוחדים העומדים על הדבר, יש לנו האפשרות לישא וליתן עמהם על ביטול הגירוש

ב) נתן שוואלב בשווייצ.

ג) היינו מכתב דלעיל מג' וישב תש"ג.

מן המצר

מן הכלל כולו. את הפרטים אשר הצענו בדבר הזה הלא ידעתם מן נתן ד) הנושא והנותן בדבר הזה מצדם הוא כעת ביון, ה) ושמחים אנחנו מאוד להודיעכם שעל פי המשא והמתן אשר לנו עמו, לא יהי' משם גירוש אלא שכמו אצלנו גם כן שם יכניסו את החברים אל מחנות. ו) אנו ממתינים על זה הנושא והנותן בדבר שיבא לכאן בחצי האחרון של אפריל, ואז נמשיך את המשא והמתן אשר נפסק בדבר ביטול הגירוש ז) — אם לא יהי' לנו היכלת להודיע לכם להדיא מן הדבר, אז נודיע לכם את המסקנא מן משא ומתן הלזה ע"י נתן. ה) מלבד זה אנחנו משתדלים לבוא בהסכם עמו בדבר משא ומתן של עזרה למען צביה, ט) אלא שעל זה נודיע יותר, כשנגיע לכך.

בדרך כלל והיקף גדול, הודענו לכם במה שכתוב כאן בראשי פרקים, על פי האמת, את כל המבוכה אשר בה שקועה עבודתנו — אלא שאנו מבינים מפסקא ידועה במכתביכם שכנראה אתם מטילים ספק באמתת מה שכתוב במכתב הרבנים. י) אפשר ששמעתם מאיזה צד בלתי ידוע לנו שמועות המנגדות למכתב הזה. על כן אנחנו מגלים דעתנו לכם, בכל חומר האחריות אשר עלינו, כי הן מה שכתבו הרבנים והן מה שכותבים אנו הוא מאה אחוזים

ד) נתן שוואלב הנזכר.

ה) הוא וויסליצעני שהי' אז ביון.

ו) כלומר, אל מחנות העבודה בתוך המדינה — כי כן הגיד וויסליצעני לשטיינער בהיותו בבראטיסלאווא על ימים אחדים בלכתו מיון לבערלין — וכמ"ש לקמן במכתב מיוחד ובעדותו של וויסליצעני לפני שופטיו.

ז) כי מעיקרא לא נפסק גירוש סלאוואקיא אלא עד אביב תש"ג — והי' מן הצורך לישא וליתן עמו מחדש להאריך זמן ההפסק, כי כבר חגיע האביב — וכבר דרש מאד שר הפנימי של סלאוואקיא ברבים כי בעת ימשיכו את הגירוש ולא ישאר במדינה אף יהודי אחד.

ח) שוואלב הנזכר.

ט) פולין — והי' זה הכנוי נוהג במכתבים אשר למרת פליישמאן ע"ה על שם אחת מידידיה המפורסמים אשר בחבורתה בפולין.

י) מעשה שהי' כך הי': מאחר שכל השלוחים הדיפלאמאטים הלכו ובאו ע"י ידידי מו"ה שלמה בנימין שטערן נ"י אשר אנכי הייתי דר בביתו כל השבוע — מלבד קצת שבתות שחזרתי לנויטרא — ואירע הדבר שהגיע השליח והביא חבילה גדולה של מכתבים מאנקארא והיו בתוך החבילה כמו תמיד במה מכתבים שכתבו מאנקארא, כתות השונות אל בני כת שלהם לפרעשבורג — ובהם גם בסף ששלחו אנשי הכת באנקארא לאנשי הכת בפרעשבורג לתכלית המיוחד של אותה הכת — ומשום איזה מעשה שהי' — פתחתי תמיד את האגרות וקראתי מה שבתוכם, ושוב חתמתי אותם בחזרה ומסרתי אותם — איש איש על שמו.

מן המצר

מסכים עם אמתת המעשים, אלא שאנחנו קצרנו בדבור ומנענו עצמנו מפרטים, ולא רצינו לתת לכם ציור כל האסון שלנו באריכות, בשעה שרצוננו לדבר אליכם בקיצור ובבירור ובביאור למען תכלית הענין. אלא שאנו מבקשים אתכם להאמין לדברנו, ובכל מה שתשמעו מאיזה צד בלתי ידוע לנו, ובודאי גם בלתי שיהי' להצד הזה ידיעה וחשבון, תדקדקו בו הרבה, הלא תוכלו להבין כי עבודתנו מתנהגת בסוד, ובזהירות יתירה, ובאופן שרק איזה יחידים יודעים ממנה. העומדים בחוץ רואים שהגירוש נתבטל, אבל אי אפשר להם לדעת את הטעם בשום אופן.

מקוים אנחנו שבמשך התקשרות זה אשר בינינו, תהי' לנו האפשרות להודיע לכם עוד הפעם פרטים מן השאלות אשר מעסקים אותנו — ובדרך הזה נקוה עוד יותר לקרב את השייכות אשר בינינו — בדבר שאלת הכספים והעליה אנחנו כותבים מכתב מיוחד.

מכתבכם וגם מכתבו של חבר קאפלאן, נתן לנו מחדש התחזקות הלב, חילוף כח, וסבלנות למען אותם החיובים החמורים העומדים עוד להתקיים לפנינו — אשר אנחנו מקוים למלא אותם בעזרתכם למען כלל ישראל וגם למען ארץ ישראל — כולנו מצפים בכליון הלב על אותה השעה אשר בה נעלה את עליתנו אשר אליה צפינו כל הימים, ולהיות לנצח אחד בארץ, עם כל החברים והאהובים.

מקרב הלב, ושלום.

משה דקס (ארץ ישראל העובדת)
גיזי פליישמאנן ואסקאר ניימאנן (הסתדרות ציונית, וקהלה)

ובאותה החבילה הי' גם מכתב כתוב מאנקארא אל מ ש ה ח ל וף ש ם (הוא משה דקס החתום בכאן) וכתוב בו שהם קבלו מכתב מאיזה א ד ו ק (שם הכבוד שלהם ליהודי מאמין בה' ותורתו) ובו יש הצעה להציל את כל היהודים מן הגירוש — והם א י נ ם מ א מ י נ י ם לשום אדוק — ולפיכך הם שואלים את חבירם מ ש ה ח ל וף ש ם שהוא יכתוב להם אם יש ממש בדבר — ואז יאמינו.

הראתי את המכתב לכמה אנשים נאמנים כדי שיהיו עדים בדבר — וכמה מהם חיים עוד היום הי"ו — חתמתי את המכתב בחזרה — ועשיתי את עצמי כאילו איני יודע — אלא שנכנסתי אל ניימאן ופליישמאן ואמרתי מה שאמרתי כי אני חושש שאולי מחמת שנאת הדת אינם מאמינים למכתבים שלי לפי שהם כתובים בלשון רבני ומתחילים בברוך השם וביום ופרשת הסדרה ודכוותי', ולפיכך אני רוצה שגם הם וגם משה דקס יכתבו כי הכל אמת — ובפני כתבו וחתמו את זה המכתב.

מן המצר

ב"ה ג' לס' אמר כ"א למב"י תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה:

הנה עיקר הדברים תראו מן מכתב הכתוב בלשונם — מכל מקום ראינו לנכון ומחויב לסדר הדברים גם בדרך זה להדיא ומבואר יותר.

א) מה שנוגע לענין הגדול של הצלת כל יהודי איראפא מן הגירוש הנה כבר כתבנו במכתבים הקודמים, כי אחריות גדול מוטל עלינו להתחיל במשא ומתן — כי זאת ההתחלה מחייבת אותנו — ואם הצד שכנגדנו יקבלו את התנאים שלנו, או יפריזו עליהם כדרך כל משא ומתן — אז אנחנו כבר מחוייבים לקיים אלו התנאים — ואין לשער מה יהי' אם לא יהי' אז ביכלתנו לעשות — כי אם כה יהי' ח"ו, אז ירע לשארית הפליטה יותר ויותר כמובן.

והנה כתבתם כי נמשיך את הדבור — וכן עשינו — וכעת אומר היועץ כי ברשות הראשים אשר עליו, יש בכחו להגיד כי הם מוכנים לעשות את המבוקש — דהיינו להעמיד את הגירוש בכל ארצות איראפא — והמחיר ב' עד ג' אלפים בני ברית — כשהוא אומר ב' עד ג' צריך לחשוב ג' — זה פשוט לפענ"ד — ומשא ומתן על הסכום אי אפשר עוד — מאחר שהוזכר אחר משא ומתן גדול בהסכמת הראשים אשר עליו.

והוא אומר ליתן בין יוני י' עד כ'.... אלף כסף כניסה — ואז יבוטל הגירוש על משך כמו ב' חדשים — ובמשך אלו הב' חדשים יתנו ידיעות על אופני וזמני התשלומין של כל הסכום.

והנה עד עתה נהרגו בארץ הגזרה יותר משלשה פעמים אלף אלפים — שארית הפליטה שם נע ונד במערות ויערים, ומצפה למות במחנות בין גדרים — הי' המדובר אם יש מקום ליתן פה איזה ישועה — מזה הוא עושה מסכת בפני עצמה, וישיב תשובה בהסכמת הראשים שלו, אחר המשא ומתן עמהם בסוף השבוע.

ועתה המצב:

א) ביטול הגירוש משאר ארצות אפשר — והסכום כנזכר.

ב) ביטול המשכת ההרג בארץ הגזרה אולי ואולי אפשר, והסכום בלתי ידוע.

מן המצר

בנוגע לסעיף א׳ — אשר הוא כעת דבר יציב וקים — ביטול הגירוש משמעו ב י ט ו ל ה ר ג — ואין אנחנו צריכים ליתן על זה פירושים — הגירוש אפשר ח״ו להמשיך בארצות אייראפא על יותר מאלף אלפים — והמחיר ב׳ עד ג׳ שטרי בני ברית על הצלת נפש אחת מישראל — אחר שכבר נהרגו רבבות ועשרות — אשר כמה רבבות הי׳ אפשר להציל על ידי כסף.

לא עליכם קוראי מכתבנו זה דברינו אמורים — אשר ידענו גם ידענו את רצונכם הטוב — אלא כלפי כלל ישראל השורה בארצות מנוחה ושלוה — אל הראשים ומנהיגים על עם ישראל — אשר בחסדי ה׳ אינו יכול אפילו בדמיון של איש משוגע, לצייר לפניו את אשר נעשה עם עם ישראל באלו ארצות הדמים, ב א מ ת — עליהם, עליהם, אנו מטילים שבועה חמורה — כתובה בדם הנשפך על מזבח ישראל על קדושתו, מן אלפי אלפים קרבנות קדושים וטהורים הי״ד, ובדם התוסס של אלף אלפים אשר הכין המולך כבר לקרבנו — ואשר יש להציל את דמם ואת דם זרעם:

אם תזכו — ותתנו את הכסף — בלי משא ומתן — בלי שום שהי׳ — אפילו שהי׳ של רגע אחת — אז כפרתם במקצת, על דם הנשפך — — — ואם חס ושלום תאבדו את הזמן — במחשבות ודבורים — באסיפות — בחששות — במשא ומתן — בפלפולים — ובעצות והצעות — אז לא הי׳ עוד רצח כזה, ביד ישראל מעולם.

ידענו כי דברים קשים אמרנו — ידענו כי חשדנו בכשרים — ידענו כי אין איש ישראל בעולם אשר לא יתן כל הונו להציל אפילו נפש של יחיד, ומכל שכן נפש של הכלל — מכל מקום צריכים אנחנו להגיד את האמת כמות שהוא — כי חס ושלום וחס להזכיר, אם יגיע אמצע חודש יוני ולא יהיו בידנו הכספים .... אלף הנצרכים למעות קדימה — חס ושלום וחס להזכיר, אם לא יהי׳ ביכלתנו להגיד כי כלל ישראל בחוץ לארץ מ ו כ ן ו מ ז ו מ ן ל י ת ן ב נ פ ש ח פ צ ה א ת כ ל ס כ ו ם ה ד ר ו ש, ע ל פ י תנאים המוגבלים — אז הרעונו כי באנו לדבר — כי עתה לא בטלנו את הגזרה — לא הצלנו את החיים לשארית הפליטה, אלא א נ ח נ ו חס ושלום, מהרנו את קצה, באכזריות של קמצן, היושב על כספו.

נפשנו מרה לנו, לדבר דברים קשים כאלו — אלא כי ה ע ב ר, נותן לנו הרשות לדבר בזה הלשון על ה ע ת י ד — כי ידענו כי אלמלא לא שאל הכלל ש ם, מן הכלל פ ה, כל כך חשבון מוקדם — ולא שהה כל כך בתשלומין

מן המצר

באחור — אלא היה פותח את כיסו — והיה נותן בשפע, ובשפע דשפע, כסף ועוד הפעם כסף, ליד הכללה — ליד אותם האנשים, אשר הם בעצמם יכולים לדון על הצורך ועל הנצרך — ליד אלו האנשים, אשר אעפ"י שהם אינם בעלי הבית אבל הם בעלי הדבר לפי הזמן והמקום — אם על רמז קטן שהיינו שולחים אל חוץ לארץ, מיד הי' עומד מוכן ומזומן לנו, כסף וכסף וכסף — ככל רוב היכלת של אחינו יושבי ארץ השלוה — כלומר, יושבי ארצות השלוה — ברשות גמור, לעשות עם זה הכסף, ככל אשר אלו האנשים מוצאים לנכון בעיניהם — אז ידענו ברור ומבורר, כי אלפות ורבבות רבים — קהלות וקבוצים אין מספר — היו עוד בחיים — ואנחנו לא רמז כתבנו — רק צעקות נוראות — ושבועות עברו, וחדשים — ומכתבים ותנאים קבלנו — אמנם לעשות זאת המעשה — אשר עושים כל אומות הלחץ — היושבים שם בחוץ בבטחון — עם בני דמם ועמם אשר היו מדרם לרגלי רוצח — לא עשו אחינו עמנו — נפלאת הוא בעינינו — לא יאמין זאת לא אוהב ישראל, ולא אויבו.

ועתה הגיע הזמן — יש כאן שעה נפלאה להציל — בבקשה מכם עשו זאת המעשה — תיכף ומיד, בלי עצלתים.

ובנוגע לשארית הפלטה בארץ הגזרה — העצה היחידית כעת, להבריח יחידים משם לכאן — מכאן להגר — ואולי מהגר לארץ ישראל — הברחת יחיד עולה כמו עשרים אלף כסף שלנו — בכל יום באים ובאים — כעת מצפים על גבול כפר אחד במקום אחד חמשים — ואין ביכלתנו להביאם כי אין כסף — לתכלית זה בלבד, הי' חוב קדוש על כלל ישראל בחוץ — ליתן בידנו על חשבון שלנו, ועל אחריות שלנו, כסף בלי גבול — זה הענין הוא ההצלה היחידית לשארית הפליטה שם — יש להציל בדרך זה מאות ומאות ואולי אלפים — אבל זה אפשר אך ורק על ידי כסף — ואם לא מכם, ממי נבקש את הכסף הזה? — על כן בקשתנו, לקבוע מיד סכום גדול לזאת העזרה — ולהעביר אלינו זה הסכום בלי שום תנאי המעכב — רק להדיא גרידא — בדרך הידוע לכם, הבדוק ומנוסה.

ואל ה' הטוב אנחנו מתפללים יאמר לצרות עמו די — ולא יצטרכו עמו בית ישראל עם קדשו, לבקש על נפשם אל בשר ודם — והוא ברחמיו יציל אותנו בכלל שארית עמו, ויברך אתכם אהובים וחביבים כולכם — אשר אתם מוסרים נפשכם כל כך על הכלל, בכל מיני ברכות וישועות — וכאשר

מן המצר

ראיתם צרת אחיכם בהתחננם לפניכם, כן תזכו לראות בישועתם, ולשמוע קול שמחתם במהרה — כעתירת הכותבים בדמע, ומצפים לישועת ה' —

הק' מיכאל דוב וויסמאנדל הק' אברהם אבא פרידער

ב"ה. כ"ב למב"י תש"ג לפ"ק

שלום וברכה לאהובי ידידי איש אשכולות
מו"ה ברוך משולם נ"י.

והנה יראה מע"כ לפעול שהכסף יבוא תיכף ומיד על מכונו כלומר אלו החמשים וב' פעמים כ"ה שהם מוכנים עבור הרשעים שלנו יהיו תיכף על חשבונם כי הם מזומנים ליסע לשם — ובנוגע לשלשים אלף ארוכים אשר התנאי משם הוא שצריך להמתין על חשבון עבר לים, יראה נא מע"כ נ"י לעשות כל הפעולות שיאמינו האנשים שם שכבר נעשה מעשה וימסרו את הכסף ליד מע"כ נ"י כי פה הכל תלוי בכסף ואלמלא הי' כאן כסף כבר היו נצלים אלפים ורבבות שאין להצילם עוד.

והננו ידידו נצח

מיכאל דוב

ב"ה כ"ב למב"י תש"ג

שלום וברכה,

אכפיל במכתב מיוחד, להגיד עד כמה הדבר הנוגע לקבוע סכום ב' קצבה למען הצלת יחידים מן ארץ הגזרה שהיא ההצלה היחידית שאפשר לעשות — והכל תלוי בכסף לבדו — אנא עשו כל מה שביכלתכם, ואל תתנו שנה לעין ואוכל לפה עד אשר תבקעו בחזקה את אוצרות הכסף של אחב"י בארצות השלוה הנעולים בשבעים חותמות ובשבעים תנאים ותנאי תנאים — לצורך הדבר הקדוש והנורא הזה — ימחלו לנו אם אנו מדברים במרירות נפש, אמנם מנהג נתינת הכסף שם, הוא כמנהג אדם המשדך את בתו ונותן נדוניא ושואל וחוקר ודורש ומתנה תנאים, ואחר כל החקירות הוא נותן הכסף ליד שליש, ואם אין שליש אין כסף, לא שמענו מנהג זה אצל מי שבא להציל אחיו מן ההרג ומן השרפה — ידענו כי יש כאן דינים שונים ועכובים שונים מצד החוקים, ואשר התנו בנוגע לכספים ההולכים לארצות האויב מצד ארצות הברית אמנם מי הוא הדיין של ישראל אם מלך אנוש — או מלכו של עולם — וכי לארצות האויב

מן המצר

הולכים אלו הכספים הלא להצלת שארית כנסת ישראל — מה ישיבו אחב"י שם ליום הדין ויום תוכחה —

ונשאר להגיד עוד, כי מן הסכום הקצוב עבור הספרים ישלחו תיכף ומיד כמו שלשים אלף כסף שלשים לאוצר הממשלה — בתור אנגאבע (מעות קדימה) וזה צריך מאוד כדי להציל הספרים והמשמשים העוסקים בדבר הזה.

והנני מבקש מחילה על דברים הקשים אשר דברתי אבל מי יכול לתת מעצור לנפשו בידעו כי יש לצמצם את זרם הדם והדמע המחיצה של כסף — וזה הכסף יש כאן להלכה ואין כאן למעשה.

השי"ת יברך אתכם בכל הברכות המגיעות לעוסקים בצרכי צבור באמונה. כעתירת הכותב בלב נשבר ונדכא

מד"ו

ב"ה כ"ב למב"י תש"ג לפ"ק

שלום וברכה,

גם ההצעה בדבר היתר הוצאה נכבדה מאוד —

נראה הדבר קרוב מאוד שיתנו הגרמנים כעת היתר יציאה אף לקבוצים גמורים — עבור בצע כסף —

אמנם אי אפשר להתחיל במשא ומתן טרם נקבל מכם רשות והורמנא — כי כאמור כל התחלה במשא ומתן כבר מחייב אותנו ולאידך גיסא אינו מחייב אותם.

ידענו כי יש כאן עכוב מצד פרסום הידיעה שפרסמו מצד ממשלות הברית כי כל מי שמסייע בדבר הזה להבריח יחידים עבור כפר נפש הוא מסייע להאויב — אמנם זהו ענין מצד ארצות הברית אמנם לא מצדנו, אפי' אם נניח שיש כאן עבירה — אמנם זיל בתר טעמא — הטעם שלא לעזור להאויב א) רוב הכסף חולק במטמון אצל יחידים לאוצר הרשע. ב) הם אסרו עזרה ליחיד — דהיינו עבור הברחת יחיד, לפי שהוא דבר שאין לו קצבה, אמנם סכום קצוב עבור הוצאה בכלל — דהיינו לקבוע סכום אפי' כשיהי' גדול מאוד עבור שיתירו בכלל את ההוצאה אז זה דבר אחר. ג) כי באמת אין שום עזרה לאוצר הממשלה באמצעות כספיי עבר לים כידוע למכין מאחר שמבצר אייראפא סגור ומסוגר.

מן המצר

ואפילו אם יחלוק החולק ויאמר כי יש כאן עון וחטא כלפי ארצות הברית אז אנו נחלוק כנגדו ונאמר כי יש כאן עבירה ועון פלילי כנגד שמים, כנגד התורה וכנגד ישראל, אם כה לא נעשה — ועתה צא וחשוב איזה עון חמור יותר. ועל כל אלה: כבר שלמנו יותר מדי מם דמים יצאנו את ידי חובותינו במדת הצטרפות יותר מן כל העמים — בבקשה מכם כשתשבו לדון על הדבר הזה, דינו את דינכם כאדם הדן על הדבר הזה בקראקא, בוואַרשא, בבערלין, אמנם לא כאדם הדן על הדבר בציריך בלמ"ד בנו"ן

מיכאל דוב

ב"ה מ"ב למב"י תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה

כשלשה שבועות עברו מעת שלחנו אליכם שליח, להודיע לכם כי יש כאן שער, והוא ה ש ע ר ה י ח י ד י להציל שארית ישראל אשר עודנו חי בארצות הדמים הללו. צר לנו כי על ידי סבות נתעכב השליח על הדרך ועדיין לא הגיע אליכם. אמנם מצד שכנגדנו התשובה תלויה בזמן, הלכה למעשה, ובהן ולאו שלכם מסורים החיים של מאות אלפים. על כן עוד הפעם אנחנו שולחים ש ל י ח מ י ו ח ד בזה, ודעו כי דין נפשות אשר אתם דנים עליו, לא דן עוד בית דין בעולם — מה גדול זכותכם אם תזכו לדון כרצונכם וכרצוננו וכרצון כל בית ישראל, להחיות עם רב — וההיפוך אי אפשר אפילו בבית דין של אוכלי בשר אדם — על כן אנו בטוחים איך יפול דינכם, כלומר גמר דינכם — אלא שבאנו לעורר אתכם כי הכל תלוי ב ז מ ן — כל שהיה של כל שהוא תוכל לעכב ח"ו את הכל.

המשא ומתן שלנו עם ווילי נ ג מ ר כ ע ת, אחר שזה שבועות וחדשים הוא מצדו בא בקשר עם הראש שלו אשר את שמו כבר הגדנו לכם, שהוא הראש הממונה על כל הרשעות על בית ישראל. והנה על כרחנו נתפרד כל הענין לשני סעיפים בעיקר;

א) בטול גזירת הגירוש מכל ארצות הכבוש ומכל ארצות ההשפעה של הרשע, חוץ אלטרייך אסטרייך ופולין.

ב) בטול הרציחות בארץ הדמים עצמה.

ועתה בנוגע לסעיף א', הוא מקבל את הקנין באופן מדויק ומוגבל מורשה ובא בכח הראש שלו — ואלו הם התנאים;

מן המצר

א) עד עשרה ביוני לא יהיה גירוש בכל ארצות הכבוש וההשפעה של הרשע (לדבריהם זהו כבר הנחה שעושים לרגלי המשא ומתן). אמנם מחנות והסעות ממקום למקום בפנים המדינות, יהיו — וזה אינו מגיע לנפשות ולרציחות.

ב) אם ישלם כלל ישראל בחוץ, באופנים אשר צריך עוד לקבוע ולהגביל, ב' עד ג' פעמים אלף אלפים שטרי בני ברית, לא יהיה כאן גירוש כלל, ויבוטל גזירת הגירוש בנוגע לסעיף א' לגמרי.

ג) לקבלת קנין; צריך לסלק בעשרה ביוני ק"נ עד ר' מאות אלף ארוכים. ו א ז, (דייקא אז) ירויחו מתחלה זמן של מנוחה ארעי, על ב' חדשים נוספים, דהיינו עד עשרה באויגוסט.

ד) במשך אלו השני חדשים יקבעו את התנאים המדוייקים מן שני הצדדים, דהיינו התנאים והפרקים על ההנחות ובטול הגזירה מצדם, והתנאים והזמנים והסכומים בנוגע לתשלומין על כל פרק ופרק מצדנו. זהו מה שהגיד לנו באופן מחויב מאוד מצדו בתחלת חדש מאי, (כמו בעשרה בו)

ועתה עליכם לדעת כי מעתה הם רשאים בדבר ולא אנו, כי לא פעם אחת הגדנו לכם כי כבר התחלת המשא ומתן מחייב א ות נ ו בהחלט, להם הברירה לקבל או לא, אמנם אם הם מקבלים, לנו אין ברירה. ומכל שכן שקבלת קנין כזה אחר משא ומתן של שבועות וחדשים מחייב אותנו בכל חומרות של כל התחייבות אשר בעולם.

ועליכם לדעת כי אם נקבל את התנאי שלהם בנוגע לסעיף א', בלי שום סירוב ועיכוב — אדרבה, ברצון ושמחה כאשר ראוי בדיני שמים ובמנהגי ארץ בשעה שיש להעביר רצח נורא מן מאות אלפים על ידי כח כסף בלבד, וכאשר הצד שכנגדנו מאמין בפירוש כי עלינו רק לשמוח ולא לפלפל — אז טוב —

אמנם, אם חס ושלום וחס להזכיר יבא השטן בסוד הממונים לדון על זה, ויגיע עשרה ביוני ולא נסלק מעות קדימה ולא נקבל את הקנין — אז תחת טובה עשינו ועשיתם רעה אשר כמוה עוד לא נהיתה — כי הרשעים הללו יודעים היטב לתבוע דמים של מטבעות בדמים של נפשות — באכזריות רצח תיכף ומיד, ומכל שכן אחר משא ומתן ארוך ומחוייב אשר כזה — ואיה האדם אשר יהיה בכחו להשיב אז תשובה לקול דמי אחיו ואחיותיו אשר יצעקו עליו מן האדמה .... מאז באת לדבר אל הרשע הרע לעם הזה, לדבר באת ולא למעשה, ועל כן הרעות, הרגת רצחת —

מן המצר

האמת נתן להאמר, כי אלמלא היה כלל ישראל מתנהג עמנו כאשר מתנהגים שאר ממלכות הכבוש אשר יושבים בארצות החרות עם אחיהם אשר יושבים בארצות הכבוש, אלמלא היה הכלל מוסר לידנו אך מקצת מן המקצת מן אותם הכספים של כלל ישראל אשר ישנם בידו, והיה מוסר לנו את זה הכסף בלי חשבון בלי פלפול, בלי בקשה ועצות, אדרבה בבקשות ובתחנות לאמר, קחו לכם את הכסף, בבקשה מכם, הרי כסף ככל אשר ישנו בעולם, רק הצילו והצילו, אז אולי כמה מאות אלפים לא היו נרצחים — אבל עצות שמענו הצעות קבלנו וגם מעט מעט כסף פחות מטפה מן הים — וכבר דם רותח של אחינו בני ישראל צועק עלינו צועק עליכם על העבר — על העבר הנורא, על העבר האיום —

על כן השבענו עליכם בכל ההשבעות והאלות, זכרו כי יש כאן ברשותו של הרשע במדינות כבושו והשפעתו עוד קרוב לג׳ פעמים אלף אלפים נפש ישראל, נמצא שיש להציל נפש בעד ב׳ עד ג׳ ארוכים —

זהו בנוגע לסעיף א׳.

ובנוגע לסעיף ב׳, מצד שכנגדנו אין שום קשר בין שני הסעיפים. וסעיף ב׳ לפי דברי ווילי עומד על הפרק של משא ומתן על שלחן הראשים שלו, ויש כאן השקפה טובה, ומובן מאליו כי מצדם כל ענין זה הוא מסחר וקנין בפני עצמו אשר מחירו בוודאי לא יהיה פחות מן מחיר סעיף א׳.

אמנם מחיר סעיף א׳ כבר הגיע, סחורה זו כבר הוציאו אל השוק, והגבילו את יום השוק — ואין לאחר אפילו שעה אחת.

הם עושים את כל ההכנות להתחיל בגירוש בכל הארצות בעשרה ביוני או סמוך זמן זה.

עתה אך בידנו הוא שלא יתחילו. ודעו כי גירוש זה משמעו ופירושו רק אחת — רצח נורא ואיום.

ידענו כי יש כאן חששות לעבור על עון הכנסת כספים למדינת הרשע, שהוא עון פלילי מצד ממשלות ממלכות הברית, אמנם עליכם לזכור כי צריך לדרוש את טעם גזירתם זאת — וזיל בתר טעמא, רוב הכסף ילך לכים חשאי של יחידים, ולא לאוצר המלוכה — ומאי עזרה לאויב ישנו כאן. ואפילו אם יחשוש חששן וירא חטא אולי בכל זאת ילך לכים הממשלה, ווילי באמת (אולי לפנים) אמר כן, אז זכרו וחשבו, כי מצד האמת זהו עוד יותר הבטחה כי הגזירה תבוטל — ואיזה עון חמור יותר, אם עון הכנסת כספים למדינת האויב, או

מן המצר

עון רציחת אלפי אלפים של אחינו בני ישראל — כבר שלמנו מם יותר מדי בנפש של ד' פעמים אלפי אלפים טהורים וקדושים שנרצחו ונחנקו בהיכלי חניקה בבעלזעץ ומאלקיני — ועלינו רק חיוב אחד — לומר לדמם די בכל מדה ומדה ובכל כח ויכלת אשר בידנו —

ולבנו אומר לנו, כי מלבד אשר קנין סעיף א' כדאי הוא בפני עצמו, כי הוא הצלה לכמו ג' פעמים אלף אלפים נפש ומניעת הרצח מהם, עוד קבלת קנין זה יתן היסוד לקבלת קנין גם בנוגע לסעיף ב'.

אנחנו מצילים כעת בעזהי"ת כמה משפחות משם, כבר עברו בעזרתנו הנה כמו ק"נ נפש, וביניהם כמה גדולים כמו הגה"צ מבעלז, וכמה עסקנים ומשתדלים מכל הכתות ומכל המפלגות. אך עתה לפני איזה ימים עבר לכאן בעזרתנו משתדל גדול ר' איעזר לאנדוי מבאכניא, אשר ידוע לכל כי הציל במסירות נפש אלפים ואלפים ממות לחיים על ידי הקשרים הטובים שהיו לו עם מקצת רשעים, והקשרים הללו היו רק קשרי כ ס ף . הוא בא לכאן רק לעורר את לב אחינו בני ישראל שיחוסו על אחיהם ויצילו בכסף — בכסף זה הנשחת, בכסף זה הפחות, בכסף זה של מה בכך — נפשות יקרות לאלפים ואלפים.

יש להציל פשוט, על ידי הפלטה בדרך שחור משם לכאן ומכאן להגר — בעד הפלטת נפש אחת צריך לשלם כעשרה עד ט"ו אלף שלנו, מלבד שאר ההוצאות ומלבד ההוצאות מכאן להגר — אם יהיה לנו כסף נציל, ואם לא יהיה איך נציל — דעו אתם בעצמכם את חובתכם בדבר הזה, יש להציל בחדש אחד קרוב לאלף נפש כי הכל מסודר יפה לצורך זה.

ועל כל אלה, שם בפולין עובדים קרוב לק"כ אלף נפש במחנות, כלומר במחנות עבודה — אלו האנשים והנשים הם היותר בטוחים בחיים, כי בעלי הבתים של אלו המלאכות אשר עושים צריכים הם לכח העבודה של אלו היהודים למען להרויח בעבודה בחנם של אלו היהודים, כי כל אלו הם בתי אומניות של יחידים, כלומר רשעים יחידים, לכיס עצמם, ועל כן מן הצורך שהיהודים יעשו בערמה שיחשוב וירא בעל המחנה כי הוא מרויח, ואם כן אפוא הם צריכים לקח מכיסם כלומר מכים איזה עשירים חשאים, כסף, ולתת סובוועטיאן כדי שיהיה כאן ריוח, כי אם יש כאן ריוח אז בעל המחנה בעצמו ידאג בדבר שהמחנה יתקים —למשל בבאכניא הי' מן הצורך לתת סובוועטיאן כזאת בחשאי על ב' חדשים יותר מן אלף אלפים זהובים— וזהו עזרה מ מ ש י ת מאד, כי זה ב ד ו ק ו מ נ ו ס ה כי הם הרשעים בעצמם רוצים למען הרווחת

מן המצר

איזה יחידים בקיומם של אלו המחנות — על כן חוב קדוש על הכלל לעשות כל הפעלים שאלו המחנות יהיה להם קיום ע"י עזרה חשאי במדה מרובה.

אנחנו מפילים תחנה ובקשה לפניכם בעינים זולגות דמעות, אין עליכם רק חוב אחד — לקבץ כסף וכסף וכסף — במדה מרובה וגדולה — עצות והצעות הניחו עלינו — גם לנו לב לדעת ולב להרגיש, ורק אנחנו פה ואחינו בארץ הגזירה יכולים לשפוט על אתר מה לעשות ומה לחדול. הכל יש בידנו, דרכים רבים היו להציל, וחבל על דאבדין, ודרכים רבים ישנם להציל, רק דבר אחד חסר לזה מה שאין בכחנו להשיג, והוא הכסף — אנא בבקשה מכם עשו מה שתוכלו ויותר מזה — אלמלא היה בכחנו לתת נשמה באלו האותיות מה טוב היה ומה נעים — אז היינו משביעים עליהם לאמר; בואו לפני אחינו בני ישראל בחוץ לארץ במקומות החרות, ואמרו לפניהם, ובכו לפניהם, וצעקו לפניהם על נפש הזקנים והזקנות שנדקרו בחרבות, שנרצחו ביריות על מטתם ועל משענתם, על נפש מאות אלפים ילדים היפים, ילדים הטהורים שנרצחו במחנות, ילדים שקברו חיים לאלפים בקבר יחד, על נפש אלפי אלפים שנחנקו על ידי תמור עשן של הרג ורצח בבתי חנק — ובכח נפשותיהם הטהורות עוררו רחמים בלב אחינו בני ישראל אשר ידענו גם ידענו כי יש להם הכח ליתן כסף — אשר היא הבקשה היחידית אשר מבקשים מעמכם, שיתנו את זה הכסף למען להציל על כל פנים את השארית בפולין ואת השארית המיועד לילך לפולין.

אלמלא היה לאותיות הללו נשמה, היו אומרות כן, אבל אין להם נשמה — וזה הכותב אין בכחו לכתוב כי רעיוניו מבולבלים, ועיניו חשוכים מן הדמעות, על כן אנו משליכים על ה' הטוב בטחוננו שיפתח את לבבכם אשר בודאי רוצה להושיע, ויתן לכם היכלת לעשות כן — ותדעו מן עתה עד הישועה את הכלל הגדול, שאין על הכלל בחוץ רק רשות אחד וחיוב אחד — לתת כסף, ובכח הכסף הזה בעזהי"ת יש על הכלל השורה בפנים הרשות והחיוב והיכלת להציל ולהציל — זהו הכלל, וכל העובר על הכלל הזה, ושואל כסף מבפנים ועצות מבחוץ — הרי זה אינו מן היישוב —

מודים לכם אהובים בפרט על כל טרחתכם, ואנו מתפללים לד' הטוב שלא ניגע לריק ולא נילד לבהלה ויראה לנו במהרה את ישועתו, את ישועתו האמיתית ועזרו מקדש, כעתירת המצפים לרחמי שמים

הק' מיכאל דוב　　הק' אברהם אבא הכהן

— קעא —

מן המצר

כן יש להתיעץ אם לא היה נכון לשום לפני הרשע הצעה שמשלמים ג' עד ה' מיליונים למען יתן בכלל רשות היציאה לכל יהודי הרוצה לצאת. יש כאן סברא שיקבלו זה, באפשר.

יוני י"ח 943.

בסמך על המצב שלא קבלתי מכם החלטה עד עשרה בחדש זה, הי' לי שיחה עם ווילי שבא הנה כמדובר בעשרה לחדש בדיוק. והוא האריך את הזמן עד ראשון ביולי 1943. חזרתי עמו על התנאים והוא קיים שוב הפעם שעד עשרה ביולי יהיה הגירוש בטל בכל ממשלתו של הרשע. למען הבירור הנני חוזר על התנאים:

א) ביטול לגירוש מן מאי 10 (זמן השיחה הראשונה) עד ראשון ביולי 1943.

ב) עד הזמן החוא עלינו לקבל את הקנין.

ג) מעות קדימה שני מאות אלף דולר. הסכום צריך שיהיה בידנו פה לתן לו מיד ליד.

ד) אחר כך עוד הפעם הארכת זמן כדי להכין את יתר הכסף (אקוה כי הארכת הזמן יהיה עוד ב' חדשים לכל הפחות).

ה) סכום הכל עבור ביטול הגירוש בכל ממשלת הרשע חוץ גרמניא הגדולה הוא כ' עד ג' מיליאן דולר, הסכום הזה מן הצורך לשלם לחלקים, לפירוגין של שלש חדשים.

אם נקבל את הקנין ישאר ווילי פה, כדי שיהא מוכן כאן בתורת צד נושא ונותן, ואם נמאן לקבלו חס ושלום, אז לפי דבריו יסע לעיר הבירה של צרפת, כדי להמשיך את הגירוש שם.

בהשיחה שהיתה שוב באחד עשר לחדש פרט את המדינות. צרפת, והמדינות הסמוכות, רומניא, בולגריא, יון, והוסיף שזה המשא ומתן נוגע גם להגר.

במשך שיחה זו אמרתי לו האם אין ביכלתו לעשות דבר בענין פולין מה שנוגע ללבבנו מאוד, השיב לי „שזה ענין קשה עד מאוד, וגם אין לו יפוי כח לדבר בדבר הזה ואמר שאציע לו איזה הצעה בחמשה עשר בחדש, והוא יעשה מה שאפשר".

מן המצר

השיחה בט"ו לחדש. על ההצעה הגדולה אין להוסיף דבר חדש אלא שאמר שאין בכחו להאריך זמן.

ובנוגע לפולין אמרתי לו שיש לנו הצעה בפסקא אחת. מבקשים אנו ורוצים אנחנו שהשארית הנשאר שם ישאר בחיים ושיותן לנו היכלת להקל עליהם את החיים, ועל זה אמר שהוא נוסע כעת ליון וקודם לזה הוא נוסע לעיר הבירה שלו, והוא ישא ויתן בדבר הזה עם הראש שלו, והוא יאמר לי את ההחלטה ביום ב' ביולי, כשישא ויתן עמנו פה עוד הפעם. במשך שיחה זו אמרתי לו כמה דברים ממה שידוע לנו מן הנעשה בפולין — לא הי' ביכלתנו לראות אם הוא יודע בכל הרוחב מן הנורא שנעשה שם. אלא שעל כל פנים אמר שיעשה כל מה שביכלתו. להביא את המשא ומתן בזה לידי גמר טוב.

היה לי היכלת לראות אצלו מכתבים שהחליף עם הראשות שלו. והיו המכתבים הללו מחדשי סעפטעמבער ואקטאבער בשנה העברה, וראיתי מהם שאת הגירוש במדינתנו לא בטל מדעת עצמו, אלא שהיה לו לזה יפוי כח מלמעלה.

רצוני להעיד שעד הנה, ראינו שווילי הוא נאמן במשא ומתן, אלא שאם לא נקיים מה שקבלנו עלינו, אז יהיו התוצאות נוראים. לפי שהדיוק הגרמני אצלו העיקר.

מובן מעצמו שאנו ממתינים הצעות מכם, כלומר תנאים שאציע לווילי בשמכם, כי מאחר שאתם הנותנים יש לכם רשות להציג תנאים. מובן בעצמו שעליכם לתן לי רשות תנועה חפשית באיזה מדה, כי אתם משם אין ביכלתכם לדון לא על המצב ולא על הרוח פה כמו שיודעים אנו בעלי המשא והמתן ובעלי הצרה. הרי אתם יודעים שאעשה כל מה שביכלתי ואשתדל להיות כדאי להבטחון אשר תשימו בי.

קבלתי אתמול בי"ז לחדש מכתב מקושטא. החברים שם כותבים על ההצעה הגדולה, אלא שלדאבוני רואה אנכי שאין הדבר ברור להם שהמדובר הוא מביטול הגירוש בכל גבולו של הרשע, הם חושבים שהמדובר הוא רק מביטול גירוש אצלנו פה במדינתנו. גם כותב חיים שיש להם כסף לצורך זה רק במדה מוגבלת וקטנה. וניה כותב גם כן בנוסח זה. אלא שנסמך על השיחה טעלעפאנית היום עם נתן שהם כאיש אחד יעשו פעולות בדבר הקדוש הזה אני מקוה שהמכתב הזה מקושטא כבר עבר זמנו.

מן המצר

ב"ה. ד' לס' מו"מ תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה ומז"ט לאהובי איש אשכולות מו"ה ברוך משולם נ"י.

ועתה הנני מבקשו מאוד יעשה נא את כל מה שאפשר.

א) שיבואו לכאן תיכף ומיד בלי שום תנאי ודחוי שטרי קנין ל„האנס" ו„אלעקסאנדרא" . . . לפי שדברים ככתבם כבר אירע אסון נורא עבור זה שלא הגיעו הכתבים הנזכרים עדיין לכאן . . . אי אפשר לפרנם את הרשעים הללו בהבטחות בעלמא, מכל שכן עתה שהם מרגישים ורואים את הסוף . . . למען השם חס ושלום שהשליח ישוב ריקם עתה בדבר הזה לפי שהתוצאות יהיו נוראים.

ב) יעיין נא על דרכים ועצות איך למצוא פתח העברה על התנאים שלהם בענין העברת כספים לכאן, כי באמת יש לצאת מן הדעת, כאן אפשר להציל מאות אלפים בבצע כסף, והאנשים האומללים שם בצדי"ק שאין להם הזכיה לקיים את המצוה הם מדקדקים כחוט השערה בדינים הללו.

ג) לעשות כל מה שאפשר לקנות פעסטע עבור פליישמאנן, קאוואטש, פריעדער, שטיינר.

והנני ידידו נצח ברוב תודה בשם כל הכלל,

מיכאל דוב

לדון התוכן בסוד כמום ואת המכתב בעצמו תיכף ומיד בשריפה

בע"ה יום ב' תצא תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה וכוח"ט לכבוד אהובי איש האשכולות ורב חמודות ערוגת הבושם העסקן הידוע המפורסם לשבח ולתהלה מוה"ר חיים ישראל אייז שליט"א.

הנה כבוד חתני נ"י יכתוב באריכות על הדבר הגדול בנוגע להצלת נפשות מן ארץ הגזרה, בפרט הצלת ילדים אשר הוא ענין גדול וקדוש. ואין מלה בלשון להגיד עד היכן הדברים מגיעים והוא פקוח נפש ממש, אמנם לא פקוח נפש של פרט רק פקוח נפש של כלל. ולפע"ד מחוייבים יראי ה' שם לעשות פעלים בכל הכחות שאפשר, לקבץ קבוץ גדול של כסף לצורך הדבר הקדוש והנורא הזה, כי אין לך לא תעמוד על דם רעך גדול מזה. והנה

מן המצר

הימים הקדושים ממשמשים ובאים וכל אחד מישראל מבקש זכות לנפשו למצוא זכות וצדק לפני כסא משפטו של מלך המשפט, וכפרט אחב"י הי"ו במדינות החופש צריכים להודות לה' הטוב על חסדיו עמהם בשמעם ובראותם מה נעשה בעו"ה עם אחיהם ואחיותיהם בארצות הללו, ועל כל מי שרוצה לקנות לו זכות באמת ואמונה לחפריש חלק גדול וחשוב מרכושו למען הענין של פקוח נפש, ובזכות זה ימצא ודאי צדקה וחסד וחיים מלפני ה' הטוב, ויכתב ויחתם בספרן של צדיקים לכל טוב.

ומעכ"ת אהובי נ"י יראה מהרה בישועת ישראל ובהרמת קרן התורה, ונזכה כולנו לראות בישועת כל ישראל בכלל ובפרט ברוחניות ובגשמיות, כעתירת ידידו ומוקירו כערכו הרב והרם המצפה לישועת ה' במהרה

הק' שמואל דוד הלוי אונגאר

ב"ה ב' כי תצא תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה

צריכים אנחנו לפרש לכם את כל הנעשה בארץ הגזירה, בית האסורים הנורא, לשיירי שיירים שנשארו חיים בבית הקברות האיום והקדוש הזה ששמו פולין.

אשתקד, בפסח, חסרו מן הישוב בארץ הגזירה לכל היותר חמש מאות אלף, וכיצד חסרו: נהרגו במלחמה שבין אשכנז לפולין, ואחר המלחמה, כלומר לאחר הכיבוש נרצחו זה ככה וזה ככה ע"י הצוררים, ומתו ברעב ומגפות. ועד הזמן ההוא, כלומר מן התחלת המלחמה עד פסח תש"ב, עשו הצוררים נסיונות שונים לכלות בישראל, לא בדרך קום ועשה, רק בדרך שב ואל תעשה: הסגירו אותם בתוך החומות של געטא, מנעו מהם מזון, והביאו עליהם כל דרכי מגפות וחלאים רעים, וסגרו בעדם כל שערי רפואה, ועל כל אלה ניתנו מאות אלפים במחנות עבודה, העבודה עבודת פרך, והמכות מכות אכזריות, והמזון — שני תפוחי אדמה בתוך מים עכורים והמכונה רוטב, ולחם הדומה לטיט היבש — פשיטא שהרגו הצוררים בכל געטא וגעטא ובכל מחנה ומחנה דבר יום ביומו כמה וכמה נפשות ע"י רציחות נוראות ואכזריות. אמנם הרצח הזה, היה במחשבתו של הצורר באלה הימים, להגדלת ההתלהבות והתעוררות בלב הרשעים, ולהפיל אימה ויאוש בלב היהודים, כי עיקר מחשבתו

מן המצר

היתה: אי אפשר לאומה ולשון לחיות בלי פרנסה — בלי ממון — בלי מזון ובלי רפואה — ברוב עבודה וברוב מכות, ברוב מגיפות וברוב אימת מוות — ותוך חומות גבוהות סגורות ומסוגרות — ובפנים ישלטו כל דרכי מוות — וממילא ימותו — לכל היותר במשך שנה אחת — ואני לא אלכלך ידי בדם ברציחה גרידא בנוגע ל ה כ ל כולו—רק בנוגע למאה או מאתים אלף מהם— אלה צריך להרוג בידים, למען הטלת אימה, כדי שינוסו ממני — אל מלאך המות. זה היה מחשבתו של הצר הצורר להסגיר הכלל בידי מלאך המות,— ולכלות הפרט רק ע"י הרג ורצח —

עברו חדשים ועברה שנה — והגיע להכרה של פרעה הרשע לדעת כי אין אלו היהודים רוצים למות במהרה — אז התחיל לכלות הכלל כולו ע"י חרב ותמרות מות. וגאון של כל רוצחי עולם הגדיל לעשות סדר בהלכות רציחה וכליון נפש וידע לשים מכסה ומסתור על רציחותיו.

וזה היה סדר הרציחה של כלל ישראל בארץ הגזירה: בנו בתוך יערות בבעלזעץ הסמוך לבוג, ובמלקיני הסמוך לביאליסטאק, ובאושפיצין בתי שמד וכליון — ושני מיני היכל נמצאים שם: הסוג האחד — הוא היכל אשר הרצפה שלו היא של ברזל — ובברזל הזה אפשר להעביר זרם חזק מאוד של עלעקטרי. והסוג השני — הוא היכל אשר שעריו סוגרים עליו באין פרץ לאויר ורוח — ולתוכו פתוח צנור מיוחד, אשר על ידו אפשר למלאות כל חלל ההיכל באיד ועשן של הרג ורצח. וחצר גדולה מקיפה הבית — והחצר מוקפת בגדר כפולה ממדקרות של חוטי ברזל. ובתוך החצר מקום גדול אשר בקרקעיתו קבועים יתדות ברזל ועיכובים שונים. ועוד שם בחצר בור גדול ועמוק, ובתוכו כלי מעשה מיוחדים אשר בכוחם להעביר אש גדולה ולחב חזק מאוד. ועל הבית הזה ממונים שוטרים רוצחים נוראים לא יותר מחמשים איש. ז ה ו מ ה ש נ ע ש ה ב ס ת ר.

ו ב ג ל ו י מ ה ע ש ו — ערב פסח תש"ב התחילו הרשעים לותת צו ופקודה בגלילות אחדים במזרח הארץ: ביום פלוני אלמוני, יהי' כל יהודי, איש ואשה — בריא וחולה — טף ועולל — בבית פלוני אלמוני. מי שלא יבוא אחת דתו למות. ממילא באו הכל. כשנתאספו, עשו בקורת, למשל — נתאספו עשרת אלפים — הוציאו מהם חמש מאות או אלף או ט"ו מאות — כל רשע ורשע בעיר שלו כפי חפץ לבו — והשאר מוכנים ל„אויסזידלונג" — ומה זה „אויסזידלונג" — הם הולכים למזרח — להיכן — איש לא ידע — אמנם ברור

ומבורר שהם הולכים לעבודה — לעבוד במקומות הכבוש אשר נכבשו מרוסי׳. ואם תאמר — מה כוחם לעבוד — אין להרבות קושיות — כך היא הגזירה — כלומר, כל רשע ורשע הממונה על היהודים באותה עיר, לא ידע להיכן מוליכים — ופקודה היא פקודה.

ועתה הפרישו את אנשי היודענראָט ומשפחתם ואת אשר נמצאו ראויים לעבודה, בלי משפחתם להשאר. השארית הכניסו בתוך מרכבות ברזל, ק״כ עד ק״נ נפש בתוך מרכבה אחת. ובשולי המרכבה שפוכים מי קלאָר קאלק מעשרה עד ט״ו צענטימעטער גובה, ובאמצע ההליכה אל המרכבות והנתיבות התחילו לירות לתוך ההמון ונפלו אלפים — והנשארים שנסעו בתוך המרכבות מתו למאות באמצע הדרך בלי אויר, לחם ומים — נדחקים זה אל זה, ואד העולה מן הסיד השפוך בקרקע העגלה גם הוא ממית.

ולהיכן הלכו באמת — לבעלזעץ ולאוישוויענטשים ולמלקיני, ועברו חדשים וחדשים והנשארים לא ידעו להיכן הלכו המרכבות. אמנם עתה הנה כאן עדים נאמנים, יחידים שניצלו גם משם.

וכשהגיעו מרכבות המות לבתי הכליון, פתחו המרכבות וצוו על החיים להוציא את המתים — והחיים אשר נשארו בחייהם בנסיעות רצח זו, לא היה במוחם עוד דעת — ובלבם עוד רצון — ובאבריהם עוד כח — רק אימת מות גם במוח וגם בלב ובכל עצמותיהם — וקול השוטר צורח אליהם: אתם תחיו — אך עליכם לעבוד בזה המחנה — ובלב היהודים הללו האומללים מתנוצץ ניצוץ של תקוה, ואומרים לנפשם מה עלינו לעשות — בידינו אין כח — ואם לא נעשה ככל המצווה עלינו — בודאי נמות — ואם כה נעשה, אולי נחיה — ולנאספים בחצר שוב צורח השוטר, שיעמדו כולם בשורה, והרי הם עומדים — והלה הולך על פני השורה ובוחר לו כשלשים איש בעלי כח למראית עינו, מתוך התעודה — ומעמידם מן הצד, ונותן בידיהם מקלות. ואח״כ הוא נותן צו על כל השורה — עד שהוא סופר עד עשרה, יפרוש כל איש את נעליו, ויזרקם אל הגל הזה — והרי הנעלים נחלצים ונזרקים עד שהוא סופר עד עשרה. ואחר כך פקודה שני׳ — עד שהנני סופר עד עשרה יחלוץ כל איש ואשה את בגד העליון ויזרקם אל גל זה — והרי הבגד נפשט ונזרק — ופקודה שלישית על המכנסים — ופקודה רביעית על החלוק — והרי כולם עומדים ערומים. ואחר כך מצווה חדשה על הערומים לרוץ במהרה לתוך המקום הקבוע בחצר אשר בקרקעיתו מממרות ברזל ועיכובים שונים — ועל הנבחרים אשר בידיהם

מן המצר

מקלות, פקודה נתונה להכות את הרצים למען ירוצו במהרה — והרי הכל נעשה. רצים הערומים — רצים בכל כח — כי אך משחק הוא — להשביע עינו של זה הרשע השוטר. רצים הערומים — ואחר הערומים רצים היהודים בעלי המקלות — ומכים או מראים עצמם כמכים — ואחר המכים רצים השוטרים, ובידם כלי הירי' — ואחר חצי שעה של ריצה, מי שנפל בלא כח, משליכים אותו לתוך הבור הגדול, וכלי המעשה מוציא איש חזקה ומבעירים גוויה לאפר טחון, הדק היטב. ומי שלא נפל מת — הוא יחי' — אבל מה אתם חושבים יהודים נתעבים ומשוקצים — שכך משוקץ ומתועב תחיו בתוכנו בתוך זה המחנה — מתחלה עליכם לילך להיכל הרחיצה לרחוץ הכינים אשר על עורכם ובשרכם — והרי כולם נרדפים להיכל הרחיצה — או להיכל הרחיצה מסוג א' — או להיכל הרחיצה מסוג ב' — וכשהם נאספים, סוגרים השער — ואין כאן רחיצה — רק רציחה — והשוטר העומד בחדר הסמוך על כלי הרציחה שלו אין עליו לעשות כלום — רק להניח אצבעו על שני מפתחות, ופתאום — זרם החרג נכנס לרצפת הברזל להיכל הראשון, ושטף של תמרות מות בעד הצנור הפתוח ממלאים את ההיכל השני — וישראל הנתונים בתוך החומה, קולם בוקע את החומה.

ואלו הנשארים — כשלשים איש מבעלי המקלות — עבודה חדשה עליהם: לסדר הבגדים כל מין בגד לעצמו, מנעלים לחוד, כובעים לחוד, מכנסים לחוד, וחלוק ובגד עליון לחוד — ועליהם לבדוק בתוך הכיסים ובתוך התפירות הנמצא שם זהב או מרגליות או ממון סתם. חושבים האומללים כי כשיעשו באמונה, הרי יחיו — ועושים באמונה — ומוציאים הן זהב והן מרגליות והן ממון — והרי הכל הולך ליד השוטר — והבגדים נסדרים הדק היטב, והרי מקופלים לחבילות גדולות — ויש כאן מסחר גדול וטוב — היהודים נהרגים — והבגדים נמכרים — והזהב והמרגליות והממון לאוצר הרשע — היש עוד נצחון כזה — והיש עוד מסחר כזה — והשלשים בעלי המקלות ובעלי חיפוש וסידור הבגדים, למחר או בתוך שבוע או בתוך עשרה ימים — גם הם ינוחו בתוך הבור העומד בחצר, הלא בעלי מקלות אחרים באו במרכבות חדשות.

ואם תאמרו — מהיכן אנו יודעים את זה — תדעו שאנו יודעים זה בפירוש ומכללא — בפירוש כיצד — נמלטו משם אחדים מבין בעלי המקלות וחיפוש וסידור הבגדים.

ומכללא ידענו — רבבות יהודים הלכו לבעלזעץ או למלקינע, והיו שראו כי שם היה סוף הנסיעה — וזה הבית קטן הוא מהכיל עשרת אלפים זה גבי זה — ואלו אלפי האלפים איה הם?

מן המצר

כך התחיל הרשע מעשהו — פסח תש"ב במזרח ארץ הגזירה — בגלילות אחדים — ובנתים הגירוש ממדינות הכיבוש לארץ הגזירה מבלגיא הולאנד וצרפת, ומסלאָוואָקיא ורומניא, ומבולגריא ויון ויוגאסלאָוויא וקרואטיא. ומרייך והפראָטעקטאָראָט כבר הלכו גירושים עוד קודם לזה — ואלו המגורשים התישבו ברובם במחוז לובלין בגעטאָ, והראויים לעבודה הובאו למחנות עבודה שם במחוז או לבירקענאוי. וכשהגיעה גזירת ה„אויסזידלונג" ממחוז לובלין, נלקחו כמובן, בערבוביה כל היהודים, הן תושבים והן גרים, הן בני פולין, הן המגורשים. וגם במחנות העבודה, שם עשו בקרות גדולות ולקחו כחפץ לבם.

וכך נמשך הדבר עד ערב תש"ג — לאט לאט, פעם בעיר זו ופעם בכפר זה, פעם בגליל ופעם במחוז זה — ובערב תש"ג הגיעה הפקודה לווארשא, והיתה המצווה להוליך בכל יום אלפים למלקיני, וכך נעשה במשך של י"ד או ט"ו ימים. ובחדש אָקטאָבער הגיעה הפקודה למחוז לובלין — כשכבר נתאספו שם כמה מאות אלף מגורשים — ואלו הוליכו לבעלזעץ, וכשהתחיל החורף תש"ג כבר נגמר מעשה הכליון בכללו.

נשארו — או שהשאירו הרשעים בכל עיר ועיר על פי דין ומשפט במחנה עבודה. והיו בכמה מקומות גם איזו בעלי חסד בין הרשעים, או אולי אלו שנטו כלפי חסד למען בצע, ועשו כמו מיני היתר עיסקא — להותיר גם בפנים כמה תחבולות למען מחנה עבודה. גם נשארו אלו שטמנו עצמם במחבוא ולא הלכו אל הבקורת ל„אויסזידלונג", כי בכל חומר המצווה והעונשין אשר אמרו לתת על העבריינים — לא נתנו אימון רב לדברי הרשע — ואלו אשר קנו לעצמם כתבים של אינם בני ברית ע"מ לחיות בדמות נכרי.

ואלו אשר חיים במחנה עבודה — כיצד וכיצד מנהגם — ומה שאנו שומעים מהקולות הבוקעים אלינו מבין החומה ע"י נכרים היוצאים למלאכה מחוץ למחנה — ומה שאנו מבינים מבין שורות המכתבים אשר כותבים אלינו בני מדינתנו המגורשים לשם. אנו רואים כי המות של רעב ומגפה וחלישות כח והחרב של ההורג שורר שם מאוד מאוד. וישנם גם הרבה מחנות קטנים בחיים — (אין זו גוזמא).

ואלו המחנות המפוזרים, הרבה מהם הנם גם גיהנם ממש, כמו המחנה בקראקא הנמצאים בו כעשרת אלפים נפש, אשר הרשע העומד עליו הוא אכזר איום והורג בכל יום מבני המחנה במיתות אכזריות, וממש משליך כמעט בכל יום אחד או שנים מבני המחנה לטרף לפני כלביו הרעים — בעודם בני אלפים ומאות איש.

מן המצר

ואלו היהודים הנטמנים במחבוא כל יום ויום נתפסים פעם זה ופעם זה, ודינם ברור למות, וכן הדין במי שנתפס מפתתר בדמות נכרי.

אי אפשר לתת חשבון — יש אומרים שבין הכל אין כאן רק כמאה אלף — וחמקיף ביותר אומר שיש כאן עוד שני מאות אלף.

ומה שמכאיב ביותר — שאין שם ילדים — כי על הילדים עשו הרשעים בימי הסתיו בתחילת תש"ג ובסוף תש"ב שמד מיוחד — כי זה הכלל — כי יהודי שאינו עובד, אינו רשאי לחיות — ותינוק אינו יכול לעבוד. מתחילה הכריזו כי כל הילדים צריכים להביא ל„קינדער היים" — העמידו שם מורים ומלמדים ועשו לזה פנים טובים כדי שהיהודים יתנו אימון בהם, ואחר שנתמלאו המחנות והבתים עם ילדים — רצחו אותם על אתר.

נוראים הדברים לספר — בטאַרנאָוו כרו קבר גדול — השליכו שם ילדים ג' אלף חיים — וזרקו לתוך הבור האַנט גראַנאַטען — בלבוב השליכו את הילדים מן העליי' השלישית ואחר חייבו את היודענראַט לקבץ את הגויות הטהורות הללו מן השוק — והלכו העגלות ממולאות גויות הילדים — ודמם מטפטף למטה מן העגלה כמרכבה של טבחים הטעונה עגלות שחוטות. אך זה לפני שני חדשים נרצחו בקראקא יותר משני אלפים ילדים. צוו על הקינדער לאַגער דשם שילכו הילדים והמורים והמלמדות וההנהלה לחוץ לעיר לטיול — ושם היה בור מזומן וגם הרוצחים עם כלי המעשה ליריה.

ועינינו צפויות לה' כי יאמר לצרותינו די — לצרות אשר כמוהם לא נסבל עוד נברא בעולם — מימות עולם.

מד"ו

ב"ה ב' לסדר כי תבא תש"ג לפ"ק.

שלום וברכה וכוח"ט להעסקן הנודע הרבני המפורסם איש אשכולות מו"ה חיים ישראל נ"י —

מה נאמר ומה נדבר, ובפינו אין כח ובלבנו אין רעיון, כי חשכו לבנו ועינינו מן הצרות הגדולות, מן הרצח הנורא אשר נרצחו בו כעת אחב"י בבאכניא ובטארנאָוו, מקום הידוע אשר חיו בו עד עתה כמה אלפים ואלפים עדיין בגיטו — אנחנו הצלנו בעזהי"ת ע"י שלוחים משם לכאן ומכאן להגר, קרוב לאלף נפש — וידעו זאת אחינו בני ישראל בכל רחבי ארץ, שאלמלא

מן המצר

הי' בידנו כסף כי עתה הצלנו כמה וכמה אלפים, אבל מה נעשה, השלוחים אינם עובדים את עבודתם על הלוואות ועל הבטחות, וצריך לשלם להם כ ס ף ב ע י ן, ולנו אין כסף, פה בארץ הרשעה במקום שחיי כל יהודי תלוי לו מ נ ג ד מ מ ש, ולכם ב"ה יש כסף אמנם אין אתם נותנים, אנחנו אין אנחנו יודעים ל מ ה אינכם נותנים — אבל זאת ידענו ברור — שאלו היהודים הכשרים טף ונשים גאונים וקדושים ובעלי בתים פשוטים וכל נפש ישראל, ע"י שני רוצחים נהרגו — הרוצח הראשון הוא הצר הצורר, והרוצח השני השני הוא חסרון הכסף, שלא הי' ביכלתנו להציל ע"י הברחה אלא אלו שהצלנו — ואלמלא היה בידנו כסף, אז תחת ד' שלוחים שהיו לנו תמיד על הדרך, היה ביכלתנו לשכור ארבעים שלוחים — מה נאמר ומה נדבר ומה נצטדק, בושים אנחנו מן מאמר תורתנו הקדושה אשר כתבה לאמר רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, איה החכמה ואי' הבינה, אם הם מתחכמים ומתבוננים כמה מיני חכמות ותבונות להעמיד "ב ו ד ג ע ט" והין וחשבון וחקירות ודרישות, והצעות ועצות, במקום שיש להציל ע"י כסף זה נפשות לאלפים ואלפים, היש סכלות וטפשות יותר מזה —

ואין דברנו אלו אמורים כנגד החברות השונות המיוחדות להוצאת כספים עבור צרכי הכלל, רק דייקא נגד יראי ה' בארצות החפש, הדבקים בה' ובתורתו, אשר בודאי לא יאכלו מאכלות אסורות ולא יחללו את השבת ח"ו ומאמינים בתורת משה, ואיה חובתם נגד המצוה הקדושה של לא תעמוד על דם רעך, למען השם ותורתו הקדושה ולמען עמו ישראל באהבה, הנשפך עוד דם ישראל כיום הזה, ואם היה עוד מקום ויכלת לעצור בעד דם הזה ע"י כסף כמו היום — האין כל אדם מחוייב להפריש ר ו ב ר כ ו ש ו על פי התורה לדבר הזה.

ידעתי גם ידעתי כי אסור בזמן הזה לעורר דין על ישראל ח"ו, וישראל קדושים הם, יש מי שאין לו ורוצה, אנחנו היושבים כאן ברצון ותשוקה להושיע, אבל אין לנו היכלת, כלומר אין לנו כסף, ויש מי שיש לו ואינו רוצה, אלו אחב"י בארצות החפש, גם אלו קדושים לפי מאמר חז"ל, לפי שבודאי לא בשביל כך אינם רוצים בשביל שאינם רוצים, אלא בשביל שאינם יודעים ביכלת ההצלה, או שאינם מאמינים בצורך ההצלה.

בבקשה מכם אחב"י, מאי דהוה הוה, מכאן והלאה חושבנא, הלא יש להציל עוד כמה אלפים הנטמנים והנחבאים — **א נ א א ל ת א ח ר ו א ת ה ש ע ה**. ועשו תיכף ומיד **ק ב ו ץ ג ד ו ל** של כסף, ושלחו את הכסף בעין לכאן תיכף ומיד.

מע"כ נ"י בטובו ימסור את המקובץ תיכף ומיד לידידנו מו"ה ברוך

מן המצר

משולם נ"י והוא ימציאו בדרך הקצר לכאן, רק ח"ו לאחר אפילו רגע, — גם כ"ק אדמו"ח הגה"צ שליט"א כתב למע"כ בזה — אלא שמכתבו הי' קודם הרציחה — ובין כך וכך נעשה מה שנעשה — בעו"ה — על כן יש לנו ללמוד מן העבר שח"ו לא נתחייב על העתיד.

והוא רחום יכפר בעד כל עמו ישראל ודם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו כעתירת הדיוט מן השוק המצפה לרחמי שמים המרובים

מיכאל דוב

ג' שמיני תש"ד לפ"ק.

בבקשה למסור המכתבים הרצופים במעטפה, לנתן, ולידינו מוה"ר רובינפעלד נ"י — אבקש להעתיק את מכתבי (הכתוב בלה"ק) לנתן, ולהראות גם זה לרובינפעלד (אמנם אך את מכתבי הכתוב בלה"ק).

מע"כ יקרא המכתבים ויראה מן המכתבים עד היכן יש באפשרותו לעזור — ובודאי יעשה כל מה שביכלתו.

ויראה נא להשתדל להמציא לכאן כסף בכל הדרכים שיכול להמציא בכל מיני זריזות — והשי"ת ישלם לו כל פעלו הטוב — ויראה נא להמציא משם שליח לכאן — אולי יש לעשות משם פעולות להפקיד אל ציר ארצכם פה, שיתן שוטץ ליהידים פה, ובבקשה למסור את המכתב הרצוף לוואלאדארסקיא.

והנני ידידו נצח

מיכאל דוב

אם אפשר להעתיק את המכתבים שלי ולשלחם לשענפעלד מה טוב ומה נעים.

ב"ה. ד' לס' נשא תש"ד לפ"ק.

שלום וברכה.

מצאנו כעת יכולת לזה השליחות, ואין לנו אלא זמן קצר לכתוב, על כן נכתוב בקיצור להגיד את המצב.

ואף שכתבנו לפני איזה שבועות לא קבלנו עד עתה קיום קבלה על מכתב זה, ואנו דואגים מאוד על זה. אם קבלתם המכתב אז מבקשים אנו לשלוח טעלעגראם על אדרעססע וויים מאנאַ בראטיסלאווא, האַטעל צענט-

מן המצר

ראל לאמר „הודיענו משלומכם" . . . ואם לא קבלתם את המכתב שלחו טעלעגראם על אותה אדרעססע בעצמה לאמר „דואגים אנחנו עליך".

ועכשיו למעשה.

מן מאי 15 הלכו לגירוש יום ביומו שלש עשר אלף יהודים ממזרח נהר טיים, וקאַרפאַטרוסלאַנד ומחוז קאששויא בכלל. דרך הגירוש הוא ע"י קאששוי־קיסאק־פרעשאַוו־ארלאוו־ניסאנץ־קראקוי — אל אוישוויטץ—בירקענוי.

עד אתמול דהיינו עד יום 30 לזה החדש הלכו בדרך הזה מאה ותשעים אלף ארבע מאות וארבעים ושש יהודים. העובדא הזאת ידוע לנו פה מן דאַקומענטען שאין להכחישם. למשל ביום 29 של זה החדש הלכו חמש מסעות.

א) כ"ג וואַגאַן, כוללים תת"ס נפשות
ב) מ"ה וואַגאַן, כוללים ג' אלפים רצ"ט נפשות
ג) מ"ט וואַגאַן, כוללים ג' אלפים שפ"כ נפשות
ד) מ"ה וואַגאַן, כוללים ג' אלפים ש"ה נפשות
ה) מ"ג וואַגאַן, כוללים ג' אלפים ס"ו נפשות

סכום הכל י"ג אלפים תת"ק י"כ נפש

ביום 30 לזה החדש הלכו ד' מסעות.

א) מ"ה וואַגאַן, כוללים ג' אלפים תע"ה נפשות
ב) מ"ו וואַגאַן, כוללים ג' אלפים ר"ג נפשות
ג) מ"ה וואַגאַן, כוללים ג' אלפים רם"ח נפשות
ד) מ"ו וואַגאַן, כוללים ג' אלפים ר"ל נפשות

סכום הכל י"ג אלפים רמ"ו נפש

מן החשבון הזה נראה כי החשבון האמצעי ליום הוא י"ג אלף והחשבון האמצעי לכל וואַגאַן הוא ע"ה — פ' נפשות.

החלק הראשון של הגירוש כולל ש"כ אלפים והולך כסדר בלי שום מפריע, על השעה ועל הרגע — למען ההתרשלות הנוראה שלכם ושל ממלכות הברית — וממילא שיגמר ביום ח' או ט' ליוני.

ומה יהי' אחר כך?

מן המצר

בבודאפּעסט נמצא איש אייך הידוע עם המשנה שלו ווילי ועוד פקידים אחרים. הם נכנסו במשא ומתן עם ראשי היהודים שם על סמך „האיראָפּאָפּלאַן" הישן הידוע לכם טוב מאוד. והבטיחו שבאם יקיימו היהודים התנאים שלהם אז יהיה די בחלק זה של גירוש של ש"כ אלף, והשאר לא יגרשו . . . אמנם אם היהודים לא יקבלו ולא יקיימו אז יגרשו את הכל . . . הם מפריזים עוד על מדה זו ואומרים שאם יקיימו היהודים התנאים אז יתנו גם הרשות ליציאה גדולה לחוץ לארץ לעבר הים הנייטראלי דרך גרמניא-צרפת-ספרד . . מצדם שמענו גם אמירות שגם אלו הנגרשים הם חיים בגרמניא בתורת משכון עד שיקיימו היהודים את התנאים שלהם (וכמובן שזה שקר מוחלט).

התנאים שלהם הם אלו:

א) ב' פעמים אלף אלפים ארוכים (דאָלל.) המדוברים.
ב) סחורה. — יש בדרישתם סחורות שאפשר להשיגם וסחורות שאי אפשר או שקשה מאוד להשיגם, כמו למשל עגלות משא — ובמספר רב.

לתכלית זה שלחו את שרף לישמעאל בבהילות, דרך אויר הנהו שם זה קרוב לשני שבועות. מובן מאליו שכל הענין הזה צריך שיהיה הסוד היותר גדול הן מצד אויבים והן מצד אוהבים.

ועתה מן הצורך לדון בדבר. ולתכלית זה צריך לדעת:

א) כל המסעות שם הולכים אל אוישוויטץ-בירקענאוי.

ב) אוישוויטץ הוא, בית מעשה גדול למען רצח. שם נחנקים כולם מיד, ונשרפים. חוץ מחלק קטן מאוד 3-2 אחוזים, שמשאירים לעבודות הנחוצות (להוליך את הנהרגים אל בתי החנק, שריפת הנהרגים, בדיקת הבגדים, וסידורם) וגם אלו אחר שכבר אבדו כל כח הרי הם נהרגים, ואחרים באים במקומם. הרי הפרטים נראים מתוך גביות עדות הרצוף בזה.

ג) ואף שהחשבון לכח העבודה של ד' בתי שריפה בבירקענאוי הוא רק על ו' אלפים, מכל מקום לתכלית זה (למען יהודי הגר) הרחיבו המקום כפי שידענו מידיעות שיש בהם אחריות, הבאים משם. חוץ מזה חזרו ותקנו את מקום הרצח שנזכר בעמוד 12 שהוא בבירקענוואלד (ידענו את זה מן פליט אחד מן בני הגר שנתגרש לשם, שנמלט משם בדרך נפלא והגיע היום לכאן).

מן המצר

ד) לבודאפעסט הגיעו ג' אלפים מכתבים מ„וואלדזעע" ממגורשי הגר. הם כותבים שחייהם ומנהגם טוב, וכל אחד עובד במקצוע שלו.

ה) הרי תראו מגביות עדות הרצוף שהם מצוים להנהרגים לכתוב מכתבים כאלו, ורושמים עליהם יום של זמן מאוחר.

סוף דבר — התמצית העולה מכל הנ"ל ובפרט מסיפוריו של אותו פליט ממגורשי הגר שנמלט הוא, שכולם הולכים לאוישוויטץ (חוץ איזה חלק קטן שמוציאים מכלל זה וגם אפשר שגם זה הוא רק כסות עינים) באופן שלכל הפחות צ"ה אחוזים כבר נהרגים והולכים ונהרגים, ושמביאים אותם בבלבולים שונים לתוך המסעות בעלילה (אומרים להם, שאינם הולכים אלא למקום אחר בהגר עצמה, למשל האַרטאַבאַדי) וכל הענין מתנהג באופן של טריק היותר ערום ודרכי הטעה חריפים.

אלו הם העובדות כמה שהם.

ועל זה נוסף עוד כי ידוע לנו שהשר החצוני (כלומר ר.) של הרשע אמר „הגר היה מבצר של היהודים, אנחנו נאבד אותם" זה אמר בחשאי — בסוד איזה אנשים.

ויש כאן עוד שורה שלמה של דרכים ועובדות אחרות, והם שהולידו את כל המשא ומתן הזה.

א) באַקטאַבער 942 הצענו ע"י ווילי אל ראש שלו איש אייך את האייראַפאפלאן.

ב) איזה שבועות אחר כך באת התשובה, כלומר הן.

ג) שיטתכם בדבר הזה והפאַליטיק שלכם בלך ושוב מחר בידים ריקניות הרי ידוע לכם.

ד) בקיץ 943 הביא ווילי את ההסכמה על חדש או שני חדשים של ביטול גירוש (בלשונו שאַנצייט) ובתוך זמן זה עלינו להתחיל בתשלומי חיובים שלנו. ואתם יודעים שזה לא היה ביכלתנו.

ה) בשלהי קיץ 943 הביא וו. פתאום השליחות מן ראש שלו שאין לו אוזן שומעת כעת אל ההצעות שלנו.

לעומת זה צריך לדעת שגעשטאַפּאַ וס.ס. כידוע ומפורסם הם שני סדרי עבודה ההולכים זה אצל זה לתכלית אחד, אבל אינם תלויים זה בזה אלא עובדים זה לעצמו וזה לעצמו והרבה פעמים אף זה כנגד זה. ומה שיש להם משותף הוא הראש דהיינו הימל. וזולת זה כל אחד הולך בדרכו.

מן המצר

א) לצערנו, בחרו אנשים שלנו בישמעאל, בשליח גרמני, מה שלא היה מן הצורך. וזה היה בקיץ 943, והוא הראה את המכתבים שלנו עם ישמעאל, להראש שלו (כמו שידוע עתה, בבירור שאי אפשר לדחותו).

ב) באותו זמן עצמו, התחיל ראש געשטאַפּאָ זה (שמו שמידט) משא ומתן עם שרף ואנשים שלו בבודאַפּעסט, והציע מכח עצמו את האיראַפּאָפּלאַן.

ג) כלומר האיראַפּאָפּלאַן היה הולך על שני דרכים . . . וו. וראש שלו דרך של ס.ס. בהדיא. ודרך שני יאזשי שמידט וראש שלהם, דרך של געשטאַפּאָ להדיא.

ד) לפי העת, מסכים אמירת הלאו של אייכמ. ע"י ווילי אלינו, עם ההתחלה של משא ומתן זה החדש ע"י שמידט. אפשר שאייך ראה עצמו נתפס ע"י איזה דבורים מצד הקאַנקורענץ והצריך להכשיר עצמו מחדש ע"י הריגות חדשות.

ה) והרי תראו מגביות העדות הרצוף בזה שבאמת היה ביולי 943 חדש של מנוחה שם.

ממה שנכתב לעיל אפשר לעשות השערה שכעת נתפשרו שניהם זה עם זה ויכשירו עצמם בעיני הפיהרער ע"י הריגת ש"כ שהם המרכז הדם האחרון של היהודים (בלוטצענטרום) ויאמרו שאותם הדרים יותר למערב כבר הם מתבוללים, ואינם עוד מסוכנים כל כך. כך כתוב ב"גרענצבאָטע" ושאר מכתבי עת גרמנים בשבוע העל"ט.

ואם כן אפשר להיות הנחה א':

א) שאף לעומת ההריגות הנוראות ואף לעומת הרמאות הבזויות, ההצעה של הגרמנים היא בכל זאת אמתית. איזה ראשים — אלו המכריעים בדבר — ואפשר אלו המולידים את החוות דעת של הימל. או לכל הפחות משפיעים עליו, מאמינים שיכולים הם להניח את משא של העבר על היט. והימ. וההוה והעתיד יכתבו על זכות עצמם, וע"י זה יקנו לעצמם עולם הבא.

האפשרות הזאת צריך לקבל, ואם יהיה נראה קרוב או רחוק מן האמת אינו נפקא מינה כלום. וממילא שצריך לגמור את המשא ומתן בלי שום עיכוב והתרשלות, באמירת הן מצדנו.

א) צריך ליתן תיכף ומיד ממש — לא רק בדברים, אלא ממש — אפשר יותר ממון, וסחורות פחות מזה. אבל אם נתנו להם, אז ביכלת לבוא עם תירוצים — אבל בתירוצים לבד ותו לא מידי לא סגי.

ב) צריך להשלים עם שני הדרכים, זה מופרש מזה.

ג) אין לנו לשון חזק כל כך שתוכל לפרש לכם עד כמה אנחנו מאמינים שאף על פי שיש כאן בודאי טעמים די והותר שלא להאמין להם, צריכים אנחנו להתיצב הלכה למעשה על היסוד הזה שכונתם אמיתית בדבר הזה, וצריכים אנו לגמור את המשא ומתן באופן היותר מהימן להם . . . מה שאירע בקיץ 943 אינו רשאי בשום אופן שיארע עוד הפעם.

הנחה ב'

ב) ואפשר גם כן מאוד וגם קרוב לודאי, שהכל עלילה, כסות עינים, והטעה. הם נושאים ונותנים כדי לעורר ע"י זה אצלנו אמונה ובטחון בהם. כדי למעט עוד יותר את כח ההתנגדות אשר אצל היהודים ממה שהוא כבר פחות וגרוע. נושאים ונותנים כדי לעכב על ידי זה כל התנגדות בדרך מארעלי כמו ראדיא ומכתבי עת. אם נושאים ונותנים, אז היהודים המכריעים את דעת הקהל בודאי יבטלו כל מעשה של התנגדות להמחשבות שלהם.

ואף שעלינו להעמיד עצמנו בפנים וכסף על הנחה א' מכל מקום הלכה למעשה צריכים אנחנו להתיצב על הנחה ב'.
ולתכלית זה אנחנו תובעים בהחלט גמור ובכל לשון חזק:

א) את החורבן של כל הדרכים המוליכים מהגר לפולין או לגרמניא בכלל — ובפרט הדרכים א) קאששוי-קיסאק-פרעשאוו-ארלאוו; ב) לעגענע-לאבארצע טשאדצא-זילינא.

ב) החורבן צריך שיהיה קרוב למקומות היציאה כדי לבטל היכלת של הסעה לדרכים אחרים.

ג) החורבן צריך שיהיה תמיד כסדר.

ד) צריך להביא בחשבון שאלו הדרכים כבר הם מוטרדים ממסעות קשות מכל פינות.

ה) במצב המארעלי של הפראנט הפנימי שלו אין הרשע יכול להרשות לעצמו בשום אופן לאבד בפנים הארץ, בפני הכריות, בשפיכת דם, י"ג אלפים בכל יום, רק האופן הערום והבלתי נראה של אוישוויטץ אפשר היום, דרך אחר בשום אופן לא.

ו) חורבן יכלת היציאה מן הארץ, הוא ממילא ביטול של הריגה עצמה.

מן המצר

ועתה אנו שואלים איך אתם יכולים לאכול, איך אתם יכולים לישן, איך אתם יכולים לחיות, ואיך אתם חייבים בנפש אם אין אתם מרעישים שמים וארץ כדי להביא לנו את העזרה הזאת שיש בה יכלת למעשה ע"י בני ברית שלנו, בזמן היותר קצר — חשבו נא כי כל יום ויום מאבד י"ג אלפים מן אחים שלכם מן אחיות שלכם מן אנשים ותנוקות, נשים וזקנים. האין אתם יראים מן הדין ומן החשבון בעולם הזה ובעולם הבא.

ואם תאמרו עשינו את הכל, אז נאמר אנו שאין זה אמת. לפי שאלו עשיתם את כל מה שביכלתכם, בודאי שהייתם מגיעים אל הפעולה — ואלא מאי שלא פעלתם, ממילא שאנו יודעים שלא עשיתם.

למען חשם עשו עתה, ועשו מהרה . . . הדרך הזה מועיל לפי ראות עיני אדם במצב המלחמה המכביד עליהם, במצב דרכי הנפיעה והמשא החמורים עליהם. הדרך הזה יועיל יותר בטוח ויותר מהר ויותר נקל. והדרך הזה הוא אפשר ואפשר. אלא שצריך להתחיל בו תיכף ומיד.

כשמחריבים אין צריך לומר הטעם על הראדיא למה מחריבים . . . **חם ושלום . . . בסוד כמוס.**

לאידך גיסא צריך שיכריזו ראשי המדינה והראדיא מה שנעשה עמנו שהרגו בבתי מעשה של רציחה בעלזעץ, מאלקיני, סאביבאר ואוישוויטץ עד הנה ו' פעמים אלף אלפים יהודים מאיראפא ורוסלאנד.

צריך להניע את האפפיור שיצעק בקול רם לשמים ולארץ על הרציחה הזאת.

צריך להתרות את ראשי המדינות ברשות הרשע, והעמים, על העונש שיגיע להם.

אין הדרך הזה בטוח כל כך כמו הדרך של חורבן הדרכים ע"י העופות, אבל במצב המאראלי החמור, גם לדרך הזה יש יכלת להצליח.

אבל בדרך הזה בשום אופן אין להזכיר איזה מקור יהודי אלא שצריך לדעת את הכל מן אינם יהודים וד"ל, שאם לא כן, הסכנה גדולה . . . ובפרט בגביות העדות הגדול מן פליטי מדינתנו צריך להיות זהיר מאוד שלא להזכיר שום שם, בין חי בין מת, כדי שלא יוליך איזה רושם או סימן את מקור הידיעות אל ארצנו וד"ל.

אחינו בני ישראל אני כותב את האגרת הזאת בשם ובשליחות של כל המפלגות בארץ הגר שאין להם עוד היכלת לשלוח את הכתבים

מן המצר

שלהם הנה על זה הדרך, וכן הנני כותב בשליחות של כל המפלגות בארצנו.

למען קוצר הזמן הנני כותב בלשון המדובר כדי לפרש הדברים לכל.

אחריות קדוש ונורא מוטל עליכם. אשרי לכם אם תבינו ותקיימו, ואוי לכם להיפוך — חשי"ת יתן לכם הזכות להיות שלוחי מצוה למען שארית הפליטה, הנחרגים ונרצחים נחנקים ונשרפים יום יום על קדושת שמו,

כעתירת הדיוט מן השוק,

מד"ו

המכתב הזה יקראו אותו בחיוב נתן, הוגא, י' כוכב ספר, זילבערשיין ואחרון חביב ס. מייער וכל מי אשר ימצאו לנכון.

לשלוח תשובה ע"י דואר או ע"י טלג"ר לאדרעססע וויים מאנא או פיליפ קרויטהאממער האטעל צענטראל, בראטיסלאווא, אנדאר פליישיג או האנס ראוואונגער, האטעל קאנטינענטאל, בראטיסלאווא.

למייער, נתן, זילבערשיין, הוגא, רובינשטיין, כוכב ספר, ברוך משולם ומיללער — לכל הפחות.
לקרות בחיוב גמור.

ב"ה עש"ק לס' בלק תש"ד לפ"ק.

שלום וברכה

בקצור נמרץ. בשם עסקני הגר שאין ביכלתם לכתוב, נכתוב אנו.

א) מן מאי 15 עד יוני 16 הלכו במסעי גירוש דרך קאשוי-פרעשאוו-ארלאוו-סאנץ-קראקוי-אוישוויטץ כמו ד' מאות אלף נפש.

ב) מן יוני 16 עד יוני 25 הי' הפסק.

ג) מן יוני 25 עד יולי 5 הלכו ל"ג אלף.

ד) מן יולי 5 עד יולי 9 יש כאן פקודה שילכו פ"ה אלפים (עדיין לא היה ביכלתנו לבדוק ולחפש אם הלכו באמת).

ה) מן ההולכים דרך זה נחנקו בודאי כבר ד' מאות אלף באולמי חניקה בבירקענאוי, ונשרפו שם בבתי שריפה.

מן המצר

וזה היה אפשר לעכב בקל מאוד:

א) על יד חורבן תמידי כסדר של דרך המסעות קאששוי-פרעשאוו — קודם היציאה מן גבול הגר או סלאוואקיא (לפי שאחר זה הרבה מיני הריגה יש— רק בפנים הארץ לא יהרוגו).

ב) על יד חורבן של הדרכים האחרים שיכולים למלאות מקום הדרך הנזכר, דהיינו זילינא-טשאדצא או וויען-לונדענבורג.

ג) על יד חורבן של בית החנק ובית השריפה באוישוויטץ — ובית חנק ובית השריפה בבירקענוואלד (סמוך לאוישוויטץ).

ד) עד יד נפוץ וחורבן של המגדלים של השומרים, והשורות של שמירה שלהם מסביב למחנה — ואפשר גם על יד הפלה של כלי זיין להשבויים (פ' אלפים ובתוכם י' אלפים יהודים).

ה) אפשר גם לחשוב על זריקת בעלי מלחמה מן האויר בדרך לופט-קאמאנדא, אשר בדרך הזה אפשר להחריב את הכל בזמן קצר מאוד, ולקח עמהם איזה יהודים שבויים וגם איזה ס.ס. לעדים המרעישים את העולם.

הסימנים א-ד הם מביאים אל התכלית, והם מעשים שאפשר לעשותם בלי קושי גדול ואשר על ידיהם — בזמן העבר, הקרוב אלינו — היה אפשר להציל את החיים של ד' מאות אלף יהודי הגר ול' עד מ' אלף שאר יהודים — ואשר על ידי מעשים הללו אפשר להציל עדיין, בזמן העתיד, את החיים של אלף אלפים.

למה לא נעשה כזאת עד עתה, למה לא?
למה אין עושים כזאת מעתה, למה לא?
מי חייב בהתרשלות הנוראה הזאת?

האין אתם חייבים בכך — אחינו בני ישראל? אתם שיש לכם ההצלחה היותר גדולה בעולם — שהוא החרות — האם הנחתם את כל עסקיכם, כל התאות, כל התענוגות, כל דיבור בטל, ויום ולילה לא עשיתם מאומה רק להוכיח את האמת הנורא של אוישוויטץ לסביבות המכריעות את דעת העולם — — האם התחברתם כולכם כאיש אחד — בלי חלוק של חבורות וחברות, ובלי חששות של חלוקת כבוד, כדי להשפיע על הסביבות אלו הנזכרות במסירות נפש, למען יעמדו לנו לעזר לכל הפחות, בעזר זה הפחות מאוד.

אם ככה עשיתם, ואך ורק אם ככה עשיתם באמת ובתמים, בביטול כל עסק אחר, ובמסירות נפש, אז אין אתם חייבים — אבל

מן המצר

אם חס ושלום לא, כמה נורא כמה איום הוא האחריות שלכם על העבר, ועד כמה גדול וקדוש הוא החיוב שלכם על העתיד.

האם באמת צריך לומר שזה „אוטאָפּיא" לחשוב, שאפשר לקנות איזה ספינות פורחות באויר בממון של ישראל, ולמצוא יהודים בעלי אומץ לב המוכנים לעשות את הפעולות הנצרכות — אלו המעשים יהיו בודאי עיכוב המועיל בכל אופן — ועל זה נוסף עוד ההשפעה על ידי דרכי פאליטיק — ואף אם זה אינו מביא אל התכלית כל כך בודאי כמו הנזכר לעיל.

א) פראָפּאַגאַנדע — לפרש הכל באר היטב בראַדיאָ על יד סיפורים פשוטים מתוך גביות עדות (ולהזכיר בכל פעם את המקור של המעשה, באופן שיוליך אל מקור של איזה חוג של אינם יהודים. וזה נחוץ למען החיים פה) וגם לעשות פרסום הנזכר במכתבי עת.

ב) שיכריזו ראשי המדינות — בלשון חמור, ובתוך סביבה של פומבי, באופן הפועל מאוד — התראה אל העם של הגר, ואל שאר העמים. — ויהיה תוכן זה התראה שמקבלים את כל אחד בתשובה על העבר, ומי שחטא בדבר הזה עד היום הזה המדובר בשעה 12 בצהרים מוחלים לו, אבל מי שיעשה איזה דבר אחר 12 לא יועיל לו שום רחמנות — ואת כל העם יענשו בדרך הזה.

ג) הכרזה ברורה של האפפיור בלשון שאינו משתמע לתרי אנפי — שאין הדרך להשאר נייטראל לעומת קאַניבאַלים.

ד) תביעה של צלב האדום שיהי' להם שמירה תמידית כסדר בבירקענאוי— ואם גרמניא לא יסכים, אז יוציאו את גרמניא חוץ לצלב האדום.

ועתה יש כאן פרשה אחרת:

כפי מה שאתם יודעים, יש כאן עם הגרמני משא ומתן מזמן ארוך, על ביטול גירוש ועל יציאה לחוץ לארץ (מה שנקרא בינינו אייראפאפלאן) המשא ומתן זה הביא עתה פעולה. וזאת היא:

עבור תשלומין (אלף כסף גבינה לנפש) יניחו ג' אלפים נפש לילך לספרד דרך גרמניא-צרפת.

המסע הראשון הלך דרך עיר חתם סופר ביולי 6 לעיר אור זרוע על דרך שטראַסבורג — ט"ו מאות נפש.

ובטעם זה הדבר, אפשר למצוא שני סברות.

א) לפי המצב של מלחמה מבקשים איזה סביבות ידועות שכר עולם הבא (אליבי) הם יכתבו את העבר, כלומר ההרגה של

אלפי האלפים על החשבון של הרשע, ושאר חבריו הרשעים, ואת ההצלה של האלפים יכתבו על החשבון שלהם — ואם מוסיפים על שכר זה של עולם הבא, עוד גם שכר עולם הזה, אשר אפשר להם בכחו להכטיח עצמם בשעה המוכשרת לכך, באופן שלא יצטרכו כלל לשכר עולם הבא דידן, אז בודאי טוב.

ב) הכל הוא הטעה, והסעה לדבר אחר — על ידי הנסיעה הזאת ימעו וישתיקו את היהדות העולמית ואת דעת הקהל של כל העולם כולו.

היהדות העולמית תהיה טרוד לגמרי במאורע הגדול של הביאה של אלף נפש מדי שבוע בשבוע לספרד, והיהדות העולמית בעצמה תשביע בבקשות ובתחנונים את הסביבות המכריעים בדעת העולם שלא להתגרות כעת עם הרשע בדיבורים המראים אהבה לישראל וכו' וכו' — ובינתים ילכו מסעות כדומה לזה לאוישוויטץ, בחילוק אחד: שבעוד שילכו לספרד אלף ילכו לאוישוויטץ עשרות אלפים או מאה אלף. ואין ספק שהתנהגו עם מסע ספרד על דרכו באופן טוב מאוד — ואם ככה יתנהגו עמהם להלאה, היהודים הנוסעים בעצמם כשיגיעו לשם, לא יאמינו להאמת המר — וכל העולם ישתוק גם להלאה. „הטריק" הוא נפלא, לחפות על הריגה של מאה אלף ביציאה של אלף אחד.

וכמה דברים וסברות אחרות יש לחדש בדבר הזה.

אלא שעלינו לראות על המעשים כמה שהם. ואלו הם:

א) לאוישוויטץ הולכים מאה אלפים בודאי.

ב) לספרד הולכים איזה אלפים בספק.

חייבים אנחנו לתת מצדנו את היכלת למסעי ספרד, בלי שום וששות ופקפוקים מצדנו — על יד כסף די והותר.

עשו סוף לחששות הנוראות שלכם המעכבים את זה המשא ומתן זה קרוב לב' שנים — ספק נפשות דוחה ודאי של ממון — ולא התנאי החסר דעת ובלתי יכולת שלכם, שמתחלה יוכיח הרשע את כונתו הטובה על ידי מעשים, ורק אחר כך נשלם אנו את הממון — אנחנו פה ברשות שלו אין אנחנו חזקים כל כך, והוא אינו חלש כל כך בעו"ה.

עשו סוף עם החשש של הכנסת כסף למדינת האויב — כל הכסף הנצרך הוא לעת עתה מאה פעמים אלף אלפים כסף גבינה, כלומר הארכת

מן המצר

מלחמה על חצי שעה. כל אומה שתהיה, נסוגה אחור כשהגיעה לכך, הרבה במוקדם יותר ממנו, ובאופן שלא הרויח הרשע על ידי זה רק מאה פעמים אלף אלפים כסף גבינה — אלא שהאריכו בנסיגתם אחור את המלחמה על כמה שנים.

חושבים אנחנו שאם יפרשו את הענין לממלכות הברית יסכימו על זה — ואם לאו עלינו להסכים בעצמנו.

זהו בנוגע למסעי ספרד.

ובנוגע למסעי אוישוויטץ, מן הצורך אשר בלי שום שייכות לנתינת כסף דידן, יעכבו ויבטלו את המציאות של אלו המסעות על ידי האופנים של א־ד לעיל בעמוד א'.

אם הפראפאגאנדא תבטל את מסעי ספרד יוותרו על הפראפאגאנדא אבל לא על המעשים, לפי שהמעשים אין להם פירוש ברור, מאחר שאין מן הצורך לפרש אם מחריבים למשל איזה דרך של מסילת ברזל, למה ומאיזה טעם החריבו אותו.

אחינו בני ישראל חשבו עוד הפעם על האחריות שלכם וזשי"ת יצליח אתכם.

מיכאל דוב וויסמאנדל

ב"ה עש"ק חקת בלק תש"ד לפ"ק.

שלום וברכה לידידי אהובי מו"ח ברוך משולם נ"י.

עוד הפעם אשביע את מע"כ נ"י לראות שאלו המכתבים תיכף ומיד יקראו אותם בכנופיא ולכל הפחות בזה אחר זה — לכל הפחות כל אותם שרשמתי — ולא יעבור כתיב — כי ראיתי כי עד הנה במכתבים אשר כתבנו לזה או לזה לא הועלנו הרבה.

ידידו מכבדו,

מיכאל דוב

למייער, נתן, זילבערשטיין, הוגא, רובינשטיין, כוכב ספר, ברוך משולם ומיללער לקרות בחיוב גמור

מן המצר

ולעשות תיכף ומיד העתק מן חלק ב' לכל הפחות — דהיינו הסיפור והגביות עדות מן ז' אפריל עד כ"ז מאי אשר בתוכו גם העובדא דהגר, ולשלחו בחיוב גמור ללמ"ד לחרב ש"פ בודאי — ולחייבו בחיוב גמור בשבועה דאורייתא שלא לנוח אפילו שעה ולתתו לכל מקום ראוי בעיניו בכלל — וללאמבעטפאלאם בפרט.

על כל זה אתם מושבעים בשבועה דאורייתא.

ב"ה בבקשה להמציא את זה המכתב אל ראשי ג' ממלכות הגדולות העומדים לעזרתנו — ולהאפפיור.

ב' תמוז תש"ד לפ"ק

שמעו מלכים וראשי ארץ

אויב העולם התחיל את חרבן ארץ במלחמתו עמנו. על גויתנו למד את עמו רצח ואכזריות. וברצח זה ואכזריות זו שלמדו, עשו מה שעשו נגדכם ונגד כל יושבי תבל. ומן בני ישראל חנק עד עתה בכל מיני אכזריות רצח, כמו ששה פעמים אלף אלפים נפש באולמי רציחה על יד אד הרג, בבעלזעץ, סאביבאר, טרעבלינקי, ובירקענאוי (אוישוויטץ).

לכם הכח והיכלת למנוע בעדו על ידי שתנפצו את המסילות המובילות מפעי רצח אלו.

דם נשפך של אלפי אלפים, דם העומד להשפך של אלפי אלפים, צועק אליכם מן האדמה הארורה הזאת לאמר: האין די לשפך דמנו.

אל תחשבו מחשבות, אל תתמהמהו, עשו מה שבכחכם — ואדון העולם ישלם לאויבנו ולאוהבנו.

אחד מן השוק הרואה בעני עמו.

מן חמצר

ב"ה. ב' לס' פינחס תש"ד לפ"ק.

שלום וברכה.

רצוף בזה כל המכתבים אשר כתבנו תמיד כסדר בתקוה על שליח ולסוף נתבטלה זאת התקוה. וגם רצוף בזה דין וחשבון מחנה הרצח באוישוויטץ-בירקענויא בשני גביות עדות מן ב' נמלטים משם, בגביות עדות השני יש גם עדות על מסעי רצח מהגר מן ט"ו עד כ"ז בחדש מאי.

ועל דבר מסעי רצח אלו נשאר לנו עוד להגיד כי לפי הידיעות שלנו הלכו דרך קאשוי-קיסאק-פרעשאוו-ארלאוו-סאנץ קראקא לאוישוויטץ

מיום ט"ו מאי עד ט"ז יוני קי"א מסעי רצח
מיום ט"ז יוני עד כ"ה בו היתה הפסקה
מיום כ"ה יוני עד כ"ט ט' מסעי רצח
מיום כ"ט יוני עד ו' יולי היתה הפסקה
מיום ו' יולי עד י' בו י"ח מסעי רצח

בכל מסע ומסע יש לחשוב במספר בינוני ג' אלפים נפש. באופן שהלכו בשני רצח זה על הדרך הזה לבד עד י' בחדש יולי ת"כ עד ת"ן אלף נפש. אין לחשוב כי מן כל אלו חיים היום יותר מן ח"י אלף וגם אלו הולכים ומתים כלומר הולכים ונהרגים יום יום, כאשר תראו מן גביות עדות הרצופים.

עוד הפעם מצאנו את לבבנו להגיד ולחזור ולהגיד כי אלו המסעות הי' אפשר לעכב ולמנע מאד מאד. א) ע"י חרבן ונפוץ הדרך הזה בכלל, ובקאשויא-פרעשאוו בפרט, ב) ע"י חרבן מחנה הרצח באוישוויטץ וביר-קענאוי עצמה, ג) ע"י חרבן והרג שומרי זה המחנה וכדומה זהו בנוגע למעשה. ובנוגע לדבור הי' ביכלת, א) להביא את ראשי האומות למחאה המזעקת שמים וארץ נגד זה הרצח, ב) להזעיק כל יושבי עולם במכ"ע וראדיא, ג) להתרות בחטא משפט מות את כל עם ועם החוטא בחטא זה. ועוד דבר אחד, אנו אין בכחנו להביא את אחינו בני ישראל פה לידי אמונה זו שהם נרצחים באוישוויטץ, כל כך בערמה עושה הרשע את מעשהו בזה, וכל כך בסתר. על כן הי' מן הצורך, שהעופות שלכם יזרקו במאות אלפים עקסעמפלארען מלמעלה, פלוגבלטטער, את האמת לאמתו, כדי שידעו הן גוים רבים שלא לסייע, והן יהודים רבים יבינו, שההליכה לתוך זה המסע, הוא עון של יהרג ואל יעבר.

מן המצר

אל נתן שלחנו עוד לפני שנה ויותר, דין וחשבון וגביות עדות שעשינו עם פליט אחד הנמלט בעתו וזמנו, מן טרעבלינקי־מאלקיני, חפשו עוד הפעם אחר זה הגביות עדות, והעתיקו אותו בכמה העתקות ובכמה לשונות, כדי להראות כי סדר אחד ואב אחד לכל מחנות כליון, הן במאלקיני והן בבעלזעץ והן בסאביבאר שכבר נחרבו ע״י הרשע בעצמו, והן באוישוויטץ אשר עדיין קיים.

ועתה דבר אחד בנוגע למסעי ספרד.

ביום א׳ לחדש יולי נסע טראנספארט של קרוב לט״ו מאות נפש מן עיר הבירה של הגר, דרך הגר, סלאָוואַקיא, גרמניא, צרפת, לספרד. עדיין לא ידענו אם זה המסע הגיע למקומו, וכבר ידענו כי ביום המחרת יסע שוב מסע כזה וכן יסע מסע אחד, לכה״פ בשבוע אחד, דרך זה.

טעם אלו המסעות בגלוי שבסתר; המשא ומתן הידוע לכם מן מכתבים הקודמים, כלומר כ ס ף, ופירושו שוה כסף.

וטעם אלו המסעות בסתר שבסתר לא ידענו, אם הוא מעשה של קנין עולם הבא, ופתח תשובה, בשביל איזה אנשים ואיזה מפלגה בתוך הרשעים או הוא כסות עינים והסחה לדבר אחר בדבר מסעי רצח ההולכים לאוישוויטץ.

רק למעשה נראה דבר אחד ברור, בשעה שמסע אחד הולך בפירסום גדול ובצלצלי שמע ל ס פ ר ד, הולכים מאה ועוד בדומי׳ וחשאי ובערמומיות הכחשה ל א ו י ש ו ו י ט ץ, ועוד קרוב הדבר בעינינו כי אלו הנוסעים דרך גרמניא לספרד, יתנהגו עמהם הגרמנים בכל מיני קרוב הדעת וקרוב הלב, וסבר פנים יפות, כי אין עם בעולם חכם כל כך להראות שתי פנים כמו זה העם, וכשיגיעו אלו היהודים לגבול ספרד חוששים אנו כי הם בעצמם יכחישו את מה שראו ואת מה ששמעו ודייקא בשביל כך הם נשלחים וד״ל. (והננו מזכירים פה מה ששמענו מפה אחד אשר פטרוהו הרשעים עוד בשנת תרצ״ט מן מחנה דאָכויא אז אמרו לו בזה הלשון „היטען זיך אין דייטש־ל א נ ד עטוואס צוא ערצעהלען פאַן דעם וואס זיע היער געזעהען האַבין ווייר וועדען עס זאָפאַרט ווייסען אונד זיע זינד זאָפאַרט טאָט. אין אויסלאַנד אַבער, קענען זיע ערצעהלען וואס זיע נור וואַללען, דאַרט גלויבעט איהנען עס ניעמאַנד״.

ועליכם עתה לסייע למסעי ספרד ע״י נתינת כסף בלי שום אמתלא זתירוץ כל שהוא.

מן המצר

ולעכב מסעי אוישוויטץ בה בשעה, ע"י מעשים המבוקשים לעיל - אחינו בני ישראל הבינו את אשר לפניכם ודעו כי גם עד הנה רבים חללי כפף מן חללי חרב ורבים חללי עצלות מן חללי מחנות כליון, הצילו את שירי שירים של שארית ישראל.

והשי"ת יברך אתכם כלכם כעתירת המצפה לרחמי ה',

מד"ו

ה' לס' פינחס תש"ד לפ"ק.

אהובי ברוך משולם או מיללער נ"י.

הננו מטילים עליכם שבועה קדושה בתכלית הקדושה — שבועה המחייבת בתכלית ההתחייבות, להעתיק תיכף ומיד את המכתבים הרצופים בזה ואת הגביות עדות בלשון מובנת על כלי מעשה כותבת ולהביא העתק ממנה אל כל צד ומפלגה של הכלל שם, בהתחייבות של שמירה בסוד כמום דהיינו לכל הפחות אל נתן, הוגא, שטערנבוך, זילבערשיין, רובינפעלד וחתניו, ומובן מעצמו אל מייער. אנו מדברים פה מאנשים ידועים לנו, נחוץ מאוד, בלי שום אמתלא ותנאי, לצרף איזה יהודים בעלי לב, מפולניא.

אם אפשר להביא כולם אל אסיפה אחת מיוחדת ולהציע להם את הענין אז נקיים אתם מן השבועה הזאת, אבל אך ורק אם תוכלו לעשות זאת במשך מ"ח שעות — ואם לאו אתם מחוייבים בשבועה קדושה המחייבת אתכם **על פי התורה לעשות כאשר נצטויתם — אנחנו יש לנו הרשות והחיוב לצוות כן — והחוב היותר קדוש שלכם הוא; להפסיק תיכף ומיד כל התעסקות אחר, ואפילו לצמצם אכילה ושינה על שיעור הנצרך במיעוטו היותר קטן, עד אשר מלאתם את ההתחייבות שלכם — אתם חייבים לעשות כן לפי שהשבענו אתכם בשם הבורא ובשם תורתו הקדושה; ולפי שהשבועה הזאת נתקדשה בדם של אלפי אלפים של אחיכם ואחיותיכם.**

חושבים אנחנו שבאלו הדברים המעטים די ואנחנו מקוים שהקב"ה יצליח את מעשיכם,

מד"ו

אנו משביעים אתכם בשבועה חמורה מדאורייתא על כל האמור.

מן המצר

ב"ה א' לסדר מטות ומסעי תש"ד לפ"ק.

שלום וברכה

במכתב הזה רצוננו ליחד הדבור רק בדבר המשא ומתן של אחינו בהגר עם הגרמנים.

א) בדבר ביטול גירוש.

ב) בדבר מסעות לחוץ לארץ דרך ספרד, ושאר דרכים.

מצאנו את עצמינו מחוייב לחוות דעה מאחר שאנחנו הם שהתחלנו בזה המשא ומתן עוד לפני עשרים חדשים, והיום אנחנו שומעים מצד אחד את צעקת חלל של אחב"י בהגר אשר רואים בזה המשא ומתן את הצלתם היחידית בדרך הטבע בעזהי"ת — ומצד האחר אנחנו רואים, בלי שיהא כח בנו להבין, את העקשנות שלכם שלא לשמוע אל צעקת חלל זה — את חסרון הכרה שלכם אשר אין להעלותה על הדעת, כלפי זו השאלה — במכתב הרצוף כאן מדיולא ופיל. שכתוב אלינו — תראו איך הלב הכואב של האנשיב האחראים שם צועק על שיטתכם הזועקת חמס לשמים, ושמלבד זאת הן בדרך התגרים והן בדרכי פאליטיקא היא שיטה תועה לגמרי מדרך השכל.

ולאידך גיסא, אפילו אם עלינו להתאבל עד בלי די על חסרון זה היכלת לשמוע איש שפת רעהו, עלינו להודות שהבאתם כמה ראיות שיש לכם אהבת ישראל באמת — והרי יהיה זה הבזיון היותר גדול שאפשר לבזות בן בר ישראל היום, לחשדו שיש לו חששות של כסף במקום שהדבר נוגע לנפשות — אי אפשר רק שיש כאן איזה טעות איזה חסרון בבירור הענין. שמעכב בעדכם להבין הדבר — על כן מצאנו את עצמנו מחוייב, לפרש כאן בהרחבה את כל הענין בכלל בשימת פנים מיוחדים כלפי כל ההשתלשות של זה המשא ומתן.

א) בחדש אקטאבער בשנת 942 היתה מצדנו ההצעה אל ווילי שלנו — להרחיב על כל אייראפא — את הדרך אשר עליו הלך עם איש אייך כל כך בתכלית, למען הצלה המוגבלת של שארית הפליטה במדינתנו — חוא הסכים — ומיד הודענו לכם על זה באריכות ובבירור.

ב) והיתה תשובתכם על זה מסכמת באומר ודברים להלכה — אמנם למעשה היתה לגמרי כשלילה — בפרט התנגדתכם בכח אל בקשתנו שאי אפשר אפילו להתחיל לכנום בדברים „בידים ריקניות" עם צד כזה אשר שכנגדנו — ושאי אפשר שנשא עמו אך ורק בדרך התגרים — אלא

שעלינו לשלם מחיר הגון וראוי מיד עבור הרצון בלבד לכנום עמו אך בדברים בדבר משא ומתן זה — המעמים של התנגדתכם לא שמענו.

ג) אדרבה תשובתכם היה בהחלט — שעלינו לעמוד בחזקה על מעמדינו — ושעל צד שכנגדינו לעשות צעד הראשון ושיביא הוא ראיה שכוונתו אמתית — ואינו מתכוין גם על כסף וגם על נפש — כנראה האויר של חרות שיש אצליכם ב"ה — נותן היסוד והראיה להראות בעיניכם שאלו הם הסכרות הישרות המביאות אל התכלית של הצלת החיים, למען אלפי אלפים של ישראל. —

ד) על כל פנים אנחנו אלה פה בתוך הים של דם ישראל אין לנו שום הבנה של כל שהוא כלפי שיטה כזו — ואדרבה יש לנו תערומות גדול ומרירות הלב עליכם — ומאוד הזהרנו בעצמנו שלא להודיע לצד שכנגדינו את חוות דעתכם אפילו בכל שהוא — ולאידך גיסא אנחנו, אשר אנחנו חיים פ ה — ונושאים ונותנים בדבר — ואשר מרגישים שבאיזה מדה יש אמיתות במשא ומתן זה מצד שכנגדנו — אין לנו רשות להפסיקו — ולפיכך היה עלינו להתנהג בדרכי פאליטיקא עמו — בדרכי איחור של לך ושוב מחר — כדי להעמיד את מעמדינו פה במאזנים, בין הזריזות והרצון של הגרמני, ובין הזהירות והמתינות שלכם — והי' עלינו לחדש עבור זה אוצר גדול של דחויים ותירוצים — נאמנים או בלתי נאמנים — ועמל נפשנו למען זה הוא למעלה מן ההשג.

ה) במצב כזה דחינו את המשא ומתן עד אמצע הקיץ 943 (כמו מאי יוני) והכל בידים ריקניות.

ו) לעת הזאת העמידו מצד הגרמני ו' תנאים — פה נזכיר רק מה שנוגע בו לכח הוכחה על אמתת עצם הענין — שלא קבלו עליהם אלא הבטחה על ביטול הגירוש בכלל כל אייראפא, והגר בכלל (ודוקא ההזכרה של הגר היא שהולידה אצליכם בעת החיא חשד כלפי הצד שכנגדנו) לאידך גיסא אין הם מבטיחים ביטול הרצח במדינה של גיהנם בעצמה — דהיינו שמבטלים הגירוש מאייראפא לפולין — אבל לא רצח בפולין עצמה — מצד הגרמני פירשו את הלאו של גירוש, ואת ההן של רצח, בזה המעם לאמר: שהשליטה של צד שכנגדנו (דהיינו איש אייך ע"י ווילי) מוגבלת רק על אייראפא מלבד פולין — שם שולטת רוח אחרת מופרשת לגמרי ממנו — שהיא רוח אכזרית

מן המצר

קיצוניות שאי אפשר להשפיע עליו. — באופן שאי אפשר שיהא המדובר במשא ומתן זה רק על ביטול של „העקספּאָרט" ולא על האופן ההתנהגות עם „האימפּאָרט" — עוד היה תנאי אחד מצדם לתת חדש של רחמים (שאָנמאָנאַט) למען הגירוש במשך הקיץ (אין אני זוכר כעת אם הזכירו יוני או יולי) — במכתבים שיש בידכם מעת החיא תמצאו את החדש מוזכר בפירוש) במשך זה החודש יבטל הגרמני מצדו כל גירוש — ומצד ישראל עלינו לשלם במשך חודש זה ההתחייבות שלנו אל הגרמני — ואלו החיובים היו בעת החיא רק באופנים של כ ס ף ולא באופנים של ס ח ו ר ה.

ז) בשלחי קיץ 943 פתאום הביא וו. מן איש אייך הבשורה שלעת עתה אין הוא מרוצה עוד ל„המשא ומתן". אנחנו מצאנו בעת ההיא רק טעם אחד בשנוי טעמו, כלומר „המשא ומתן שלנו" „בידים ריקניות" במשך תשעה חדשים — שהכרחתם עלינו.

ח) באסיף 943 (סעפּטעמבער — אָקטאָבער) נסינו עוד הפעם לבוא עמהם בקשר — והיתה התשובה שהם מנהגים כעת המשא ומתן זה בדרך אחר — כלומר, לא בדרך „ביטול גירוש" רק בדרך „יציאה לחוץ לארץ" — בתורת תשלומין מצדנו שמענו אז בפעם הראשון לא רק תשלומים גשמיים אלא גם תשלומין של פּאָליטיקא (כמו למשל למעט הפּראָפּאָגאַנדאַ כנגדם) אמרו לנו שלתכלית זאת היציאה לחוץ לארץ, נשלחו כבר איזה אלפים מטערעזיענשטאָט אבל אינם נהרגים שם — אלא ממתינים על ההצלחה של משא ומתן זה. (בעתו ובזמנו כתבנו אליכם על זה באריכות.)

ויש לנו כמה ראיות שמצד הגרמני יש כוונה אמתית במשא ומתן זה.

א) ההרגש של כל המשתתפים במשא ומתן זה מצדנו — ההרגש הזה הוא הסכום הכל של רשימות רבות — וכך מרגישים כאן כמה בעלי אחריות באמת — וכפי מה שאנו מרגישים אין כאן ספק על כל פנים על כוונתו של העומד כנגדנו להדיא — ועל כל פנים יש לנו ראיות חזקות עליו.

ב) ה מ ע ש ה ה מ מ ש י ת שאנחנו אלה פה בסלאָוואָקיא בזעיר אנפין ראינו ברור שהגרמני קיים את תנאיו לגמרי — והמעשה הזאת שנתחזקה כעת על ידי המשך של ב' שנים אי אפשר הי' שתעשה — על פי הידיעות שלנו — על ידי העומד כנגדנו להדיא ל ב ד ו — הוא היה נצרך כדי להביא את המעשה לפועל להסכמתו של איש אייך.

ג) את מה שראינו „באמטליכע" מכתבים שהראה וו. פתאום בשעת איזה מעשה שהיה.

מן המצר

ומלבד זה יש לנו כעת ראיות עומדים בפני עצמם שגם אתם תוכלו לדין עליהם.

א) בגביות עדות הרצוף בזה מן הזוג הראשון מבירקענאוי, תמצאו באמת את הענין הנפלא בעיני שני עדים הללו שהם תושבים זקנים של גיהנם של בירקענאוי, שבקיץ 943 לפלא בעיני כל בירקענאוי הי׳ באמת שם חדש של מנוחה — אשר בחדש זה לא בא לשם שום מסע של גירוש — ואף אם אמרו הפירוש על חדש מנוחה זה, שזה היא כדי לחזק בדקי הבית של הקרעמאטאריום — זה פשוט ששם בבירקענאוי לא ידעו ולא הבינו שום תירוץ אחר וכך היה צריך לומר להם שם — אבל אין להכחיש בהחלט שאפשר שזה היה באמת אותו חדש של מנוחה ורחמים (שאַנמאַנאַט) שהבטיחו לנו — ושקיימו אותו הגרמנים אף שאנחנו לא קיימנו מה שהבטחנו ואפשר שקבלו התירוץ שלנו — ובעיני בירקענאוי והראשים שלה נצטוו מלמעלה על חדש של בדק הבית למכסה על האמת.

ב) מגביות עדות זה תראו גם כן שבאמת בסעפטעמבער 943 הגיע לשם טראַנספּאָרט מטעריעזענשטאַדט כולל כמה אלפים יהודים — שהתנהגו עמהם שם באוישוויטץ בהתנהגות הטוב שהיה באמת לפלא בעיני כל יושבי הגיהנם בשם.

אלו ההוכחות ועוד שאר הוכחות נותנים היסוד לומר **שאפשר הוא**, ואולי גם קרוב לודאי שהיה המשא ומתן זה מצד הגרמנים בכונה אמתית — מובן מעצמו שאפשר להשיב על הראיות הנזכרים לעיל — אבל גם המשיב עליהם צריך להודות שבכל זאת **אפשר** היא שמשא ומתן זה יסודו באמת — וזה **האפשרות** בלבד, הי׳ צריך לחייב אותנו לשלם מצדנו עשר ומאה פעמים יותר כסף ממה שדרשו הגרמנים — כי מצד אחד יש כאן האופן הרחוק של הצלת נפשות של אלפי אלפים ומצד האחר האופן הקרוב לוודאי של איבוד אלפי אלפים כסף — **והספק ספיקא של חיים** הוא בכל אופן חזק **מודאי של ודאי של כסף** — ומה גם שההצלה של חיים לא הי׳ כל כך רחוק ואיבוד של כסף לא הי׳ כל כך קרוב.

ובודאי שיש להשיב על כל הנזכר שהדבר פשוט שענין של יהודים היא לגמרי תחת שליטתו של הרשע בעצמו — ואין ספק כי כמו שבכל יום באים בשורות מכל הפראַנטען אל ה„פיהרער—הויפטקוואַטיער״ כך באים שם בכל יום בשורות מן ה„יודענפראַנט״ בכלל ומאוישוויטץ בפרט — ואיך אפשר אם כן לחשוב שאפשר להשפיע על ידי משא ומתן קטן כזה בערך, ה„פראַנט״ הזה — יש להשיב על זה שבודאי גם הרשע הוא מושפע מן

הסביבה שלו — וכל מי שהוא יותר אדוק אליו יש בכחו יותר להשפיע עליו — ונקל לעמוד על שיטה ולומר שבהריגת ד׳ פעמים אלף אלפים כבר נתיישבה שאלת היהודים, אין מן הצורך שיהיה כאן הריגה של ו׳ או ז׳ פעמים אלפי אלף — ושאר טעמים שיכול אותו האיש לומר באזני הרשע שכשר וחזק ובדוק בעיניו במדה מרובה לאמרם בפניו מבלי שיחוש שבאמירה זו יעורר ספיקות במדת הרשעות שלו—למשל איש אייך וכת דיליה שבעת ההיא כבר היו כשרים ביותר בעיני הרשע על ידי הריגה של ד׳ פעמים אלפי אלף — הי׳ ביכלתם להרגיש עצמם חזק וכשר לפלפול כזה — והם בעצמם אפשר שהי׳ להם טעם לעורר פלפול כזה מצד הבנתם והכרתם במעמד המלחמה, (ווילי למשל אמר כן להדיא) כדי לזכות את עצמם מצד אחד — ולומר שהריגת ד׳ פעמים אלף אלפים היא חיובו של הרשע והימלער—ולהניח על זכות עצמם — לאידך גיסא — הצלה של ב׳ וג׳ פעמים אלפי אלף — דהיינו קנין עולם הבא — ומלבד זה קנין עולם הזה דהיינו כסף המבוקש — וזה הי׳ אפשר שיעורר בהם טעם לפלפול כזה עם הרשע להשפיע עליו.

כל זה היא מעשה על העבר — ומה שנעשה אין להשיב — אבל בנוגע למה שנעשה כעת בהגר, הוא מן הצורך להביא הדבר אליכם שוב הפעם לעיון — בהסבר של זה העבר מוסברים דברי המשא ומתן בהגר בפנים חדשות — ועוד צריך להעיר על משא ומתן זה בפנים חדשות אחרים ממה שיש להביא בו כעת בראיות של למפרע.

ב.

א) בקיץ 943 בא הנה פתאום שליח (מיליטערקוריער של גרמניא) שנשלח מן אנשים שלנו שם — ובידו מכתב לאמר כי השליח הזה בדוק ומנוסה, ושנכתוב על ידו מה חוות דעת הכלל פה על אודות „הצעה של רבנים" דהיינו אירראפאפלאן — ואף על פי שנשמעו טענות גדולות שלא נמסור על ידו מכתבים מבאורים — לצערנו לא הי׳ אפשר לעכב ששלחו על ידו העתקות מן מכתבים הנוגעים בדבר הזה אליכם ושאר מכתבים — הוא בא והלך כמה פעמים — ובאנקארא ידעו לבטל נגדו כל החששות בהבטחות חזקות.

ב) כפי מה שנודע עתה — הי׳ זה השליח שותף דבק אל השעף של הגעסטאפע בעיר הבירה של הגר (כלומר של הגעשטאפע שם, בזמן שלפני כיבוש הגרמנים) וכפי מה שאנו יודעים עתה בבירור גמור, עשה הוא תמיד יחד עם איש זה העתקות פאטאגראפים ממכתבים אלו שלנו.

ג) שעף זה של הגעשטאפֿ לאידך גיסא הי' בקרבות עם קאסט. ושרף בעיר הבירה של הגר (בזמן שלפני הכיבוש) — ובאמת שומעים אנו עתה, ששעף זה (שמו שמידט) הציע ביוני 943 אל ישראל ויואל איזה „איראָפֿאָפֿלאַן" — מובן מעצמו בלי להזכיר איזה סמיכות על איזה הצעה שיש כבר במציאות — כפי מה שאומרים ישראל ויואל הם בעצמם גם כן לא ידעו שיש כאן כבר בעולם הצעה כזו — וממילא מובן שהם נכנסו למשא ומתן זה בסוד כמום כפי מה שנדרש — (וממילא שלאידך גיסא אנחנו פה לא ידענו כלים ממשא ומתן שלהם).

ד) ועל זה יש עוד להעיר, שגעשט. וס.ס. הם שני חבורות לתכלית אחד, מקבילות זה אל זה בדרך עבודה משותפת — ויש להם ראש אחד (הימלער) אבל מלבד זה הם מופרדים זה מזה לגמרי כל אחד ברשות עצמו — וגם אורבים ומרגלים וחושדים וחוששים זה על זה. (ס.ס. הוא יותר חבורה של הפּאַרטייא — וגעשט. היא יותר איגוד של הפּאָליציא) — ועתה הדרך שלנו (ווילי ואיש אייך) הוא להדיא ס.ס. — אבל שליח לאַנקאַרא ושעף שלו בעיר הבירה הם להדיא געשט. ואין הדרך רחוק ממציאות שעל ידי זה שנודע להגעשט. המקנאת בס.ס. ע"י דואר שלנו הנ"ל ממשא ומתן של הס.ס. בנוגע היהודים, נתהוה שאיזה איש בגעשט. שוה במדרגה עם איש אייך או גדול ממנו אמר לו דברי חדודים — ואיש אייך מאחר שנודע לו המקור לרוח הנושב החליט להפסיק במשא ומתן — לפי העת והזמן אפשר להסכים השערה כזו עם האמת.

ה) בהגר שלפני הכיבוש אפשר להבין הדבר שלא היה חשוב בעיני ישראל ויואל ביטול גירוש, היותר נחוץ למעשה, כמו שהיו חשוב בעיניהם ענין היציאה לחוץ לארץ — ולאידך גיסא לאיש אייך בעצמו הי' גם כן יותר נוח יציאה לחוץ לארץ מביטול גירוש — ומכל שכן מאחר שיש לעשות שניהם: אפשר להניח יהודים לילך לחוץ לארץ וגם לשלוח לאוישוויטץ — להיות טוב בעיני הרשע בעולם הזה, וטוב בעיני היהודים בעולם הבא — לפי זה יש להבין שאיש אייך כוון לתת קדימה לדרך האחד דהיינו יואל וישראל — ואפשר להיות שהיו לו גם כן טעמים אחרים — מכריעים אצלו להחשיב את הדרך האחר ליותר חזק — על כל פנים נראה שכדאי לתשומת לב בענין — שכבר בסעפּטעמבער הזכיר ווילי „דרך אחר" — „ויציאה לחוץ לארץ" במקום „ביטול גירוש". —

ו) בימים של כיבוש הגרמני אמר שמידט ליואל וישראל — אני חושב שאין זה אלא כיבוש של אנשי חיל בעלמא — ואם כן טוב הוא, אז נמשיך את

המשא ומתן להלאה — אמנם אם הוא כיבוש של פאָליטיקא אז תהי' הס.ס. שולטות, ולא אנו, ואז יהי' מן הצורך לחפש על דרך המוליך אל הס.ס.

ז) מצד הס.ס. באו לעיר הבירה למען היהודים איש אייך, ווילי, קרומאי — אחר איזה ימים בא ווילי לכאן — ושאל אותנו מי ומי מן היהודים מסוגל למשא ומתן — ואם המשא ומתן זה יהי' טוב הי' אפשר לחדש את האיראפאפלאן — והמתקנו סוד כל המפלגות — מצד הארטאדאָקסים רשמו האָרט. פה — את הראש הקהל דשם, איש מסוגל ומוכשר מאוד, וכתבו אליו מכתב — ומצד הציונים, אף שכולם הכירו בכשרונות המסוגלות של ישראל — מצאו לנכון לתת את הקדימה לניסן כהן — וכשבא ווילי לשם — הראש הקהל הי' מתאים לרוחו, אמנם ניסן כהן לא — לאידך גיסא כנראה אולי ישראל ויואל מצאו עצמם פגומים. ופתאום נעשתה מעשה (עובדא זו ידענו מווילי) שמידט הנזכר קרא את ווילי ואמר לו „האם יש ברצונו לדבר עם שני יהודים מאוד מוכשרים" ואמר הן — ונפגשו יואל וישראל עם ווילי תחת שדכנתו והשגחתו של שמידט — וכשראה ווילי נעשט. עומד על גבו הי' נזהר הרבה — ובתוך השיחה אמר ישראל לווילי „האם לא הי' אפשר לעשות משא ומתן על איראפאפלאן כמובן בלי להזכיר מציאות של משא ומתן שכבר קדם — ואנו מזכירים כעת דברי ווילי „מאוד תמהתי לשמוע מפיו של שמידט איך מציעים לי בחזרה את הסחורה שלי — וקצרתי בדבור בזהירות ולא אמרתי אלא לאמר: נראה ונעיין בדבר, והלכתי מיד אל איש אייך וספרתי לו הכל. איש אייך כיבד מיד את שמידט „בעיבערפאלל-קאָמאָנדאָ" ומצא אצלו מלבד סכומים של גוזמא העתקות מכל המכתבים שלנו ששלחנו בעתו ובזמנו לאנקארא ונסע עם זה תיכף ומיד להימ. — והשי"ת הגין בחסדיו עלינו — לפי דברי ווילי אמר הימלער שהוא מסכים, אבל אין העיקר כסף אלא סחורה — כמובן השאלה עדיין פתוחה — האם הימל. ידע גם עד היום מן העסק או רק עתה נתודע לו — ונסיעת איש אייך אליו הי' להכשיר עצמו בעיניו וכמו שאומר המשל לתפוס את הזבובים קודם שיתפשו במצודה, הננו מזכירים שוב הפעם דברי ווילי בלשונו — „עבור דרך זו של „שני דרכים" בהונגאריא הלך הרבה לאיבוד" — וכמובן שמצדנו צריך לומר לעומת זה שאין איש אשם בנסיעה זו על שתי דרכים כל איש היה מתכון על ד היותר טוב לטובה — והיה גם זה חלק מן האסון שלנו שגם פה נסתבכו המעותים זה בזה בדרך מר מאוד.

ח) ועתה צעדו הגרמנים כמו אחינו בהגר צעד שמאוד אינו מוליך אל ממש — ושרף נסע להדיא מאוד „אפיציעלל" בשליחותו לישמעאל — לפי

דעתנו אי אפשר לעשות דבר כזה אלא בסוד ובחשאי באופן שיגיע לתכלית — להדיא ובפירסום יש להפאַליטיקא הגבוהה ההכרעה האחרונה — והכרעה כזאת אי אפשר שלא תביא לידי אסון.

ט) אמרנו את הטענה הזאת לווילי — בביאור ארוך — והוא הסכים מאוד על כך — והצגנו לפניו הצעה בדרך אחר שאנחנו נביא את הסחורות הנחוצות גם בלתי זה — ואמרנו בלבנו שאנחנו נמציא את הסחורות כאן מתחת לארץ ונצייר להם פנים של חוץ לארץ — ומה שאנו צריכים לכך היא רק כסף. —

י) מצאנו הסכם על כך — והיה המדובר מן סחורות שוים שלשים — וכפי משך הענין — מאה פעמים אלף אלפים כסף גבינה — מלבד הכספים הנצרכים לכים יחידים — לצערנו אין המדובר מצדם כעת, על מה שהיא יותר ממש ובידם, דהיינו „ביטול גירוש" ורק „יציאה לחוץ לארץ" מן איזה אלפים. (המספר היותר גדול ששמענו עד עתה הוא חמשים אלפים.)

יא) בלי עזר שלכם נתנו אחינו שם (מלבד סכומים אין קץ לשוחד) אלף וחמש מאות אלפים כסף גבינה בסחורה — והשוה כסף זה, שקנו מן הגרמנים הוא — שגם עד עתה לא כל המסעות הלכו לאוישוויטץ אל בית מלאכת הרצח — אלא שאיזה פעמים עשרה אלף (עם נשים וילדים) הלכו לאָבערעסטרייך — והשם של אלו המחנות הוא „וואַרטעלאַגער פיר דיע אויסוואַנדערונג" — ידענו בבירור שהם חיים שם — ולא זו בלבד, אלא שדרך החיים שלהם היא באופן מתמיה לטובה — לעת עתה הרי זה פעולה ממשית מאוד — לפי שבלי משא ומתן זה היו גם הם זכל על פני השדות לסביב לאוישוויטץ — אין זו פעולה, אלא ל„עת עתה" — אבל בכח הזמן כעת, „עת עתה" חשוב הרבה.

ומלבד זה, נוסע כעת מסע של ט"ז מאות לגבול ספרד דרך וויען-לינץ (אם גם בהפסקות קטנות) לפי הנשמע יאריך דרכם כמה ימים בגרמניא — (המעם שהמסע הזה הולך כל כך לאט הוא לדעת הגרמני שלא יהיה להבשורות שיבואו לחוץ לארץ חשיבות, שבשעה שיגיעו, כבר יהיה הבשורות שלהם ישן נושן) — ושנית, נראה שיש כאן טעם שבאריכות הדרך והנהגה טובה עמהם בזמן ארוך יספרו הנוסעים הללו דברים טובים על הגרמנים), והאמת שבוויען הי' למסע זה קבלת פנים דיפלאָמאַטי — ופירנסו אותם על צד היותר טוב —

האנשים במכתביהם מפליגים בדברי תמי' על זה — הרי הם כבר על הדרך לצרפת. —

יב) מלבד זה יש כאן כבר פרצה בחומה וכבר הם מתחילים לדבר גם מביטול גירוש — באיזה רמזים.

יג) לעומת זה, הרי אחינו בהגר הם במעמד שאי אפשר להם לקיים התביעות של הגרמני לפי שאתם מאמינים שלא לתת היסוד הכסף עד שלא יהי' כאן אותם ההבטחות שאתם תובעים שהגרמני יקיים אותם — ועד הזמן ההיא הוא לא יקבל כלום.

אלמלא לא ראינו דבריכם בכתב ובמברק — אלמלא לא שמענום בטעלעפאן — לא היינו מאמינים ששונא ישראל אנגלי או אמעריקאני שיש עדיין איזה הרגש בלבו הי' משיב לנו פה — למראה נחלי דם — תשובה בלתי מובנת ובלתי אחראית, וכמעט שנאמר תשובה של ליצנית, כזו — ותשובה זו משיבים אתם אחינו בני ישראל לנו.

לאחינו בני ישראל בהגר יש חשבון של דם עם כלל ישראל — ולכם יש חשבון של כסף אובד — לא ידענו עם מי — אחינו בהגר הם בלי יוצא מן הכלל מנהיגים בעלי אחריות — מי תובע? מי נותן? — האם החיוב לתן כסף תחת חיים — או חיים תחת כסף — האם עדיין לא נכנם בכם הדעת — מי הוא הרוצח הנורא והבזוי הזה — אך את שמו הגידו לנו למען יצעקוהו לשמים בהיכל של אד־מות באוישוויץ — וכשתבוא התשועה אז ידעו האומללים שישארו, שאבדו את כל מה שהי' יקר להם — עם מי יש להם החשבון — הרי הדברים אלו דברים מדקירים הם, אבל עדיין אינם דוקרים כל כך כמו ששייך להשטות הפושע הזה — אין לדברים כאן כח של כלום. —

ולמשל — מה אתם מדמים — חמשה עשר אלף יהודים חיים — נשים וילדים — מושלכים בכל יום להמרכבות — והרי הם נסחבים לאוישוויטץ כדי להמיתם ולשורפם מיד — (ואין זה חלום וגוזמא רק אמת המטפטף מדם — דעו זאת מן היום ולעולם) וכל עסקן וכל שתדלן מפחד על חייו ועל חיי משפחתו — שאפשר להשליכם גם כן בעגלה, ובכל זאת הוא מוסר נפשו והולך להשתדל והוא מצליח לשמוע לאמר „אם תביא לי דבר זה או דבר זה, בדרך זה או בדרך זה, אז לא יסעו כל המסעות להרג אז ילכו איזה מסעות לחיים, אז אפשר לא ילכו שום מסעות להרג" כך אומר הרוצח בידיו המלוכלים בדם אל הנרצח

מן המצר

הנרעד — א פ ש ר שיש בזה ישועה — אפשר רק חלק אחד מאלף, באחוז אחד — האם אין החיוב לעשות את כל מה שאפשר כדי לנסות הפתח הזהב הזה — ומפיכם הרי מגיע עצה — „לך אחי יהודי נרעש ונפחד אשר אתה רואה סביב לך ט״ו אלף יהודים נשלכים למות — אשר אתה שומע את צעקת המות שלמעלה מן כל כח התופס — הצעקה של נשים ושל ילדים שרוצים להנצל מן המות הזה, לך אל הרוצח שלך ואמור לו לאמר, למען הכסף אתה רוצה לתת לי חיי נפשי — ק ו ד ם כ ל ת ן ל י ה ב ט ח ה ת ן ל י ע ר ב ו ת — ואם לאו, א ת ה ל א ת ר א ה א ת ה כ ס ף ש ל י — ו ל א א ת כ ס ף א ח י ב ש ו ו י י ט ץ ו ל א א ת כ ס ף א ח י ב א מ ע ר י ק א — ואם אין אתה מרוצה הרוג והרוג״ — ועל כל אלה אין הדבר נוגע כאן לאפשרות אחד מאלף באחוז אחד — אלא שלפי הערך כבר נתן הרוצח כמה הבטחות טובות — מי הוא הרוצח ומי הוא המשוגע אשר כן צוה לאמר —

האם אפשר שאתם מחשיבים עצמכם ל נ ו ת נ י ם ואותנו ל מ ק ב ל י ם — עליכם לתת כ ס ף — ואנחנו נותנים ח י י ם — אנחנו פה במדינה שאבדה טפה אחרונה של דם נתננו יותר מי״ב אלף אלפים כסף דידן למען הצלת יהודים בהגר, וצמצמנו הפת העני מן הפה אך כדי להציל — היכן הוא השכל הישראלי. — היכן הוא הלב הישראלי. —

נניח שאחרי ככלות הכל יתברר ח״ו שנתתם את הכסף לבטלה — ומה אם יתברר אחר כך שאנחנו נתננו את חיינו למען כספכם — איך יהי׳ ביכלתכם לחיות אז עוד על האדמה שברא ה׳ — האם אתם חושבים שיש כאן משא ומתן המתנהג בדרך ה ת ג ר י ם — התחשבו שרוצחנו הוא כל כך חלש או כל כך חזקים אנחנו — מי נותן לכם הרשות להשליך חיים כדי להציל כסף. —

או אפשר שיש כאן חשש של מלחמה — אפשר שחושב מי שהוא שהכנסה של סחורות שוים מאה אלף אלפים פראנקים יאריכו את המלחמה במדה כזו שכדאי הוא לשפוך עוד דם של איזה מאות אלפים של אחינו בני ישראל — מי שחושב כך יחשוב נא בלבו שכל הסכום הזה אינו יותר מסכום הוצאות מלחמה על חצי שעה — כל עם אחר כבר נסוג אחור קודם הרבה למדרגת איבוד שלנו — ועזב להרשע הרבה יותר ממה שראוי להאריך מלחמה — שום אומה לא עמדה בשורה ראשונה בלי לסוג צעד אחד אחור כמונו, זמן ארוך כל כך, עד שנפל רוב מנין ורוב בנין שלה — ונראה שבקצת דעת אפשר להסביר להאנשים המכריעים בממלכות הברית שגם עשרת

אלפים עגלות אויטא אינם חשובים לכלום לעומת זה היזק כזה נעשה בנפוץ אויר אחד — אבל מי צריך לעשרת אלפים אויטאָם בבת אחת? — סגי במאה, ואחר כך, ו ר ק אחר כך, אפשר שיארע איזה עיכוב אסון (כך אמר ווילי בעצמו לאמר, הבינו ושלחו ק צ ת, ואחר כך אפשר לפרש שיש כאן איזה עיכוב) והרי אין אנו מבקשים הסחורות הרי אנו מבקשים את הכסף — הסחורות נמציא בעצמנו ע"י הכסף — אלא שהכסף צריך שיהיה כאן — האין אתם שומעים איך דם אחיכם הסוער והתוסס צועק אליכם — כל זה היא על האחריות שלכם למען סגולת הכמת התגרים שיש בכם — ובשביל השטה של שטות שלכם — השי"ת יאיר עיניכם ושכלכם ובאחינו בני ישראל המנוסים בהגר בכלל כל אחינו בני ישראל, יקיים את תפלתנו בכל יום ולא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר.

מיכאל דוב ווייסמאנדל

ב"ה עש"ק לסדר מטות מסעי תש"ד לפ"ק.

עוד הפעם נתאחר השליח ובינתים אירעו כמה דברים הצריכים הודעה.

בינתים קבלנו מכתבים מכם ואנחנו רואים מתוכם שאין לכם תפיסה נכונה להבין את ענין שרף — על כן רצוננו להמציא בירור הדעת.

ב) החסרון של מעשה שרף הוא שיצאה חוץ לגבול, בכל ענין — ענין שהי' ביכלתו להצליח אך ורק בחשאי ובסוד ולא לעיני כל העולם והמון הגרמני, נושאים ונותנים בה עתה במדה גדולה ומפורסמת כזו — הנסיעה בעצמה כבר הי' במדה זו כנגד התכלית — הרי הדבר ברור שאם הגרמנים מתכוונים בדבר הזה באמת לתכלית שהם אומרים — אז הם רוצים בהסחורות ולא בפאליטיק הסובבת את כל המדינה — ומן החיוב, שלאידך גיסא רצונם יהיה שכל מה שנוגע לפאליטיק ישאר בסוד — אבל על ידי דרך כזה של שליחות להדיא ובפומבי אפשר שיגיעו להיפוך גמור — הסחורות לא יקבלו — ומה שיקבלו באמת יהי' בזיונות הפאליטיק. — ואי אפשר לקבל הממשלות לעשות לעצמם מזה הענין נצחון של פאליטיק להראות לעין כל את ערות הארץ של הגרמני, שהראה בעצמו על ידי שליחות זו — נוסף על זה עוד שאין ביכלתנו לדעת מי הניח בסוד את כל הענין הזה בפני מי הסחורות אם ישאלו אותם להדיא מן הממשלות — ולאידך גיסא לא יוותרו אצל הגרמנים בעצמם — מובן מעצמו שהם.ס. בעצמה עשתה כנגד דרכי הפאליטיק כשתבעו את השליחות הזה או הסכימו עליו — אלא שמי הם אלו

אנשי כ. ס. — רוצחים בזויים שאינם יודעים כלום מנמוסים של דרכי פּאָליטיק — אבל מצד היהודים דרך כזה היא חטא הרבה יותר מטעות של פּאָליטיק בעלמא.

דוקא בשביל זה פירשנו לווילי את הענין הזה ונסינו להשפיע על ידו על איש אייך להשיאו מן דרך זה של להדיא על דרך דומה לו של לא להדיא — בדרך שחור — אנחנו (כלומר סוחרים מסוגלים) יהפכו את הכסף הזה לסחורה הנדרשת, בלי שום סיוע של הממשלות — ונוסף על זה שמנו ליסוד ברור, שלמעשה אין כאן צורך לכמות גדול של הסחורה, בודאי לא כל הכמות הנדרש מהם, אלא חלק קטן מזה — ולא זו בלבד — אלא חלק קטן עד מאוד — כל הכמות אינו נדרש אלא להלכה — אבל למעשה אין כאן צורך אלא לג' עד ה' אחוזים — אלא שאין לאבד אפילו רגע בדברי משא ומתן בטלים — אלא למסור תיכף ומיד את הסחורות הנדרשות בלי לבטל את הזמן אפילו באמירה אחרת כל שהוא — העובדה הזאת בעצמה, שהגרמנים ירדו כל כך ממדרגתם, לשאול ממנו אלו הסחורות יש בזה כח הוכחה כל כך, שהי' לנו להכיר שסגי לנו בהכי, ולשלוח להם למשל משלוח ראשון של שמנים ומשלוח שני של שבעים ומשלוח שלישי של מאה עגלות משא ורק אחר כך לבוא בתירוץ של איזה אסון בדרך — הדבר קרוב מאוד שביום שתגיע המשלוח הראשון ובודאי ביום שיגיע המשלוח השלישי הגירוש יתבטל — וכשיתבטל יפסוק לכל הפחות על ג' חדשים — ואחר ג' חדשים אפשר שהי' סגי לאיזה זמן בתירוצים בלתי משלוח סחורות — ואחר כך כשתאריך עוד המלחמה ח"ו, ולא יקבלו עוד תירוצים — אז אפשר לשלוח משלוח אחד של מאה — השיטה הזאת הציע ווילי בעצמו כמה פעמים כאשר כתבנו לכם למעלה — ולתכלית הזה התקשרנו עצמנו עם הוגא (אשר אפשר לדבר עמו בלשון של דרך התגרים ע"י מברק וטעלעפאן מכאן ומהגר) ולא בקשנו רק הכסף — לא היה זה בקשה בשם איזה כתה או חבורה אלא בשם הכלל כולו — ואנחנו תמהים שכסף שיש לנו יהודים בזמן הזה די והותר בדרך שחור בלי רשות הממשלה גם כן לא נקבל — או אפשר שאתם בעצמכם מאמינים שחטא ההמצאה של מכר זו של שלש מאות מרכבות להגרמנים, הוא חטא יותר גדול מן ההריגה של אלף אלפים יהודים — האם נתעוורו עיניכם כל כך.

ג) ועתה איש אייך כבר נפל רוחו — הוא ימח שמו — שבודאי עשה לנו הרבה — נתפתה על ידי ווילי שהשיאו לדרך זה ועתה בא לידי בזיון — הסחורות אין לו, ומה שיש לו הוא בזיון בדרך הפּאָליטיק — מהאי טעמא כבר אבד ווילי את החן בעיניו — ואיזה השפעה יהי' מזה על הכלל כולו בהנר מי יודע.

ד) לאידך גיסא הי׳ לאולטימאטום של ראש מדינת עבר הים בצירוף של האזהרות של האפפיור ושאר מלכי ארץ השפעה על ראש הגר — באופן שראש הגר עכב בכח נגד הגירוש עתה — שכבר נהרגו ס׳ עד ע׳ אחוזים של הכמות, וצ״ה אחוזים של האיכות — ב׳ מסעות שכבר עמדו להשתלח נתעכבו והיהודים נשתחררו — ומצד הגר הודיעו להגרמנים שהגירוש נתבטל מצד הגר.

ה) אלמלא הי׳ דעתו של איש אייך נוח מצד אחד אפשר שהי׳ זה טוב — אלא שצריך להתחשב עם הענין שהגירוש היא מסחר של ב׳ צדדים, מצד גרמניא ומצד הגר — צד גרמניא היא לכל הפחות כל כך חשוב כמו צד הגר — ועתה שהרוצח איש אייך נתבזה כל כך והוא כועס על כל הצדדים הרי ההכרעה הזאת של הגר היא שמן של שריפה שלו והוא כועס עוד יותר — והרי הוא מביא למחר את כל הענין לפני הרשע בעצמו שהוא יכריע — לפי שעתה נעשה כל הענין דבר של פאָליטיק בגובה המדרגה בין גרמנים ויהודים בארץ, ובחוץ לארץ — ומלבד זה בין גרמנים ומלכות הברית על ידי המצב החזק של ראש הגר — (אלא שיש לקוות שיש לו להרשע כעת דאגות אחרות ואצבע אלקים הוא).

ו) לאידך גיסא עשו האשכנזים מסע לספרד מן הטובים והנבחרים של כל המפלגות (יותר מן ט״ו מאות) לפי ידיעתינו הי׳ להטראנספארט הזה קבלת פנים דיפלאָמאטי, ופרנסו אותם בכבוד בוויען, והם נוסעים עתה לספרד — ועתה מאחר שאנחנו לא קיימנו את התנאים שלנו הוציאו אותם מן המסע והביאו אותם למחנה בערבעלזען סמוך להאנאווער — אם נקיים את התנאים ישלחו אותם לספרד ואם לא ישלחו אותם לאוישוויטץ — ואתה מה אתם חושבים על מי לעשות את הצעד הראשון — על הגרמני או עלינו — אתם הרי אולם יכולים להיות מובטח בהנצחון כמו שאתם רוצים — כנגדינו יש לו עדיין כוח לרוב — העלו על מחשבתכם שבמסע הזה לבדו יש בו הטובים של כל המפלגות — כדי לתת דוגמא הננו שולחים ברצוף בזה מכתב של בלום שכתב אלינו כשעברה המסע דרך ארצנו נוסף על השמות שהזכיר שם, המסע כולל נבחרים מכל המפלגות. —

ז) ולפיכך היא מן הצורך בפקוח נפש במלוא מובן המלה שיהי׳ כסף מוכן כדי להמציא (להמציא בחשאי רק ע״י כסף) את הסחורות הנדרשים על כל פנים במקצת — א) להפיס דעת הגרמנים: ב) כדי לתת אפשרות הצלה להמסע העובר שהוא עתה בבערבעלזען. —

הגיע הזמן שתבינו על מה הדבר סובב — הגרמנים, צריך למלאות רצונם בדרך הטבע אם ידרשו מה שידרשו על אחת כמה וכמה כשהגיע הענין

מן המצר

כל כך עד נקודה האחרונה — והרי הדבר מגיע לג׳ מאות אלפים חיים בתוך המדינה — והרי הדבר מגיע לט״ז מאות נבחרים מכל המפלגות בהאנאוער — אם נתן איזה דבר ילכו חיים ואם לא לאוישוויץ — איך היא אפשר שנעמיד עצמנו בפני שאלה כזו כל כך ברפיון ידים וכל כך בלי הבנה. —

מה שכתוב לעיל היא בנוגע להמשא ומתן — מובן הדבר בעצמו שאפשר שכל הענין היא בלוף — אבל למען ה׳ עמו ותורתו האפשרות של היזק אצליכם היא ר ק כ ס ף — גם אנו אומרים שיש לנו לעצמנו להבטיח עצמנו בכפליים.

א) ליתן כסף כדי להשפיע ע״י המשא ומתן

ב) ולנפץ בכח ובחיל את הדרכים המובילים לאוישוויץ

ליתן כסף לפנים ובאמת לכטל את הגירוש במעשה —
לא עשיתם את הראשון ואת השני גם כן לא עשיתם.
למה לא עשיתם את השני — למה לא — הרי על זה לא צריך ליתן כסף.

ואנחנו כולנו עדים שאלמלא נתקיים בקשתנו שבקשנו כל כך בתחנה מכם לנפץ תמיד הנקודות של מסלת הברזל קאששוי-פרעשאוו-טשאדצא, לא היו המסעות של הגירוש הולכים.

היש לכם על זה תירוץ — אנחנו יודעים בבירור שאלמלא היו מנפצים את הקרעמאטאריום באוישוויטץ היה זה דוחה את ההריגה על שבועות וחדשים — למה לא עשיתם כן — עשו כן לכל הפחות עתה.

זה נחוץ הרבה והרבה יותר מפראפאגאנדא — מה שהגיע גם כל כך באיחור וכל כך בדרך של בלתי הבנה — אלא שגם זה נחוץ.

למשל, פעלה ההשפעה של מלך שוועדען, ושווייטץ שוועדען וגם פאָרטוגאל וגם ר ו מ א נ י א הגידו את רצונה לתת אזרחות ליהודי הונגאריא, וגם הגרמני השגיח על זה (כפי מה ששמעתי מווילי) היה מן הצורך להרחיב את זה מאד וגם להרחיב את הענין על מדינתנו — מובן מעצמו שאין להציל בדרך הזה את כל הכלל, על כל פנים חלק חשוב ממנו — לפי דברי ווילי יש להמציא על ידי כך דרך יציאה לחוץ לארץ.

האם לא היה אפשר להשיג על ידי כך איזה מאות פאספארט אצל הממשלות הנייטראלים (להם היה אפשר לבטלם בחשאי) כמו פאספארט של

מן המצר

ארגענטיניא, טשילע, מעקסיקא, נאָרדאָמעריקא, שיהיה כאן הפנים שרצון בעליו לילך בחזרה לארצו — ולצד היותר רע יבאו בעליו לקאַנצענטראַציאָן בתורת בן חוץ לארץ ולא בתורת יהודי, מה שהיא גם כן מעלה גדולה.

הלא צריך שיהיה כאן דרך להוכיח להממשלות שאפשר להציל עשרות אלפים בנייר פשוט, הלא על זה אין לשלם כסף — הלא זה אינו כנגד טכסיסי מלחמה, למה אין אתם עושים זה — ואם אי אפשר לכם לשלוח אמתיים, שלחו לנו מזוייפים — ואם אתם חושבים שזה חטא גדול לזייף — שלחו לנו אחד אמתי מכל מדינה ואנחנו נזייף פה — כבר אבדנו כל מורא ואין לנו רק מורא אחת — איך אפשר להציל איזה חלק קטן מן שארית ישראל.

ומה שנוגע להיציאה לחוץ לארץ, ווילי מעורר על זה שאפשר לשום כל מדינה שהיא לתכלית יציאה אך לא ארץ ישראל (דהיינו להלכה — למעשה מאחר שיש אדם בחוץ לארץ הרי יכול להלוך משם לארץ ישראל) לפי שאי לעשות זה משום המופתי מירושלים, לפי שאייכמאַן נולד בחיפה ומדבר ערבי בשלמות והרי הוא עומד לגמרי תחת ההשפעה של המופתי (אין הדבר חוץ למציאות שהמופתי הוא עיקר הנותן עצה על מחנות הכליון, וכן אמר ווילי) על כן צריך לעשות המעשים גם בענין זה בדרך פאָליטיק.

כתבתי כל זה בלשון המדובר כדי להבין לכל צד, ודעו כי ביניכם פה אין שום חילוק בין איש לאיש וכלנו בדעה אחת — ובדין הוא שתהיו גם אתם כלכם בדעה אחת להציל את שארית ישראל, ומחלו לי אם דברתי קשות — לא עליכם תלונותינו אשר ידענו את רצונכם הטוב, רק על מי שאינו נותן לכם היכלת להוציא את רצונכם הטוב לפועל.

ואל ה' הטוב שומר ישראל אנחנו מתפללים ומתחננים יתן לכם הזכות להושיע, ולנו חנינה שלא נצטרך עוד לתשועת בשר ודם — ויתן לעמו ישראל מהרה את ישועתו.

כעתירת המצפה לרחמי שמים

מיכאל דוב וויסמאנדל

מן המצר

עש"ק מטות ומסעי תש"ד לפ"ק.

הכומר מוכ"ז בעצמו דבר עם אחד אחד משני הכתות של בורחים מבירקענוי. וגבה מהם עדות ג' שעות. ראו עתה שהכומר הזה יקיים שם באופן המועיל ופועל את הגביות עדות המונח אצליכם. וצריכים אתם להזהר שיהא המשמעות כלפי חוץ שכל הד' בורחים כבר הם בחוץ לארץ, כלומר באנגליא, כדי שלא ירגישו ח"ו שעדיין הם פה, לפי שזה יהיה סכנה לכל הכלל פה. וד"ל.

מד"ו

ב"ה עש"ק מטות מסעי לפ"ק.

ברוך משולם, הוגא או מיללער.

בשם כ"ק אדמו"ח הגה"צ ובשם כל עוסקי ציבור, הנני משביע אתכם בשבועה דאורייתא חמורה ובכל האלות האמורות בתורה לאסף את כל המפלגות ולקרוא להם את המכתבים אשר כתבנו למען הכלל (אין זה אמור על מכתבים הכתובים לפרט) ולראות שיהיה לכל הפחות ס. מייער ונתן וזילבערשיין והוגא והתני רובינפעלד בכלל, ובפרט אתם, וכל איש בר לבב אשר מוצאים כחותיו לטוב באותו מעמד ובמעמד אחד — מאותו רגע שתקבלו את המכתב הזה אין אתם רשאים לשחות אפילו רגע ועשו הכל כדי להרעיש ולהניע עשו כל הפעולות למען לא יקרא רק צד אחד מה שכתבנו להכלל כולו בשני המעטפות הללו ויקראו את הכתוב בשימת לב ובמתינות כראוי לענין פקוח נפש.

על כל זה אתם מושבעים בשבועה דאורייתא חמורה על דעת המקום ועל דעת הרבים.

ידידכם,

מיכאל דוב

מן המצר

ב"ה ב' לס' דברים תש"ד לפ"ק.

שלום וברכה

זה כמה שבועות שאנו כותבים מכתבים ומכתבים בדבר אחינו בני ישראל בהגר, רוב המכתבים שלחנו אל ברוך משולם והוגא בבקשה ובהשבעה לקרות אותם בכנופיא של כל המפלגות יחד בכלל, ובמעמד שלכם בפרט, מאחר שראינו שבאים בספים ומכתבים מפרט לפרט, חשבנו לנכון להטיל כל מיני חיוב, שיהא הדבר נעשה בכלל, ובקהל גדול, כי אינו דומה מועטים העושים בדבר, למרובים העושים בדבר. ומאז לא שמענו אם הגיעו המכתבים לידכם, רק מפי תשובות קצרות שהגיעו לכאן, ויותר מזה, מתוך המעשים אשר אתם שם, מתנהגים בענין זה, חוששים אנו מאד מאד, שאולי גרמו סבות, בלתי ידועות אלינו, שהמכתבים הללו נשארו בחשאי, וסוד של איזה מפלגה. (כי בפרט אל נתן ביחוד, לא רצינו להריץ במכתבים אחרי מה שנעשה כאן, בצירוף על הבדיקות על שמו, שנתודע להם.ס.. אחר המעשה של מרת פ'. וד"ל). על כן מבקשים אנחנו לחקור אצל ברוך משולם והוגא אם הגיע איזה מכתב במשך השבועות שעברו, כי כל המכתבים היו כתובים אל הכלל כולו.

*

נקוה כי בבוא מכתב זה לידכם כבר ידענו כי הושיע ה' את עמו בפועל, ויש רגלים לדבר, מכל מקום אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, על כן בבקשה מכם, כשתדונו בדבר המכתבים, ובענין המדובר בהם, אל תשגיחו על מצב המלחמה והפאליטיק, הקשורה בשבילי', אך תדונו הכל לחומרא. וראו ודעו כי הרשע הזה עדיין כחו ואפו מספיק לנגדינו. ואפילו שעה אחת די והותר — אדרבה, עתה השכל מחייב לתת את כל מה שמבקשים אך לשכך כעס, אך להשביע עין אך למלא כיס, ורק לדחות את מחשבתם הרעה מיום ליום, ובעת ובעונה זו יום לשנה יחשב, ודבר אחד שימו נא נגד עיניכם — תקותינו, היא יראתם של אלו הרשעים — אנחנו מקוים שבעוד שעה אנחנו נושעים — והם יראים שבעוד שעה הם נאבדים — והם רוצים להתעשר ולהרויח טרם כלות זו השעה — אפילו כשמזלו של הרשע עמד ברום מרומו, הי' זה פתיות וכסילות בידנו לפרנם את אלו הרשעים בתירוצים ודחיות ובלך ושוב מחר, ומכל שכן וק"ו ששגעון והוללות הוא לומר להם היום תירוצים, תחת מעשים של נתינה, הם אומרים

מן המצר

בפירוש כששומעים כך „אי יהודי נתעב, אתה חושב שמחר יהי׳ סופי, ותצחק בי, ואתה תשמור הן את חייך ואת כספך גם כן, אני אראך שטעית.״

על כן, בבקשה מכם בשעה זו האחרונה הצריכה עדיין לעזרת בשר ודם, ובשעה זו האחרונה הנותנת עדיין יכלת לבשר ודם להושיע, עשו כמו שאנו מבקשים ולא כשם שאתם רוצים, אנחנו מבפנים ואתם מבחוץ, אנחנו חיינו תלויים מנגד, ואתם חלק מכספכם עומד בספק, ואנחנו לכל הפחות כל כך בעלי אחריות לדם ישראל פה, ולכספכם שם, כמו אתם — בבקשה מכם עשו תשובה, לפני נעילת שער.

וכדי למנוע כל פקפוק ודיוק אשר אתם מבלים הזמן היקר הזה בו, נודיע לכם עוד הפעם, כי כאן למראית עין של דם ישראל הנשפך כמים, אין כאן שאלת פרט רק שאלת כלל, ומה ששרף רצה לעשות בפומבי בישמעאל, רוצים הכותבים אל הוגא (דיולא וכו׳) לעשות בחשאי, שרף כבר לא הצליח — סחורות להגרמני לא הביא, ובזיונות תחת הסחורה הביא, והלואי שלא יהא החיזק הרבה גדול מן הרווח, ועניין הוגא עדיין לא הצליח כי אתם ממאנים לתת כסף, מי יוכל לעמוד על דעתכם.

ודעו כי ביום י׳ ביולי חדלו מסעי הגירוש, ועיקר הטעם כי ראש הגר, עשה סוף לגירוש לעת עתה מצד הגר — אמנם עלינו להתבונן כי הגר בלתי סעד הגרמני אינו יכול לגרש, אמנם הגרמני בלתי סעד הגר יכול ויכול, ומכל שכן עתה בזמן אשר צד הקצוני של אלו הרוצחים הגרמנים גובר.

ומה עשינו אנו לפעול אצל הצד הזה, אצל הגרמנים, למען מניעת הגירוש — מה עשינו? פחות מן לא כלום עשינו. אלמלא החרשנו הי׳ טוב לנו.

הם שלחו את שרף — למען כסף — למען סחורות — והשביעו עליו שישאר הכל בסוד . . . ושרף נסע — וכסף — אין כלום — וסחורות אין כלום — ומוד — אדרכה ואדרכה — האוהבים שלנו קוראים בקול גדול על כל שופרות העולם — ראו כל באי עולם מה תש כחו של הרשע — שלח אלינו שני יהודים — להחליף דם יהודים בסחורות — אמת אנחנו אוהבים את היהודים — רצוננו להושיע להם — אבל זה לא. —

ועתה הגרמנים עושים להם חשבון בכלל, ואיש אייך זה בפרט. **כסף אין לי, וסחורות לנו אין כאן, ובזיונות בקול שופר קורא מצד ממלכות הברית ובזיונות מצד ראש הגר יש כאן.**

וכזה תחשבו אתם, אתם יהודים — אתם אשר דם רותח של אחיכם נתון בידכם בפקדון — אתם אשר כסף הנתעב הזה נתון גם כן בידכם לפקדון, מה תחשבו אתם שיהי' סוף זה החשבון.

אולי לא תדעו — לכו שמעו — כבר ביום ה' העל"ט הלך שוב טראַנס־פּאָרט מסע גירוש ורצח דרך קאשוי־פרעשאָוו־ארלאוו־קראקאָ לאוישוויטץ. וכבר גמרו מסילות הגר וזאת המדינה ביניהם לשלוח שמונה עשר מסעי גירוש בסוף שבוע זו (היום עדיין אינו מוגבל) דרך גאַלאַנטא־לעאַפּאָלדאָוו־זילינא־טשאדצא לאוישוויטץ.

נשבעים אנחנו בכל כח לבבנו ונפשנו ובכל כח ידיעתנו שזה הדם ידכם שופך — אך ידכם — אלמלא הי' כאן כסף בחשאי ע"י הונא לפני כמה שבועות — הי' כאן גם סחורה בחשאי לפני כמה שבועות — והי' סוף לגירוש לפני כמה שבועות, לפי מסירת מודעה של אלו הגרמנים בכל לשון של מסירת מודעה — ולא מן כסף של אוצרות עולם המדובר — רק מן שלשים פעמים אלף פעמים כסף גבינה — ולא מן סחורות מכריעות המלחמה המדובר רק מן ר' עד ש' מרכבות מסע (כי אלו הרשעים צריכים אלו הסחורות להיתר עיסקא להעמיד את הגירוש בפני הראשים שלחם, וטעמם האמתי הוא הכסף לכיסם בעולם הזה — והבטחות לעולם הבא — אבל בלי הסחורות אמת כי אין ביכלתם להעמיד הגירוש כי הם תלויים בדעת אחרת של הראשים שלהם — ודעה זו אי אפשר לשנות רק בסמיות עין של ביאת סחורות במקצת וד"ל) וכשהי' כאן כסף וסחורה בחליפי כסף כבר היו הט"ז מאות בספרד — וגם עתה — אם יהי' עתה כאן כסף — אולי נוכל לשכח מדת הקצף שלהם הגובר עתה עד למעלה, אבל אם לא יהי' כאן — מה יהי' בסופנו — ומה יהי' בסופכם — אוי לכם מיום הדין ואוי לכם מיום תוכחה — אם נחי' אז בעזרת ח'.

הלא כסף בידכם הוא — וכי לרשות ממשלות אנחנו צריכים — אנחנו אשר כבר הקרבנו רוב מנין —ורובי דרובי בנין של כנסת ישראל — וכי אין הרשות בידינו ובדעתנו להכריע כי מותרים אנו לתת את כספנו אפילו על מנת שיקנה מי שהוא עבור זה הכסף שלש מאות מרכבות מסע, האין בכחנו להכריע כי אלו ש' מרכבות לא יכריעו ולא יאריכו את המלחמה — ואם יאריכו — לא יאריכו אלא על חמשה רגעים — וחמשה רגעים הארכת המלחמה כדאי הם עבור אלף אלפים יהודים שארית הפלטה — וכי בדעת ממשלות אנחנו צריכים, לשאול, או בדעת המקום ובדעת ישראל ובתורתו — וכבר מן דין אנחנו מאמינים כי אפילו הממשלות היו מסכימים אלמלא הי'

אדם מסבר את אזנם כראוי — אבל מי בקש את הסחורות מהם — אנחנו מבקשים את הכסף מכם אם תאמרו סחורות אין בכחכם לתת בלתי רשות הממשלה — הגם כסף לא תוכלו לתת בדרך שחור — מי הוא הגזבר הזה אשר כך רחמן לבו כלפי זה הכסף אשר אחינו בני ישראל בעבר הים בודאי רוצים לתת לנו, ואשר כך אכזר לבו כלפי אלף אלפים הצועק אליו מן האדמה הארורה הזאת — — בבקשה מכם, חדלו לכם לתת לנו עצות ושכל — בשעה שאנחנו שואלים כסף ומעשים — עצות יש לנו די והותר — רק כסף אין לנו כמו שאמרנו — ומעשים אין לנו, כמו שנאמר.

מסעי הגירוש הלכו והולכים דרך פרעשאוו לקראקא ואין פרץ ונפרץ — ומסעי גירוש ילכו דרך זילינא וטשאדצא, היחיה פרץ? בבקשה עשו תשובה.

המסע לספרד, (ט"ז מאות נפש מובחרים מכל מפלגות) אשר הי' כבר על דרכו דרך וויען אסטבאנהאף־זידבאנהאף לטריעסט השיבו מגרעץ להאנאוער בערגעבעלזען, אויסטוישלאגער (בראותם לפי דבריהם) כי צחוק אנחנו עושים מהם, בבקשה מכם, וכי כך דעתכם באמת כי על הגרמנים לעשות הצעד הראשון, וטרם שיעשו הם זה הצעד, ויראו לכל העולם שעשו באמת תשובה, דבר להם לא יותן.

הוו יודעים כי החיים של אלו הט"ז מאות לחדיא תלוי על אחריות שלכם — והוו יודעים כי כן גם החיים של ג' מאות אלף שארית הפלטה ביד הגרמנים הוא — אך הגא אך מלה, והם נגרשים נחנקים ונשרפים במשך עשרה ימים. האין אתם יראים מן אחריות זה הנורא והאיום. האפשר כי אחריות של כסף גדול יותר בעיניכם, בושים אנו ונכלמים מכם ומדרכיכם. ובושים אנו להגיד כי למשל ווילי אמר עתה בהיותו כאן „איך העטטע ניע געגלויבט דאסס דיע יידישען ארגאניזאציאנען זא דומם אונד אונפעהיג זינד, דער ערשטע אייראפאפלאן איסט געשייטערט וויל איהר מיט דעם געלד געצעגערט האבעט, דער צווייטער איזט וויעדער איין פיאסקא גע־וואדען אונד ניכט נור דאס קיינע ווארע געקאממען, איסט עס פיר אונס איין אונטראגבארעס פאליטישעס פיאסקא געוואדען, און בין ביים שעף אין אונגנאדע געפאללען וויל איך איהן אין דיעזע זאכע הערייננעריססען אונד וואס אייך דאפאן הערוסוואקסען ווירד, איסט ניכט צוא אובערזעהען.

וכי מה הוא הריזיקא שלכם

מן המצר

ועוד נשאר לנו, כי כבר ביום י״ט יולי הלך דרך ארצנו שוב טראַנס־פּאַרט של ט״ו מאות נפש דרך פרעשאָוו לאוישוויטץ.

וכזה למה אתם מחשים — ולמה אין אתם עושים כלום — ולמה אלו המסילות אין פרץ ואין נפוץ בהם, עד שהגרמנים תמהים וצוחקים עלינו על זאת, הלא שלחנו לכם כמעט מאה טעלעגראַמען — וכמה מכתבים, להודיע כי יום יום הולכים מסעי גירוש על זאת המסילה — גם על זה רק תירוצים שמענו, אמנם מעשה לא ראינו — ואוישוויטץ עדיין במקומו עומד — ובתי חנק ושריפה עוסקים במלאכתם, ומה קל לפרוץ את עבודתם ולנפצם ואלפי עינים כלות בכל יום כלפי שמים, מדוע אינם באים בבני ברית שלנו, מדוע אינם באים לעזרה, לנפץ האויבים וכתי משחית שלהם, ודבר לא עשיתם — למה ולמה — ידענו כי יהיו כאן תירוצים, אמנם מי הציל עוד בתירוץ חיי אנוש.

לבנו מר לנו מאד, ואין ביכלתנו לשתוק, מחלו לנו כי נדבר קשות, אמנם אמרו אתם בלבבכם, האפשר לדבר רכות כי נראה בעינינו יום יום אלפים ואלפים אנשים ונשים זקנים וחולים, טף ועולל, — וילדים — וילדים — ילדי ישראל, ילדים היפים, ילדים הטהורים הולכים לשחיטה והשוחט אומר יש כאן מקום להציל על ידי כסף, ולבנו אומר לנו אולי אמת אולי יש מקום להציל, אמנם אין לאל ידנו כי אין כאן כסף, כי אחינו בני ישראל רחמנים בני רחמנים אשר עליהם אנו מתנפלים ומתחננים זה שתי שנים טרודים במשא ומתן על הדבר, ואינם נותנים לנו את זה הכסף, הם שואלים באורים ותומים להבדיל, כדת ודין של הממשלות ולא בדת ודין תורתינו הקדושה ולא בדת ודין של אהבת ישראל. למראה הדבר הנורא הזה, מי שדעתו שפוי צריך שישתגע, ומי שלא השתגע עדיין — אין דעתו שפוי.

ולבנו מר לנו, כי יודעים אנחנו ברור ומבורר כי הרשע אין ביכלתו להרוג עם רב לעיני העולם בתוך ארץ הגר בפירסום, לפי חרב, רק בחשאי ובסתר בפולין, בבתי חנק, לשם הוא צריך להוביל את הרוגיו, אם הוא רוצה להרגם, ואנחנו רואים כי קל מאד מאד לנפץ תמיד וכסדר את שני הדרכים שאפשר להוביל שם, ואת הדרך האחד המוביל לשם באמת (פרעשאָוו־ארלאוו־סאָנץ המוביל באמת, וזילינא־שטאדצא שאפשר להוביל עליו). ואין כאן אפילו נסיון של ניפוץ כל שהוא, ואנחנו יודעים כי קל מאד לנפץ אוישוויטץ ואין כאן לא פריחה ולא ניפוץ, ואחינו בני ישראל

הרגילים במסירת נפש, אפילו על זה אין מוסרים נפשם לבקוע שערי מלכים ושרים על כך.

אחינו בני ישראל היש על כל זה תירוץ באמת — תירץ המספיק לפני כסאו של מלך המשפט.

לכן אל ירע בעיניכם כי נדבר קשות וקבלו האמת ממי שאמרו, ואם הוא אחד מן השוק, ידידכם הוא באמת, אשר כלבו כן פיו.

מיכאל דוב

אולי הי' מן הצורך שתפנו אל ממשלת רוסיא כי יכלתם יותר גדולה לפי הסבות.

ב"ה. ב' לסדר דברים תש"ד לפ"ק

שלום וברכה לידידי היקר מו"ה ברוך משולם נ"י.

בשם כ"ק אדמו"ר הגה"ח שליט"א ובשם כלנו אני מבקש ומחלה את פני מע"כ נ"י ואת כל תלמידי ואוהבי כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח עתה תיכף או ע"י שליח זה או ע"י שאר הזדמנות את רוג כשר והדסים כשרים ואם אפשר גם לולב חדש. אנחנו פה מודים לה' הטוב בכל יום ויום במדה מרובה על חיינו ואם יזכנו ברחמיו וישמור אותנו בחיים על חג הסוכות הבעל"ט רצוננו להודות לפניו ב"ה בארבע מינים. ואם רק אתרוג אחד יהי' נקיף אותו בכל המדינה כמו שעשינו אשתקד ואלפי בני ישראל ברכו הברכה על אתרוג אחד בדמעות שליש, אולי אפשר לשלוח גם ד' וה'.

ידידו נצח

מיכאל דוב

ב"ה

שלום וברכה

כידוע שללה הממשלה פה את כל רכוש היהודים אשר הגלו בגלות המר והנורא, והחרימה את הכל מחוט ועד שרוך נעל לאוצר הממשלה.

פקידי האוצר קבעו מחלקה בפני עצמה למען ספרי לה"ק של שלל

היהודים. והשרות נתנו ליהודים לסדר הספרים ולהעריכם. ועי"ז נצולו בשטר הגנה מיוחד כמה מאות נפש מן הגירוש.

כבר נתקבצו ספרים לאלפים ורבבות והם נסדרים ונערכים ע"י אלו היהודים. אמנם כמובן יש לזאת המלאכה רק פשט אחד מצד הממשלה, אם אפשר למכור אלו הספרים. כמובן כי כסף המחיר שייך לאוצר הממשלה כי הספרים על פי דינם שלהם הם.

אמנם לעומת זה צריך הכלל פה לכספים נסתרים כידוע.

והנה אם ברצון בעל לבב שם או איזה חברה הגונה לקנות אלו הספרים למען הצילם לבעליהם או ליורשיהם אחרי ישועת ה' אז אפשר כאן דרך לתת הכספים הללו על ידי קנין הספרים להכלל.

הנה אפשר להעריך הספרים בפירסום להממשלה במחיר נמוך, ובאמת שוים האמתי יהי' הרבה פעמים יותר הקונים, הקונים שם יתנו כסף מלא, דהיינו שוים האמתי ליד שליש, ובאמת ליד הממשלה יותן רק שווי המדומה. וההפרש שבין מחר המדומה למחיר האמתי יהי' לנו.

אולי המצא ימצא שם איזה יחיד אשר ילוה על אלו הספרים. על כן יעיינו נא בדבר זאת ההצעה לראות מה יכשר.

מיכאל דוב וויסמאנדל

רב מ. ב. האהוב.

המאורעות נבהלים כל כך בדרכם, עד שאין מקום לנשימה, ובסוף אנו רואים שכל פעולה להעמיד עצמנו כנגד המאורעות הוא לגמרי לריק. פ. דבר עם וו. בשבוע העברה, ואז אמר לו וו. כי יגמר עם המחוז עד יולי 5, ועל בודאפעסט אין כאן החלטה עדיין. פתאום אמר ביום ו' שפה יתחיל הגירוש בסוף שבוע הבא. ובאמת יחד עם הקבוץ של כל היהודים לתוך ב' אלפים וחמש מאות בתים פרסמו צו, שמחיום הזה והלאה איש לא יעזוב את ביתו, ואיש לא יכנס לתוך בית חבירו ואין מותר ליצא לחוץ אלא משעה 2 עד שעה 5 אחר הצהרים לקנות דברים הנצרכים או לרפואה וכו' — בודאי שהצעד הסמוך לזה יהיו השאלות ביסורי נפש לכל אחד על ממונו הטמון, וקבוץ עוד למקום יותר צר וגדור מזה.

מן המצר

בודאי שעיקר רצונו לדעת מה נעשה בשליחות בראַנד. כבר כתבתי שלגמרי לא הצליח. והצענו מדעת עצמנו סחורות עבור שלשים מיליאָן פראַנק ומחר כבר נביא להם סחורות שוים מיליאָן אחת. מה שיתנו הם עבור זה הוא, מסע ראשון שילך כבר בשבוע זו ישר לספרד. אין אנו יודעים איך הענין מוכן עם מאחר שואת המלאכה הוא ביד הציונים והם אומרים בחזקה, שבראַנד נשא ונתן בזה וקבל הבטחות.

שקול דעתי (אני מלידה אָפטימיסט, ומושפע אני מזה) שהגרמני רוצה מאוד בהסחורה — מאחר שהסחורות מובחרים ומקורם מחוץ לארץ — ודעתי אם כן שהוא ממילא יקיים גם את חובותיו שקבל עליו. וחובתו אינו אלא להוליך את המסע עד גבול הספרדי ותו לא מידי — השאר הוא על היאינט ושאר הסדרים בישראל, שכבר קבלו הודעה על הענין דרך איסטאַנבול.

בינתים באמת הלכו מכאן מסעות לא לאוישוויטץ, רק למקומות ומחוזות אחרים, וכבר נתיסד כאן ועד המכין עבור שלשים אלף נפש אלו מזון על ב׳ חדשים ומסדר האופנים של הובאתו לשם.

המסע הראשון הזה הישר, יגיע לגבול ספרדי במשך ח׳ ימים, ואם יוליכוהו הלאה — לארץ, או לכל מקום שהוא — ילכו מכאן שאר מסעות לעומת תשלומין הנדרשים ממנו.

תהיה ההשקפה על אלו המסעות כמה שתהיה, התשלומין הראשונים והמסע הראשון צריך להביא לידי מעשה, כי הרי אין לנו ברירה אחרת. אין השקפה בעולם לפתרון אחר כעת. בטראַנספאַרט הראשון יכניסו לרוב בני אדם שהובאו לכאן מן המחוז, ורק איזה יחידים מהם אפשר שהי׳ להם מקום אחר של הצלה. אלא שלפי המצב החדש גם הצלה כזאת להמועטים היא רחוקה ממציאות, ומסופקת מאוד, מאחר שאין רשות להליכה חפשית. יודעים אנו היטב שיש כאן מקום לסכנה בהצעה זו, אבל לאידך גיסא אין אנו יכולים לדחות את מקום החצלה אשר בה.

למען הילדים נסע קר. לשם — תועלת נקוה אם יביא משם איזה הבטחה מוגבלת — ואם לאו הזמן הנבהל יכלה את הכל. הרשימה של הילדים אשר שאל נשלח בשבוע זו.

הצעתו להבטיח סחורה ע״י לאַיאָש והובער נכנם בלבי גם כן. נאַנדאָר מסייע מצדו הרבה ודי. ועיקר הוא לדעת מה יהיה גורלו של המסע הראשון.

מן המצר

אהובי הרב מ.ב.

קודם כל דבר אני רוצה להעיר כי כל המכתבים, וחשבוני המצב, שנשלחים אליו, למעשה הם נכתבים ממני — אבל תמיד אני נושא ונותן בהם וגומר אותם בשותפות עם פילא שהוא טרוד מאוד בעבודתו.

תחלה אני רוצה להודיעו כי מכתבו בדבר המשא ומתן עם וו. הגיע אלינו באיחור זמן. כנראה השליח הזה לא הי׳ המובחר, לפי דעתי זה השליח הוא המוב.

עם וו. היה לנו שיחה יחד עם דר. ק. אבל אף שבמכתבו של מר, נתן לנו תקוה טובה לשיחה זו, לא הגענו לתכלית. בהסכם עם עצתו דמר, הצענו לפניו סחורות שוים שלשים מיליאן פראנקים, שאפשר לתתם תיכף ומיד, אבל הסביר לנו שאין ביכלת ליתן לנו כלום בשויו, לפי שההשלמה של הגירוש מן המחוזות לגמרי, הוא מעשה שאין להשיב, והזמן על זה מוגבל על חמשי ביולי, ומה שנוגע לבודאפעסט עדיין לא הוקבע הזמן.

התולדה היחידית — מאוד מסופקת — היא נסיעה של קר. . י כדי ליסד שלשה מחנות, כל מחנה לעשרת אלפים נפש, לאלו הסוגים שאינם ראויים לעבודה שיקבצום באלו המחנות עד אשר השליחות של בר. יביא הצלחה, ותהיה אפשר להוציאם דרך ספרד. אלו בני אדם צריך לפרנסם ולתמכם מכאן. מהם הם מקבלים רק תבן וכרים עשויים מניר למען התבן. כל שאר הצרכים עלינו הם.

המסעות כבר הם נבחרים מפה לפי זה, וזה נעשה בהסכם עם רשימות שאנחנו מציעים — בשבוע זו; דיאר, ערשעקאוויואר, גאלאנטא, קאמאראם, מישקאלץ.— אלו המסעות הקרויים מסעות נבחרים, ב־ג עגלות של מזון מחוברים אליהם תמיד, ומסדרים כעת סדר מיוחד עבורם. בעתיד הקרוב נודיע לו יותר על זה, וגם את המקום המיוחד שאליו נוסעים אלו המחנות.

כבר כתבנו להוגא בנוגע לכסף הנצרך עבור זה (שצריך שיהיה גדול מאוד) כי בלאו הכי הננו נאבדים ל ג מ ר י. בנתים לא שמענו כלום מהצעה האחרונה.

דברנו עם קר . . י בדבר הילדים מסלאוואקיא, הוא מוכן לכל דבר. כל מה שיועץ מר בדבר הזה כבר עשינו מעצמנו. אבל המצב הוא כך שהסדר

מן המצר

לקבלם צריך לעשות מצדכם, לפי שק.ע.א.ק.ה. הוא מוכן להחזיר אלו השמונה מאות ילדים, בתנאי שהם מוכנים שם לקבלם בחזרה. לפי דעתו הישרה בזה פה הוא חמשים, אם היינו מזכירים מנין יותר גדול דמינו כי ממוני ארצכם ילדים מן אבות סלאָוואקים הם אזרחים סלאָוואקים. אנחנו אמרנו שמנין כולם לא יקבלו אותם בחזרה. ממילא שעל מר לפעול א) על הממונים על כך שם, שיתנו צו להקאָנזול שלהם פה בנוגע לזה. ב) ועל הגבול שלא יעשו חשבון כלל עם מנין הילדים המגיעים או על כל פנים לחלקים, כדי שיהא אפשר להעביר על הגבול מנין גדול ויהא ביכלתנו לכלול גם ילדים שלנו. עד שעה זו עדיין לא קבל קר..י איזה הדרכה משם. בכל זאת אנחנו שאלנו מק.ע.א.ק.ה. להביא ילדים סלאָוואקים מן המחוז לבודאָפעסט למען זאת ההעברה. עבור בוגרים יש לעשות דבר רק עם יש כאן עבורם אזרחות איזה ארץ אחרת, בעובדא כזאת, יש לבקש על הגנה ארעית, עד שיבא הפאָם, שהוא כמובן תמיד על הדרך. לתכלית זה אינו די שיהיה שטר שכון בידו צריך שיהיה לו שטר אזרחות, ויהיה לו כח דוקא אם פאָם שיבא אחריו, בענין זה יש לעכב ולהציל יחידים.

בנוסח זה אנו טורחים לעזור לשאָלא, הערצאָגם נייַמאן העלען ואחרים ויש כאן שמועה שיש ביכלתו דמר לשלוח פאָסים-ביאָנקא.

פרישת שלום

דיולא

ב"ה. כ"ט למב"י

יש כאן מקום להצלה ברורה ע"י פאָם של איזה ממשלה נייטראלי — הא"א לפעול שהצירים של אלו המדינות פה יקבלו פקידה לתן פנקסים כאלו למאות משפחות — האין זה אפשר להציל בנייר פשוט אלפים נפשות.

האין אפשר שהציר של ארצכם כלומר שווייטץ שהוא פאראגראפ־ רייטער שאין כמוהו, יקבל פקידה ליתן שוטצבריעף לכל מי שיש בידו איזה פנקס דרום אמעריקא או איזה וויזום או לא"י או למאוריטיאוס, יהי' כשר או מזוייף — האין זה אפשר — למען אלף אלפים נפש חי — האין זה אפשר —

מן המצר

זאת היא פסקא מגביות עדות אשר הגיד וויסליצעני לפני הקטיגור הסלאוואקי דר׳ גערא, כהיותו במאסר נירעגבערג — כתב עדות זה נמצא בין הכתבים של בית המשפט בנירעגבערג ובראטיסלאוואַ — ותרגום והקטעים אשר ממנו בכאן — הוא מתוך העתק אשר נשלח לי בטובו של מוסד ״יד ושם״ בירושלים — וגם ע״י הארכיטעקט שטיינער באטלאנטא. הוא הנבון ומסור נפש, הנזכר כבר לעיל לטובה, איש הבינים בינינו ובין הרוצח הגרמני הזה — וויסליצעני.

ויהי היום, כמדומני שזה הי׳ איזה יום בנאָוועמבער, ויבא לי האָכבערג סכום של עשרים אלף א) דולר צרורים בכיס — בתחלה מיאנתי לקבל את הכסף, אלא מאחר שלא הי׳ בכחי לפעול על האָכבערג שיקח את הכסף בחזרה, אמרתי להאָכבערג לאמר: ״אשתמש בזה הכסף להמציא בו פתח לכנוס בדברים בגדר גדול עם אייכמאַן למען ביטול מה שאנו קורים ״סוף הפתרון״ (ענדלאָזונג)ב) אפשר שאם יראה אייכמאַן כסף ממש (בארגעלד) והאפשרות להשיג עוד יותר כסף עובר לסוחר (דעוויזען) למען זה ״המסחר״ג) אז יציע הצעה נכונה להימלעד.

א) לקמן בפרק של יהודי סלאוואקיא יבואר כי עשרים לאו דוקא — ונאוועמבער לאו דוקא — וגם זה אינו אמת שהוא הי׳ המתחיל בעצה הזאת למען כל יהודי אייראפא — אלא האכבערג הוא שבא אליו בפירוש להביא אליו העצה הזאת בשליחותנו בשם אותו שליח היהדות של כל העולם אשר בשווייטץ — פערדינאַנד ראטט שלא היה ושלא נברא — אשר עליו וויסליצעני מעיד בעצמו בעדותו, ואשר יסופר עליו לקמן בפרק יהודי סלאוואקיא.

והאמת הוא שאנחנו מסרנו להאכבערג חמשים אלף למען בטול גירוש יהודי סלאוואקיא — דהיינו שני פעמים ב״ה — כ״ה הראשונים בתחלת אב תש״ב, וכ״ה השניים במחרת יום הכפורים תש״ג — ובשאני לעצמי ברור לי שאין לחשוד להאכבערג שלקח לעצמו בלום — אלא שנראים הדברים שזה אמת שוויסליצעני לא מסר לאייכמאַן אלא עשרים — ומחמת יראתו שלא יבחיש אותו לא שטר גרמני ולא חבר מחבריו הרוצחים, הודה על העשרים אשר נתן באמת — ושתק על השלשים שקבל לעצמו.

ב) במלה זו השתמשו תמיד כשהי׳ המדובר מן ההשמדה הגמורה של היהודים, כידוע.

ג) שהיו וויסליצעני ואייכמאַן בעלי מכחר בדם יהודים נראה — נזכר במקצת כבר לעיל סימן א׳ ס״ק ל״ט, כשכבר בשלהי קיץ תש״א אירע הדבר שבא כ״ה שלמה גראס ע״ה שהי׳ אז עיקר השתדלן של אגודת הקהלות הארטאדאקסים, וגם אחד מראשי איגוד היהודים, וסיפר במעמדי לכ״ק רבנו הגדול מניוטרא שאירע לו דבר מבהיל עם וויסליצעני — וכך הי׳ המעשה: גראס הי׳ עוסק עמי יחדיו מלפני המלחמה בשנת תרצ״ט במסע קאנאדא, להוציא כמו ד׳ מאות משפחות לשם — והי׳ על זה שלשים אלף פונט מונחים ליסוד אצל פירמא קאנאדית העוסקת במסחר קרקעות — ועוד בתש״א לפני זמן כניסתה של הונגאריא למלחמה, בא קאנזול קאנאדא על גבול הונגאריא סמוך לסלאוואקיא לבדוק את ראשי המשפחות, ונתנה מלכות סלאוואקיא הרשות להם לעבור הגבול להונגאריא למען בדיקה זו.

מן המצר

כדי שלא אהי׳ הקרבן של איזה עלילה ואיזם ואיזה בלבול שיהי׳ מצד האָכבערג — אמרתי אחר לכתו של האָכבערג לבעלת הלשכה שלי האשה מוקסא, ולבעל עגלה שלי שעפערק, לדקדק בחשבון הכסף אחרי האָכבערג — היו הכספים שטרי דולרים גדולים וקטנים — בתחלה טמנתי הכסף בקופה שלי.

לעת אסיפה אחת שהיתה בנאָוועמבער 1942ד) אצל אייכמאן בבערלין, דברתי עמו בראשונה על השאלה, אם אפשר לבטל את "סוף הפתרון„ או להטיב חומרתו — ואמרתי לו שה"דשאָינט דיסטריביוטיאָן קאָמיטע„ יביא קרבנות גדולות של כסף אם הימלער יהי׳ מוכן לפשרה בשאלה הזאת — היה לי היכלת לדבר עם אייכמאן בדרך הזה, כי הי׳ בוטח בי הרבה באותו הזמן — הבטיח לי שיציע להימלער הצעה כזאת — ותבע ממני מיד שאמסור לו את העשרים אלף דולר — ואף שאמר לי דברי מוסר שלקחתי את הכסף במוקדם—בכל זאת הכריע שאמסור את הכסף לו—וכן עשיתי ע״י שליח מיוחד.

והיתה הבדיקה הזאת סמוך לכניסתה של הונגאַריא למלחמה—וממילא שנתבטלה כל המחשבה הזאת — אלא שלפני זה היו הדברים נראים שהקאנאדא יתן רשות הכניסה, ובאותה מחשבה הלך גראס אל וויסליצעני שיתנו הגרמנים לאלו המשפחות רשות העברה דרך יוגאסלאַוויא או אויסטריא למריעסט, או באיזה אופן אחר. ענה וויסליצעני ואמר, לא רק מסע זה יכול לילך, אלא יש דרך לכל יהודי איראפא. וזהו הדרך היחידי:

שהוא ואייכמאן יפתחו להם בבודאפעסט בית־סרסרות למסעות חוץ לארץ ("רייזעבירא„) המסע יהי׳ דרך גרמניא וצרפת הנכבשת עד גבול הספרדי — אלף משפחות יום יום — ובל בן ובת עד י״ח שנה הם בכלל המשפחה — המחיר הוא אלף דולר או עשרת אלפים שענגא למשפחה, חוץ מחיר הנסיעה — אלו האלף דולר צריכים לבא דויקא ודוקא מחוץ לארץ מן היהדות העולמית, והם המחיר עבור רשות היציאה וההעברה דרך גרמניא — אופן הנסיעה הוא במרכבות של בהמות — ועל היהדות העולמית להמציא רשות כניסה למדינות עבר הים — ודוקא ודויקא לעבר הים — ועל היהדות העולמית גם כן להמציא רשות העברה דרך ספרד. היהודים צריכים להניח כאן הפקר ומתנה לכלל הגוים, כמובן מדעת עצמם, חתום בחתימת יד את כל הנכסים דלא נייתי, וכל המטלטלים — הם יקחו עמם כל נפש מאה קילאגראַם, וגם איזה סכום בכסף. ועוד ישאו ויתנו על הגבלת זה הסכום.

ד) המכתב דלעיל בסי׳ א׳ נכתב ג׳ וישב תש״ג, שהי׳ א׳ דעצעמבער 1942. ושם כתבנו בסוף המכתב שאחר חתימתו בא וויסליצעני בחזרה מבערלין והתנאים אשר בפיו — ואם כן נראה הדבר שזה אמת שהי׳ המדובר עם אייכמאן בנאוועמבער — אלא שנראה שזה אינו אמת שזה הי׳ המדובר ה ר א ש ו ן — לפי שהאכבערג העיד ששמע את וויסליצעני מדבר בטעלעפאן עם בערלין כבר איזה ימים אחר סוכות שהוא אמצע אקטאבער — יכמו שמוכח גם מדברי וויסליצעני לפני זה — וממכתבנו לעיל סי׳ א׳ ס״ק מ״ט.

מן המצר

אל שטיינער הי׳ לי בטחון גמור, והיינו פתוחי לב זה אל זה תמיד. (ווער האָבן אימער מיט אָפּפּענע קאָרטען געשפּיעלט)—מרת גיזי פליישמאַן היתה אצלי שתי פעמים יחד עם שטיינער — בכונה לא רציתי להעמידה בראש המשא ומתן עמי ה) גמרנו כמה פעולות למען הדרך וההוצאה לפועל בדבר כמה עצות והצעות — הי׳ המדובר על השאלה אם אפשר להשבית את "סוף הפתרון„ דהיינו ההשמדה של היהודים — ובדבר נתינת הרשות בשביל ילדים להוציאם לפלשתינא ו) ובדבר ההספקה של טערעזיענשטאָט, ושאר הצעות התלויים באלו השאלות.

בכל אלו הדברים דנתי תמיד עם אייכמאַן — ובפרט על ז) "הפלאַן הגדול„ (גראָסע פּלאַן |שטיכוואָרט|)—ואני יודע גם כן שאייכמאַן הגיד הצעותי אלה להימלער — אעפ״י שבקרב לבו הי׳ כנגדם — ובכלל לא היה מוכן לעשות מכח עצמו מאומה, להטיב את החומרא של הפקודות שקבל באותה שעה.

בקיץ 1943 כשבאתי בדרך ארעי לפרעשבורג, אסר עלי אייכמאַן לבוא מעתה עוד בקשר עם הדשאָינט ח) — והתרה בי שאם לא אשמור את הפקודה הזאת ימסור אותי להימלער למען הביא אותי במאסר של מחנה עבודה — הפקודה הזאת באת מהימלער אל אייכמאַן.

ולמען משא ומתן הלזה עם הדשאָינט ולמען התערבותי בדברים האלה כמה פעמים בבערלין, אבד אייכמאַן את בטחונו אשר שם בי מעיקרא — ומאז היתה קרבתנו רק לפנים ט) — והתולדה מזה היתה שליחותי ליון בהתראה אחר התראה שישלח אותי לגמרי מפרעשבורג.

ה) הי׳ זה אחר מאסרו של האבערג בתחלת דעצעמבער 1942 כמ״ש לעיל סי׳ א׳ ס״ק ל״ז ומ׳ וכמו שיבא עוד לקמן — וחפץ הוא לדבר רק עם שטיינער — לפי ששטיינער הבין אליו מאד, והי׳ יודע איך ליתן לו את המטבע — ואחר מאסרו של האבערג אמר כמה פעמים שהוא רוצה רק בשטיינער — לבדו בלי שום לוי׳ — וכאן הוא מצטדק.

ו) המשא ומתן על דבר משלוח ילדים אמת — וכשאני לעצמי לא הייתי מתלהב הרבה לרעיון זה שהיתה לידתו מחוץ לסלאוואָקיא, באַמעריקא או בא״י, במקומות אשר מהם בקשנו את הכסף וסוף כל סוף לא נתנו.

ז) כן היו קוראים הם באמת את ההצעה הזאת — וגם בשם "איראאפּלאַן„.

ח) הזמן הזה מסכים עם המכתבים הבאים בפרט בפרק הונגאַריא. אלא שבמובן לא אמר פה את הטעם האמתי — שלא להוסיף על חטא רציחתו במצות מלכותו, פשע של חטא רציחה משום ממון.

ט) כאן משקר, ומבלבל את הזמנים, לפי שבתחלת החורף של אותה השנה הלך

מן המצר

בקשר עם זה בקש אותי שטיינער אז — שבכל זאת אשאר בשרותו של אייכמאן, כי הייתי הקשר היחידי להכתה הזאת י) — בעת הזאת קבלתי משטיינער שתי פעמים יא) סכומים גדולים בדולרים — אשר מסרתי לאייכמאן בבודאפעסט בשנת 1944 במעמד דר. קאסטנער, שלוחו של הדשאינט שם יב).

ליון — זלא בקיץ — כמו שהעיד בעצמו בזה העדות. ומלבד זה, הוא סותר בזה את עדותו אשר הגיד בעדות אחרת על המאורעות ביון אשר יבא בפסקא הסמוכה — ובודאי שהיתה ידידתו עוד חזקה עם אייכמאן באביב תש"ד בזמן ההשמדה של יהודי הונגאריא כמו שיש לראות מעדותו זאת בעצמה ומשאר עדיותיו, וממכתבים הבאים בדבר הזה בפרק הונגאריא.

י) כלומר, הועד שלנו אשר בפרעשבורג אשר עליו ידובר במקומו.

יא) שתים לאו דוקא.

יב) אמת הדבר כי המשא ומתן למען הצלת יהודי הונגאריא התחיל בפרעשבורג, ולא פסק משם כל ימי הגירוש בהונגאריא — כמו שיבואר במכתבים הבאים בפרק הונגאריא — אלא שמשקר הוא בדבר הכסף הזה ימכלבל הוא עניינים, ואמתת הדבר יש לראות במכתבים הבאים בפרק הונגאריא.

שני יהודים צעירים מסלאָוואַקיא — אשר שמותיהם ישמרו לפי שעה בסוד, למען בטחונם — אשר הוגלו מסלאָוואַקיא בשנת 1942, ושהו במחנות החסגר של בירקענאוי, אוישוויטץ ולובלין־מאידאַנעק, הצליחו להמלט באורח פלא.

האחד הובא ביום 13 אַפּריל 42' ממחנה הריכוז בסערעד, ישר לאוישוויטץ, ומשם לבירקענאוי — והשני הוגלה ביום 4 יוני 42' ממחנה נאָוואַקי ללובלין, ומשם לאחר זמן קצר, לאוישוויטץ, ומשמה לבירקענאוי.

הגביות עדות הזה אינו כולל את כל הקורות השנים בעת מאסרם. לא נרשמו אלא דברים שעברו על האחד או על שניהם יחד, אשר ראו או ידעו ידיעה מקרוב. לא ימסרו רשמים פרטיים ולא נמסר שום דבר שנודע להם רק על יסוד ידיעות מצד שלישי.

הגביות עדות עורך באופן שנמסרו תחלה רשמיו של היהודי הצעיר שהוגלה מסערעד. עדותו מתחלת באותו פרק אשר גם השני הובא לבירקענאוי על יסוד עדות שניהם. אח"כ תבא עדותו של היהודי השני, שהובא מנאָוואַקי ללובלין, ומשם לאוישוויטץ.

עדויות אלה מאשרים את הידיעות שנתקבלו עד כה, שהיו אמנם מקוטעות, אך יש להם על מה שיסמכו, והזמנים שמסרו על המשלוחים השונים, מתאימים בדיוק עם המספרים הרשמיים. יש אפוא לראות ידיעות אלה, כמהימנות בהחלט.

א

ביום 13 אפריל 42׳ הועלנו — כאלף איש במספר — על קרונות מסילת הברזל במחנה הריכוז בסערעד. דלתות הקרונות נסגרו, ועל כן לא עלה בידנו לקבוע מטרת הנסיעה וכיוונה. כשנפתחו הדלתות — לאחר נסיעה ארוכה — ראינו כי עברנו את גבול סלאָוואַקיא, ואנו נמצאים בזאוואדראן. חיל המשמר, שהי׳ עד כה מורכב מאנשי „משמר־הלינקא„ הסלאָוואַקיים, הוחלף עתה באנשי ס. ס. נושאי כלי זיין. לאחר שנותק חלק קטן ממסע־המסילה שלנו, המשכנו בדרכנו והגענו בלילה לאוישוויענטשים, אשר שם עצרנו נסיעתנו על מסילה צדדית. השארתו של החלק הקטן בדרך, באה — כפי שהוגד לנו — מפאת חוסר מקום באותה שעה באוישוויץ. בין כך ובין כך, הגיעו הללו אלינו לאחר ימים מועטים. העמידונו בשורות של חמש־חמש ומנו אותנו. הגענו 643 איש. לאחר הליכה משך כמו 20 רגע, עם חבילותינו הכבדות (כי יצאנו מסלאָוואַקיא מצוידים היטב) הגענו למחנה אוישוויץ.

כאן הובילונו מיד לתוך צריף גדול. בצד אחד הוכרחנו למסור את כל חפצינו ובצד השני, להתפשט ערומים כביום הולדנו, ולמסור את בגדינו וחפצי ערך שבידינו. ערומים נכנסנו אח״כ לצריף שני, אשר שם העבירו תער על ראשנו ובשרנו, וניקו אותנו בליזאל. בצאתנו מן הצריף הזה, נתנו ליד כל אחד מאתנו מספר. המספרים החלו ב28600 והיו בסדר זה אחר זה. במספרים אלה בידנו האיצו אותנו לתוך צריף שלישי אשר שם נערכה „הקבלה״. קבלה זו פירושה שהמספרים שקבלנו בצריף השני, נחקקו בכתובת קעקע — באופן אכזרי מאוד — על החזה השמאלי — ואכן נתעלפו רבים מאתנו — ורשמו את הפרטים האישיים. בקבוצות של מאה־מאה הובאנו לתוך מרתף, אח״כ לצריף, אשר שם קבלנו בגדי אסירים עם פסים, וכן נעלי עץ. כל אותו הסדר נמשך עד שעה העשירית בוקר. עוד באותו יום אחה״צ לקחו מאתנו את בגדי האסירים, ונתנו תחתם בגדי צבא רוסיים, ישנים ובלואים. באופן זה הביאונו אח״כ לבירקענאוי.

אוישוויטץ היא מחנה ריכוז לאסירים מדיניים, הנקראים „אסירי חסות„. בזמן מאסרי, היינו באפריל 42׳ היו שם כמו ט״ו אלף אסירים, בעיקר פולנים, גרמנים ורוסים אזרחים, שנקרא „רוסים בני חסות״ (שוטץ־רוססען). חלק קטן יותר מן האסירים היו מסוגי האסירים הפליליים, או „הולכי בטל״.

תחת פקודתה של המחנה אוישוויטץ, עומד גם מחנה העבודה בבירקענאוי, וכן משק־המחנה הקטן בהארמענסע. כל האסירים מובאים לאוישוויטץ, שם נמסרים להם המספרים, ולאחר מכן, או שמשאירים אותם שמה, או שמסדרים אותם בבירקענאוי, ומיעוטם הקטן להארמענסע. מספריהם של האסירים הם לפי סדר הבאתם. אין משתמשים במספר אלא פעם אחת, הנה כי כן, יראה המספר האחרון על מספר כל האסירים המובאים עד אז. בעת שנמלטנו ממחנה בירקענאוי, היינו בתחלת אפריל 44׳, היה מספר זה מסביב למאה ושמונים אלף. תחלה היו מטביעים את כתובת הקעקע על החזה השמאלי, אח״כ, כשראו שבאופן זה הכתב ניטשטש מעט, עשו זאת על זרוע שמאל.

מן המצר

היחס לכל האסירים — בלי הבדל הסוג או הלאום — הוא שוה. אכן כדי להכירם יותר בנקל, נבדלים הם זה מזה ע"י צורות משולשים בצבעים שונים בחלק העליון של החזה בצד שמאל, למטה ממספר האסיר, וכן אחת האותיות המוכיחה על עמם של האסירים. אות זו (כגון לפולנים אות פ') מופיעה בתוך המשולש.

הצבעים השונות יורו כדלקמן:

משולש אדום:	אסיר־חסות מדיני.
משולש ירוק:	פושע מקצועי.
משולש שחור:	הולך בטל, אינו מתאים לחברה. (בעיקר רוסים)
משולש ורוד:	מש"ז.
משולש תכלת:	מבני כת „חוקרי המקרא".

הסימנים הניתנים לאסירים היהודים נבדלים מאופן הנ"ל של סימן האסירים האריים עי"ז שהמשולש המתאים (ברוב המכריע: אדום) יוצאים ממנו זויות בצבע צהוב — המשלימות אותו לצורת מגן דוד.

בתוך שטח מחנה אוישוויטץ נמצאים בתי חרושת ממינים שונים. בית חרושת של מפעל כלי הזיין הגרמני („ד. א. ו."‏) בית חרושת של הפירמא קרופּ, ואחד של „סימענס". נוסף על כך נמצא, קצת מחוץ לשטח המחנה, בנין ענק המתפשט על קילאָמעטרים רבים, הנקרא „בונא". במפעלים אלה עובדים האסירים.

שטח המגורים, היינו המחנה במובן מצומצם יותר, נמצא על שטח של כמו ת"ק על ש' מעטער. הוא מוקף על ידי שורה כפולה של מוטות בעטאן גבוהים כמו ג' מעטער, המחוברים משני צדיהם (היינו מבפנים ומבחוץ גם יחד) אל זרם עלעקטרי חזק, המחובר ע"י איזאלאטארים, והעשויים מעשה רשת עבה. בין שני הגדרים הללו נמצא עוד גדר־חיל פשוט. אפילו נגיעה ביד בגדר זה, גוררת אחרי' יריות ממגדלי הצופים. משמר זה יקרא „שרשרת שומרים קטנה".

המחנה עצמו בנוי משלש שורות בתים. בין השורה הראשונה והשני' יוביל „רחוב המחנה". בין השני' והשלישית היה קיר עומד משך זמן מה. בבתים הנפרדים ע"י חומה זו, התגוררו עד אמצע אויגוסט 42' אותן בנות ישראל מסלאָוואָקיא — שבעת אלפים במספר — אשר הוגלו ממקומן בחדשים מערץ־אַפריל. לאחר העברת הנערות הללו לבירקענאוי, הוסר הכותל שבין שורות הבתים השני' והשלישית, לרוחב השורות מובילה דרך הכניסה. מעל לשער הכניסה, אשר עליו — כמובן מאליו — ישמרו השומרים תמיד — רשום באותיות גדולות — „ה ע ב ו ד ה מ ש ח ר ר ת".

במרחק ק"נ מעטער מוקף המחנה שוב במגדלי שומרים — בעיגול של כמו ב' אלף מ'. הוא הנקרא "שרשרת השומרים הגדולה", בשטח שבין השרשרת הקטנה והגדולה, נמצאים בתי החרושת ויתר מקומות העבודה. במגדלי השרשרת הקטנה ישבו השומרים רק בלילות בלבד, וכן מזרימים את הזרם העלעקטרי לתוך הגדר הכפולה. בשעות היום מוציאים את המשמר מהשרשרת הקטנה, ובאותה שעה מושיבים את השומרים במגדלי השרשרת הגדולה. בריחה מבעד לשרשרת המשמרות האלה אי אפשר.

מן המצר

רבים ניסו, והדבר כמעט בלתי אפשרי. לעבור את השרשרת הקטנה בלילות, הוא כמעט דבר שאי אפשר, ואילו בשרשרת הגדולה עומדים המגדלים כ"כ בסמוך זה לזה (רק ק"ן מ' בלבד, היינו שהשטח שעל כל מגדל להשקיף עליו הוא רק ראַדיוס של ע"ה מ' מסביב) עד שאי אפשר להתקרב שמה מבלי שישגיחו *. כל הקרב — ירה יירה בלא התראה. יציאת חיל המשמר מן השרשרת הגדולה אינה אלא לאחר שקיעת החמה, היינו לאחר המפקד (אפעל) הנערך בתוך השרשרת הקטנה, אשר שם קובעים אם אמנם נמצאים כל האסירים בתוך השרשרת הקטנה. באם מוצאים בעת המפקד כי אחד מן האסירים חסר, משמיעים את אות האזעקה (אַלאַרם) על ידי צפירות. המשמר שבתוך השרשרת הגדולה נשאר על עמדו במגדלים, אנשי המשמר של השרשרת הקטנה מתיצבים על עמדותיהם, ואז מתחילים לבדוק ולחפש בשטח שבין שתי השרשרות, בעזרת אלפי ס.ס. וכלבי גישוש. על ידי אות האזעקה מעוררים גם תשומת לבם של אנשי סביבת אוישוויטץ, כך שאפילו אם עלתה ביד אחד מן האסירים באורח פלא להתחמק באיזה אופן דרך שרשרת השומרים הגדולה, קרוב הדבר שייתפס ע"י הגדודים המרובים של המשטרה הגרמנית והס. ס. קושי נוסף בדרכו של הבורח, הוא ראשו המגולח כליל ומלבושיו המסומנים (בגדי אסירים עם פסים או סמרטוטים צבועים בצבע אדום) וכן יחסם של התושבים הנפחדים, אשר הוא על צד היותר טוב יחס של שב ואל תעשה. לא רק עזרה קטנה כל שהיא צפוי' לעונש מות, אלא אף המניעה מלמסור מיד לשלטונות על המצאו של הנחשד להיות אסיר בורח — אחת דתה להמית. באם לא נתפס האסיר הבורח קודם לכן, ישאר חיל שומרים בשרשרת הגדולה משך שלשה ימים ושלשה לילות רצופים. לאחר מכן מניחים, כי מן הסתם עלה בידי האסיר להמלט באיזה אופן, ובערב שלאחר זאת מוציאים את המשמר. אסיר שברח ונתפס חי — ותלו אותו לעיני כל יושבי המחנה. נמצא מת, אפילו בריחוק מקום — מחזירים את גופו תמיד אל המחנה (שכן ע"י כתובת הקעקע בזרועו אפשר בנקל למצוא לאיזה מחנה שייך) ומושיבים אותו ליד שער הכניסה של השרשרת הקטנה ונותנים טבלא בידו אשר עלי' כתוב לאמר: "הנני" משך תקופת מאסרנו, שהיתה כמעט ב' שנים, היו נסיונות רבים לברוח. פרט לב' או ג' פעמים, תמיד הוחזרו האסירים, חיים או מתים. אם עלה בידי המעטים אשר לא הוחזרו אל המחנה להמלט על נפשם באמת, אין אנו יודעים, אולם אפשר לומר בודאות, כי מבין היהודים שהובאו לאוישוויטץ או בירקענאוי מסלאוואקיא, היינו אנחנו עד כה היחידים שעלה בידם להמלט.

כפי שכבר הזכרנו, הביאונו לבירקענאוי ביום הראשון לבואנו לאוישוויטץ.

לאמתו של דבר, אין ישוב בשם בירקענאוי קיים בעולם. אך השם "בירקענאוי" הוקבע מחדש על שם יער עצי הלבנה (בלשון פולין ברעזינקי) הסמוך. השטח הנקרא כיום בשם בירקענאוי הי' נקרא, ונקרא עד היום הזה בשם "רייאסקא" ע"י יושבי המקום. מרכז המחנה של בירקענאוי נמצא במרחק כמו ד' קילאָמעטער ממחנה אוישוויטץ. שתי שרשרות המשמר הגדולות של מחנות אוישוויטץ־בירקענאוי נוגעות זו בזו — רק פסי מסלת הברזל מפסיקות ביניהם. מהעיר נוי־בעראון, אשר באורח בלתי מובן מוכרחים היינו להזכירה כמקום הדואר של בירקענאוי, לא שמענו מעולם. כפי הנראה, נמצאת עירה זו במרחק ל' או מ' קילאָמעטער מבירקענאוי.

* ראה לקמן אחר גביות עדות זה הציורים של הפאָסטענקעטטען ומגדל השומרים.

מן המצר

בעת שהגענו לבירקענאוי לא מצאנו שם כי אם מטבח ענק עבור ט"ו אלף איש, וכן שני בתי אבן גמורים, ואחד שעמד באמצע בנינו. הבתים שמצאנו וכן אלה שנבנו לאחר מכן, משמשים בתי דירה לאסירים. כולם בנויים בדוגמא שוה. אורך כ! בית הוא לערך ל' מעטער, ורחבו ח' עד י' מעטער. גובה הכותל כמעט ואינו גבוה משני מ', בעוד שעלית הגג גבוהה למעלה משיעורה ומגיעה לכמו ה' מ'. הבית דומה לארווה אשר עלי' בנוי' עלית גג לתבן. מבפנים אין מחיצה בין חלל הבית והעלי', כך שבאמצע הבית מגיע גבהו לכמו ז' מ'. הבית נפרד לשני חלקים ע"י כותל העובר לארכו באמצע. באמצע הכותל יש פתח אשר על ידו אפשר להגיע מחלק אחד להשני. בשני הכתלים החיצונים, וכן על צדדי כותל המחיצה האמצעי נקבעו על כל האורך שתי קומות מקבילות זו לזו הגבוהות מן הרצפה וזו מזו לערך פ' צ"מ. "קומות" אלה מחולקות לתאים ע"י כתלי־מחיצה מאונכים. ע"י כך נוצרו שלש קומות (הקרקע ושתי הקומות מהכתלים) בכל תא מכניסים בדרך כלל ג' אנשים. כפי הנראה מהמדות הנ"ל יובן שתאים אלה צרים מדי לשכב בפישוט רגלים, ובקושי יספיקו לישב בגו זקוף, ואצ"ל שא"א לעמוד בהם. הנה כי כן ישוכנו בבית כזה — או כפי שקוראים לו כאן בשם "בלאק" — כמו ד' מאות עד חמש מאות איש.

מחנה בירקענאוי דהאידנא נמצא על שטח של כמו ט"ז מאות על ז' מאות וחמשים מ', המוקף — בדומה למחנה אוישוויטץ — בשרשרת שומרים קטנה. בסמוך לזה עובדים כעת על שטח הגדול עוד מן המחנה הקיים, ולאחר שיושלם יסופח אל המחנה הקיים. מטרת ההכנות הגדולות הללו אינה ידועה לנו. בהיקף של כמו ב' ק"מ מוקף מחנה בירקענאוי — בדומה למחנה אוישוויטץ — בשרשרת שומרים גדולה. גם שיטת השמירה דומה למחנה אוישוויטץ.

הבנינים שמצאנו בהגיענו לבירקענאוי הוקמו ע"י י"ב אלף רוסים שבויי מלחמה. הם עבדו בעצם ימי החורף והכפור בתנאים בלתי אנושיים כאלה, עד שמתו כלם, פרט למספר קטן, היינו אלה שעבדו במטבח. מספריהם היו מ1 עד 12,000 אולם מספרים אלה היו מחוץ למנין הרגיל הנ"ל. כל אימת שבאו שבויי מלחמה רוסים חדשים, לא קבלו הללו את המספרים על סדר הרגיל, אלא ניתן להם מספר שבין 1 — 12,000 במקום רוסי אחר שמת קודם לכן. בסוג זה של האסירים אי אפשר אפוא ללמוד על מספר האסירים מן המספרים הניתנים להם. כפי שמוסרים נשלחים השבויים הרוסיים ממחנות השבויים הרגילים לאוישוויטץ או בירקענאוי בתורת עונש. את שארית הרוסים הללו מצאנו במצב מוזנח ביותר. הם התגוררו בבנינים הבלתי גמורים בלי שום מחסה מפני קור וגשם, ומתו לאלפים. פגריהם נקברו למאות ולאלפים באדמה שלא בעומק, והפיצו ריח נורא. זמן מה לאחר מכן, הי' עלינו להוציא פגרים אלה מחפירותיהם, ולהובילם לשריפה.

שבוע אחד לפני בואנו לאוישוויטץ הגיע שמה משלוח הגברים הראשון (הנערות הובאו לחוד, והמספרים שניתנו להם היו מקבילים למספריהם של הגברים) הנערות מסלאַוואַקיא קבלו מספרים מאלף עד ח' אלף) שהי' מורכב מיהודים צרפתיים מפאריז, בני האזרחות הצרפתית. המספרים שניתנו להם החלו (לערך) במספר 27,500. מאחר שלנו ניתנו מספרים שהחלו ב28,600 כנ"ל, מסתבר לבין הטראַנספאַרט הצרפתי וזה שלנו, לא הגיע משלוח אחר של גברים לאוישוויטץ. את שאריתם של אותם היהודים

מן המצר

הצרפתיים, שנשארו עוד בחיים — כשבע מאות במספר — מצאנו במצב עלוב מאוד בבירקענוי. המחצית השני' הומתה במשך שבוע אחד.

בשלשה גושי הבתים הגמורים הי':

א) „המיוחסים" כפי שקראו להם, היינו פושעים מקצועיים ואסירים פאָליטיים קשישים יותר, אשר בידיהם נמסרה הנהלת המחנה.

ב) שארית היהודים הצרפתיים — כשבע מאות במספר.

ג) יהודים מסלאָוואָקיא, תחלה תרמ"ג איש לאחר כמה ימים הגיעו גם אלה שנותרו בזאוואדראן.

ד) אותם הרוסים שעדיין נותרו בחיים, התגוררו בחלק הבנין שעדיין לא נגמר, ואף תחת כפת השמים. מספרם הלך ופחת במדה מהירה כזאת, שלא היו עוד קבוצה ניכרת.

היהודים מסלאָוואָקיא עבדו יחד עם שארית השבויים הרוסים בבנין, בעוד שהיהודים הצרפתיים הוכרחו לעסוק בעבודת אדמה. לאחר שלשה ימים נצטויתי לעבור יחד עם מאתים יהודים מסלאָוואָקיא, לעבודה במפעלי כלי הזין הגרמנים באוישוויטץ. מקום מגורנו נשאר גם להבא בבירקענאוי. השכם בבוקר יצאנו לעבודה, ובשעה מאוחרת בערב שבנו. עבודתנו היתה בנגרות ובעבודות כבישים. מזוננו הי' לארוחת הצהרים ליטר אחד מרק סלק, ובערב שלשים דעקא להם קלוקל. תנאי העבודה היו קשים כל כך שאי אפשר לתארם, כך שרובנו לא יכלו לשאתם בהיותם נחלשים ע"י הרעב והמזון הקלוקל. המצב המוסרי הי' מבהיל. יום יום היו כל' או ל"ה מתים בקבוצתנו של מאתים איש. רבים מאוד נהרגו בפשטות ע"י המשגיחים ה"קאפאס„ בשעת העבודה, על לא עול בכפם. המספר שנחסר ע"י המתים, הושלם מבין אלה שעבדו בבירקענאוי. קשה מאוד, ומסוכנת לגבינו, היתה השיבה מן העבודה מדי ערב בערב. מוכרחים היינו לסחוב עמנו את כלי עבודתנו, עצים לשריפה, דודי בשול כבדים וכן את המתים שנהרגו בעת העבודה, כל הדרך — היינו ה' קילאָמעטער — בלי הפסק. נוסף על כך מוכרחים היינו לצעוד צעדים מסודרים כאנשי חיל, עם כל המשא הכבד. מי שלא מצא חן בעיני "הקאפא„ הוכה מכות אכזריות, אם לא הוכה עד מות. עד שהגיע למקומנו משלוח הגברים השני מסלאָוואָקיא, לאחר כמו שבועיים, לא נשארו בחיים מן המשלוח שלנו אלא כ"ג איש בלבד. כל ערב וערב פקדו את מספרנו. את המתים הניחו על עגלות שדה פשוטות, או על מכוניות משא אל יער הלבנה הסמוך, אשר שם נשרפו בתוך בור, שארכו היה ט"ו מעטער, והיה עמוק מאוד.

בדרך למקום העבודה נפגשנו מדי יום ביומו עם קבוצת עובדים של שלשים בנות ישראל מסלאָוואָקיא, שעסקו בעבודת אדמה בסביבה הקרובה. הן היו מלובשות בבגדי חיל רוסיים ישנים ובלואים, ונעלו נעלי עץ, וראשיהם היו מגולחים. לצערנו לא עלה בידנו לדבר עמהן. עד אמצע מאי 42' הגיעו לבירקענאוי בסך הכל ד' משלוחי גברים יהודים מסלאָוואָקיא אשר אירע להם כל הקורות אותנו.

מבין בני המשלוח הראשון והשני נבחרו ק"כ איש (ביניהם גם אנכי) ולפי דרישת הנהלת מחנה אוישוויטץ, אשר דרשה רופאים, רופאי שניים, בעלי השכלה

מן המצר

ופקידים מקצועיים, והועמדנו לרשותה. הקבוצה היתה מורכבת מתשעים יהודים מסלאָוואָקיא ושלשים יהודים מצרפת. מאחר שבינתים עלה בידי להגיע למשרה טובה בבירקענאוי אשר על ידה עמדתי בראשם של חמשים איש, וממילא היו לי זכויות ניכרות, לא רציתי לכתחילה ללכת לאוישוויטץ. אולם נפתתיתי לדיבורים, והלכתי. לאחר שמנה ימים נבחרו מתוך ק"כ "בני השכלה" י"ח רופאים וחובשים, ועוד שלשה אנשים. הרופאים הועסקו ב"בנין החולים" באוישוויטץ, ושלשתנו הוחזרנו לבירקענאוי. שני חברי, לאַדיסלאָוו בראון מטירנוי — גראָס מווערבוי(?) — אשר שניהם מתו בינתים, באו אל גוש הבתים הסלאָוואָקי, ואנכי — אל הצרפתי, אשר שם נמסרה לנו עבודת הרישום ומה שנקרא בשם "טיפול בחולים". יתר צ"ט האנשים נשלחו לעבודה במחצבת האבן, אשר שם מתו כלם לאחר זמן קצר.

זמן קצר לאחר מכן הוקם באחד מהבנינים "בנין לחולים" הי' זה „בלאק 7" הידוע לשמצה. שם נתמניתי תחלה ל"חובש ראשי" ואחר כך כמנהל. בראש בית חולים זה עמד הפולני וויקטאָר מארדארקי, מספר־האסיר שלו 3550.

בנין החולים לא הי' אלא מקום איסוף ההולכים למות. שמה הובאו כל האסירים שלא היו מוכשרים עוד לעבודה. בדיקה או טיפול ע"י רופאים לית מאן דכר שמי'. יום יום היו לנו כק"נ מתים לרשום. הגויות הובלו מדי יום ביומו לבית המשרפות באוישוויטץ.

באותו הפרק החלו גם ה"מיונים" (סעלעקציות) פעמים בשבוע, בימי שני וחמשי, קבע רופא המקום (רופא המחנה) את מספרם של אותם האסירים שדינם יצא ליהרג ע"י אדי־הרג, ואח"כ נשרפו גויותיהם. אלה שנפל בחלקם כך, הועלו על מכוניות משא והובלו ליער עצי הלבנה. אלה שעדיין הגיעו שמה חיים, הומתו באדי־הרג בצריף מיוחד שהוקם למטרה זו אצל בור־השרפות, ואח"כ הושלכו לתוך הבור ונשרפו. מספר האנשים ש"חסרו" מדי שבוע בשבוע ב"בלאק 7" הי' אלפים לערך. מזה לערך אלף ומאתים שמתו „בדרך הטבע" והשאר מתו ע"י „סעלעקציע". על אלה שלא מתו ע"י „סעלעקציע" הוצאו תעודות מות והללו נשלחו למפקדה הראשית של המחנה באוראַניענבורג. ה"נבחרים" נרשמו בספר מיוחד הנקרא ס.ב. (טיפול מיוחד). עד 15 יאנואר 43' אשר עד אז שמשתי כמנהל בבלאק 7, ועל כן היתה לי ההזדמנות להשגיח מקרוב על מהלך המאורעות, מתו שם "בדרך הטבע" או ע"י סעלעקציות לערך חמשים אלף אסירים.

מאחר שהאסירים קבלו מספרים בזה אחר זה כנ"ל, יש בידנו לתאר כמעט בדיוק את סדרם ואת גורלם של המשלוחים השונים.

המשלוח היהודי הראשון שהובא לאוישוויטץ או בירקענאוי הי' כאמור משלוח שהכיל 1,320 יהודים אסירי צרפת, אשר מספרי האסירים שלהם היו לערך:

27,400 עד 28,600.

28,600 עד 29600 לערך, באפריל 42' הי' המשלוח הראשון של יהודים מסלאָוואָקיא (המשלוח שלנו)

29,600 עד 29,700 " מאה אנשים (אריים, לא יהודים) ממחנות ריכוז שונים.

29,700 עד 32,700 " שלשה משלוחים שלמים של יהודים מסלאָוואָקיא.

מן המצר

32,700	עד	33,100	″	ת׳ פושעים מקצועיים (אריים) מבתי כלא בווארשא.
33,100	עד	35,100	″	אלפים יהודים מקראקא.
35,100	עד	36,100	″	אלף פאלאקים (אריים) אסירים מדיניים.
36,100	עד	37,300	″	מאי 42׳— 1330 יהודים מסלאָוואקיא, מלובלין מאידאנעק
37,300	עד	37,900	″	ו׳ מאות פאלאקים(אריים)מראדאם, ביניהם כמה יהודים.
37,900	עד	38,000	″	מאה פאלאקים ממחנה הריכוז בדאכאוי.
38,000	עד	38,400	″	ארבע מאות יהודים בעלי אזרחות צרפתית. יהודים אלה הגיעו עם בני ביתם. כל המשלוח מנה לערך 1600 נפש, מהם הובאו אל המחנה כארבע מאות אנשים ומאתים נערות באופן הנ״ל, ואילו יתר אלף הנפשות (נשים, זקנים ילדים וגם אנשים) הובאו מיד ממסלת הברזל, בלי שום בדיקה או רשימה, אל יער הלבנה, ושם הומתו באדי־הרג ונשרפו. מאותו פרק נהגו באופן כזה בכל הטראַנספארטים של יהודים. לערך עשרה אחוזים מן האנשים וחמשה אחוזים מן הנשים שבמשלוח הובאו אל המחנה, והיתר הומתו מיד באדי־ההרג. ביהודי פולין נהגו באופן כזה עוד קודם לכן. משך חדשים רבים הובילו מכונות משא אלפי יהודים מן הגעטאס השונות ישר אל יער הלבנה.
38,400	עד	39,200	לערך	ח׳ מאות יהודים אזרחי צרפת. יתר המשלוח הומת כנ״ל.
39,200	עד	40,000	″	ח׳ מאות פאלאקים (אריים) אסירים פאליטיים.
40,000	עד	40,150	″	ק״נ יהודים מסלאָוואקיא — משלוח משפחות. פרט לעוד חמשים נערות שהובאו אל מחנה הנשים, הומתו כל השאר ביער. בין ק״נ האנשים שבאו אל המחנה נמצא בין השאר ה׳ צוקער ממזרח סלאָוואקיא (שמו הפרטי אינו ידוע לי) וכן ווילהעלם זאנענשיין ממזרח סלאָוואקיא.
40,150	עד	43,800	″	יהודים אזרחים של צרפת. רובם ככולם מלומדים. ממשלוחים אלה הובאו לערך אלף נשים אל מחנה הנשים. יתר הנפשות כג׳ אלפים במספר, הומתו ביער באדי־הרג.
43,800	עד	44,200	″	ת׳ יהודים מסלאָוואקיא — מלובלין — ביניהם מאתיי קליין, ומלך לויפער, מספר 43,820 ממזרח סלאָוואקיא. משלוח זה הגיע ביום 30 יוני 42׳.
44,200	עד	45,000	″	מאתים יהודים מסלאָוואקיא. במשלוח זה היו כאלף איש מספר נשים הובאו אל מחנה הנשים, והשאר הומתו ביער באדי־הרג. בין אלה שהובאו אל המחנה היו: יוסף זאלמאנאָוויטש, סנינא אדאָלף ואסתר כהנא, בראָטיסלאָוואָ וואלטער ריינעמאן, סוטשעני. עם אסתר כהנא הי׳ לי הזדמנות לדבר ביום 1 מאי 44׳. היא „מנהלת בלאק״ (בלאק עלטעסטע) במחנה הנשים.
45,000	עד	47,000	″	אלפים צרפתים (אריים) קאמוניסטים, ועוד אסירים

פאליטיים, ביניהם אחיו של תארעז ואחיו הצעיר של לעאן בלום. בלום עבר עינויים קשים, אח"כ הומת ונשרף

47,000 עד 47,500 " חמש מאות יהודים מהאלאנד, ברובם מהגרים מגרמניא. יתר המשלוח, ככ"ה מאות איש, הומתו ביער באד מות.

47,500 עד 47,800 " כשלש מאות "רוסים בני חסות".

48,300 עד 48,620 " 320 יהודים מסלאָוואָקיא. כשבעים נערות הובאו אל מחנה הנשים, השאר — כשש מאות וחמשים נפש — הומתו ביער באדי־הרג. במשלוח זה היו שמונים איש שהועברו ע"י משטרת הונגאריא לעיר סערעד. בין השאר באו במשלוח זה: דר. זאלטאן מאַנדל, פרעשאָוו (בינתים מת) — האלץ (שמו הראשון אינו ידוע) קצב מפישטיאן, אחר כך נשלח לווארשא. — מיקלאָש ענגעל, זילינא — חיים כץ, סנינא, עובד עתה ב„אולם המתים". אשתו וילדיו הומתו באדי־ההרג.

49,000 עד 64,800 " ט"ו אלף יהודים אזרחי צרפת, בלגיא והאלאנד. ספק אם המספר הנ"ל הי' אף אחד מעשר מבני המשלוח. הי' זה בתקופה שבין יום 1 ביולי עד 15 סעפטעמבער 42'. משלוחי משפחות גדולים באו מכל הארצות, והובאו ישר אל היער. הגדוד המיוחד שעבד בהמתת אדי־ההרג ובמשרפות, עבד יום ולילה. בתקופה זו הומתו באדי־הרג מאות אלפי יהודים.

64,800 עד 65,000 " מאתים יהודים מסלאָוואָקיא. ממשלוח זה הובאו לערך אלף למחנה הנשים, והשאר ליער הלבנה. בין אלה שהובאו למחנה היו: לודוויג כץ, זילינא — אווריי בורגער בראָטיסלאָווא־פאפראָד (אשתו מתה) — יוריאי פריעד, טרענטשין — מיקולאש שטייגער, פאוואסקא ביסטריצא בוכוואלד, (שמו הראשון ושם עירו אינו ידוע) — יוסף ראזענוואסער (מזרח סלאָוואָקיא) — יוליאוס ניימאן, בארדיוב — שאנדאר ומישי וועדטהיימער, וועדבוי — בעלא בלאוי, זילינא.

65,000 עד 68,000 " יהודים בעלי אזרחות צרפתית ובלגית, וכן האלאנדיים. מבין המשלוחים שהגיעו, הובאו כאלף נשים למחנה הנשים, ולפחות שלשים אלף הומתו באד מות.

68,000 עד 70,500 " כ"ה מאות יהודים גרמניים ממחנה הריכוז זאקסענהויזען.

71,000 עד 81,000 " יהודים אזרחי צרפת ובלגיא וכן האלאנד. מספר המובאים אל המחנה ספק אם מגיע ל10% ממספר המשלוח הכולל. באומדנא זהירה ביותר אפשר לשער כי הומתו באד מות בין ס"ה עד ע' אלף איש.

ב17 דעצעמבער 42' הוצאו ליהרג בבירקענאוי מאתים נערי בני ישראל מסלאָוואָקיא שעבדו בתור „גדוד מיוחד" בעבודות הקשורות בהמתה באדי מות ושריפת

מן המצר

הגופים. הם נהרגו על שם שהתכוננו למרידה ולנסיון בריחה, מחשבתם זו נמסרה קודם זמנה ע"י יהודי אחד. במקום גדוד זה הועמדו מאתים יהודים מפולין שהגיעו זה עתה ממאקאָוו. בין המוצאים ליהרג היו: אלכסנדר ווייס, פערא וואגנער, שיינער אסקאר, וועצלער דעזידער, אלאדאר שפיטצער, וויטעך וויים — כולם מטירנוי.

ע"י חילופי הגברא שחלו בגדוד זה, אבד לנו הקשר הישר עם „מקום עבודה" זה, ודבר זה פעל לרעה מאוד על רוחנו. המשלוחים שהובאו ליער, אף שחייבים היו להשאיר אחריהם את חפציהם באוישוויטץ, הביאו עמהם סכומי כסף די ניכרים, ביחוד דולרים של נייר ושל זהב, המון זהב ומרגליות, וכן חמרי מזון. אף שכמובן היו חייבים למסור את חפצי הערך, אי אפשר הי' למנוע כי לא יעלמו כמה מחפצי ערך אלה (ביחוד דולרים של זהב) בכיסיהם של בחורינו בעת החיפושים בבגדיהם של הנשרפים. בדרך זו הביאו אל המחנה כספים במדה ניכרת, וכן חמרי מזון, אמנם באופן רשמי אי אפשר הי' לקנות שום דבר בכסף במחנה. אך בפועל אפשר הי' לעשות עסקים עם אנשי ס.ס. ופועלים אזרחיים שהובאו אל המחנה לעשות כל מיני עבודות אומן, וממילא היתה האפשרות בידם להביא עמם צרכי מזון וסיגריות. מובן שבתנאים כאלה היו המחירים גבוהים ומופקעים באופן בלתי טבעי. בעד כמה מאות סיגריות שלמו במטבע של עשרים דולר זהב. גם מסחר החליפין פרח, אולם היוקר לא היה בעינינו כלום, כי כסף היה בידינו כמה שרצינו, וגם מלבושים קבלנו באמצעות המפקדה המיוחדת. יכלנו איפוא להחליף את בלואי הסחבות שבהם היינו מלובשים, בבגדים טובים של המוצאים לשריפה. המעיל אשר בו אני לבוש עד היום, שייך הי' ליהודי ממדינת האלאַנד (ואמנם נמצא בצדו הפנימי סימן של חייט מעיר אמסטערדאַם.

אנשי המפקדה המיוחדת גרו במקום נפרד. אף בגלל הריח המבאיש הנורא שנדף מהם לא הרבו במגע ומשא עמהם. תמיד היו מזוהמים, מוזנחים, אכזרים למעלה מן הרגיל, וחסרי כל רחמים. לא פעם אחת הרג אחד מהם את חברו (אף בין יתר האסירים לא הי' בכך שום חידוש שהאחד ירצח את חברו נפש. רצח אסיר לא נחשב לחטא או עברה. הדבר נרשם בפשיטות, כי מספר פלוני מת, ואין כל נפקא מינה באיזה אופן הלך לעולמו. בעיני ראיתי פעם אחת כיצד יהודי צעיר אחד מפולין בשם יוסל הראה לאיש ס.ס. את מומחיותו ב„אומנות הרציחה" בהרגו יהודי אחד בידיו בלבד, בלי שום כלי משחית.

עם מספר 80,000 לערך, החלה השמדתם המסודרת של גיטאות פולין. 81,000 עד 86,000 לערך; כחמשת אלפים יהודים מגיטאות שונות בפולין. ביניהם מלאווא, מאקאוו, טשעכאנאוו — לאמזא, גראדנא וביאליסטאק.

שלשים יום בזה אחר זה הגיעו המשלוחים בלא הפסק. רק כחמשת אלפים מהם הובאו אל המחנה, היתר הומתו מיד בהיכלי אד-מות. „הגדוד המיוחד" עבד בשתי משמרות כ"ד שעות ביום, רק בקושי יכלו לשמור על קצב ההמתה באדי מות והשריפה. בלי שום גוזמא אפשר לשער כי המומתים באד מות והנשרפים הגיעו לכמו פ' עד צ' אלף. משלוחים אלה הביאו עמם כמות גדולה ביותר של כסף, מטבע זר ואבנים טובות.

מן המצר

86,000 עד 92,000 לערך; ששת אלפים יהודים מגראדנא, ביאליסטאָק וקראקא. וכן אלף פולנים אריים (לא יהודים). רובם המכריע של המשלוחים היהודיים מפולין הומת מיד ע"י אדי מות. מדי יום ביומו הומתו כארבעת אלפים יהודים באדי מות.

באמצע יאנואר 43' הגיעו ג' משלוחים בני אלפים איש, כל אחד מטערעזיענשטאָט. הם נשאו סימנים מיוחדים CU CR R (פירוש הסימנים האלה אינו ידוע לנו). הסימנים האלה היו על חבילותיהם. מתוך המשלוחים הללו הובאו רק כשש מאות גברים וכשלש מאות נשים אל המחנות. היתר הומתו ע"י אדי מות, כרגיל.

100,000 עד 99,000 בערך בסוף יאנואר 1943 באו משלוחים גדולים מיהודי צרפת והולאַנד. רק חלק קטן מהם בא למחנה.

102,000 עד 100,000 " בפעברואר 1943. אלפים אריים מפולין, רובם מלומדים.

103,000 עד 102,000 " שבע מאות אריים, טשעכים. הנשארים בחיים ממשלוח זה נשלחו לאחר זמן לבוכענוואַלד.

108,000 עד 103,000 " ג' אלף יהודים מצרפת והולאַנד, ואלפים אריים מפולין.

בפעברואר 43' באו יום יום לערך שני טראַנספאָרטים של יהודים מפולין, צרפת, והאלאנד, אשר רובם ככולם הומתו באד מות מבלי שיביאו אל המחנה אף חלק קטן מהם. את מספר ההרוגים ע"י אד מות במשך החודש הזה אפשר לשער בכמו תשעים אלף.

בחודש פעברואר 43' נפתח בנינו החדש של בית המשרפות והחניקה החדש בבירקענאוי. ההריגה באד מות ושריפת הגוויות בבירקענוואַלד נפסקו, ומאז נעשו הפעולות הללו בארבעת הבנינים החדשים של בית המשרפות, אשר נבנו לצורך זה. הבור הגדול נתכסה, ישרו את השטח הגדול, ובאפר השתמשו עוד קודם לכן כזבל בשדה המחנה האַרמענסע, כך שאי אפשר למצוא כמעט שום זכר מרצח ההמונים הגדול שנערך כאן *

כעת פועלים בבירקענאוי ד' בתי משרפות, שנים גדולים א' וב' ושנים קטנים, ג' וד'. בתי המשרפות מסוג א' וב' מורכבים משלשה חלקים. א. אולם התנורים, ב. אולם גדול, ג. היכלי אד־מות. מאמצע אולם התנורים מתרוממת ארובה ענקית, מסביבו נמצאים תשעה תנורים, כל אחד בעל ארבעה פתחים. כל פתח מכיל כרגיל שלש גוויות ממוצעות בבת אחת, הנשרפות שם כליל במשך שעה ומחצה, היינו אלפים גוויות ליום. בסמוך נמצא אולם ההכנה הגדול המסודר בצורה כזאת שהנכנס מדמה שהוא נמצא באולם בית מרחץ גדול. אולם זה מכיל אלפים איש, וכפי שמוסרים נמצא תחתיו עוד אולם המתנה. משם יוצא דלת, וכמה מדרגות יורדות למטה אל מבוי האד־מות הצר, הנמצא על גובה קצת יותר סמוך. כתלי ההיכל הזה מוסבים ע"י מקלחות אכזבות, כך, שמדמים כי נמצאים בבית מרחץ גדול. על הגג מלמעלה נמצאים שלשה פתחים הנסגרים מבחוץ באופן שאין אויר יכול להכנס. מחדר אד המות מובילה מסילה אל חדר התנורים. ההריגה באדי המות נעשית באופן כזה שמביאים את האומללים לאולם ב'. שם אומרים להם כי יביאום לבית מרחץ. שם עליהם לפשט את בגדיהם, וכדי לחזק בלבם את הרושם שמוליכים אותם למרחץ, נמצאים שם שני אנשים בבגדי לבן, הנותנים לכל אחד מהם מגבת וחתיכת בורית. מכאן

* ראה לקמן בסוף גביות עדות זה הציורים של מקום בית המשרפות והחניקה.

והם נשלחים אל חדר אד מות, ג'. אלפים איש ממלאים את החדר הזה באופן שכל אחד מהם אינו יכול אלא לעמוד ישר על רגליו. כדי לאלץ את האנשים להדחק עוד יותר, יורים כמה יריות. כדי שיצטופפו עוד יותר. כאשר כבר נכנסו כולם לתוך החדר, סוגרים את הדלת הכבדה. זמן קצר ממתינים, כנראה כדי להגיע לדרגת חום מסוימה. אח"כ עולים אנשי ס. ס. על הגג, ופניהם מכוסים במסוה, פותחים את החלונות שבראש הגג, ושופכים לפנים מין אבק צהוב מתוך תיבות־פח הנושאות את הכתובת „ציקלאן למלחמה במזיקים". החומר הזה מיוצר בבית חרושת בהאמבורג וכפי הנראה שהוא מכיל ציאניד המתאדה והופך לאד במדרגת חום ידועה. כעבור שלשה רגעים מתים כל הנמצאים בחדר. עד עתה לא נמצא אף אחד שיהא בו שום רוח חיים בעת פתיחת הדלת — דבר שאירע איזה פעמים בבירקענוואלד, ששם השתמשו באופנים פשוטים יותר. אח"כ פותחים את החדר, מאווררים אותו, ואנשי הגדוד המיוחד מובילים את הגוויות על עגלות פתוחות אל אולם התנורים אשר שם שורפים אותם. שני בתי המשרפות האחרים ג' וד' בנויים באותו אופן בכללו, אלא שגדלם הוא רק החצי. ארבעת בתי המשרפות בבירקענאוי ביחד משמשים איפוא להמתת ושריפת ששת אלפים נפש ליום.

להריגה באד מות נשלחים מעיקרא רק יהודים, ורק במקרים נדירים ביותר שולחים לשם אריים. אלה מקבלים את ה„טיפול המיוחד" על ידי יריות. לפני הקמת בתי המשרפות הי' הדבר נעשה ביער, אשר שם שרפו את הגוויות בתוך בורות, ואח"כ באולם הגדול של בית המשרפות שהוקם בו ציוד מיוחד למטרה זו.

ל„חנוכת הבית" של בית המשרפות הראשון בראשית מערץ 43' שנתחנך ע"י שריפת שמונת אלפים יהודים מקראקא, באו במיוחד אורחים מכובדים מבערלין, קצינים גבוהים, אזרחים נכבדים. הדבר השביע את רצונם ביותר, והם הרבו להסתכל דרך אשנב ההבטה שנמצא בדלת להיכלי המות. הם הביעו שבח ותהלה למפעל שהוקם. 109,000 עד 119,000 לערך; בראשית מערץ 43' הגיעו מ"ה אלף יהודים מסאלאניקי. מהם באו עשרת אלפים אל המחנה, נשים במספר מועט. כל היתר — הרבה למעלה משלשים אלף — באו אל בית המשרפות. זמן קצר לאחר כך, מתו כמעט כל העשרת אלפים בני המשלוח הזה, בהלקם ממחלת קדחת שהתהלכה ביניהם ושהיתה מתדבקת, כפי הנראה. וכן מ„טיפוס הבהרות" (פלעק־טיפוס) או כתוצאה מן התנאים הכלליים ששררו במחנה, ושלא יכלו שאתם.

כיון שהקדחת בקרב יהודי יון וטיפוס הבהרות שהתהלך מאד גרמו להגדלת מספר המתים בקרב האסירים, הופסקו לפי שעה ה„סעלעקציות". החולים בין יהודי יון נקראו להרשם. למרות אזהרותינו נרשמו באמת רבים מהם. כולם הומתו ע"י זריקות פענאלין, שהוזרקו לתוך ורידיהם. זריקות אלה ניתנו ע"י קצין רפואי, ועל ידו עזרו רופאים אסירים טשעכיים. הרופאים היו: דר. הונסא טשעשפירא, פראג. דר. זדענעק שטיך, פראג. הנמצאים עתה במחנה בוכענוואלד, שעשו כמיטב יכלתם על מנת לעזור לאסירים.

שארית הפליטה מעשרת אלפים היהודים מיון — כאלף אנשים במספר — נשתלחו יחד עם עוד כחמש מאות יהודים לעבודות ביצורים בווארשא. כמה שבועות לאחר מכן חזרו כמה מאות מביניהם במצב מיואש, והומתו מיד באדי מות. יתרם מתו שם

מן המצר

כפי הנראה. ארבע מאות חולי קדחת מבין יהודי יון נשלחו ללובלין לאחר הפסקת ה„טיפול" בפענאלין. לשם „טיפול נוסף". כפי הנמסר הגיעו לשם, אבל לא נודע דבר על גורלם לאחר מכן. דבר אחד ברור — כיום, במחנה, אין גם אחד מבין אותם עשרת אלפים יהודי יון.

יחד עם הפסקת ה„סעלעקציות" נאסר גם רצח האסירים. רוצחים מועדים, כגון: הפושעים המקצועים הגרמנים, אלעקסאנדער נוימאן — צימער — אלבערט העמערלע. רודי אויסטרינגער — רודי בערכערט — והאסירים הפאליטיים אלפרעד קין — אלויס שטאלער — נענשו על רציחותיהם התכופות, ונתחייבו לחתום על הצהרה בכתב כי רצחו מספר אסירים.

בראשית שנת 43' קבלה המחלקה המדינית באושוויטץ 500,000 טפסי שחרור. בשמחה שיערנו עתה כי ישחררו על כל פנים מספר מועט, אולם בטפסים אלה נרשמו שמותיהם ופרטיהם האישיים של המומתים באד מות, והטופסים הושמו בארכיוון.

119,000 עד 120,000 לערך; אלף פאלאקים אריים מבית האסירים פאוויאנק-ווארשא.
120,000 עד 123,000 " שלשת אלפים יהודים מיון, שחלקם נשלחו אחר כך לווארשא, כממלאי מקום לבני ארצם המומתים. היתר מתו במהירות.
123,000 עד 124,000 " אלף פאלאקים אריים מראדאם וטארנאוו.
124,000 עד 126,000 " אלפים איש ממשלוחים אריים שונים.

בינתים הגיעו משלוחים של יהודים מפולין בלי הפסק, ובחלקם גם כמה יהודים מצרפת ובעלגיא. כולם עד אחד הומתו באד מות מבלי שיביאו אף חלק קטן מהם למחנה. ביניהם היה גם משלוח של אלף יהודי פולין ממאידאנעק שביניהם היו גם שלשה סלאוואקיים. אחד מהם היה איש בשם שפירא מסטראפקאוו או ווראנוב.

בסוף יולי 43' נפסק פתאום זרם המשלוחים, וחלה הפסקה קצרה. נערך ניקוי יסודי בבתי המשרפות, הסידורים תוקנו והוכנו לשימוש נוסף. בשלשי באויגוסט החלה מכונת ההשמדה לפעול מחדש. הגיע המשלוח היהודי הראשון מבענצבורג וסאסנאוויטץ, ובמשך כל חודש אויגוסט באו עוד ועוד משלוחים.

132,000 עד 136,000 לערך; רק ארבעה אלף אנשים ומספר נשים קטן הובאו אל המחנה. למעלה מל"ה אלף הומתו על ידי אדי מות. אף מבין ארבעת האלפים הללו מתו רבים עוד בקאראנקינה מעינויים, רעב ומחלות, וע"י רצח בפועל. האשמה העיקרית רובצת כאן על הפושע הגרמני טין ממחנה זאקסענהויזען, והאסיר הפאליטי הפולני מספר 8316 מייטשיסלאוו קאטשינסקי מווארשא.

שוב הונהגו הסעלעקציות, ובמדה מבהילה בחוקפה. ביחוד במחנה הנשים. רופא המחנה, ראש פלוגת-סער של הס. ס. בנו או בן אחיו של נשיא משטרת בערלין (שמו נעלם מזכרוננו) הצטיין כאן במיוחד באכזריותו. מכאן ואילך נהגו בשיטת הסעלעקציא בלי הפסק עד למנוסתנו.

— רמא —

137,000 עד 138,000 " בסוף אויגוסט באו אלף פולנים מבית האסורים פאוויאנק וכן שמונים יהודים מיון.

138,000 עד 141,000 " ג' אלף אנשים מתוך משלוחים אריים שונים.

142,000 עד 145,000 " בראשית סעפטעמבער 43'. ג' אלף יהודים ממחנות עבודה פולניים, וכן שבויי מלחמה רוסיים.

148,000 עד 152,000 " בשבוע שלאחר ה 7 בסעפטעמבער 43' הגיעו משלוחי משפחות של יהודים מטערעזיענשטאט. בלתי מובן הי' לנו למה נהנו הללו מיחס מיוחד שלא הי' בדומה לו עד אז. לא הפרידו בין בני המשפחות, איש מהם לא נשלח למיתה בהיכלי מות — שהיתה מובנת בכל יתר הפעמים. אפילו ראשיהם לא גולחו, וכמו שבאו כך נשלחו כולם אנשים נשים וטף למדור מיוחד במחנה, ואפילו ניתן להם להחזיק בחפציהם. האנשים לא הוכרחו לעבוד, ועבור הילדים סדרו אף בית ספר בהנהלתו של פרעדי הירש („מכבי" פראג) וכן ניתנה להם הרשות לכתוב מכתבים כאות נפשם. הם התענו רק תחת יד „זקן המחנה" שלהם, פושע מקצועי מגרמניא, בשם ארנו בעהם, מספר־האסיר שלו 8 אחד הפושעים הגרועים ביותר במחנה. השתוממותנו גדלה עוד יותר כאשר נזדמן לנו לראות את רשימת המשלוחים הללו, שעליהם הי' כתוב:

„משלוח — SB — יהודים טשעכיים עם קאראנטינה לששה חדשים".

ידענו היטב מה פירוש ראשי התיבות SB (זאנדער בעהאנדלונג — טיפול מיוחד) אולם לא יכולנו להסביר לעצמנו את פשר היחס המיוחד, וכן הזמן הארוך שניתן להם לקאראנטינה, שכן על יסוד מה שראינו עד אז, נמשכה הקאראנטינה בכל המקרים לכל היותר ג' שבועות. הדבר נראה מוזר בעינינו, אולם כל שהתקרב קצם של ו' החדשים הללו, כן גברה השערתנו הודאית כי גם גורלם של יהודים אלה הוא למיתה בהיכלי אד־מות. חפשנו הזדמניות לבא בקשרים עם ראש הקבוצה הזאת והסברנו להם את הצפוי להם. אחדים מהם — וביחוד פרעדי הירש שנהנה כפי הנראה מאימון רב בקרב חבריו במחנה, הודיעו לנו כי באם תתאמת החשש שהבענו ביחס לגורלם — יתקוממו הם בצורה מאורגנת. אנשי הגדוד המיוחד הבטיחו לנו כי במקרה שהיהודים הטשעכיים הללו יתקוממו, יצטרפו גם הם למרד. אחדים דימו כי בצורה כזאת יוכלו להביא לידי התמרדות כללית בקרב המחנה. בששי במערץ 44' נודע לנו כי בית המשרפות הוכן לקבל את ארבעת האלפים היהודים הטשעכיים. מהרתי אל פרעדי הירש להודיע לו על כך ובקשתי ממנו לפעול פעולה נמרצת, שכן ממילא אין להם מה להפסיד עוד. תשובתו היתה כי ידועה לו החובה המוטלת עליו. לפנות ערב התגנבתי שוב אל המחנה הטשעכי ושם נודע לי כי פרעדי הירש נוטה למות. הוא הרעיל את עצמו בלומינאל. למחרת היום הובא הוא, יחד עם 3791 חבריו המובאים לבירקענאוי ביום 7 נאָוועמבער 43' במכוניות משא לבתי המשרפות ושם הומתו כולם באד מות. בני הנוער נסעו בשירה לקראת המות. לתמהוננו הגדול, לא ראינו שום התנגדות. אנשי הגדוד המיוחד שהיו תקיפים בדעתם להצטרף למרד, המתינו לשוא. כחמש מאות איש בגיל העמידה מתו עוד בתקופת הקאראנטינה. רק 11 זוגות תאומים הושארו בחיים מבין היהודים הללו. בילדים אלה נעשו כל מיני נסיונות באוישוויטץ. כשיצאנו מבירקענאוי היו הללו בחיים עדיין. בין המומתים נמצאה בין השאר: ראשי פירסט מעיר סערעד, ממוצא סלאָוואקי.

מן המצר

שבוע אחד לפני ההמתה באד מות היינו ביום 1 מערץ 44', הוכרחו כל תושבי המחנה לכתוב לקרוביהם בחוץ לארץ על מצבם הטוב. על המכתבים הוכרחו להזכיר זמן המכתב 13 עד 24 מערץ 44', וכן נצטוו לבקש משלוח חבילות מקרוביהם שבחוץ לארץ.

153,000 עד 154,000 לערך: אלף פאלאקים אריים מבית האסורים פאביאנק.

155,000 עד 160,000 " באָקטאָבער-נאָוועמבער 43' באו ארבע אלף איש מבתי כלא שונים, וכן משלוחים קטנים יותר של יהודים מבענצבורג והסביבה שנאסרו במחבואיהם, וכן קבוצה של „רוסים בני חסות" מפלך מינסק-וויטעבסק. כן הגיעו שבויי מלחמה רוסיים, אשר להם ניתנו, כאמור, מספרים מ 1 — 12,000.

160,000 עד 165,000 " בדעצעמבער 43' הגיעו חמשת אלפים איש ממשלוחים שהיו מורכבים בעיקר מיהודי האָלאַנד, צרפת, ובעלגיא — וגם — זו הפעם הראשונה — יהודי איטליא מפיומא, טריעסט, ורומי. לכל הפחות שלשים אלף מן המשלוחים הללו הומתו ע"י אד מות. מספר המתים בין היהודים הללו הי' הרבה מאוד. נוסף לזה עדיין התפרעה שיטת הסעלעקציות במלא זעמה. אכזריות זו הגיעה לתקפה ב 10 — 24 יאַנואר 44' לערך, כאשר שיעבדו לסעלעקציא גם בני נעורים צעירים וחזקים, מבלי להתחשב במקצועם וכשרון עבודתם — פרט לרופאים.

הכל הוכרחו להתיצב — הבקורת היתה חמורה אם כולם נוכחים — ואז נערכה הסעלעקציא ע"י רופא המחנה (בנו או בן אחיו של נשיא משטרת בערלין) ועל ידי מנהל מחנה בירקענאוי, סגן מפקד פלוגת הסער של ס. ס. שוואַרצהובער.

היהודים שנמצאו ב„בנין החולים" — שהועבר בינתים מבלאָק 7 למחלקה מיוחדת, ואשר בה שררו בזמן האחרון תנאים אנושיים, הומתו כולם באד מות בלי יוצא מן הכלל. נוסף על כך הובאו להיכלי אד מות אלפים וחמש מאות אנשים, ולמעלה מששת אלפים נשים, כתוצאה מפעולה זו.

165,000 עד 168,000 לערך: ב 20 דעצעמבער הגיעו שוב שלשת אלפים יהודים מטערעזיענשטאָט. רשימת המשלוח נשאה אותה הכתובת כבאלה שהגיעו ב 7 סעפטעמבער „משלוח — SB — יהודים טשעכיים עם ששה חדשים קאראנטינה". לאחר בואם נשלחו כולם, אנשים נשים וטף, לאותו חלק המחנה שבו גרו אלה שהגיעו ב 7 סעפטעמבער הם נהנו מכל הקולות כקודמיהם. כ"ד שעות לפני הוצאתם של הקבוצה הראשונה להיכל המות הובאו לשכונה סמוכה, שעמדה ריקה במקרה, ובאופן זה הופרדו מיתר בני קבוצתם. עד היום הם נמצאים שם במשכן צדדי זה. כיון שלנוכח גורלה של הקבוצה אין עוד שום ספק בסוף המוכן להם, מתכוננים הללו כבר כיום למרד. את ההתקוממות מארגנים רוזנקא לאופשנער והוגא לאָנדספעלד מפראג. לאט לאט הם משיגים לעצמם חמרי דלק ומתכוננים להעלות באש את משכנותיהם בעת הצורך. תקופת הקאראנטינה שלהם מסתיימת ב 20 יוני 44'.

169,000 עד 170,000 לערך: אלף איש בקבוצות קטנות. יהודים, פאלאקים ורוסים בעלי חסות.

170,000 עד 171,000 " אלף פאלאקים ורוסים בעלי חסות. וכן מספר יוגאסלאָווים

171,000 עד 174,000 " בסוף פעברואר וראשית מערץ. ג' אלף יהודים מהאלאַנד בעלגיא — וזו הפעם הראשונה — גם יהודים מיושבי צרפת הותיקים (לא כאלה אשר

קבלו אזרחות צרפתית בלבד) מצרפת של ווישי. רובו ככולו של המשלוח הזה הומת באד מות מיד אחר שהגיעו.

באמצע מערץ הגיעה קבוצה קטנה של יהודים מבענצבורג וסאסנאָוויטץ, שנתפסו ממחבואיהם. מפי אחד מהם שמענו כי רבים מיהודי פולין נמלטים לסלאָוואָקיא, ומשם להונגאריא, וכי יהודי סלאָוואָקיא עוזרים על ידם בכך.

לאחר המתת המשלוח מטערעזיענשטאָט לא נוספו עוד אנשים חדשים עד 15 מערץ 44'. מספר יושבי המחנה ירד, ולכן הובאו כל האנשים מבין הטראַנספאָרטים שהגיעו — ביחוד יהודי האלאַנד — אל המחנה. אנו יצאנו מן המחנה ביום 7 אַפּריל 44' ושמענו כי מגיעים משלוחים גדולים של יהודים מיון.

מחנה בירקענאוי מורכב משלשה קטעים. לפי שעה מוקפים רק קטע א' וב' בשרשרת שומרים הקטנה, כי קטע ג' עדיין הולך ונבנה ואין בו יושבים. בשעה שעזבנו את בירקענאוי (בראשית אפריל 44') היו יושבי המחנה חלוקים כדלקמן:

קטע א' (מחנה הריכוז לנשים)

	יהודים סלאָוואָקיים	שאר היהודים	אריים	הערות
1 א ו — 1 ב	כשלש מאות	כשבעת אלפים	כששת אלפים	נוסף על ג' מאות הנערות היהודיות נמצאות עוד כמאה בבנין המפקדה באוישוויטץ.

קטע ב'

2 א מחנה קאַראַנטינה. שנים		מאתים	ח' מאות	אחד מב' היהודים הסלאָוואָקיים הוא ד"ר אנד. מילער מפאַדאַלינעץ — זקן הבלאק.
2 ב יהודים מטערעזיענשטאָט.	—	3500	—	לתקופת קאַראַנטינה של 6 חדשים
2 ג כעת פנוי	—	—	—	
2 ד מחנה הותיקים	58	כ 4000	כ 6000	
2 ה מחנה ה"ציגיינער"			כ 4500	זוהי השארית של 16,000 "ציגיינער" בהם אין משתמשים לעבודה והם כלים במהרה.
2 ו בית אסירים חולים	6	כ 1000	כ 500	ששה יהודים הללו

מן המצר

מסלאָוואקיא הם בעלי תפקידים שונים בבית החולים לאסירים. היינו;
מספר 36,832 וואלטער שפיטצער זקן הבלאק מנעמשאוא, שהובא לבירקענאו מלובלין
" 29,867 יוסף ניימאן („קאפא" של הנפטרים) מסנינא.
" 32,407 יוסף זאלמאנאוויטץ, „פקיד" מסנינא. — חיים כץ. פקיד׳מסנינא.
" 44,989 לודוויג אייזענשטעטער, חוקק כתבות־קעקע. מקרומפאד.
" 30,049 לודוויג סאלמאן, „כתבן" מקעזמאַרק.

ההנהלה הפנימית במחנה בירקענאוי נעשית ע"י אסירים הממונים לכך. ישיבת הבלאקען אינה מתחלקת לפי ארצות המוצא אלא מבחינה חלוקת העבודה (גדוד העבודה). בכל בלאק יש חמשה פקידים, דהיינו:

זקן הבלאק.
סופר הבלאק.
המטפל.
שני משמשי הבית.

זקן הבלאָק:

עונד סרט על זרועו השמאלית, ועליו ציון הבלאק שלו; בלאק מספר — —. הוא אחראי לסדר הכללי במקומו, ובתוך הבלאק שלו — החיים והמות בידו. עד פעברואר 44׳ היו חצי כל זקני הבלאקען יהודים, ואח"כ בא פקודה מבערלין שאסור על יהודים לשמש במשרה זו. פרט לשלשה יהודים מסלאָוואקיא אשר להם הותר לישא במשרה זו גם אחר האיסור, באו אחרים במקום כולם. שלשת היהודים הללו הם;
ארנאשט ראסים (האטשעק) מזילינא. זקן בלאק 28 גדוד הנקיון, בעל מלאכה מבענצבורג.
דר. אנדרעאס מילער מפאדאלינעץ — זקן בלאק 15 מחנה הקאראנטינה.
וואלטער שפיטצער מנעמשאווא — זקן בלאק 14 בנין החולים.

סופר הבלאָק:

הוא המוציא לפועל את פקודות זקן הבלאק. הוא עושה את כל עבודות הכתיבה הנדרשות, מנהל את חשבון הנמצאים ואת רשימת הכרטיסים. עבודת הסופר היא רבת אחריות. בדייקנות נמרצת מוכרחים לנהל את רשימת הנמצאים תמידית. האסירים מופיעים לפי מספריהם, ולא לפי שמותיהם, ולפיכך נקל לטעות. אולם טעות כזאת תוכל להיות מסוכנת. אם טעה הסופר והודיע על מספר מסויים שהוא בין המתים, דבר השכיח מאוד לרגלי רוב המתים, ודבר שאירע פעמים רבות — מתקנים את הטעות הזאת פשוט, ע"י שמוציאים להרוג את האיש הזה. בהודעה שנמסרה למקום גבוה יותר אי אפשר להכניס תיקונים. משרת הסופר היא משרה רבת כח בתוך הבלאק ורבים המשתמשים בה לרעה.

המטפל ומשמשי הבית

חייבים לעשות כל עבודת ידים בתוך הבלאק וסביבו, וממילא אין מקום לטיפול כלל. בראש כל המחנה עומד זקן־המחנה. שגם הוא אסיר. זקן המחנה הנוכחי בבירקענוי הוא:

מן המצר

מספר-האסיר 11,182 — פראנץ דאניש, אסיר מדיני מעיר קעניגסהיטע. שלעזיע העליונה. הוא מושל בלי מצרים על כל המחנה, ממנה זקנים וסופרים ומדחה זקנים וסופרים. בידו להפקיד איש על עבודה זו או אחרת וכו'. דאניש מתנהג גם עם היהודים בצורה הוגנת, הוא איש „פתוח" ואינו מקבל שוחד. ליד זקן המחנה עומד סופר הדין וחשבון. בידו הכח במחנה. הוא עומד בקשר ישר עם מפקדת המחנה, כי הוא אשר לידו נמסרות פקודות הנהלת המחנה, והוא גם המוסר לה דין וחשבון. השפעתו על הנהלת המחנה רבה היא. תחת פקודתו הישרה עומדים כל סופרי המחנה. החייבים להגיש לו את הודעותיהם. סופר הדין וחשבון במחנה בירקענאוי הוא;
מספר האסיר 31,020 קאזימיר גארק, פולני. מלפנים פקיד בבאנק בוואַרשא. אמנם שונא ישראל, אולם לא גרם נזק ישר ליהודים.

הבקורת העליונה על הבלאקים נמצאת בידי ששה עד שמונה „מנהיגי בלאקען" הללו הם אנשי ס. ס. הללו עורכים מדי ערב בערב את ה„אפעל" אשר תוצאותיו הם מוסרים לממונה עליהם, הוא מנהל המחנה, מנהל המשנה שלפלוגת הסער של ס. ס. שוואַרצהובער מטיראל. שוואַרצהובער הוא שיכור ואכזר. מעל למנהיג המחנה עומד מפקד המחנה. הלה משמש גם כמפקד המחנה של אוישוויטץ. גם במחנה אוישוויטץ נמצא מנהיג המחנה העוד תחת פקודתו של הפקד המשותף למחנות אושוויטץ ובירקענוי.

שמו של של מפקד המחנה הוא העס

מנהיג גדוד העבודה הוא הנקרא „קאַפא".

בעת העבודה הרשות העליונה הוא הקאפא, ושולט שלטון גמור על האסירים העומדים תחת פקודתו. פעמים ירצח הקאַפאַ נפש אחד האסירים העומדים תחת פקודתו בעת העבודה. כשהגדוד גדול יותר יש כמה קאפא'ס אשר על גבם עומד במקרה כזה הקאפא הראשי. לפנים היו רבים מבין היהודים משמשים כקאפא, אולם על פי הוראה מבערלין נאסר הדבר. אף על פי כן נשאר יהודי אחד על כנו זה, הוא איש בשם ראטה ממיכאַלאַוצע, אינסטראטור, לפי מקצועו.

הפקוח העליון על העבודה נעשה על ידי מומחים גרמניים.

ב

ב 14 יוני 42' יצאנו מנאַוואַקי, עברנו דרך זילינא ובשעה החמישית לעת ערב הגענו לזאוואדראן. שם נצטווינו לרדת ומנו אותנו. אנשי ס. ס. קבלו לידם את המשלוח. אחד מאנשי ס. ס. התרגז מאוד על שנסענו בלא מים. "הסלאַוואַקים הפראים הללו לא נתנו לכם מים." הנסיעה נמשכה ולאחר שני ימים הגענו ללובלין. בלובלין ניתנה הפקודה; "המוכשרים לעבודה מבני 15 עד 50 ירדו מן הקרון, הטף והזקנים ישארו בתוך הקרון." ירדנו. התחנה היתה מוקפת ליטאים בבגדי ס.ס. המזוינים בכלי יריה מוכנים. הקרונות אשר בהם ישבו הילדים והבלתי מוכשרים לעבודה נסגרו מיד, והמשיכו בנסיעתם — אנה נסעו, ומה אירע להם — לא נדע.

מפקד הפלוגה של ס. ס. אמר לנו כי לפנינו דרך ארוכה. הרוצה לשאת את חפציו עמו רשאי לעשות כן, ואשר לא ירצה — יוכל לשים את חפציו על עגלת משא

מן המצר

העומדת מוכנה לכך, ואשר בודאי גם היא תגיע לתעודתה. חלק מבני המשלוח שלנו נשא את משאו עמו, והשאר הטעינוהו על העגלה. בסמוך לעיר מאחוריה הי' בית חרושת המכונה „מפעל ההלבשה." בחצר בית החרושת עמדו כאלף איש בשורות, הם המתינו לארוחת הצהרים. מחזה זה — הכרנו כי מבני ישראל המה — לא הי' מעודד ביותר. פתאום נראה לעינינו מאחת הגבעות מחנה הצריפים הענקי, מיידאַנעק, מוקף גדר תיל בגובה ג' מעטער. אך עברתי בשער המחנה, והנה ראיתי את מאקא ווינקלער — מעיר טירנוי, אשר העיר את תשומת לבי מיד, כי כאן לוקחים מכל אדם את כל אשר לו. מסביב לנו עמדו יהודים מסלאָוואַקיא במצב מוזנח ופרוע, מגולחים, כולם בבגדי אסירים מלוכלכים, נועלים נעלי עץ או יחפים קרועים ובלואים ורגלי רבים מהם נפוחות. הם התחננו בפנינו כי ניתן להם משהו מצידתנו. ככל האפשר לנו חלקנו ביניהם, שכן הוגד לנו ממילא כי יקחו מאתנו כל מה שבידנו. הובילו אותנו לחדר החפצים אשר שם נצטוינו למסור את כל אשר לנו. אח"כ האיצו בנו לרוץ לצריף שני אשר שם פשטנו את בגדינו. שם גלחו את ראשינו, רחצנו במקלחת וניתנו לנו לבנים ובגדי אסירים, נעלי עץ ומגבעת.

אני נשלחתי למקום הנקרא „שדה העבודה 2". כל המחנה מורכב משלשה „שדות עבודה" הנפרדים זה מזה על ידי גדר תיל. שדה העבודה 2 הי' מיושב יהודים מטשעכיא וסלאָוואַקיא. במשך שני ימים תמימים למדו אותנו כיצד להסיר את הכובע לשאילת שלום, וכיצד יש ללבשו שנית בשעה שנפגשים אנו באיש גרמני. אח"כ הוכרחנו לעמוד למפקד (אפעל) בגשם השוטף משך שעות ארוכות.

סידור הצריפים הי' מיוחד במינו. שלשה שלחנות ארוכים (כמעט כל אורך הצריף) הועמדו זה על גב זה. ד' קומות אלה, הרצפה וג' השלחנות, שמשו לנו כמקום לינת לילה. מסביב לשלחנות לאורך הכתלים נשאר מסדרון צר.

בבוקר קבלנו לאכול מין „מרק" שהי' סמיך למדי, והי' הכרח לאכלו ביד. בצהרים מרק בדומה לזה, ובערב מין „טעה" ושלשים גראַם לחם קלוקל וגרוע. נוסף לזה כמו כ' עד ל' גראַם מאַרמאַלאַד או שומן מלאכותי מן המין הגרוע ביותר. בימים הראשונים הקדישו תשומת לב עיקרית ללימוד „הימנון המחנה"*. משך שעות רבות הוכרחנו לעמוד ולשיר.

שדה העבודה 1 הי' מיושב מיהודי סלאָוואַקיא.
" " 2 " " " טשעכיא וסלאָוואַקיא.
" " 3 " " על ידי פאַרטיזאַנים.
" " 4 ו5 נבנה על ידי היהודים ממחנות העבודה 1 ו2.

הקאפאס היו גרמנים וטשעכים. הראשונים היו אכזרים, ואילו הטשעכים עזרו ככל האפשר להם. זקן המחנה הי' שחור (ציגיינער) מהאליץ בשם גאבלאווי. סגנו הי' יהודי מסערעד, בשם מיטלער. את משרתו השיג מיטלער כפי הנראה הודות להתנהגותו האכזרית. הוא השתמש במעמדו רב־הכח לענות עוד יותר את אחיו היהודים הדווים וסחופים בלאו הכי. הוא הכה אותם והסב להם עינויים. בכל אשר היתה ידו להרע'

* ראה לקמן בסוף גביות עדות זה נוסח הגרמני של ההימנון הנ"ל.

מן המצר

לא אחר לעשות זאת. בעת המפקדים (אפעל) מדי ערב בערב עינו אותנו אנשי ס. ס. באכזריות יתרה. שעות ארוכות מוכרחים היינו לעמוד בחוץ לאחר העבודה המפרכת, ולשיר את ה„הימנון" ומנצח יהודי מוכרח היה לנצח על השירה מאחד הגגות הסמוכים לקול צחוקם האדיר של אנשי ס. ס. בכל ההזדמנויות הללו לא חשכו אנשי ס. ס. גם מכות כבדות — באופן נורא הושם קץ לחיי הרב עקשטיין מסערעד, הי"ד — פעם אחת הגיע למפקד איזה רגעים באיחור — כיון שסבל משלשול ונצרך לנקביו. פקיד מאחת הפלוגות צוה להטבילו פעמים בתוך בור בית הכסא כשראשו למטה, ואחר כך יצק עליו מים קרים. אח"כ הרג אותו ביריה אחת.

בין שדה העבודה 1 ו2 עמד בית המשרפות אשר שם נשרפו הגויות. מספר המתים בכל שדה אשר המספר הכולל בו הי' בין ששה ושמונה אלפים לערך, הגיע לשלשים ליום. ואח"כ גדל זה המספר פי חמש ושש. אח"כ חזרו ונשנו המקרים שהביאו מחדר החולים כעשרה עד עשרים חולים אל בית השריפה, ושם הרגום באופן שאינו ידוע לי ושרפום. הי' זה בית משרפות המוסק ע"י כח עלעקטרי. העובדים בו היו רוסים.

בעקב המזון הבלתי אפשרי ויתר תנאי החיים הגרועים התרבו המחלות מפעם לפעם. נוסף למחלות הקיבה האנושות, התפשט במחנה מיחוש רגלים שאינו ניתן לרפואה. רגלי האנשים התנפחו ולא יכלו להניע רגליהם. יותר ויותר הרבו לשלח את החולים הללו אל בית המשרפות. ב26 יולי 24' כאשר עלה מספר החולים המומתים בבית המשרפות עד שבעים, החלטתי לנצל הזדמנות שבאה לי אז, ולהרשם מרצוני החפשי להעברה לאוישוויטץ.

ב27 יולי החזרתי את בגדי האסירים, קבלתי בגדים אזרחיים, ונסעתי לאוישוויטץ עם אחד המשלוחים.

לאחר נסעה משך מ"ח שעות — כל אותו הזמן בקרון סגור בלי מאכל ומשתה — הגענו לאוישוויטץ עיפים עד מות. בשער הכניסה קדמה את פנינו הכתובת הגדולה „הע בו דה משחררת". החצר היתה נקיה ומסודרת, בניני הלבנים עשו עלינו רושם טוב מאד, לאחר הצריפים המלוכלכים והפשוטים בלובלין. נדמה הי' לנו כי עשינו חילופין לטובה. מיד הובלנו אל מרתף וקבלנו טעה ולחם. למחרת היום לקחו מאתנו את בגדינו האזרחיים, גלחו אותנו, ובחלק הזרוע השמאלית נחקקו בנו מספרי האסירים. לבסוף קבלנו בגדי אסירים דומים לאלה שבלובלין, ולאחר שקבלו הפרטים האישיים שלנו היינו מה שנקרא „אסירים מדיניים" רגילים במחנה הריכוז אוישוויטץ.

סודרנו בבלאק 17 אשר שם היה עלינו לשכב על הקרקע. בשורת בתים אחת שהיתה נפרדת מאתנו ע"י חומה היו הנערות היהודיות מסלאוואקיא אשר הובאו שמה במערץ או אפריל 24'. כמקום עבודתנו נקבע שטח הבנין העצום של מפעל החרושת הגדול „בונא". בשעה שלישית לפנות בוקר נשלחנו לעבודה. לאכילה קבלנו בצהרים תפוח אדמה אחד — או מרק סלק, ובערב — לחם. בעת העבודה עינו אותנו קשות. מאחר שמקום העבודה נמצא מחוץ לשרשרת המשמרת הגדולה, נחלק שטח העבודה לריבועים י' על י' מעטער. על כל ריבוע השגיח איש ס. ס. אחד. כל מי שעבר על תחום ריבועו בעת העבודה נהרג בלי אזהרה למען „מנוסתו". פעמים פקד איש ס. ס. על אחד האסירים להביא כלי עבודה או חפץ אחר ממקום הנמצא מעבר לתחום ריבועו. כאשר

מן המצר

מלא את הפקודה ועבר את תחום הריבוע — נהרג בירי'. העבודה היתה קשה מאוד ולא ניתנה כל הפסקת מנוחה. בדרך חזרה מן העבודה מוכרחים היו ללכת בצעד מדוד צבאי, ומי שיצא חוץ לשורה אחת דתו להמית. כשהגעתי אני למקום העבודה עבדו שם כשלשת אלפי איש, ביניהם כאלפים יהודים מסלאָוואַקיא. אולם רק מעטים מאוד מבינינו יכלו להחזיק מעמד בעבודה הקשה בלי מזון ומנוחה. נסיונות לברוח — אף על פי שלא הי' שום תקוה שיצליחו — היו מעשים בכל יום, ומדי שבוע בשבוע נתלו כמה אנשים.

לאחר עבודת פרך במשך כמה שבועות במגרש הבנין של חברת „בונא", פרצה פתאום מגפה קשה של „פלעקטיפוס" בקרב המחנה. פקדו עד סגירת המחנה על מנעול והופסקו עבודות „בונא". אלה שנשארו בחיים ממקום עבודה זה, נשלחו בסוף יולי 42' למחצב האבנים. עבודה זו היתה קשה עוד יותר מזו של „בונא" — אם אפשר כזה. אף ברצון טוב ביותר אי אפשר הי' לנו לעבוד הרבה, כי היינו נחלשים, ולא יכלנו להשביע רצון המפקחים. רבים קבלו רגלים נפוחות. לכן מסרו את הגדוד שלנו כי נרפים אנחנו, ועובדים בלא סדר . בא ועד, וכל אחד מאתנו נבדק בקפדנות. כל אלה שרגליהם היו נפוחות או שלא יכלו לעמוד על רגליהם בבטחון, הופרדו. אם כי הרגשתי כאב עצום ברגלי, עצרתי בעד עצמי והתיצבתי בפני הועד איתן — ונמצאתי בריא. מבין שלש מאות איש נמצאו מאתים חולים. הללו נשלחו מיד לבירקענאוי, והומתו ביער באד מות. אני נשלחתי לעבודה במפעלי כלי זיין הגרמניים. תפקידנו הי' לצבוע את קרשי הסקי. מתכונת העבודה המצווה היתה לכל הפחות ק"כ ליום. מי שלא הספיק למלא מתכונת זו במשך היום, הוכה מכות אכזריות בעדב. כדי להמלט ממכות אלה, הוצרכנו לעבוד במהירות רבה. קבוצה שני' עשתה ארגזים לרמוני יד (האַנט גראַנאַטען). פעם אחת, משהושלמו ט"ו אלף תיבות כאלה, נתברר כי היו קטנים מדי בכמה צענטי מ' מטפר אסירים יהודים הומתו בעון מעשה חבלה. (סאַבאָטאַזש) ביניהם אחד בשם ערדעלי (אומרים שיש לו קרובים בבאַנאָווצע.)

באמצע אויגוסט 42' הועברו הנערות היהודיות מסלאָוואַקיא שגרו מעבר לקיר לבירקענאוי. היתה לי הזדמנות לדבר עמהן בקצרה. הן היו ירודות ורעבות, לבושות בגדי חיל רוסיים קרועים ובלואים, ונעלו נעלי עץ או הלכו יחפות. שערותיהן גולחו ומראיהן הי' מוזנח לגמרי. בו ביום שוב נבדקנו בדיקה חמורה. כל החולים ב„פלעק־טיפוס" או חשודים במחלה זו, נשלחו מיד אל יער בירקענוואַלד, ואנו הבריאים הובלנו ערומים אל מקומות המגורים אשר בהן גרו הנערות מתחלה. שם נתגלחנו מחדש, רחצנו וקבלנו בגדים חדשים. במקרה נודע לי כי ב„גדוד הנקיון" נתפנו כמה מקומות, נרשמתי לשם ונתקבלתי שמה.

„גדוד הנקיון" הי' מורכב ממאה אסירים, כולם יהודים. הביאונו לחלק מיוחד ונפרד בקצה המחנה אשר שם היו ערימות ערימות ומחסנים של ילקוטים, אמתחות וכל מיני חבילות. עבודתנו היתה לפתוח את החבילות הללו ולסדר את כל החפצים באמתחות או מחסנים מיוחדים. הי' שם למשל ארגז מיוחד למסרקים, למראות, לסוכר, לשימורים, לשאקאלאַד, לרפואות. אח"כ סודרו הארגזים לפי סוגיהם ושמו עליהם חותמות לפי סוגיהם. את הלבנים והמלבושים הביאו לצריף גדול אשר בו עבדו נערות יהודיות מסלאָוואַקיא באריזתם וסידורם. חפצי הלבשה אלה הוטענו אח"כ על קרונות

מן המצר

ונשלחו לחוץ. את המלבושים הגרועים הבלתי ראויים לשימוש שלחו אל הכתובת: „בתי חרושת להלבשה — מעמעל" ואת הטובים אל מוסד הלבשה (איננו זוכר את הכתובת) בבערלין. חפצי ערך כגון זהב, כסף, מטבע זר ואבנים טובות הובילו אל המחלקה המדינית. אולם חלק גדול מחפצים אלה נגנב ע"י המפקחים אנשי ס. ס. או שנעלם בכיסי האסירים העובדים. ראש עבודת הסידור, שנעשה מומחה במקצוע זה, הוא אלבערט דאוויד‌אָוויטץ מספיסקא נאווא נועס, העובד עד היום במשרה זו. מפקד המחלקה הוא מפקד פלוגת ס. ס. וויקלעף, גס ואכזר שהכה פעמים רבות גם את הנערות.

הנערות באו לעבודה יום יום מבירקענאוי. הן ספרו על התנאים הנוראים השוררים שם. הן עונו והוכו. מספר המתים ביניהן הי' הרבה יותר מאשר בין האנשים. פעמיים בשבוע נערכו „סעלעקציות". מדי יום ביומו הגיעו נערות חדשות לעבודה במקום הנשלחות ע"י הסעלעקציא או המוצאות ליהרג באופן אחר.

במשמרת הלילה הראשונה שבה עבדתי ניתנה לי ההזדמנות לראות בעיני כיצד נהגו במשלוחים המגיעים לאוישוויטץ. הגיע משלוח של יהודים מפולין. בקרונותיהם לא היה מים, ובהגיעם היה ביניהם כמאה מתים. נפתחו דלתות הקרון, ונצטוינו להאיץ ביהודים האלה — העיפים עד מות — בצעקות נוראות, לצאת מן הקרון. כן האיצו בהם אנשי ס. ס. במכות כבדות במקלות למהר לרדת. אח"כ הועמדו בשורות של חמש חמש. עבודתנו היתה לפנות מן הקרונות את המתים, המתים למחצה, ואת החבילות. גויות המתים הושלכו בערימה אחת. כל שאינו יכול לעמוד על רגליו נחשב כמת. את החבילות הערימו בערימה אחת, ונצטוינו לנקות את הקרונות נקיון יסודי. אסור הי' שישאר אף זכר מן המשלוח. ועד מטעם המחלקה המדינית בחרה אז כ10% מן האנשים וכ5% מן הנשים, שהובלו אל המחנה לפי הגדר הידוע. השאר הוטענו על מכונות משא ונשלחו לבירקענוואלד, ושם הומתו באד מות. המתים, ואף המתים למחצה, שנמצאו ביניהם, הושלכו גם הם על מכוניות משא ונשרפו ישר תיכף בהגיעם לבירקענ-וואלד. פעמים הושלכו גם ילדים על מכוניות המתים. החבילות הובאו למחסנים על גבי מכוניות משא ושם סודרו באופן המתואר לעיל.

בתקופה שבין יולי וסעפטעמבער 42' עשתה מגיפת פלעקטיפוס שמות במחנה אוישוויטץ, ובמיוחד במחנה בירקענאוי. החולים לא קיבלו שום טיפול רפואי. תחלה הומתו בזריקות פענאלין כל החשודים בפלעקטיפוס, ולבסוף הומתו באד מות לאלפים. במשך הדשיים מתו ט"ו עד כ' אלף אסירים, ברובם יהודים. ביחוד מחנה הנערות סבל קשות. לא היו שם שום סידורים סאניטאריים, הנערות היו מוכות כינים. מדי שבוע בשבוע נערכו סעלעקציות גדולות. מבלי להתחשב במזג האויר, הוכרחו הנערות להופיע כשהן ערומות, ובאימת מות חיכו מדי פעם בפעם לגזר דינן אם כבר יצא ליהרג או אם עוד נותר להן שבוע. רבים מהן היו מאבדין עצמן לדעת. הדבר נעשה בפשיטות; התגנבו עד לשרשרת המשמרות הקטנה, ושם נשענו על הגדר שבו זרם עלעקטרי חזק. הדבר נמשך עד שירד מספרם ל5% ממספרן הקודם. רק כארבע מאות מן הנערות הללו חיות עדיין באוישוויטץ ובירקענאוי, רובם הצליחו אח"כ להשיג משרות טובות בהנהלת מחנה הנשים. אחת מהן בשם קאטיא, (שם משפחתה אינו ידוע לי) מפאוואשקא ביסטריצא (אשר שם יש לה קרובים בשם לאנגענפעלדער) ממלאת את התפקיד הגבוה של כותב הדין וחשבון. היא עושה שם את כל עבודת הכתיבה

מן המצר

השייכת למחנות אוישוויץ ובירקענאוי. למען ידיעתה בלשונות, העסיקו אותה כמתורגמן עבור אסירים דוברי לשונות אחרות. בחלקן עובדות הנערות הללו גם בבית המבשלות ובבית הכביסה של המפקדה. בזמן האחרון לבושות הנערות הללו היטב לפי הערך, כי ניתנה להן האפשרות להשלים את תלבשתן מתוך מחסני גדוד העבודה. לעתים קרובות יש להן אפילו פוזמקאות משי לרגליהן. הן מגדלות שוב את שערותיהן ומצבן טוב לפי הערך. מובן שלא כן הדבר בנוגע לשאר האסירות שבמחנה הנשים, שהן כמה אלפי נפשות. אולם הנערות היהודיות מסלאָוואקיא הן האסירות הותיקות במחנה הנשים. סבלן עד כה הי' לאין שיעור, וכיום יש להן מעמד מיוחד במדה מועטה.

לא ארכה ימי במעמדי בגדוד הנקיון, הטוב לפי הערך. לאחר זמן קצר הועברתי בתורת עונש לבירקענאוי, מקום אשר שם שהיתי למעלה משנה ומחצה. ביום שבע לאפריל 44' עלה בידי להמלט יחד עם חברי.

אנשים יהודים מסלאָוואקיא שנמצאו באוישוויטץ או בירקענוי בתחלת אַפּריל 1944 — ששמותיהם אנו זוכרים.

אַדלער —	מזרח סלאָוואַקיא.
בלאו וואיטעך	זילינא
בערגער היינריך	גיראַלטאָווצע
בורגער אוורי	פאפראַד, בראַטיסלאָווא
בורגער —	מזרח סלאָוואַקיא
דאוויד‌אָוויטש אלבערט	ספ. נאָוואַ וועש
דייטש —	קעזמארק
דייטש (אחיו)	קעזמארק
אייזענלאַך אלכסנדר	פישטיאן
ענגעל מיקולאש	זילינא
אייזענבערג לודוויג	קרומפאך
דר. פארבער יאזעף	ספ. נאָוואַ וועש
פרייגד אדאלף	סנינא
פריעד יוראי	טרענטשין
גאלדבערג מיקולאש	בראַטיסלאָווא
גוטמאן לאדיסלאָוו	בראַטיסלאָווא
גאנצי —	—
דר. יאקובאָוויטץ	ספ. נאָוואַ וועש
קאטץ חיים	סנינא
קאטץ לודוויג	זילינא
לאוינגער —	נאָווע מעסטא
לאנגפעלדער לאדיסלאָוו	פאוו. ביסטריצא
לאוינגער —	נאָווע מעסטא
לויפער —	סנינא
דר. מיטטעלמאן	הומענע
דר. מיללער אנדראש,	פאדאלינעץ.
מיללער פילים,	סערעד.
נוימאן יאזעף,	סנינא.
נוימאן יוליוס,	סערעד.
פאפיל אימריך,	פרעשאָוו.
ראטה —	מיכאלאָווצע.
ראזענוואססער יאזעף,	וואַנאָוו.
רייכמאן וואלטער,	האליץ.
שפיצער וואלער,	נעמשאָווא.
זוסס —	טירנוי.
זייסלער סטעפאן,	טרענטשין.
דר. שאטען,	מזרח סלאָוואַקיא.
שווארץ מיכל,	טרעבישאוו.
שטיינער מיקולאש,	פאוו. ביסטריצא.
וואגעל מיכל,	טאפאלטשאן
ווייס יאזעף,	האליץ.
ווייס טיבאר,	פארקאסין.
ווייס —	—
וועטהיימער שאנדאר,	וועריוי.
וועטהיימער מישי,	וועריוי.
זאלמאן לודוויג,	קעזמארק.
זעלמאנאָוויץ יאזעף,	סנינא.
שטיינבערג יאזעף,	טרעבישאוו.
דר. מיטטעלמאן,	מזרח סלאָוואַקיא.

—

מן המצר

נערות יהודיות מסלאָוואָקיא שנמצאו בראשית אַפּריל 1944 בבירקענאוי ואשר שמותיהם אנו זוכרים:

ברגידא פאני — סנינא
פעסלער יאלאן — טירנוי
פינקעלשטיין מאגדא — ?
פוקס גערדא — טרענטשין
פוקס הערטא — טירנוי
פישער ווערא — נאוואמעסטא
פליישער אלגא — סעניץ
גוטשטיין בערטא — טירנוי
האללע ? — טירנוי
הערשקאָוויטש מאגדא — סנינא
הירש אלגא — טירנוי
יאקאבאוויטש איריס — נאוואמעסטא
יונגער פאני — סלאָוואָקיא המזרחית
כהנא אסתר — פרעשבורג
כץ פאולא — זילינא
לעווינגער ? — נאוואמעסטא
לאמפל ? — טירנוי
לאסק עלא — זילינא
לאקס עטא — זילינא

מעסינגער אירענע — סערעד
מאשקאוויטץ גיזי — ?
מאשקאוויטץ לילי — ?
מרת פאלאק — טירנוי
בתה — טירנוי
פאמעראַנץ אביבה — זילינא (פלוגה)
ראטה ? — פרעשאוו
סאלאמאן ? — טירנוי
שפירא אראנקא — טרעבישאוו
זילבערמאן עווא — טירנוי
אחותה — טירנוי
שטערן עדיט — נייטרא־טאפאלטשאן
שטערן יאלי — נייטרא־טאפאלטשאן
שטערן מארטא — נייטרא־טאפאלטשאן
שטערן מאגדא — נייטרא־טאפאלטשאן
טרענק באשקע — ווראנוב סטראפקאוי
טעלעקי עווא — טירנו־
טעלמאן ערִיקא — זילינא
טעלמאן קאטא — פאוואסקא ביסטריצא

אומדנא זהירה של היהודים שהומתו באד מות בבירקענאוי מאפּריל 1942 עד אַפּריל 1944 על פי ארצות מוצאם:

פולין (במסילת הברזל)	600,000 לערך
פולין (במכוניות משא)	300,000 לערך
צרפת	150,000 לערך
גרמניא	60,000 לערך
בעלגיא	50,000 לערך
יוגאסלאָוויא, איטליא, נאָרווענגיא	50,000 לערך
ליטא	50,000 לערך
יון	45,000 לערך
בעהמען, מעהרען, אויסטריא	30,000 לערך
סלאָוואָקיא	30,000 לערך
מחנות שונים של יהודים מארצות שונות בפולין	300,000 לערך
סך הכל	1,765,000 לערך

מפתח לשמות ומלות זרות המובאים בספר

●

אדמו"ר זי"ע:	הוא רבינו הגדול אבד"ק נייטרא יצ"ו, חותנו של מרן המחבר ז"ל.
אַבעלעם, ד"ר:	סוחר נכבד מעדת האַרטהאַדאָקסים, שפעל הרבה לטובת ההצלה.
אוסטרעדנא:	איגוד היהודים שנתארגן על ידי הרשעים הסלאָוואָקים כדי להוציא לפועל גזירתם למען השמדת ישראל.
אייכמאַן או אייך:	הממונה הגרמני למען השמדת ישראל.
אַרטהאַדאָקסים:	התאחדות הקהלות שומרי תורה ומצות.
בית חמדרש או ישיבה:	ישיבת נייטרא, בהנהלת רבינו האב"ד דשם.
בראנד או שרף:	עסקן ציוני בהונגאַריא.
ברזנענער:	מנהל הגרמני של מחנה העבודה בסערעד.
גראָס, שלמה:	עסקן צבורי מראשי קהל אָרטהאַדאָקסים בטירנוי.
דאַנענבוים הונא	יליד פרעסבורג, מעדת האַרטהאַדאָקסים, ובימי המלחמה הי' בשווייצ, והי' בתוך ועד ההצלה דשם.
דיולא:	מר לינק, מעדת האַרטהאַדאָקסים בבודאַ־פעסט, ופעל הרבה לטובת ההצלה.
האַכבערג:	משרתו של וויסליצעני שהביאו עמו מוויען
האַרטי:	הנשיא (פרעזידענט) של מדינת הונגאַריא.

ווימליצעני או ווילי:	הפקיד הגרמני בסלאָוואַקיא למען שעבוד היהודים.
טוקא:	ראש הממשלה בסלאָוואַקיא, פרעמיער.
טיסאָ:	כומר קאַטולי, נשיא מדינת סלאָוואַקיא.
כוכב ספר או שטערנבוך:	הממונה מטעם ועד ההצלה בשווייץ.
מייער, סאַלי:	הממונה בשווייץ מטעם הדשאינט.
נעאלאגים:	התאחדות הקהלות הרעפאָרמים.
סערעד, נאָוואַקי, וויהנע.	מחנות עבודה שהקימו הסלאָוואַקים למען שעבוד היהודים ולא למען השמדתם.
פיל.	מר פ. פריידיגער, ראש הקהל של עדת האָרטהאָדאָקסים בבודפאעסט.
פליישמאַנן, גיזי:	המורשה של הדשאינט, ומטעם הקאָנגרעס היהודי בסלאָוואַקיא, ועבדה במסירת נפש למען ההצלה.
פריעדער:	רב המדינה של מקהלות השטאַטסקוואָ והנעאלאָגים.
קאָסאָ:	פקיד סלאָוואַקי אשר בראש הגירוש מטעם המדינה.
קאָסטנער:	עסקן ציוני בהונגאַריא.
קוקולא:	הממונה של הפינאַנצמיניסטעריום הסלאָוו.
שוואַלב, נתן:	הממונה של האַגענץ וההסתדרות בשווייץ.
שוטרי הלינקא:	הגעסטאַפּאָ מצד הסלאָוואַקים.
שטאַטסקוואָ:	הקהלות שלא נתאחדו עם האָרטאָדאָקסים.
שטיינער:	אַרכיטעקט, איש אמונים, עובד עבודתו בתוך האוסטרעדנא באמונה.
שמידט:	הממונה מטעם הגעסטאַפּאָ בבודאַפּעסט.

תרוזים אלו חבר מרן זצ"ל על חורבן הנוראי שעבר

סְלַח נָא אַל, לְגוּף יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר נַפְשׁוֹ נִשְׂרָפָת
וְשׂוֹרְפָהּ לֹא הִשְׁאִיר מִמֶּנָּה, אַךְ אֶת דַּעְתָּהּ הַנִּטְרָפָת
וּבְכֵן כַּפֵּר, וְשׁוּב אַל תַּפֵּל, עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל רְעָדָה
וּמָנוֹחַ, גּוֹ שׁוֹכֵחַ, אַל נָא תַּקְדִּימֵחַ, בַּחֲרָדָה.

זָכָר כָּל נִקְבָּר, בְּסוֹד נִסְתָּר, וְאֵין קֶבֶר לְהִשְׁתַּטֵּחַ
וְאֵין מַצֵּבָה לְהַכְנִיעַ, בֶּן בְּזָרוֹעוֹ בוֹטֵחַ
זָכְרֵם נָא, אֲדוֹן הַנְּשָׁמוֹת, וּמְחַל לִנְשָׁמָה שׁוֹמֵמָה
מְחַל לְנֶפֶשׁ נִשְׁכָּחַת, בְּחֵיק בָּשָׂר וְדָם וַאֲדָמָה.

זָכָר נָא הַבְּכִיּוֹת, בִּתְהוֹם הַגָּוִיּוֹת, בְּיוֹם עֲלוֹתָם לִמְרוֹם הַנְּשָׁמוֹת
אָז נִשְׁבַּעֲנוּ שְׁמָם לְהַזְכִּיר, וְלֹא לִשְׁכּוֹחַ עַד סוֹף עוֹלָמוֹת
וְהָשֵׁב בֶּן שִׁכְחָה, וּבֶן הַכְּחָשָׁה – בֶּן שֵׁם שָׁוְא – עַם דָּם וַאֲדָמָה
אֲשֶׁר גַּם מַיִם דָּמָם, שִׁכַּח שְׁמָם – שֵׁם הָאֱמֶת – עַם דָּת וּנְשָׁמָה.

מְיֻמּוֹת עוֹלָם, שְׁלִישָׁם עָבַר, בְּהֶרֶג וַאֲבָדָן הַיְּהוּדִים
בְּכוֹמְרֵי זָדוֹן, שׁוֹרְפֵי אֵשׁ, שׁוֹפְכֵי דָם, הַמַּשְׁמִידִים
נִגְעָם פָּשָׂה עַל דּוֹרוֹת תֵּבֵל, עַד שָׂצָץ מַרְשָׁעָם – עַם רָצַח
וּמֵחֶלְיוֹ עַמְּךָ, שָׂכַח שִׁמְךָ, אַל נָא רָפָא, וְשׁוּב שֵׁם לוֹ קְרָא – עַם נָצַח.

נְתִיבוֹת עוֹלָם, אֲשֶׁר נָחֲרבוּ בְּפִצְעֵי זַעַם הַמִּלְחָמָה
אֵיכָה נָחוּ לְמַסְעֵי רָצְחָם – מֵאֵין לוֹחֵם, מַפִּיץ שְׁמָמָה
כִּי גַם אוֹיְבֵי עַם אָרוּר שָׁמָחוּ, עַל שָׁקָם פּוֹטֵר עַל הַיְּהוּדִים
שֵׁשׁ אָב אֱמוּנָתוֹ – שֶׁסּוֹף סוֹף – הִצִּילַחַ, אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים.

קָם דִּין עוֹלָם וְדָן דִּין יְרוּשָׁה, עַל הָרֵי זָהָב אֲשֶׁר שָׁלָל
הָרִים גָּבָהוּ – כִּי לֹא שָׁכַח, לְהַכּוֹת שֵׁן זָהָב, מֵלְחֵי חָלָל
אוֹי, אִם יָדִין הַר שֶׁל מָעוֹת, מִשְׁפַּט חֲלָלִים, אַלְפֵי גְבָעוֹת
וּמְזוּטוֹ שֶׁל יַם דְּמָעוֹת – אֵין יְרוּשָׁה – לְבַד שְׁלַל הַמַּסָּעוֹת.

וְכַךְ תִּשְׁתַּכַּח אוֹתָהּ הַלַּיְלָה, וְאֵימַת מָוֶת הַשּׁוֹאֶלֶת
הַזֹּאת הִיא לַיְלָה הָאַחֲרוֹנָה, וּמִיָּד יִפְרְצוּ אֶת הַדֶּלֶת
וְיִשְׁתַּכַּח עֵין הָאָבוֹת, עַל הַיְלָדִים בְּמִשְׁכְּבֵיהֶם
וְהַזַּעַק – אֲשֶׁר הֵעִירָם, לִרְאוֹת פַּרְצוּף טוֹבְחֵיהֶם.

וְלַמֵּתִים, רוֹדְפִים אַחֲרֵי נַפְשָׁם, נִדְמוּ הַגְּוִיּוֹת הַנִּרְדָּפִים
הֲתִשְׁכַּח יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁבוּעָתָם, אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוּךְ לְאַלְפֵי אֲלָפִים
אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוּךְ כִּכְלוֹת דַּרְכָּם – דָּרָךְ, בְּדַם הֲרוּגֵי תְמוֹל מְסוּמָּן
כִּי עָלָה הַמָּוֶת וְשָׁאַל – הַיּוֹם – מִי, לָהָרֹג מְזוּמָּן.

אָז הִשְׁבִּיעוּךְ – שְׁמַע יִשְׂרָאֵל – מִפִּי הַנֶּחֱנָק רוּחִי פּוֹרֵשׁ
וְאֵין לִי לְהוֹרִישׁ, רַק שֵׁם אֵלִי – וּמִבִּלְעָדֶיךָ, אֵין לִי יוֹרֵשׁ
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל – עַמִּי יוֹרְשִׁי – בְּשָׂרִי וְדָמִי, מֵת בְּיַד רוֹצֵחַ
אַךְ רוּחִי בְּקִרְבְּךָ, לֹא יָמִית בִּלְתֶּךָ – זוֹלָתְךָ, עַל נַפְשִׁי, לֹא יָנַצֵּחַ.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל – קוֹל שְׁבוּעָתִי, עוֹלֶה אֵלֶיךָ, מִדָּמִי הַתּוֹסֵס
וְעַם אוֹכֵל אָדָם שׁוֹחֵט יְלָדַי, וּמְבַשֵּׁל בְּשָׂרָם לְעֵינַי הַגּוֹסֵס
אִם נִרְצַחְתִּי, אֵל אֶחָד חַי – וּבְשִׁמּוֹ לֹא מֵת שְׁמִי וְשֵׁם בָּנַי
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, אַתָּה יוֹרְשִׁי – וּבְהַר צִיּוֹן, אַל תִּשְׁכַּח הַר סִינַי.

אֶרֶץ וְשָׁמַיִם נִזְדַּעֲזָעוּ – מִשְׁבּוּעוֹתָם, כַּעֲלוֹת נַפְשָׁם
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, הֲתִשְׁכְּחֵם – הֲתִשְׁכַּח, כִּי אַתָּה הוּא יוֹרְשָׁם
הֲתִשְׁכַּח, וְעוֹד תִּמְעוֹל מַעַל – וְלֹא תִפְחַד מִיּוֹם תְּבִיעָה
עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעַל אֶפְרוֹ, וְעַל הַדָּם וְעַל הַשְּׁבוּעָה.

אוֹי לְבֵן מִיאַן לָשֵׂאת שֵׁם אָבִיו, וְגַם אָזְנוֹ אָטַם לְזַעַק דָּמוֹ
וַיְהִי כִּי נִרְצַח, וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו – אַף מְצָנַת מוֹתוֹ, לְשַׁכֵּחַ מֵעֲמוֹ
וּבְדִין בֶּן יָתוֹם, יְרוּשָׁה לָקָח – מִיַּד עַם רוֹצְחוֹ, כֶּסֶף כּוֹפֶר
וּבְאוֹן אָב, וּבְהוֹנוֹ, וּבְדְמֵי דָמוֹ – אַף אֶת נַחֲלָתוֹ, שָׂם לָאֵפֶר.

אוֹי לְשִׂמְחָתוֹ – מִתּוֹךְ אֲבָלוֹ – עַל כִּי עִם רֹאשָׁם, אוֹבֵד גַּם דַּעְתָּם
עַד כִּי גַּם אֶת יְרוּשָׁתָם חִיֵּב – לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ, שְׁאֵרִית מַחֲשַׁבְתָּם
אוֹי לְיוֹם אָתְמוֹל, שֶׁעָמַד עַל הַדָּם – וּלְמָחֳרָתוֹ, אֲשֶׁר בָּעַט בִּירוּשָׁה
מִיַּד עַם הוֹרֵג, גָּדוֹל הַכְּאֵב – וּמִיַּד בֶּן מוֹרֵד, עָמְקָה הַבּוּשָׁה.

וְאַתְּ – עַם נִשְׁמַת עוֹלָם – דְּעִי כִּי חָלִית – וְגֵו הָעוֹלָם בְּךְ חוֹלֶה נָפֶשׁ
בְּתִמְהוֹן לֵבָב מִשְׁתַּגֵּעַ – וּמִתְגַּלְגֵּל בְּטִיט וָרֶפֶשׁ
וּבְשִׁגְעוֹנוֹ – אוֹתָךְ מְנַפֵּץ – עַם הַמּוֹחַ, אֲשֶׁר בְּרֹאשׁוֹ
מַרְגִּישׁ הַגּוּף – חֶסֶר הַדַּעַת – אֶת כְּאֵבוֹ, בְּמוֹשֵׁב נַפְשׁוֹ.

שׁוּב יִשְׂרָאֵל, אֶל בֵּיתְךְ – כִּי אֵין דַּרְךְ, רַק לַחֲזוֹר
שׁוּב אֶל בַּעַל הַבַּיִת – כִּי בִלְתּוֹ, אֵין מִי לַעֲזוֹר
בִּלְתּוֹ – אַיִן אַתְּ עַם וְאוּמָה – אֵין אַתְּ כְּלוּם, אַיִן אַתְּ מְאוּמָה
שׁוּבָה דֶּרֶךְ הַפֶּתַח – וְלֹא דֶּרֶךְ חוּר בַּחוֹמָה.

כַּפָּר נָא אֵל אוֹהֵב נִרְדָּף – סְלַח וּמְחַל, לְחֵטְא נִרְדָּפִים
זְכָר נָא, לְאָב חוֹטֵא וּמוֹרֵד – זְכוּת הַיְלָדִים הַנִּשְׁרָפִים
זְכָר נָא, זוֹהַר נַפְשָׁם – וְהַטּוֹהַר, אֲשֶׁר בְּלֵב אִמָּם
וּבְאָב – אֲשֶׁר בְּכָל זאת לֹא שָׁב – אַל נָא תַּכְלִימֵם בְּמְרוֹמָם.

וּלְכָל שְׁרִידֵי הַכִּבְשָׁן, סְלַח נָא – דַּיָּן אֱמֶת, יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן
מְחַל לָנוּ – הַבּוֹדְדִים בַּיַּעַר – מִפַּחַד אֶרֶץ נְסָיוֹן
זְכָר נָא לָנוּ אֶת הַנְּשָׁמָה – אֲשֶׁר בְּשִׁמְנוּ הִיא נִרְשָׁמָת
אוֹתָהּ הַנְּשָׁמָה הַטְּהוֹרָה – אֲשֶׁר עַל בַּיִת זֶה הִיא חוֹתָמֶת.

אֶת הַנְּשָׁמָה אֲשֶׁר הָיְתָה, מְקִוֵּה טַהֲרָה לְרַבָּנוּת
וַאֲשֶׁר בְּאוֹרָהּ הָאִירָה, אֶל תּוֹךְ מַאֲפֵל הַלְּבָנוּת
נְשָׁמָה טְהוֹרָה בְּגוּף קָדוֹשׁ – נֵר יִשְׂרָאֵל, מְשֻׁגָּבֵנוּ
נִשְׁמַת עַבְדֵּךְ הַנֶּאֱמָן – נִשְׁמַת אֲדוֹנֵנוּ וְרַבֵּנוּ.

זְכָר נָא נִשְׁמוֹת בְּנֵי בֵיתוֹ, וְאַלְפֵי תַּלְמִידָיו הַטְּהוֹרִים
אֲשֶׁר הַיּוֹם בְּנַר נִשְׁמָתָם, אוֹר גַּן עֵדֶן מֵאִירִים
זְכָר כִּי בְּתוֹךְ רִבֳּבוֹת עֲבָדֶיךָ, שָׂלְךָ הָיוּ עַל הָאֲדָמָה
וּבְתוֹךְ רִבּוֹא רִבֳּבוֹת רְבָבָה, כְּבוֹדְךָ הֵם בִּשְׁמֵי נְשָׁמָה.

וְאִם חַי נִשְׁאַרְנוּ עַל שְׂפַת תְּהוֹם דַּם, בְּשָׂטָף זָרֶם דָּמָע הַמַּבְכִּים
שׁוּב זְרַע נָא לָנוּ זֶרַע אוֹרָה – לְהַצְמִיחַ שָׁמֶשׁ – בְּגֵיא מַחֲשַׁכִּים
כִּי לָמָּה נוֹתַרְנוּ, וּלְעֵין יוֹרְשֵׁנוּ, בְּיָדֵנוּ תִּכְבֶּה נֵר מוֹרִישֵׁנוּ
וְאוֹרְךָ אֵיךְ נִזְרַע בְּלֵב זָרֵעֵנוּ, אִם בָּנוּ יֶחֱשְׁכוּ, מְאוֹרוֹת נַפְשֵׁנוּ.

וּבְכֵן כַּפֶּר נָא לְמַעַן קִרְבָּנָם, וּבְאוֹרְךָ עָלֵינוּ, הֵיֵה נָא אִתָּם
חַדֵּשׁ נַפְשֵׁנוּ בִּזְכוּת נִשְׁמָתָם, וַאֲמִתְּךָ לַמְּדֵנוּ לְמַעַן אֲמִתָּם
וּלְמַעֲנוֹ – אֲשֶׁר לְךָ נָטַע – גַּם בְּיָדֵנוּ – תַּפְרִיחַ אִילָנוֹ
וּלְמַעֲנוֹ – אֲשֶׁר לְךָ חָפַר – גַּם לְרַגְלֵנוּ – לֹא יִיבַשׁ מַעְיָנוֹ.

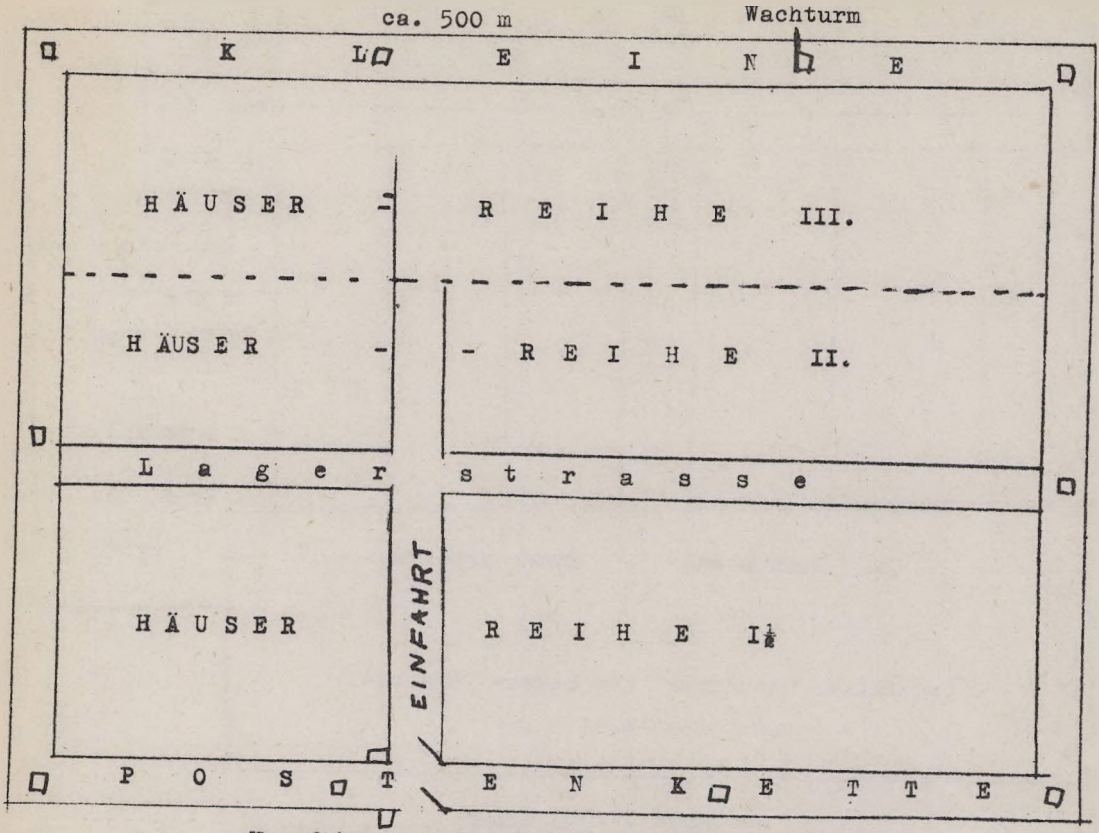
וּמַעְיָן עַל מַעְיָן יִשְׁפֹּךְ – מִדְבָּר לָשִׁים – לְגַן מָחֳרַת
וְאִילָן עַל אִילָן יִצְמַח – וְשׁוּב יְרַנֵּן, יַעַר הַנִּכְרָת
וְעוֹד יִשָּׁמְעוּ קוֹלוֹת דָּמְמוּ, קוֹל רְבָבוֹת הָאֲלָפִים
וְיָשׁוּבוּ בָּתֵּי מִדְרָשׁ, הַנֶּחֱרָבִים וְהַנִּשְׂרָפִים.

הָאֲבָנִים – אֲשֶׁר בָּם נִבְלְעוּ, זֵעָה וְדַם שֶׁל דּוֹרוֹת תּוֹרָה
וַאֲשֶׁר נִשְׂרוּ בְּנַחֲלֵי בָכִי, בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם בִּתְפִלָּה טְהוֹרָה
אוֹי, אִם הֵמָּה יִהְיוּ הַדַּיָּנִים, וְגַם הַמַּתְרִים, וְגַם הָעֵדִים
עַל כָּל אָבֶן, וְעַל כָּל בַּיִת, אֲשֶׁר הַיּוֹם, בִּשְׁמָם מַעֲמִידִים.

רוֹשֶׁם דָּמַע הַמִּתְפַּלְּלִים, עַל תְּחִנּוֹת וְסִדְרֵי תְּפִלָּה
סִימָן לְאֶצְבַּע הַלּוֹמְדִים, אֲשֶׁר עַל דַּפֵּי סְפָרִים עָלָה
אוֹת הֵם מֵעוֹלָם, לְהָעִיד, עַל סִפְרֵי אָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים
לְמַעֲנָם – גַּם לְבָנִים יֵרָאוּ – עַל סִפְרֵי בָּתִּים הַחֲדָשִׁים.

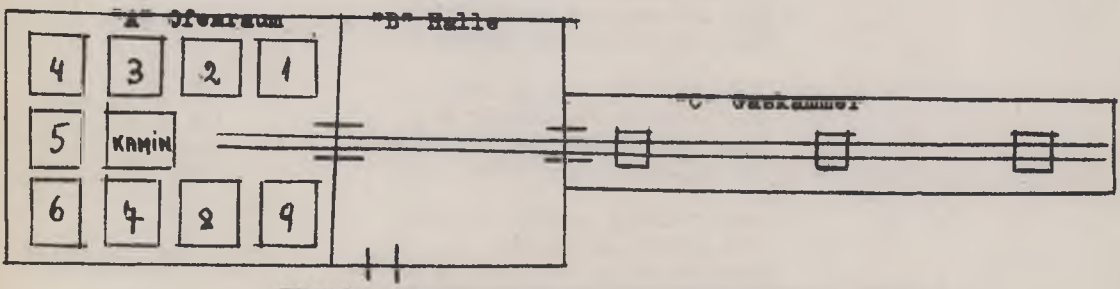
שִׁמְעוּ נְשָׁמוֹת אֲשֶׁר בְּגַן עֵדֶן, בָּנַי עַם תּוֹרָה לֹא יְשִׁבוּתוּ
כִּי לְבוּשֵׁי בְּשַׂרְכֶם בְּאֶרֶץ רָצַח – נִשְׁחֲטוּ נִשְׂרְפוּ – אַךְ לֹא מֵתוּ
גְּוִילִים הַנִּשְׂרָפִים, נֶחֱמוּ נָא – הַכְּתָב נָצַח – נִצָּב אֱמֶת
שִׁבְרֵי לוּחוֹת, שִׁמְחוּ נָא – תּוֹרָה חַיָּה וְקַיֶּמֶת.

אֵל מִסְתַּתֵּר – וּמְאֹד נִרְאָה – לְעֵין כָּל מֵצִיץ, בֵּין חֲרַכִּים
אוֹרְךָ הָאֵר נָא – אַךְ לֹא בָאֵשׁ – וְהַחַיֵּה, כָּל דּוֹרוֹת הַמְחַכִּים
יָקִיצוּ – וְלָנוּ תֵּן הַזְּכוּת – לְהַחֲזִיר לָהֶם יְרוּשָׁתָם
וְלֹא נִכָּלֵם בְּיוֹם הַדִּין – וְלֹא נֵבוֹשׁ, בְּיוֹם תְּחִיָּתָם.

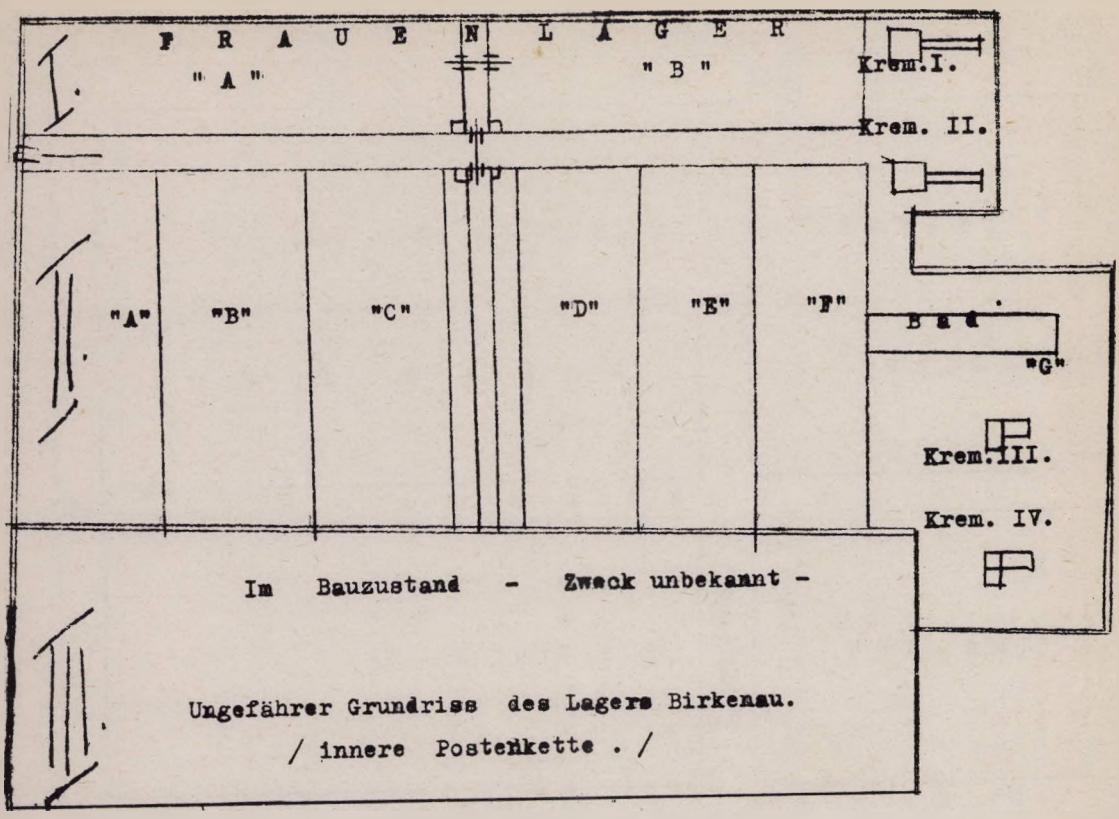

Ungefährer Grundriss des Lagers Auschwitz.

הציורים על עמוד זה ושלאחריו נשתלחו לארצות החרות
עם הגביות עדות דלעיל.

UMgefährer Grundriss der Krematorien I. und II.
in Birkenau.

Ungefährer Grundriss des Lagers Birkenau.
/ innere Postenkette . /

Das

נוסח הגרמני של

„הימנון המחנה"

Aus ganz Europa kamen
Wir Juden nach Lublin
Viel Arbeit gibt's zu leisten
Und dies ist der Beginn

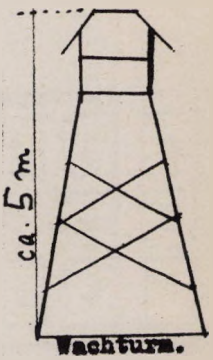
Um diese Pflicht zu meistern
Vergiss Vergangenheit
Denn in der Pflichterfüllung
Liegt die Gemeinsamkeit

Drum rüstig an die Arbeit
Ein jeder halte mit
Gemeinsam wollen wir schaffen
Im gleichen Arbeitsschritt

Nicht alle wollen begreifen
Wozu im Reihen wir stehn
Die müssen wir dann zwingen
Dies alles zu verstehen

Die neue Zeit muss alle
Uns alle stets belehren
Dass wir schon nur die Arbeit
Der Arbeit angehören

Drum rüstig an die Arbeit
Ein jeder halte mit
Gemeinsam wollen wir schaffen
Im gleichen Arbeitsschritt.

Wachturm.

Auf ähnliche Art wie den zwei slowakischen Juden, die aus Birkenau am 7.April 1944 flohen, gelang es zwei weiteren Juden, - einem aus der Slowakei und einem aus Polen stammen - ebenfalls aus Birkenau zu entkommen.

Ihre Aussagen bestätigen vollauf die Mitteilungen, die die zuerst geflüchteten Juden gemacht haben. Ihre Erlebnisse und Wahrnehmungen, die sie in der Zeit vom 7.April 1944 bis zu ihrer Flucht am 27.Mai 1944 gemacht haben, sind hier festgehalten.Ausserdem haben sie einige Begebenheiten, die im Bericht der ersteren nicht enthalten sind, erzählt, die ebenfalls niedergeschrieben wurden.

גביות עדות זה הוא המשך מגביות עדות שנדפס למעלה — כי העדים שלמעלה העידו עד שבע באַפּריל 944, ואלו שני עדים אחד יהודי מסלאַוואקיא ואחד מפולין שנמלטו מאוישוויטץ ביום 27 מאי 944, השלימו עדותם עד זמן בריחתם.

תרגום של הקדמת גביות עדות זה:

בדומה לאותו האופן שברחו שני היהודים מסלאַוואקיא — שברחו מבירקענוי ביום שבע לאַפּריל 944, הצליחו עוד שני יהודים, האחד מסלאַוואקיא והאחד מפולין להמלט מבירקענוי.

עדותם מתאים לגמרי עם העדות הראשונה משני היהודים מסלאַוואקיא שברחו מקודם — חייהם, ומה שראו מזמן 7 אפריל 944 עד שנמלטו משם ביום 27 מאי 944 העלינו בכתב הזה — חוץ מזה העלינו בכתב גם איזה מאורעות מזמן הקדום, מה שלא העידו העדים הראשונים.

Nach der Flucht der zwei slowakischen Juden aus Birkenau am 7-April 1944 herrschte im Lager grosse Aufregung. Die politische Abteilung hat eine gross angelegte Untersuchung eingeleitet, die Freunde und Vorgesetzte der Flüchtlinge wurden einem strengem Verhör unterzogen, aber vergeblich. Da die Flüchtlinge die Posten eines "Blockschreibers" bekleidet haben, wurden strafweise und vielleicht auch vorsichtshalber alle jüdischen Amtsträger abgesetzt, da vermutet wurde -/mit Recht/, dass die Flucht durch dem Bauabschnitt 3 erfolgt ist, hat man die grosse Postenkette in dieser Richtung erheblich gekürzt, sodass jetzt diese Postenkette die Mitte des Bauabschnittes III. durchquert.

176.000 — Anfang April kam ein Transport griechischer Juden, von denen ca. 200 in das Lager gebracht wurden, die restlichen ca. 1.500 wurden sofort vergast.

Zwischen dem 10. und 15.April 1944 kamen etwa 5000 Arier, vorwiegend Polen, mit 2000 - 3000 Frauen aus dem aufgelassenen Lager Lublin-Majdanek nach Birkenau. Sie erhielten Nummern von cirea.

176.000 - 181.000 — unter den Frauen befanden sich ca. 300 jüdische Mädel aus Polen. Der überwiegende Teil der Abkömmlinge war krank, schwach und sehr herabgekommen. Nach ihrer Mitteilung wurden die Gesunden aus Lublin nach deutschen Konzentrationslagern geschickt. Ueber das Los der dort konzentriert gewesenen Juden haben wir von ihnen, insbesondere von den jüdischen Mädels folgendes erfahren:

Am 3.November 1943 wurden alle Juden des Lagers Lublin Majdanek ca.

11.000 Männer und
6.000 Frauen

hingerichtet.
Wir können uns daran erinnern, dass uns in dieser Zeit SS-Leute in Birkenau erzählt haben, dass Lublin von Partisanen überfallen wurde, weshalb ein Teil der Birkenauer SS-Leute zur Bekämpfung der Partisanen zeitweilig hindirigiert wurde. Jetzt wurde uns klar, zu welchem Zweck unsere SS_Leute damals nach Lublin fahren mussten.
Am Feld V. des Lagers Majdanek mussten die Juden vorher lange tiefe Graben graben. Am 3.November wurden sie dann in Gruppen von 200 - 300 hingebracht, erschossen und in Massen in die Graben geworfen. Innerhalb 24 Stunden war alles erledigt. Während der Hinrichtung spielte eine laute Musik, welche die Schüsse weit übertönte.

300 Mädel wurden am Leben gelassen, sie waren in Lublin in den Aufräumungskommandos und als Schreiberinnen tätig. 3 Tage nach ihrer Ankunft in Birkenau wurden sie auf Grund eines Separatbefehls aus Berlin vergast und verbrannt. Durch einen Irrtum des Rapportschreibers wurden

zwei Mädel nicht in die Gaskammer gebracht. Am nächsten Tag ist man aber draufgekommen, die Mädel wurden sofort erschossen und der Rapportschreiber wurde abgesetzt.

Das Los der Lubliner Juden hat unter den Juden des Lagers Birkenau eine grosse Depression hervorgerufen. Man fürchtet sich, dass eines Tages Birkenau ebenso wie Lublin auf einmal liquidiert wird.

Ca. 182.000 - Ende April kamen wieder griechische Juden, von denen um die 800 in das Lager gebracht wurden, ca. 3000 wurden vernichtet.

" 183.000 - 185.000 Anfang Mai 1944 kamen kleinere Transporte von holländischen, französischen, belgischen, griechischen Juden und polnischen Ariern. Die meisten wurden in Auschwitz zum Bau der "Buna" zugeteilt.

Um den 10.Mai 1944 kam in Birkenau der erste Transport ungarischer Juden an. Es waren Juden, die aus dem Budapester Schubhaus und Gefängnissen verschickt wurden. Ferner solche, die damals in den Budapester Strassen und Bahnhöfen zusammengefangen wurden. Unter den Frauen befanden sich u.a. /mit denen wir gesprochen haben/

Ruth Lorant, Žilina /Haschomer Hazair/
Mici Lorant, " " " /Schwester/
Ruth Kasztler, Bratislava "
Irene Roth, Michalovce, später Királyhelmec
Frau Dr.Barna Fuchs, Michalovce.

Der Transport wurde in Auschwitz bezw.Birkenau nach der bekannten Prozedur /total rasiert, tätoviert etc/ in das Lager aufgenommen. Die Männer erhielten Nummern um 186.000. Die Frauen wurden dem Frauenlager zugeführt. Ungefähr 600 Männer, hievon etwa 150 zwischen 45 - 60 Jahren wurden nach Birkenau gebracht, wo sie diversen Arbeitsgruppen /Arbeitskommandos/ zugeteilt wurden. Die übrigen blieben in Auschwitz, wo sie bei dem Bau der " Buna" Fabrik arbeiten.

Die Teilnehmer dieser Transporte wurden alle am Leben gelassen. Keiner wurde - wie es sonst üblich ist - direkt dem Krematorium zugeführt. In den Briefen, die sie schreiben durften, mussten sie als Aufenthaltsort " Waldsee " angeben.

Um den 15.Mai 1944 begannen Massentransporte aus Ungarn nach Birkenau zu strömen. Täglich kamen 14.000 - 15.000 Juden in Birkenau an. Das Schleppgeleise, welches in das Lager Birkenau bis zu den Krematorien führt, wurde vorher in einem riesigen Tempo mit Tag-und Nachtarbeit fertiggestellt, sodass die Transporte bereits bis zu den Krematorien geführt werden. Von diesen Transporten werden bloss etwa 10% in das Lager gebracht, die übrigen unverzüglich vergast und verbrannt. Es werden jetzt Juden in Massen vergast, was selbst in Birkenau noch nie dagewesen ist. Das Sonderkommando musste auf 600, nach 2- 3 Tagen auf 800 Personen /schon aus den Angehörigen des ersten ungarischen Transportes/ vergrössert werden, das Aufräumungskommando von 150 auf 700 Personen. 3 Krematorien arbeiten Tag und Nacht / das vierte wird der-

zeit repariert/. Da die Krematorien nicht genügen, wurden im Birkenwald wieder - wie in der Zeit bevor die Krematorien erbaut wurden - 4 Graben ca. 30 m lang und 15 m breit gegraben, wo Tag und Nacht Leichen verbrannt werden. Die Vernichtungskapazität ist daher eine fast unbeschränkte.

Die am Leben gelassenen ca. 10% gehören nicht dem normalen Lagerstand von Birkenau an, sie werden wohl total rasiert, erhalten Häftlingskleider, werden aber nicht tätoviert. Sie sind in einem separaten Lagerabschnitt " C" untergebracht und werden sukzessive nach diversen Konzentrationslagern im Reich, wie z.B. Buchenwald, Matthausen, Grossrosen, Gusen, Flossenburg, Sachsenhausen etc. weitergeschickt. Die Frauen werden vorübergehend im Zigeunerlager in separaten Blocks plaziert und dann auch weiter befördert. Blockälteste sind dort jüdische Mädel aus der Slowakei.

Die ersten Transporte kamen aus:

Munkács	Ungvár	Beregszász
Nagyszöllös	Huszt	Márnarossziget
Nyiregyháza	Kassa	Nagyberezna.

Unter den am Leben Gelassenen befanden sich:

die Brüder Robert und Ervin Waizen aus Kassa
Stark, Reisender " "
Ehrenreich " Ubla /Transp.Nagyberezna/
Katz Chaim " Snina " "

Die letzten zwei sind bereits weiter verschickt worden. Die Eltern der Brüder Waizen wurden vergast.

Die oberste Leitung über die ungarischen Transporte hat der gewesene Lagerkommandant, Hauptsturmbannführer H ö s s inne. Er befindet sich derzeit ständig auf der Reise zwischen Auschwitz und Budapest. Der derzeitige Lagerkommandant von Birkenau ist der gewesene Adjutant von Höss, Hauptsturmführer K r a m e r .

Ca. 188.000 - 189.000 1600 Franzosen /Arier/, ausschliesslich Intelektuelle, prominente Franzosen, darunter eine kleinere Anzahl polnischer Emigranten. Unter den Franzosen befanden sich hohe Offiziere, Vertreter der französischen Hochfinanz, bekannte Journalisten, Politiker, unter ihnen angeblich auch gewesene Minister. Bei ihrer Ankunft hatten einige von ihnen rebelliert. Die SS ist sehr brutal eingeschritten, einige von ihnen wurden auf der Stelle erschossen. Die Franzosen benahmen sich sehr tapfer und waren sehr selbstbewusst. Sie wurden in Birkenau streng isoliert, durften mit niemandem verkehren. Nach zwei Wochen wurden sie auf Befehl von Berlin nach dem Kz. Matthausen weitergeschickt.

Seit Mitte Mai 1944 erhalten die eingelieferten Juden nicht mehr die fortlaufende Nummerierung wie bisher. Es wurde bei ihnen mit einer neuen Nummerierung begonnen, u.zw. von No. 1 angefangen, wobei vor die Nummer der Buchstabe "A" tätoviert wird. Der Grund dieser Massnahmen ist uns unbekannt. Bis zu unserer Flucht am 27.Mai 1944 wurden etwa 4.000 Juden bereits mit diesen neuen Nummern versehen. Es sind dies

1.000 holländische, französische und italienische Juden, die seitdem in

das Lager gebracht wurden. Ferner

3.000 Juden, die am 23.Mai 1944 aus Theresienstadt in Birkenau ankamen.

Diese wurden wieder genau so wie die ersten 2 Transporte aus Theresienstad behandelt. Man hat sie vollzählig /ungeschoren/ zu ihren Landsleuten, die seit dem 20.XII.1943 in Birkenau sind und deren "Quarantäne-Zeit" am 20. Juni 1944 abläuft, im Abschnitt II/b einquartiert.

Laut Mitteilung eines Juden aus dem Sonderkommando soll am 15.oder 16.Mai 1944 der Reichsführer Himmler Birkenau einen Besuch abgestattet haben. An diesem Tage sah ich selbst 3 Autos mit 5 Herren in zivil auf dem Weg zu den Krematorien fahren. Mein Gewährsmann erklärte mir, dass sowohl er, als auch andere Himmler erkannt haben. Er hat das Krematorium II besichtigt und ist dann nach einem Aufenthalte von ca. 1/2 Stunde mit seinen Begleitern zurückgefahren. Am nächsten Tag konnte man in den schlesischen Zeitungen über den Besuch Himmlers in Krakau einen Bericht lesen. Die Mitteilung dürfte daher stimmen.

Noch eine Begebenheit - die nicht in Vergessenheit geraten soll - wurde uns von den Leuten des Sonderkommandos erzählt. Es war noch im Spätsommer 1943. Es kam eine Kommission von 4 holländischen Juden, -es waren repräsentativ aussehende Herren - nach Auschwitz. Sie wurden der Lagerleitung scheinbar schon früher avisiert. Die holländischen Juden in Auschwitz bekamen gute Kleider, erhielten anständiges Essgeschirr und Besteck und bessere Kost. Die 4 Herren wurden sehr höflich empfangen. Es wurde ihnen das Lager Auschwitz, dessen Gebäude und Rasenanlagen, ferner die dort herrschende Reinlichkeit einen tatsächlich guten Eindruck machen, gezeigt. Die holländischen Juden wurden ihnen vorgeführt, wobei ihnen mitgeteilt wurde, dass sich hier nur ein Teil dieser Juden befindet, die übrigen sind in anderen ähnlichen Lagern untergebracht. Die Herren wurden auf diese Weise zufriedengestellt. Es wurde sodann eine Erklärung abgefasst, nach welcher die Kommission in Auschwitz alles in grösster Ordnung befunden hat. Diese Erklärung wurde von den vier Herren unterzeichnet. Die Holländer haben dann den Wunsch geäussert, von Birkenau und insbesondere über die Krema - torien, über welche sie etwas gehört haben, etwas zu erfahren. Man hat sich ohne weiteres erbötig gemacht, ihnen auch Birkenau und die Krematorien zu zeigen. Man sagte ihnen, dass die Krematorien lediglich zur Kremation der im Lager Verstorbenen benützt werden. Sie fuhren in Begleitung des Lagerführers Aumayer nach Birkenau, wurden dort gleich in das Krematorium I. geführt, wo sie von hinten erschossen hat. Angeblich wurde nach Holland ein Telegramm abgerichtet, wonach die 4 Herren der Kommission nach Verlassen des Lagers Auschwitz einem Autounfall zum Opfer fielen.

In Auschwitz besteht ein biologisches Laboratorium. Es sind dort SS-Aerzte,

Zivil- und auch Häftlings-Aerzte beschäftigt. Die Frauen und Mädel, an denen die Versuche durchgeführt werden, sind im Block X. in Auschwitz untergebracht. Eine Zeit lang war dort Blockälteste Magda Hellinger aus Michalovce und ein Mädchen namens Rozsi /Familienname unbekannt/ aus Humenné.

Versuche werden nur an jüdischen Mädchen und Frauen vorgenommen. Slowakische Mädchen waren bisher nicht darunter. Versuche an Männern werden ebenfalls durchgeführt, diese Männer sind aber nicht separat untergebracht.

Zufolge der Untersuchungen sterben sehr viele. Soweit es uns bekannt ist, sind Versuche von künstlicher Befruchtung, Kastrierungen und dergleichen vorgenommen worden. Manchmal werden zu diesen Versuchen auch Zigeuner herangezogen.

Der Block X. wo die Versuchsobjekte untergebracht sind, ist vollkommen isoliert, die Fensterladen sind ständig verschlossen, Hierher hat niemand Zutritt.

Die bisherigen Kommandanten von Auschwitz und Birkenau waren die folgenden:

Aumayer, Schwarzhuber, Weiss, Hartenstein, Höss, Kramer.

EXECUTIVE OFFICE OF THE PRESIDENT

WAR REFUGEE BOARD

WASHINGTON, D. C.

GERMAN EXTERMINATION CAMPS — AUSCHWITZ AND BIRKENAU

It is a fact beyond denial that the Germans have deliberately and systematically murdered millions of innocent civilians — Jews and Christians alike — all over Europe. This campaign of terror and brutality, which is unprecedented in all history and which even now continues unabated, is part of the German plan to subjugate the free peoples of the world.

So revolting and diabolical are the German atrocities that the minds of civilized people find it difficult to believe that they have actually taken place. But the governments of the United States and of other countries have evidence which clearly substantiates the facts.

The War Refugee Board is engaged in a desperate effort to save as many as possible of Hitler's intended victims. To facilitate its work the Board has representatives in key spots in Europe. These representatives have tested contacts throughout Europe and keep the Board fully advised concerning the German campaign of extermination and torture.

Recently the Board received from a representative close to the scene two eye-witness accounts of events which occurred in notorious extermination camps established by the Germans. The first report is based upon the experiences of two young Slovakian Jews who escaped in April, 1944 after spending two years in the Nazi concentration camps at Auschwitz and Birkenau in southwestern Poland. The second report is made by a non-Jewish Polish major, the only survivor of one group imprisoned at Auschwitz.

The two reports were prepared independently and are reproduced exactly in the form they were received by the War Refugee Board, except for a few deletions necessary for the protection of persons who may still be alive. The figures concerning the size of the Jewish convoys and the numbers of men and women admitted to the two camps cannot be taken as mathematically exact; and, in fact, are declared by the authors to be no more than reliable approximations. They are accepted as such by the Board.

The Board has every reason to believe that these reports present a true picture of the frightful happenings in these camps. It is making the reports public in the firm conviction that they should be read and understood by all Americans.

B

November, 1944

תוכן העניינים

פרק א' 1

פרק ב' 5

פרק ג' 12

פרק ד' 18

פרק ה' 25

פרק ו' 31

פרק ז' 38

פרק ח' 44

פרק ט' 51

פרק י' 57

פרק י"א 63

פרק י"ב 70

פרק י"ג 76

פרק י"ד 83

פרק ט"ו 89

פרק ט"ז 95

פרק י"ז 102

פרק י"ח 108

פרק י"ט 115

פרק כ' 121

פרק כ"א 128

פרק כ"ב 134

פרק כ"ג 141

פרק כ"ד 147

פרק כ"ה 153

פרק כ"ו 160

פרק כ"ז 166

פרק כ"ח 172

פרק כ"ט 178

פרק ל' 184

פרק ל"א 190

פרק ל"ב 196

פרק ל"ג 202

פרק ל"ד 208

פרק ל"ה 214

פרק ל"ו 220

פרק ל"ז 226

פרק ל"ח 232

פרק ל"ט 238

פרק מ' 244

פרק מ"א 250

פרק מ"ב 256

פרק מ"ג 262

פרק מ"ד 268

פרק מ"ה 274

פרק מ"ו 280

פרק מ"ז 286

פרק מ"ח 292

פרק מ"ט 298

פרק נ' 304

מכתבו של מו"ה אליעזר נתן לאנדא — אחד מחשובי עסקני צבור בפולין, שהצליח לברוח משם על ידי פעולת הקאמיטעט בסלאוואקיא — לאחינו בני ישראל בארצות החירות.

1.)

בעזרה"ת.

יום ג' פרעשבורג יצ"ו

"דען ברידער בני רחמנים !

איך אליעזר נתן לאנדא וואס איך בין ערשט אנגעקאמען פון פוילען נחנים וואס וועט פערברענט מוזען ווערען אידע ברידער מעגליך, א שכחה"ז וואס מען מוזינגט דיע אינגע דיע קינדער אין דיע אינגען זיערע מיספערס, א ניחום וואס מען מוזינגט דיע אינגע פאספע צוא פיהרען דיע קינדער צור שחיטה, א לאנד וואס פליסט יודיש בלים וויע וואס= מער, א לאנד וואס דיע יודען וום זיינען שוין יא צורקגעבליבען זעגנען נגידש דיע ברידער דיע שוועספערן דיע קינדער וואס זיינען ערשארדעט ווארדען דורך דיע בע= קאנטע מערדער ור"ל, קום צו אייך מיט א ווייא נעשרייא פון אייך ברידער צום צוויי= פען, אוגד רופט "ר א ט ע ו ו ע ס !! ר א ט ע ו ו ע ס !! וכל זמן עס איסט נאך צייט מערגעסט נישט דאס דיע צייט איסט קצרך, דענן עס איסט נאך נעבליבען א קליינער חלק פון צירקא 4 מיליאנען אויזם נאך דא צירקא יודען 800.000, אוגד דיע יודען רופען צוא איך אוגד שרייען ע ר א ט ע ו ו ע ס ! ר ע ט ע ו ו ע ס ! ד ע ן ז ב ר ו ד ע ר ז ! דיע אובערגעבליבענע ברודער דיע חבצען דיעזען גיהנם, ר ו ד ע ן ז ב ר ו ד ע ר ז ! דיע ווילט אין בפרט דיע ברידער אז מען זאלל מיך נעמאכט פיר דען שליח צוא רופען דיע וועלט אין בפרט דיע ברידער אז מען זאלל רופען זיך מרחם זיין אויף זייא, דיע יודען חבצען מיך נעבעטען, נישט בלויז איך זאלל רופען זייא צו האלפען, נאר דיע נאנצע וועלט ערוואכלען דיע חריגת דאס בלום-באר וואס דארם מארקומט, איספאללע זייא נישט נעליגנען וויבט זיך מערוים צו האלפען, זאללען ווענגספענט דיע אויפלענדישע ברידער וויספען ק ס ס צוא נעהמען פון דיע מערדער. איך בין נישט דער שרייבער וועלכער זאלל איך קענגען שילדערן דיע אלל זאכען וואס בייא אונס פארקאסט, צוויישענס וואנן איך זאלל יא זיין דער ערשטקלאסיגער שרייבער וועלט איך זאלל אויך זיין איין קינפלער, וועהרע איך איך נישט איס שווערש נישט איך קאנטעל איין מערמיל אויף דען פאסיער מערוים צוא ברענגען- וואנן מען דאס וויל מינדליך ערצעלען קאנן מאנן אויך נור א קליינען פאייל, נענוי שילדערן אויפ נישטאנדע, מאנן זאלל זאגאר מויזער מאלער האבען.

איך קאנן נור אייגנ זאגען איך פוהע ס ש ר י ם ..... ראשעוועס אייערע בשערישבען אובערגעבליבענע שוועספערן אוגד ברידער.

עץ קליגנס נאך פיר דיע וועספער וואס איך אליין האבע נעהערט פון מיינס א חבר וועלכעס מאן האס עהס זייגע פרוי ערשאסען וויל זיע האס זיך נעקוימפ א בראשה פיר אייר מאן אוגד צוויי קליינע קיגדער, דער יעניגער וואר זעהר צערבראכען, דאס וואהר א שניידער ער וואהר נישט מעהר איששאנדע בייא זייגען מאך צו בליבען, אייס ער צוא שווערצע ארבייס אובערגענאגען אוגד וויל ער האס נישט זיא שוועל נעהערבייס ד"ה, וויל ער וואר צערבראכען אוגד אויפהונגערט האס ער נישט מיט דער שוועל שוועל נעהרבייס דאפיר האס מען אייס נעהאנגען ר"ל, פאר דעם הענגען האס ער אייס מיט קיגדער נעדענק אליעזר אוגד פערגעסס נישט אין מייגע צוויי אובערגעבליבענע קיגדער- לען, אליעזר נעדענק נעדענק דיע זאללסס דיע נאנצע וועלט אויפפרילען אוגד רופען זיא נקמה, איך מאך מיר דאפין נישט, איך נעהע צוא מייגער פרוי, עס איסט מיר נאר א שאדע דאס אצט וועל איך נישט קענגען א נקמה נעמפען, בייא דיעזען וואהרען נאך אויך אנדערע יודען וועלכע חבצען אויך נעזויספ דאס איך נעהע הערוים פון פוילען פין נהגים דיע אללע חבצען נעביך אויסנראכען אין א חיספער יא נעזויספוגד נעשרינען וויע אייס דיע וועלט וויע איסט דיע מעשיים , אוגד זאגען זיא מיר אליעזר מיר בעשוע= רען דיך אזוי דיע דיע זעהס נאר הערוים פון מיספען, דיע לעצטען וועהרען פין דען וואס מאנן וועלט אוגד ערצעהלען פין דיע נרויפלפאטען, דיע לעצטען וועהרען פין דען וואס מאנן נעהאנגען האס וואהרען נ ק ס א ן נ ק ס א ן נעדענק אן מיינע צוויי פיצעלך קינדער פילליכס וועס איהר זייא נאך קענגען רשפתען ! ליידער ס טאנג שפעטער האס נעביך זיינע צוויי קליינע קינדער אויך ערמארדעט,דענן עס וואר דאמאלס א קאנטרעללע וועלכעס מאן האס נעזיכס קליינ קינדער אוגד וואהרען דיע צוויי קליינ קינדער אויך אונטער דיע, 250 קינדער וועלכע מאן האס אויף פאדיספשער ארם ערמארדעט,דענן וויע אייך שאן אנפאנגליך בעקאנט איסט וואהרן יודישע קינדער וויע מאנן נאר זייא זינדעס ע ר מ א ר ד ע ט ע ס, דיע ערוואקסענע וואהרען נאך נעבראוך צור ארבייס אוגד וואנן דיע שאן שווערבער ארבייסען דורך דיע פריגעל וועלכער ערער אייגינער בעקיסס מער דיע ארבייס אוגד וואהרענד דיע ארבייס אוגד אויך וויל ער נאר בעקיסס 80 גר. ברענט פעגליך מיס שווארצען קאספע אוגד צוא מספנג וואספער מיס קרוים דיע זיגד נישט מעהר נעברויכבאר, דיע וושען גליך ערשאספען אוגד קאספען דאנן אנדערע.

2.)

עס קלינגען נאך ב"א מיר דיע וועלט אליעזר/מרי"ל אויף דיע וועלט
נקמה נקמה!/ דיע וועלט ווערען אויך צום אייך מיר בריעף געוועזען
ס ר ' ס ל ט ו ' ף ד ' ע ו ז ע ל ט אונד ראטעווט דיע אובערגעבליבענע
קינדער,דיע צוויי קינדער מין דען פערשטרבענען קענט איהר נישט מעהר ראטעווען
דיע זיבן וופק, אבער דאס רעכט קינדער דיע נאך דא זינד זאללט איהר ראטעווען
עז זאלל נאט אלילה שטעפ זיין אזוי וויי עס וואהר מיט דיע אובערגעבליבענע
קינדערלעך מין דען נאטענסטען ר"ל.

איך שרייב אז א"ך אין נאטען מון דיע אובערגעבליבענע שוועסטער אונד ברודער

אין נאטען מין דיע ערשטרדעטען מאטע אונד מאמע וואס זענען געשטרבען מיט דיע
וועלט אויף דיע צוויי רומעווט אונזערע געבליבענע, א ' ן נ א מ ע ן ב ' ו
' ו ר ' ש ע ן ק א כ ע נ ד ' נ ע ן ב ל ו מ ן ; זאללט איהר אויסמצען אייער
נאמען פון קינדען אייער נאטצע ענערגין, פערשטענדיגט איך מיט אנדערע בריעף
אין אמעריקע ענגלאנד א. ז. ו. ערצעהלט דיע נאטצע זועלט אויך דיע יענגע
וועלבע דאמאן נישט וויסמען וואס דיע "בערטאנען" מיט אונז מיטען זאלל דיע וועלט
וויסמען, דאס שרעמען איסט נאר קיין שרעטצע פיר איין יוד איין מוילען, נאר מיט א
מעסער ערמארדען, אונד וואנן מאן שוין שיסט וויירד מיט א מאהל 300-ם מערזאהן
נאקט אויסגעצאנען אונד וועלען ם רשטאנען נעלעגם איינם אויף אנדערע ד"ה. ם מער-
זאהלען איינער אויף דען צוויישען אונד מען אבען זוירד נעשטעלט מיט א מאשין
געווער דאס איסט דיע נייעסטע דיסטש טעכניק דאס איסט צום דאמיט ן קאהל ם מער-
זאהלען מאשטש , ן יוד איסט נישט איין קאהל וועדש, ם יודען לויגם זיך מיט אעעע
קויל צו ערשיסען,איך בעמערקע דאס דיעם דיסט הער לייבעסטער טויט, ליידער בייא
דיעזען לייבסען מאהט וועלען נעבייך מעטשען בעראבען לעבענדיג דעלן עם מאסטערס
עסמערס דאס דיע איין קאהל נישט אללע דרייא מאטשעם אונד מראטן דעך אף ער לעבם
אדער נישט וועלם ער בעראבען,עס זיינד אויגגען צייגער דאס זיע אללייך געוועהן
אונד נעהערם האבען זויק יודען האבען געבעטען "שיטם מיך איך לעב נאך" נאן האבען
דיע דייששע נעזאגם -" דוא הונד דוא ביסט נישט וועדש נאך איין קאהלן" אונד
בעאהלען גלייך צו צוא שיסטען,איך בעמערקע נאכמאלם איך ערצעהלע ניסמאהל א מויי-
זענסייליעק פון דעלעק וואס מאסיערם,וועלן מיר בעליגגען זאלל איגצוקיסטען צוא
איך בין איך זיכער איך וואלם איך וויט נעבראכט דאס איהר וואלם תערויס
נעפאהרען אין אללע שטעטט אין נעדומטען אין אללע נאסטען אונד מערשענדיקם אללע
בריעף אין דיע אנדערע לענדער, איהר וואלט דיע אנדערע אללע מאסיערם,אונד בע-
שטימם בייא זייא ערוירקם זייא זאללען אנדערע העלמען ר א ם ע ו ן ! ! ! !
"שמאם לייבע מיייר בריעף !!

וואס איהר מארליים אונם העלמען קענסק לויט מיינונג מיינם דאס א)
עס מאס זיך נעפרינדעם אין פרעשבורג א קאמיטע דיע לייטע מין פוילען אערבערענגען
דיעזע וואכע אללין זינד ב"א צירקע 50 מערזאהן נעקאסטען, צוא דיעזען צוועק טוס
מאן מיל נעלד מאבען, דיע לייטע שטללען זיך אלליין דאס לעבען, דען עס איסט
קיין קלינקיים היינם יודען מין פוילען הערצוברינגען, אובערהויפט מין לאנער
אדער מין נאטצע,דאהער איסט נעווינשען דאס איהר זאללם זעהען צוא רימען אייער
שוועסטער אונד בריעף,צוא העלמען מיט ברויסט בייסטעצ !

ב) עס עקסיסטירען בייא אונדער ארבייטווערקשטעטין וועלכע דיע יודען דארם אקעקע
בעשעפטיגם זינד, וויע איך בשקאנם איסט דער יוד וועלכע קיינע בעשעפטיגונג האם
דער האם קיין רעכט צוא לעבען דער וירד גלייך ערשאסטען בקיצור דער וועלכער
נישט בעשעפטיגם איסט דער וירד ערשאטען,אונד דער וועלכער ארבייט דער לעבם מער-
לייכ,צור דיעזען צוויק מאבען וויר ארבייט וועדקשטעטען עריכטעט אונד דאסיט
וויר זאללען קאנגען מיעלע יודען בעשעפטיגען אונד דאס איסט אונם בייא געלונגען
נאר עס איסט נעבייך דיע נראסע בעלדפראגע וועלכעס מאן איסט נישט איא שטענדע א
נרעסערען מהייל יודען צוא בעשעפטיגען,אז. צוי. יעדער יוד וואס ארבייטעט טוס
דער ארבייטסנעבער ד. א. דיע פירמא וועלכע יודען בעשעפטיגען מיסטען בעצאהלען אן
דיע פ. פ. - 25.8 מער קאסף מעגליך דיע יודען פערדיענען אבער נישט טעהר וויע
ם מדער 8.3 אונד דעסט צוא דיע 8.5 טוס דער יוד אללייך צוצאהלען דעם ארבייטסנעבער
זאנסט קען מר נישט דען יודען בעשעפטיגען דעלן וועלן עך פויזענד יודען בעשעפטיגט
טוס עך מעגליך צו זעצטן 25-30.000 אונד דאס וויל קיינער נישט,דערובער האבען
וויר פערשידענע ארגאניזאציאנען נעגרינדעט דיע נעלדער בייא צייא בריענגען;ליידער

אופ דאס ארפשפ"ם ב"א אונפ זעהר גרויס אונד וויר זינד מנעהויפטען אויף שיקע
אילף, איהר זאלט אונז העלפען יעצט פארל"ב סים געלד וו דען וופען וויר ווערדען
ק"ען געלד מאכין צוא פרשאלטען דיא ווערקשטע"ן ווערדען דיא יודען מרב"שפלאפ אונד
וופן זיא ק"ינע בעשעפ"נונג האבען קאפטען זיא פליך ווען ור"ל זא וויא א"ך מבען
בעפארקא, קארן ו דיא ערסטע הילפע איסט גראפטע סוממע נעלד ו אוא דאפיר ערצובר"נ-
גען ל"פע אונד צוא ערהאלטען דיא מרב"ש-ווערקשטע,אונד מאפיר איהר זאלט
שפעהר דיא נאך נעבליבענע רשפטן קענען, אבער וופן זויר ק"ען נעלד האבען,ווערען
דיא יודען מרב"שפלאפ אונד איהר וופ אלילא נ"ש האבין וופמען צוא רשפ"ן.

א"ך וויפנש א"ך אז ש"מ זאל נעבען איהר זאלט זיין דיא שלופים יודען
צוא רשפוזען אונד פערגעפפ נ"ש אויף א"יערע בפריבענע בריעף, א"יערע בריעף
וופ האפפען א"ך צוא זאגען א"יהר אלמבות צוא א"יערע שוועפטער אונד בריבער
אליזר.

אבוואהל א"ך בין זעהר נערוופז,דיא האנד ציטערט פיר אונד קען נ"ש שר"בען עס
א"פ אויך זעהר שפאך אבער א"ך וויל א"ך קארן ערצאהלען וואס דאס וענען דיא יודען
אויפזרלונגען, וואס איהר פאן דיא אויפזרלונגען אויך נעהערט האב, א"ך פערשטעה
דאס ב"א א"ך נאס נאן נעהערט דאס פאן פאן פוילען פאן פלאוואק"א אויפגזרעלט
האב,ב"א אונז האבען דיא צ"יפונגען נעפר"עבען דאס פאנן דיא יודען צור ארב"פ
אובערז"עלט,אפכפס וואפרש"גליך האב איהר אן דיעזען אויך נעגלויבט זוי וויא וויר
דארען בלינד נעגלויבט האבען, ל"ידער, אפטפען וויר דאס נעווינפס וואס וויר א"ינ
וופפען אפטפען וויר זיך נישט אויפזרלען לאפטען, דער צוג נעהט אב , טוא א"ך
קורץ זענען, דיא יודען, זאללט איהר וופפען האב פאן אללע א"ך פערגיבפונגפלאנער
נעלעגט, וויא פאנן אללע פערגאפט האב, פס לעבט ק"ען א"יציגער פענר פין דיא
אויפגזרעלפע יודען, פענער פרויען קיודער אללפס פערגאפט, פס זינד צוויי"א
פערזאנען געלונגען זיך הערויפצורעפטען, זוען איהר זאללט אהרען פין זעה וואס
זיך דארט טוא, קאנן מאן פערר"קט ווערען. ב"א נעפטען מאהל ווערדא א"ך נעגנו
אבפר"בען וועגען דיא גרויל-מבען.

מ"ל.

דאָקומענט זה המדבר ממשא ומתן של ישראל עם הרשעים, היה מונח ביומנו של היממלער הרשע ימ"ש — והכתב יד שבו הוא כתב ידו של הרשע הנ"ל — כדעת המומחה לאותו דבר, פראָפ. סעראָפים מגאעטינגען, במכתב שאחר זה.

J. Winn Berlin.

Niederschrift

Ich hatte am Montag, den 15.1.1945, mit dem Ministerialdirektor Dr. Gerhard Mauz [illegible] in Bildham eine Zusammenkunft. Er sprach mich offensichtlich im Auftrag der amerikanischen Kreise an, ob man nicht in der Judenfrage eine grosszügige Lösung finden könne. Er selbst bot sich dafür an.

Über seine Mitteilung, dass im Auftrage der Zionisten ein Jude Sally Meier in der Schweiz einen Beauftragten von mir, Obersturmbannführer Dr. Richard Hecht, mit einem Amerikaner namens Dulles zusammengebracht hätte, war ich sehr überrascht. Nach längerem Gespräch verblieben wir bei folgenden Punkten:

1.) Er will einmal feststellen, welchen Auftrag hat Sally Meier und wer ist derjenige, mit dem die amerikanische Regierung ärztlich in Verbindung ist. Ist es ein Rabbiner oder ist es die Zionist?

2.) Ich habe ihm erneut meinen Standpunkt präzisiert. Die Juden sind bei uns in Arbeit eingesetzt, selbstverständlich auch in schweren Arbeiten wie Strassenbau, Kanalbau, Bergwerksbetrieben und haben dabei eine hohe Sterblichkeit. Solange die Besprechungen über eine Verbesserung des Loses der Juden laufen, sind sie in normalen Arbeiten eingesetzt, müssen jedoch selbstverständlich wie jeder Deutsche in der Rüstung arbeiten. Unser Standpunkt in der Judenfrage ist: Es interessiert uns in keiner Weise, was Amerika und England für eine Stellung zu den Juden einnehmen. Klar ist lediglich, dass sie in Deutschland und im deutschen Lebensbereich aus den jahrzehntelangen Erfahrungen aus dem Weltkrieg nicht haben wollen und uns hier auf keinerlei Diskussion einlassen. Wenn Amerika sie nehmen will, begrüssen wir das. Ausgeschlossen muss sein und mir muss die Garantie gegeben werden, dass Juden, die wir über die Schweiz herauslassen, niemals nach Palästina abgeschoben werden. Wir wissen, dass die Araber die Juden ebenso

Dr. phil. Hans-Günther Seraphim

Göttingen, den 2. November 1957

Reinhäuser Landstraße 116
Telefon 59350

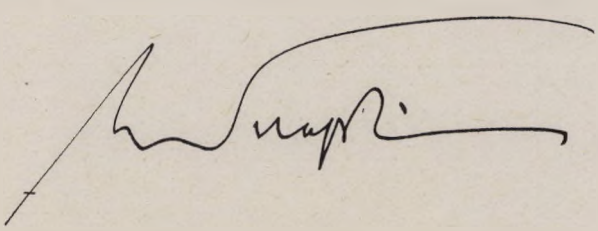
1. Das Blatt ist m.E. ohne Zweifel die erste Seite einer Niederschrift, die Himmler über eine Besprechung diktiert hat. Die erste Seite könnte etwa ein Anschreiben, u.U. auch nur eine kurze Notiz enthalten haben. Das ist aber reine Vermutung. An der Echtheit kann aus verschiedenen Gründen kein Zweifel bestehen. Die Worte "z.meinen Akten" und die Verbesserungen im Text stammen von Himmlers Hand. Ich kenne seine Schrift gut und glaube das mit absoluter Sicherheit feststellen zu können. Weiterhin paßt inhaltlich die Niederschrift in die mir bekannten Versuche und Verhandlungen zum Schutz und zur Rettung in deutschem Einflußgebiet befindlicher Juden. So fanden etwa am 21. August 1944 eine erste Verahdnlung zwischen dem SS-Standartenführer d.Res. Kurt Becher und dem in der Niederschrift erwähnten Herrn Saly Mayer, dem schweizerischen Vertreter des vereinigten Hilfsausschusses (Joint D.C.) statt. Die Tatsache, daß die in der Photokopie genannten Personen wirklich eine erhebliche Rolle bei dem Kampf um die Rettung der Juden gespielt haben, spricht auch deutlich für deren Echtheit.

2. Leider kann ich Ihnen keinen Hinweis geben, wo Sie das vollständige Dokument finden können. Die deutschen Akten sind so verstreu daß ich nicht einmal eine Vermutung äussern möchte. Vielleicht erkundigen Sie sich einmal bei der Hoover Library in Stanford, in der sich Teile der Himmlerakten befinden.

3. Aus Ihrem Brief geht nicht hervor, in welchem Umfang Sie selbst über die Verhandlungen zur Rettung der Juden 1944/45 schon unterrichtet sind. Sollte Ihnen an urkundlichem Material liegen, so könnte man etwa daran denken, einen älteren Studenten mit der Suche zu beauftragen. In unserer Sammlung befinden sich bestimmt Urkunden, ohne daß ich sie - es handelt sich um ca 80 000 Dokumente - sekbst die Möglichkeit hätte. mich an die Nachsuche zu machen. Eine Mitarbeiterin von mir würde sich auch - gegen entsprechende Honorierung - bereitfinden, ausserhalb der Dienstzeit entsprechende Nachforschungen anzustellen.

Hoffentlich ist Ihnen mit dieser knappen Auslunft gedient. Sollten Sie weitere Fragen haben, stehe ich Ihnen gern zur Verfügung.

Mit vorzüglicher Hochachtung !

D. Wisliceny
Zelle 133

26.IV. 1946

דאקומענט זה הוא עדותו של ווימליצעני לפני שופטיו בפרעסבורג אחר המלחמה

Herrn
Prokurator
Dr Gerö
Slov. Narodni Soud

Herr Prokurator!
Ergebenst übersende ich die nochmals angeforderten Berichte.
Sie sind inhaltlich dem ersten vollkommen gleich.
Darf ich bei dieser Gelegenheit die Bitte um ein paar Zigaretten aussprechen?

Dr. Wisliceny

26. VII. 1946

Betr. Grossmufti von Jerusalem

Wie mir aus meiner dienstlichen Tätigkeit im SD-Hauptamt in Berlin im Jahre 1937 bekannt ist, bestand schon damals eine nachrichtendienstliche Verbindung des SD zum Grossmufti von Jerusalem. Diese Beziehungen liefen über den Leiter des DNB (Amtliche Deutsche Pressedienst) in Palästina, Dr. Reichert, an Otto von Bolschwingh und Leopold von Mildenstein, beide im SD in Berlin. Mildenstein war 1936/37 Referent für Judenangelegenheiten im SD-Hauptamt. Später gingen diese Verbindungen auf das Amt VI (Geheimer Auslandsnachrichtendienst) des Reichssicherheitshauptamtes (RSHA, geschaffen 1939). über Dr. Reichert war Hauptvertrauensmann des SD, er ist 1941 bei einem Eisenbahnunglück in Hannover ums Leben gekommen.

Im Herbst 1937 machten die damaligen Sachbearbeiter im Judenreferat des SD, Adolf Eichmann und Herbert Hagen (zuletzt Sturmbannführer in Paris) eine Reise nach Palästina und Ägypten. Diese Reise sollte neben einer allgemeinen Information über zionistische Fragen auch einen Besuch beim Grossmufti umfassen, den Dr. Reichert vermitteln sollte. Der Besuch unterblieb jedoch, da die englischen Behörden den

Aufenthalt von Eichmann und Hagen trotz gültigen Touristen-visums auf 48 Stunden begrenzten. In Cairo hatten die genannten dann Besprechungen mit arabischen Nationalisten, darunter einem Journalisten aus Jerusalem, der zum Kreis des Großmufti gehörte.

Nachdem der Großmufti El Husseini nach Deutschland gekommen war, stattete er Himmler einen Besuch ab. Kurze Zeit später berichtete der Großmufti dem Leiter des Judenreferates im Amt IV (Gestapa), Obersturmbannführer Adolf Eichmann in seinem Dienstgebäude in Berlin, Kurfürstenstr. 116.
An den genauen Termin dieses Besuches erinnere ich mich nicht mehr, es kann Ende 1941 oder Anfang 1942 gewesen sein.
Ich war zufällig wenige Tage später bei Eichmann in Berlin, der mir ausführlich von diesem Besuch erzählte. Eichmann hatte dem Großmufti in seinem „Kartenzimmer", wo er statistische Darstellungen über die jüdische Bevölkerung der verschiedenen europäischen Länder gesammelt hatte, einen ausführlichen Vortrag über die „Lösung der europäischen Judenfrage" gehalten. Der Großmufti war angeblich sehr beeindruckt und sagte zu Eichmann, er hätte schon Himmler gebeten und auch schon seine diesbezügliche Zusage, dass ein Beauftragter von Eichmann als sein persönlicher Berater nach Jerusalem kommen würde, wenn er, der Großmufti nach dem Sieg der Achsen-mächte zurückkehre. In dem damaligen Gespräch fragte mich Eichmann, ob ich nicht dazu Lust hätte, ich lehnte aber die artige „orientalische Abstenez" grundsätzlich ab.
Eichmann war von der Persönlichkeit des Großmufti sehr stark beeindruckt. Er hat mir damals und auch

später wiederholt gesagt, dass die Grossmufti auch auf Himmler einen starken Eindruck ~~auch~~ gemacht habe und in arabisch-jüdischen Dingen auch einen Einfluss ausübe. Eichmann hat den Grossmufti meines Wissens öfters gesehen und gesprochen, er erwähnte das jedenfalls gesprächsweise im Sommer 1944 in Budapest.

Ende 1942 bemühte ich mich auf Veranlassung der Pressburger Joint-Gruppe auf Eichmann und Himmler Einfluss zu bekommen, um die Vernichtung des europäischen Judentums zu verhindern. Hierbei war ein Projekt die Rettung jüdischer Kinder, deren Ausreise nach Palästina über Rumänien erfolgen sollte. Eichmann hatte auf Zustimmung von Himmler den Befehl gegeben, etwa 10 000 jüdische Kinder aus Polen nach Theresienstadt zu bringen. Es war ein Austausch dieser Kinder gegen deutsche Zivilinternierte unter Einschaltung des Internationalen Roten Kreuzes in Aussicht genommen. Ich besprach in Pressburg bereits mit den Joint-Vertretern die Möglichkeit der Ausreise von Erwachsenen als Transportbegleitung und die dafür in Frage kommenden Leute. Die Kinder waren z.T. schon in Theresienstadt eingetroffen, wie mir der damalige Lagerkommandant, Dr. Seidl, auf Anfrage mitteilte. Da wurde ich von Eichmann nach Berlin berufen, der mir eröffnete, dass der Grossmufti von der geplanten Aktion durch seinen Nachrichtendienst in Palästina Kenntnis bekommen habe. Er habe daraufhin bei Himmler schärfstens protestiert mit der Begründung, dass diese jüdischen Kinder in einigen Jahren ja erwachsen wären und eine Stärkung des jüdischen Elementes in Palästina bildeten. Himmler habe darauf hin die

ganze Aktion verboten und auch für künftige Fälle ein Verbot erlassen, dass noch irgend ein Jude aus den von Deutschland besetzten Gebieten nach Palästina auswandern dürfte.

Dieses, durch den Grossmufti bei Himmler erwirkte Verbot habe ich der Joint-Gruppe mitgeteilt, trotz des Verbots von Eichmann. Diese Einstellung Himmlers hat sich dann in allen Verhandlungen, besonders 1944 in Budapest, verhängnisvoll ausgewirkt. Dadurch war jede Möglichkeit in der Frage der Juden in Ungarn zu einem Kompromiss zu kommen verhindert, denn Palästina war das einzige Land das für die Aufnahme von jüdischen Frauen und Kindern in grösserer Zahl in Frage kam.

Nachtragen muss ich noch, dass der Grossmufti, solange er in Deutschland war, einen Verbindungsoffizier der Sicherheitspolizei bei sich hatte. Es war dies ein Hauptsturmführer, dessen Namen ich mich nicht mehr erinnere. Darüber müsste Generalmajor Walter Schellenberg, der Chef des Amtes VI (Auslandsnachrichtendienst) Bescheid wissen. Schellenberg befand sich Ende Juni 1946 in Gefängnis in Nürnberg

Dieter Wisliceny

ציור זה נשלח לארצות תחיות, שיהיו בידיים לנפץ בתי המשרפות באושוויץ.

דאקומענט זה הוא מן המשא ומתן שהציעו הקאמיטעט בסלאוואקיא להגרמנים.

Der Judenrat der Slovakei bietet dem SS Sonderstab SS Führungshauptamt nachstehende Waren laut Aufstellung gegen eine Ermöglichung der direkten Auswanderung der slovakischen Juden in die Schweiz/d.h.ohne Zwischenaufenthalt./

SOFORT GREIFBARE WAREN.

15 Prager Lastautos a 40.000 sfrs a 2 1/2 To		sfrs.	600.000.-
15 To Gärbeextrakt Vallonea a 9.-sfrs		"	135.000.-
20 To Schaffelle Merino a 19.- frs.		"	380.000.-
1400 Paar Militärschuhe a 90.- frs.		"	126.000.-
100 To Kristallzucker a 1.90 frs.		"	190.000.-
20 To Haselnusskerne für Industriezwecke a 15.-			300.000.-
25 To Apfel und Birnenmarmelade a 4.- frs.		"	100.000.-
20.000 Fl.Sect a 15 frs./Demisec,Rouge,oder Cabinet/			300.000.-
10.000 kg.Waschseife cca. 45% Fettgehalt a 14.-frs.			140.000.-
1 St. Horizontalfräsmaschine F.U.Tischausmass 1350x300		sfrs	60.000.-
2 St. Tischbohrmaschinen bis 16 mm a 3.000 frs.		"	6.000.-
2 St. mech.Drehbänke 125/750 a 6.000 frs.		"	12.000.-
2 St. Drehbänke 180/1500 a 18.000 frs.		"	36.000.-
1 St. Kaltsäge		"	3.000.-
		Sfrs	2,388.000.-

Die sofort greifbaren oberwähnten Waren können wir 6-8 Tage zur Verfügung halten.Nach Ablauf dieser Frist,können wir einzelne inzwischen abverkaufte Waren laut einer besonderen Auswahl-Liste mit anderen ersetzen,bezw.ergänzen.

Waren Deren Genaues Angebot Jetzt Vorbereitet Wird.

Spiralbohrer,Drahstähle,Schweissgeräte autogen/Werkzeugmaschinen,Elektromotore, Bindedraht,Nägel,Stacheldraht,Stahldraht-Seil,
Lederwaren,wie Treibriemen,Blankleder, Kernleder,Schuhe,Rucksäcke Pferdegeschirre, Textilien wie Anzugstoffe,Hemdenstoffe, Unterwäsche,Nähgarne,Sättlergarne,Trikotagen. Gurte,Seile,sowie Nähmaschinen, Lebensmittel wie Sardinen,Sardellen,Trockenpilze,Waffeln,Teigware etc.
Diese Waren bieten wir im Totalwert von Sfrs 4,612.000.-

Totalwert der angebotenen Ware Sfrs. 7,000.000.-

Als Gegenleistung schlägt der Judenrat der Slovakei die Ermöglichung der Auswanderung von 7000 Juden vor,die in 4 Zügen a 42 Waggons abgefertigt werden könnten.

Bei den gegenseitigen Lieferungen sollte das Prinzip"Zug um Zug" zur Anwendung kommen,in dem Sinne,dass beide Parteien gleichzeitig mit der Lieferung beginnen.

Da es ungewiss ist, ob der jüngst gesandte Telegrammcode eingetroffen ist, senden wir einen neuen. Jedes Telegramm laut diesem Code beginnt mit einem Wort, dessen Anfangsbuchstabe gleichzeitig der Anfangsbuchstabe des betreffenden Monates ist s.B. im Mai würden wir mit Marmelade oder drgl. beginnen. Als Währung ist nur schw. fres. gedacht. Alle Ausdrücke, die in diesem Code nicht enthalten sind, haben keine Bedeutung und dienen nur zur Ausfüllung des Textes. Wichtig ist die Angabe von weiteren Telegrammadressen, da nicht so viele Telegramme immer an dieselbe Adresse gehen können. Möglichst verschiedene grössere Orte in der Schweiz

Rumäneland:	Union
Ungarn:	Heller
Slovakei:	König
Polen:	Peier
Amerika:	Importex
England:	Gratz
Deutschland:	Reimann
Schweiz:	Walter
Türkei:	Krummel
Bulgarien:	Renner
Serbien:	Pfeiffer
Kroatien:	Weber
Tito:	Georg oder Vornamen mit G.
Klärus:	Orion
Papst:	Römer
Staatsoberhaupt:	Vornamen mit K.
Waffen:	Stroh oder Heu
Auschwitz:	Albus
Birkenau:	[illegible]
Kreis Lublin:	Bernkopp
Krakauer Lager:	Schill
Ghetto:	Helios
K.Z. Lager Polen:	Prima
K.Z. Lager Ungarn:	Durchschnittware
K.Z. Lager Slovakei:	Qualitätsware
Vernichtungsanstalt:	unmöglich
Radiopropaganda:	telegrafieret
Radio-Schweigen:	stornieret
Tagesanzahl der Deportierten:	Kronen oder Liter
Luftangriff vorzuschlagen:	expedieret
die Routen welche zum Aussiedeln befahren werden:	Kasse, Kisseak, Presov,
Novy-Sacz:	Bratislava
Lengyo Satoraljaujyhely:	Budapest
Munkacz-Lawocsne:	Bukarest
Vrutky-Zilina-Cadca:	franco Grense
Galanta-Leopoldov:	ausfuhrfrei
Donau:	Wasserweg
Aschkenesischer Partner:	Vornamen mit P.
Beträge laut hebr. Alphabeth	
Medikamente beginnend mit den betreffenden Buchstaben s.B.	Afanison 10.000 Frks.
Jodtinktur 100.000 Frs. etc.	

Telegramm – Télégramme – Telegramma

Bratislava 2826 57 15 19

Erhalten – Reçu – Ricevuto | Befördert – Transmis – Trasmesso

2 740 Stad

57

Zucker

Rex

Empfehlen Ihnen an Michal Wagner für Lieferung ungarische Kapazität circa 2 Waggon Lieferungen Tagesaktuelle Qualität Hof Preis wie letzte Lieferung zweites Angebot Hof Karl für Luftpost Garantie für Lieferung Tagesaktuell

17

Telegramm – Télégramme – Telegramma

Bratislava 4 280 27 7 17 30

Erhalten – Reçu – Ricevuto | Befördert – Transmis – Trasmesso

8 00

53

Zucker

Rex

Entbehren bestätigung unseres Schreiben 17.5 an Natansky dringt sofort ob erhalten bearbeitet gemäss 2tof Ansonsten Aeusserst unzufrieden wegen Nichteinhaltung unserer Offerte Kondition fixer Preis tätig

Baumgarten

5

No 2. — X. 38

A 5 (148×210) — Ov. 0.76

Telegramm – Télégramme – Telegramma

von — de — da	Nr.	Wörter Mots Parole	Aufgegeben den Consigné le Consegnato il	Stunde Heure Ora
Nitra	1682	23	25	18 40

Erhalten – Reçu – Ricevuto			Befördert – Transmis – Trasmesso		
von — de — da	Stunde-Heure-Ora	Name — Nom — Nome	nach — à — a	Stunde-Heure-Ora	Name — Nom — Nome

№ 106

Urgent
Lube
Bex

Beratet sofort mit Natansky et Lebo wegen dringendste Chinoin Disposition stop diesmal übernimmt Esöhnas Meggakops Verhetung stop zögeret nicht

Michel Berger 4

Telegramm – Télégramme – Telegramma

von — de — da	Nr.	Wörter Mots Parole	Aufgegeben den Consigné le Consegnato il	Stunde Heure Ora
64 37764 NITRA 1925 36 28	1930=			

Erhalten – Reçu – Ricevuto			Befördert – Transmis – Trasmesso		
von — de — da	Stunde-Heure-Ora	Name — Nom — Nome	nach — à — a	Stunde-Heure-Ora	Name — Nom — Nome
Wn	0.20				

Ich 29 VIII 44 —3 19 Ich 29 VIII 44 —3 № 19

P. 25

DRINGEND =
BELA LEBOVICS ZUERICH
STAUFACHERQUAI 18 =

SPRECHET SOFORT NATANSKYCOMP AUFHOERE MIT LEERE VERSPRECHUNGEN STOP ERWARTEN ANGEKUENDIGTE EXPEDITION AUSFUHRFREI FRANCO GRENZE VERGEBENS STOP TAEGLICHER AUSFALL AN KONKURENZ 10 TONNEN STOP MACHEN EUCH FUER ALLE FOLGEN VERANTWORT = MICHELBRGER +

18 10 +

U.T. Unbedenklich

Datum:

No 2ter. — I.

A 5 (148×210). — Qu. O 70

Telegramm – Télégramme – Telegramma

87 | von — de — da | Nº | Wörter Mots Parole | Aufgegeben den Consigne le Consegnato il | Stunde Heure Ore

37487 NITRA 1683 60/59 25 1850 =

Erhalten – Reçu – Ricevuto 26. VIII. 1944

von — de — da	Stunde-Heure-Ora	Name — Nom — Nome
Wn	0047	

Befördert – Transmis – Trasmesso

nach — à — a	Stunde-Heure-Ora	Name — Nom — Nome

Nº

DRINGEND = BELA LEBOVICS

ZUERICH STAUFACHER QUAI 18 =

ABMACHUNG FERTIG STOP REIMAN LIEFERT EIGENMAECHTIG AB AUGUST 26 TAEGLICH 12 TONNEN PROVINIEZ HELLER AN ALBUS AUSFUHRFREI FRANCO GRENZE STOP KONDITIONEN ANMOEGLICH STOP DA DIESER KONKURENZERFOLG AUSSCHLIESSLICH EUERE VERSCHULDUNG VERANLASSET WENIGSTENS SOFORT RESCHESTE EXPEDITION EBENFALS

Telegramm – Télégramme – Telegramma

von — de — da: 37487 Nitra | Nº: 1683 | Wörter Mots Parole | Aufgegeben den Consigne le Consegnato il | Stunde Heure Ore

Erhalten – Reçu – Ricevuto

von — de — da	Stunde-Heure-Ora	Name — Nom — Nome
Wn		

Befördert – Transmis – Trasmesso

nach — à — a	Stunde-Heure-Ora	Name — Nom — Nome

Nº

Ral

AUSFUHRFREI FRANCO GRENZE STOP VERSTAENDIGET SOFORT MAYER ET NATANSKYCOMP SOWIE HUGO STOP DRAHTBETAETIGET HOTEL CENTRAL BRATISLAVA = MICHELBERGER +

18 12 26 ++

מכתב זה הוא אחד מהרבה מכתבים ששלח המחבר ז"ל בדבר שילוח חבילות ליהודי סלאוואקיא שנתגרשו לפולין, וצרפנו לזה רשימה אחת מהרבה אלפים שמות ששלח לשווייצ בדבר הזה.

Simon Schreiber
Opole
Kreis Pulawy District Lublin

Samuel Stern
Opole Kreis Pulawy District Lublin

Leopold Schick
Opole Kreis Pulawy District Lublin

Jakob Abeles
aus Beskow -
Opole Kreis Pulawy District Lublin

Giselle Weber
aus Bierau
Opole Kreis Pulawy
District Lublin

L.No.	Empfänger	Wohnort	Nähere Adresse
1522	Gero Marianne	Rejowiec,Kr.Cholm	c/o Judenrat
1523	Freimann Jakub	" "	Mikulaja Reja 24
1524	Friedmann Helene	" "	
1525	Friedmann Josef	" "	Arbeitslager
1526	Dukes Olga	" "	Lubelski
1527	Weiss Aranka	Komero Dolny,distr.Lublin	Pulanska 52
1528	Virag Ladislav	Kazimiera Dolny	Pulavska 52
1529	Schweinburg Mikulas	" "	" 52
1530	Fürst Otto	" "	" 52
1531	Wieder Nikolaus	Sajoszyce Post Staw Kreis Cholm	c/o Isidor Steiner
32 1532	Salgo Max	dtto	Arbeitslager 1.Gruppe
1533	Pasator M.	dtto	Grp.Führer Arbeitslag
1534	Mayer Dr.Karl	dtto	
1535	Löwy Eugen	dtto	
1536	Grosz Bernat	dtto	
1537	Friedmann Ludwig	dtto	Arbeitslager VI.Grupp
1538	Fisch Ernest	dtto	
1539	Rosenfeld Hedvig		

כ"ח יום כ' תצא תש"ג לפ"ק

שלום וברכה וכוח"ם לכבוד אהובי איש השכולות ורב המדות
ערונת מבושם העסקן חירוץ הספורטס לשכה ולתחלה סוח"ר חיים ישראל אייזן שליט"א

הנה כבוד חתני הרב נ"י יכתוב באריכות של הדבר הנדול
כנוגע להצלת נפשות מן ארץ חנזירת, בפרט הצלת ילדים אשר חוס שניו
נדול וקדוש, ואין מלה בלשון להגיד עד היכן הדברים מגיעים ותוס
פקוח נפש ממש, אפנם לא פקוח נפש של פרס רק פקוח נפש של כלל.
ולפע"ד מחוייבים ירא"ה ח' שם לעשות פעלים בכל תכחות שאפשר, לקבץ
קבוץ נדול של כסף לצורך הדבר הקדוש והנורא הזה, כי אין לך לא
העפור על רם רעך נדול מזה, והנה חיפים הקדושים מפחפים ובאים וכל
אחר מישראל מבקש זכות לנפשו למצוא זכות וצדק לפני כסא כפאפו של
מלך מפפם, ובפרט אחב"י תי"ן בפרינות תחופש צריכים להודות לה'
הפוב על חפדיו עמהם בפאפם ובראותם פה נצחת בעו"ה עם אחיהם ואחיותיהם
בארצות חללו, ועל כל מי שרוצה לקנות לו זכות באפת ואמונה יפרים
חלק נדול וחשוב מרכושו למען הצלת פקוח נפש, ובזכות זה יפצא ורא-
צדקה וחפר וחיים פלפני השם הפוב ויכתב ויחתם בספרן של צדיקים לכל
פוב. ופעכ"פ אחובי נ"י יראת פחרת בישועת ישראל ובהרפת קרן
התורה[illegible]

והנני ידידו בכל דעל כאהב

[illegible]

ה' ירחם עלאחקי יפו הנהנים בחרבן נדול אשר פשהיה עד
עתה לעולפים -

עוד אני אפיה כי היינו נלכ הצוקה ואין ודי -
ביקרתי על הים הפלח ופפלע שוכאי ועד ראשית איבוד פלי הפפחק הצוקה
ואין אפיה כי היינו נלכ הצוקה ואין ודי -
ביקרתי על הים הפלח ופפלע שוכאי ועד ראשית איבוד פלי הפפחק הצוקה

M14/8

4.IV.1[illegible].

Lieber Nathan,

beigeschlossen finden Sie unser Schreiben und bitte ich Sie dasselbe allen in Betracht kommenden Stellen zur Kenntnis zu bringen und die sofortige Beantwortung und auch die meritorischen Erledigungen zu veranlassen, damit der solange unterbrochene Kontakt sofort wieder aufgenommen werden kann.-

Ich bitte Sie dem lieben Onkel Sally mitzuteilen, dass sein Titl im Sanatorium weilt und falls dieselbe ihre Erholungsfahrt nach Arzi antreten sollte, ich mit den hiesigen noch verbliebenen Chaverim zusammen mich bemühen werde, den Kontakt mit Euch aufrecht zu halten.-

Ich bitte Sie, sich auch bei Onkel Sally entsprechend einzukonferieren. Obwohl er sich an mich kaum erinnern wird können ich ihn von Kongressen etc. sehr gut, auch von der Arbeit mit Nahum. Die Petitionen bis auf weiteres werde ich mit zusammen mit Chaver Willy [illegible]: wir beide haben seinerzeit den Zeichen Komite angehört wie Titl:/ und Haw Michael Beer gemeinsam zeichnen.- Die Signa werden also lauten:

" Oskar , Willy, Michael Beer "

Ich bin überzeugt, dass Sie alles mögliche tun werden, um den unterbrochenen Kontakt wieder aufzunehmen und uns wie bisher in allen Fragen mit Ihrer Tatkraft und Initiative an die Hand zu gehen.-

Herzlichste Grüsse

Ihr zeichnen: Oskar

Willy

Michael Beer

יעתין

נח לט למב.

שלום וברכה,

יש כאן מקום להצלה ברורה עי פתם
של הזוה ממשלה נייטרלי - והלא לפעול
שהעירים של הלוזפה יקבלו פקידה לתן פקסים
כאלו למאות משפחות - הלא זה תפשרי
להציל בניר פשוט אלפים נפשות -
הלא תפשר שהעיר של תרעכם
כלומר שוויץ שהוא פתרתגרתפרייטעג
שלא כמותו יקבל פקידה לתן שיפלבריעקע
לכל מי שיש בידו היזה פעקם דרום
תיעריקה או תזיה ווידום תנו לתב,
או למתורים יהום יהי כשר תנו מוויק
הלא זה תפשרי - תאן אלף אלפים נפשות,

ב"ה, ד' שמות תשל"ג לפ"ק

שלום וברכה ומז"ט לאחי את משפחת אחי אנשילוביץ
שיח' ברוך שמואל - נ"י

ורב ומתחלה ברכת מז"ט לשם בן משפחה שליט"א
הנה, וכשהוא אנכי - ירבה לבנות ביתו בכל הברכות
של ברכת חתנים וברוך שמחות עד ביאת המשיח
ועד בכלל. ויראה רב נחת מבנים ובני בנים
שליט"א בבנו הקדוש -

ומתה ביסטו ליב איינגעלע לאחהן ליב
אלעס מעגליכע דאנקען -
אין דעם אונטערנעמען אויפגעלט דיר בחתונה
געשריבען פיר האנט אונד אלעמאנען
הערצליכען דאנק פאר אייער בעגלייטונג
שוין פיר(פאר) יאהרן אויף עלטערען
דאדורך דאס דיעזע רייזען נישט
נאך הינטער אונד דיר רעכט נישט
זיך דארף ניט מיט פרעגן פארטשטעלן
פילדער אויסגעאנדערט ושארפע מיט
ווען דען סוף לאחהן אונד פאלן - מוז
הנם חס ושלום דאס דער גלח אין
דיעזער כפרה דורך לערנען
דאן דער פלאן ווערן פארצויגער.

.

Lieber Lebo und Mueller

Wir legen auf Euch den heiligsten und verbindlichsten Schwur, beiliegende Schreiben und Berichte, SOFORT, in verstaendlicher Sprache in leserlicher Schreibmaschinenschrift umzuschreiben, und sie jeder Richtung des dortigen Lalls mit besonderer Verpflichtung strengster Diskretion zukommen zu lassen. d. h. wenigstens Natan Bugs, Sternbuch, Silberschein, Rubinfeld und Schwiegersoehne und selbstverstaendlich Mayer. Wir sprechen von Bekannte. Unbedingt müssen besonders beherzte Polnische Jehudim angezogen werden.

Falls es moeglich diese zu einer Versammlung einzuberufen und Ihnen die Sache vorzulegen dann seid Ihr von dieser Schwur frei, aber nur dann wenn Ihr dies innerhalb von 48 Stunden besorgen könnet. Sonst seid Ihr mit religionsgesetzlich verpflichtender heiligster Schwur so zu tun wie befohlen. WIR HABEN DAS RECHT UND DIE PFLICHT SO ZU BEFEHLEN. UND EURE HEILIGSTE PFLICHT IST ES SOFORT JEDE ANDERE BETAETIGUNG ZU UNTERBRECHEN SOGAR NAHRUNG UND SCHLAF AUF DAS ALLERNOTWENDIGSTE ZU BESCHRÄNKEN BIS IHR EURE AUFGABE ERFÜLLT HABET. IHR HABET DESHALB DIE PFLICHT WEIL WIR EUCH IM NAMEN GOTTES UND SEINER HEILIGEN LEHRE BESCHWÖREN UND WEIL DIESER SCHWUR GEHEILIGT DURCH DAS B L U T VON MILLIONEN EURERE BRÜDER UND SCHWESTERN IST.

Wir nehmen an, dass diese wenige Worte genügen werden und wir hoffen dass der Allmächtige Eure Arbeit beglücken wird.

בדרך אל הגבול הצפוני –

שלום רב.

אל מר ב. ברנשטיין בבודאפשט, רח' בודאי

מר ב. יקר! לפני כמה ימים קבלתי את מכתבך, ולמרות שאני כותב לך רק עתה, אתה מבין בוודאי שלא מרוב עצלות הדבר נגרם. אני מקווה שאתה בריא ושלם ושאתה מתגורר בבודאפשט. אני מתגורר כרגע בעיר ב. ומתכוון לנסוע לשם בקרוב. אני מקווה שנוכל להיפגש שם. אני

בברכה,

ש.

ולכן, מאחר שהעיר או אדם אחר
לא יוכל לתבוע כל פיצוי בגין
הנזקים שנגרמו לו מהפעלת
סמכות זו.

איזה מכתבים שכתבה האשה החשובה מרת פליישמאן הי"ד
מובאת בפנים הספר פעמים רבות.

Copy

14.I.1943

Ich bestätige Nathans Schreiben vom 17. und 30.XII. v.J.

Betrifft mein Besuch bei Miklos:

Infolge eines besonderen Missgeschickes musste mein so schwer errungener Besuch frühzeitig abgebrochen werden, da ich unter keiner Bedingung eine Prolongation meiner Aufenthaltsbewilligung erhalten konnte. Im Rahmen meines neuntägigen Aufenthaltes hatte ich nur eigentlich drei Arbeitstage zur Verfügung, da die Weihnachtsfeiertage für die Arbeit nicht in Betracht kamen, insbesonders bestimmte Persönlichkeiten die für die Durchführung der Aktion wichtig gewesen wären, abwesend waren. Ob es möglich sein wird ein neuerliches Einreise-Visum zu erhalten, ist gegenwärtig noch problematisch, da die diesbezüglichen Schwierigkeiten fast unüberbrückbar geworden sind.

Anlässlich meines Dortseins habe ich mit den führenden Faktoren des jüdischen Lebens verhandelt und muss vor allem in voller Objektivität feststellen, dass unsere Chawerim dort, weder jüdische Solidarität noch sozialen Sinn, wie auch Gebefreudigkeit kennen. Dieses harte Urteil muss ich festlegen und nur eine kleine Gruppe der Gemeinschaft hat sich herauskristallisiert, die bereit wäre uns hilfreich zur Seite zu stehen. Mit Rücksicht aber auf die in diesem Lande bestehenden schweren Vorschriften, musste ich den Stadnpunkt akzeptieren, dass vorerst die technischen Schwierigkeiten überbrückt und eine gesetzliche Grundlage geschaffen werden muss. Die diesbezüglichen Verhandlungen wurden von einer sehr massgebenden Persönlichkeit geführt, doch ereilte mich gerade dieser Tage die Hiobsbotschaft, dass B e r t h o l d dort einen vollkommenen abweisenden Standpunkt einnimmt und in keiner Weise und in keiner Form die Durchführung genehmigt. Auf diese Art ist die praktische Möglichkeit genommen, Mittel für unsere Zwecke aufzubringen, denn die dortigen Chawerim, vor allem jene, bei welchen es anzunehmen ist, dass sie auf diese Weise ihrer Verpflichtung ausweichen, lehnen ihrerseits jede Hilfsmassnahme ab. Die Möglichkeiten wären bestimmt grosse gewesen, denn gottlob befinden sich unsere dortigen Freunde in völlig unabhängiger Lage, verfügen vollkommen frei über ihr Vermögen , jedoch das, was wir hier uns stets zur Aufgabe stellten, dass vorerst die Hilfsbereitschaft und nachher alles Andere in Erwägung kommt, dieser Ausdruck der Solidarität und des persönlichen Mutes fehlt dort vollkommen.

Unsere Verzweiflung ist unbegrenzt. Sofort nach meiner Heimkehr musste ich bei den führenden Mitgliedern der Memschalah über das Ergebnis meines Besuches einen Bericht abgeben. Da derselbe negativ war, wenn ich mich auch noch so sehr bemühte, alles auf das Konto "technische Schwierigkeiten" zu buchen, wurden meine Informationen sehr skeptisch aufgenommen und klipp und klar zum Ausdruck gebracht, dass sie nicht weiter gewillt sind, den Narren abzugeben, da wir unsere Zusagen nicht einhalten. Die Folgen sind unübersehbar. Man spricht schon überall über die März-Stürme und wir stehen hier vor einem Abgrund, der zu überbrücken wäre, wenn man unseren Zaroth mehr Verständnis entgegenbringen würde.

Ich habe aus Ihrem Schreiben vom 7. Dez. v.J. entnommen, dass Sie grosse Schwierigkeiten haben und dass Sie Widerständen zu trotzen genötigt sind, die schier unüberbrückbar erscheinen. Ich bin voll und ganz überzeugt davon, dass wenn unsere Freunde dort die Möglichkeit hätten allein Entscheidungen zu treffen, unserer tragischen Lage Verständnis entgegenbringen würden. Wir sind Ihres Wohlwollens und Ihrer Hilfsbereitschaft sicher, doch leider ändert dies nicht an der

Es ist ein trauriges Kapitel in der Leidensgeschichte unseres Volkes, dass unsere eigenen Chawerim in solch unverantwortlicher Weise das Chaim von Tausenden auf ihr Gewissen nehmen.

Da die Möglichkeiten der Esrah bei Miklos so aussichtslos schienen, habe ich Auswege in anderen Richtungen hin gesucht und folgende Vorschläge erhalten, worüber ich auch Nathan bereits in der Vorwoche telephonierte:

Mit Rücksichti darauf, dass Miklos ein unausgenütztes Kontingent bei Troper besitzt, haben sich einzelne Chawerim bereit erklärt, uns Kesef zur Verfügung zu stellen, wenn sie den Gegenwert bei Tr. erhalten u.zw. aus der obangeführten unausgenützten Quote. Diese Chawerim würden dann Dispositionen in Tr. Heimat geben und sind damit vollkommen einverstanden, dass diese Ksafim bis nach der Milchamah dort gebunden bleiben. Auf diese Weise könnten momentan Meah Alafim Nathan' uns zukommen und würde eventuell noch einige Wiederholungen finden. Die Chawerim würden einen Vertrauensmann in Sally's Heimat nominieren, dem dann Sally Tr.'s Zustimmung bindend abgeben müsste, wonach wir Kesew erhalten und Tr. die Disposition erhält. Es ist die einzige Möglichkeit, uns auf diese Weise zweckmässige Hilfe zu bieten, denn jede andere Hilfsmassnahme Miklos's ist aussichtslos.

In Anerkennung der Tatsache, dass Tr. an strenge Richtlinien gebunden ist, wird doch dieser Vorschlag angenommen werden, da ich ja gemäss Ihrer Information vom 11. November v.J. handelte und Tr. keine Ursache haben kann, den Vorschlag in dieser Form abzulehnen. Auf diesen Vorschlag muss ich unbedingt Ihre Zustimmung durch Scheliach erhalten, oder aber telegrafisch mit folgendem Wortlaut:
Stefan genesen /im bejahenden Falle/
Stefan gestorben /im verneinenden Falle/

Betrifft Ihr Schreiben vom 7.Dez. v.J.
Bestätige die Karte von Sally mit bestem Dank und nehme zur Kenntnis, dass Onkel Arbaim Nathan bei ihm sind. Ich bitte sehr im Januar Tante Essrim von ihm zu empfangen.

Ausser der bereits am 30/XI. Ihnen abgemeldeten Havarah haben wir weitere Essrim Nathans also insgesamt Schischim Nathans sofort bei Erhalt Dieses auf Cto. Cheque 10.421 bei der Schweizerischen Bankgesellschaft Zürich zu erlegen. Ich erkläre bindend, dass der Kessef bis zum Ende der Milchamah bei Ihnen verbleibt. Es ist für mich verpflichtend, dass der Scheliach diesmal unbedingt und unter allen Umständen die Bestätigung über den Erlag mit sich bringt und da sein Aufenthalt sehr kurz ist, bitte ich um sofortiste Erledigung.

Gleichzeitig ersuche ich um die Beantwortung der meinerseits wiederholt getätigten Frage, welche monatlichen Kontingente wir von Tr. erwarten können, mit Bezug auf Ihr Schreiben vom 11. Nov. v.J. aus welchem die Zusagen sowohl von Sally, wie von Dr. Schwarz uns gegeben wurden, aus welchen ersichtlich ist, dass wir unter bestimmten Voraussetzungen Essra von Tr. zu erwarten haben. Im Zusammenhang damit nehme ich an, dass die 20 Alafim Nathans Kol Chodesch, über die wir jetzt disponieren, ausserhalb der oberwähnten Zusagen stammen. Wir nehmen vielmehr an, dass Sie mit diesen Essrim Kol Chodesch, Ihre frühere Zusage, 10 Plitim, 10 Kehilah Kol Chodesch, erfüllen.

Ich habe aus Ihrem Schreiben vom 7. Dez. v.J. entnommen, dass Sie grosse Schwierigkeiten haben und dass Sie Widerständen zu trotzen bemüssigt sind, die

schier unüberbrückbar erscheinen. Ich bin voll und ganz überzeugt davon, dass wenn unsere Freunde dort die Möglichkeit hätten, allein Entscheidungen zu treffen, unserer tragischen Lage Verständnis entgegenbringen würden. Wir sind Ihres Wohlwollens und Ihrer Hilfsbereitschaft sicher, doch leider ändert dies nicht an der Situation, dass hier eines der grössten Unrechte zur Tat wird, indem die Möglichkeit genommen wird, über 20 Alafim Chaim zu retten. Es ist menschlich untragbar der Gedanke, dass Stefans, Sally's und Miklos's Chawerim, vereint, nicht in der Lage wären, unsere Tragik abzuwenden. Hievon kann ich niemals überzeugt werden, und die Anklage lautet gegen alle jene, die ihrer primitivsten Menschenpflicht nicht Genüge leisten.

Wir haben eine 5 monatliche Menuchah erkämpft und hiedurch tausende Menschenleben vorübergehend gerettet.

Wir haben auf Grund Ihrer Zusagen Verpflichtungen übernommen, die wir durch die Schuld unserer Chawerim jenseits der Grenzen nicht einhalten können

Wir haben Arbeitslager errichtet, die infolge materieller Nöte vor dem Zusammenbruch stehen.

Wir nähern uns dem März, der Kontrakt läuft ab, wir stehen ohne Hilfe und sind rettungslos verloren.

Unsere Bitte geht in dieser tragischen Stunde an Sie: Das Gewissen aller jener jenseits der Grenzen in Sicherheit lebenden Juden aufzurütteln, dass diese ihrerMenschenpflicht endlich bewusst werden und daran denken, dass es die elementarste Aufgabe eines jeden gesitteten Kulturmenschen sein muss, die ins Unglück geratenen Brüder vor dem Untergange zu retten. Unser Ansuchen ist ja lediglich Kesef, ein jederzeit ersetzbares Gut, wohingegen Menschenleben unersetzbar sind. Und so schliesse ich nun mit den Ausführungen Nathan's

V e r g e s s e n S i e n i c h t a n d a s

W i c h t i g s t e.

sig. Gisi

Bratislava, den 7.IV.1943

Liebe Chawerim:

Euer Schreiben vom 12.III.d.J. haben wir erhalten und dasselbe dem geschaeftsfuehrenden Ausschuss der Zſ.O. zur Verlesung gebracht. Wir koennen Euch nicht beschreiben, welch tiefen und freudigen Eindruck Eure Zeilen, set langem die erste Botschaft unserer Chawerim aus Erez, auf uns alle ausgeuebt hat. Wir haben aus Euren warmen von hoechster Hilfsbereitschaft getragenen Worten die Stimme von Erez Israel gehoert und gefuehlt und sie hat unseren schweren Herzen sehr sehr wohl getan. Wir haben immer gewusst und zutiefst geglaubt, dass uns unsere Chawerim in Erez Israel in inserer schweren Not nicht im Stiche lassen werden, und dieses Euer Schreiben war uns fuer unseren Glauben der lebendigste Beweis.

Wir wollen nun versuchen Euch ein ausfuehrliches und sachliches Bild ueber unsere Lage und unsere Probleme zu zeichnen, das fuer Eure weitere hoffentlich recht rasche und gut funktionierende Hilfsarbeit von Bedeutung sein wird.

1. Allgemeine Situation:

Die eigentliche Katastrophe fuer das hiesige Judentum, begann im Monat Februar des vergangenen Jahres, als wir Nachrichten darueber erhielten, was mit uns geplant sei. Unsere daraufhin sofort auf breitester Basis vorbereiteten und in die Tat umgesetzten Gegenmassnahmen, die Katastrophe abzuwehren, hatten leider keinen Erfolg und die Tragoedie begann im Monat Maerz mit dem Abtransport unseres besten Menschenmateriales, unserer Jugend im Alter von 16 Jahren aufwaerts. Von erschuetternder Groesse war dabei die seelische Haltung speziell unserer zionistischen Jugend, die aufrechten Hauptes und singend den Weg in das damals noch vollkommen ungeahnte oder nur in Gedanken gefuerchtete Schicksal antrat. Diese ersten Jugendtransporte waren der Auftakt einer noch viel groesseren Tragoedie, die mit der Zerreissung der Familien dem Abtransport von Greisen, Schwerkranken, vielkoepfigen Familien ihre Fortsetzung fand und sich waehrend der ganzen Sommermonate bis in den Oktober des vergangenen Jahres hinzog und so von den hier vorhandenen 80,000 Juden beinahe 60,000 ins Verderben fuehrte. Die ganze Tragoedie entwickelte sich in einem solchen Tempo, dass in kaum 4 Monaten 60 Alafim Chawerim zur Abreise gebracht wurden. Welch grauenhafte Szenen sich vor und waehrend der Reise in verschlossenen und plombierten Viehwaggons, in welche Kinder, Alte, Schwerkranke, Geisteskranke durcheinander verladen wurden, abspielten laesst sich kaum beschreiben. Schon waehrend des Aufenthaltes in den Sammellagern zum Abtransport, wurden die Menschen ihrer Habseligkeit beraubt, misshandelt und auch in diesen Lagern spielten sich schreckliche Szenen ab, deren eingehende Schilderung einer spaeteren Zeit vorbehalten bleiben muss.

Sobald die Deportation im Laufe war, versuchten wir sofort Hilfe fuer die Deportierten vom Auslande her zu organisieren, in Form von Paketsendungen, Medikamenten-Sendungen aber das Kollektivum und auch Geldsendungen von hier aus sobald die Adressen der Ausgesendeten bekannt wurden, was aber insgesamt leider nur bei einem unverhaeltnismaessig kleinen Teil derselben moeglich war, da die ueberwiegende Mehrzahl, ueberhaupt vom Tage des Abtransportes an, kein Lebenszeichen mehr von sich gab. Da wir zur Ueberzeugung gelangten, dass auf diese Weise das Ziel einer entsprechenden Hilfeleistung nicht erreicht werden koenne, begannen wir mit Hilfe entsprechender Schlichim den direkten Kontakt mit den Chawerim draussen herzustellen. Auf diese Weise ist es uns gelungen, auf breitester Basis die Hilfmassnahmen durchzufuehren. Die Schlichim kamen in das Ansiedlungsgebiet (Distrikt Lublin) in welchem sich vorwiegend Teilnehmer der Familientransporte befanden. In den einzelnen Ortschaften haben wir ueberall Vertrauensleute, die wir von hier aus kannten, eingesetzt, welchen wir Betraege und andere Werte zukommen

liessen. Die Berichte, die von dieser Zeit stammen, geben lebendige Zeugenschaft hiefuer ab, dass entscheidende Hilfe nur auf diese Weise geboten werden konnte. Die Empfaenger der Sach- und Geldspenden, haben diese mit eigener Unterschrift bestaetigt. Wir waren gluecklich den Weg gefunden zu haben, auf welche Weise wir das Leben und die Leiden unserer Brueder bei Ziwiah in grossen Ausmasse lindern konnten.

Im Monat Juli v.J. erreichte uns die Hiobsbotschaft, dass das Gebiet General-gouvernement einer Reinigungsaktion unterzogen wurde, in deren Verlaufe die Ausgesiedelten weiter deportiert wurden. Monate hindurch war es uns trotz leidenschaftlichster Bemuehungen nicht gelungen, die Spuren der Ausgesiedelten zu finden, trotzdem unsere Schlichim stets unterwegs waren. Etwa Anfang Februar war es uns gelungen festzustellen, dass im Rahmen der Vernichtungsaktion hunderttausende von Chawerim in das Gebiet zwischen Rawaruska und Przemysl verschleppt wurden. Berichte von dort haben uns aber bis zur Stunde nicht erreicht, resp. haben wir solche Nachrichten von solchen Ortschaften, in welchen sich noch Chawerim befinden, dass es kaum anzunehmen ist, dass die nun der neuerlichen Aussiedlung Preisgegebenen noch am Leben sind. Aus beiliegender Kopie, welche wir dieser Tage aus Konskowola erhielten u.z. auf einem Stueck abgerissenen Zeitungspapier einer dort erscheinenden Zeitung, ersehen Sie die ganze Groesse der Tragoedie die sich dort abspielt. Einwandfrei festgestellt ist gegenwaertig Folgendes:

Die arbeitsfaehigen Maenner und Frauen befinden sich in den drei Hauptzentren, Auschwitz O/S Deutsches Reich, Birkenau O/S und Lublin. Das Leben in diesen Lagern ist das der Schutzhaeftlinge. So lang die Arbeitsfaehigkeit der Einzelnen anhaelt, hat derselbe Lebensberechtigung. Sollten seine Kraefte versagen oder aber ist er durch Krankheit verhindert die Arbeit zu leisten, so hoert er eben zu existieren auf. In die Arbeitslager selbst ist es auch fuer die Schlichim ungemein schwierig hin inzukommen, jedoch ist es uns gelungen, auch hier bereits den Kontakt aufzunehmen. Allerdings koennen die Hilfsmassnahmen hier nur in einen relativ kleinen Ausmasse durchgefuehrt werden, denn die Arbeit ist hier eine noch unvergleichlich schwerere, als in anderen Ansiedlungsgebieten.

Ausser den drei Arbeitszentren befanden sich im Generalgouvernment die, die nicht deportiert wurden. Im Zuge unserer Eruierungsarbeit haben wir in den letzten Wochen festgestellt, dass in den alten Ansiedlungsgebieten (also im Distrikt Lublin) sich noch kleinere Gruppen von Chawerim befinden, die auf irgend eine Weise sich retten konnten und dort versteckt, teilweise in Waeldern und verfallnen Huetten leben. Diese nun Aufgefundenen wurden nun unsererseits sofort mit Mitteln versehen.

Dank des grossen Verstaendnisses, welches nun unsere Chawerim in Erez wie auch in Nathans gegenwaertiger Heimat unserer tragischen Lage im Allgemeinen, und der furchtbaren Not der Chawerim by Ziwia entgegenbringen, wollen wir nun diese unsere Hilfsmassnahmen in noch viel weiterem Masse auszugestalten bemuent sein, da hiefuer nun die noetige Vorraussetzung bezueglich Kesek geschaffen worden ist. Mit Ruecksicht darauf, dass der furchtbare Vernichtungskampf schon so viele Opfer zu verzeichnen hat, geht unsere Meinung der Eurigen vollkommen konform, dass Alles daran gesetzt werden muss, die Moeglichkeit zu schaffen, dass die Chawerim von dort fortkommen. Hierzu ist zu bemerken, dass diese Moeglichkeit von Vornherein nur fuer junge und gesunde Menschen in Betracht kommt, da eine solche Flucht nur mit dem Einsatze hoechster Lebensgefahr durchgefuehrt werden kann. Wir werden aber unsere Arbeit jetzt ganz darauf einstellen, Selbstverstaendlich muessen hiefuer die entsprechenden Mittel zur Verfuegung haben, die naturgemaess nicht gering sein duerfen. Selbstverstaendlich hat es keinen Sinn und ist es auch sonst nicht moeglich, dass die eventuell

geretteten Chawerim sich hier aufhalten, sondern muessten diese auf naechstem Wege zu Miklos gebracht und dort in die Alijah sofort eingereiht werden. Selbstverstaendlich werden wir Euch ueber den weiteren Verlauf der Rettungsaktion bei jeder sich bietenden Gelegenheit auf dem Laufenden halten.-

Abwehrkampf:

Wie wir schon oben erwaehnten, sind bis zum Monate Juli etwa 60 Alafim Chawerim deportiert worden. Noch waehrend diese Arbeit auf dem Hoehepunkt stand, erhielten wir die Nachricht, dass der weitere Befehl/ laute, den verbliebenen Rest von ca. 20 Alafim bis spaetestens Mitte September ebenfalls zum Abtransport zu bringen und das Land vollkommen judenrein zu machen. Zu diesem Zeitpunkt fand sich eine kleine Gruppe opferbereiter Menschen, teils Chawerim von uns, aber auch einige orthodoxe und neologe Mitarbeiter, die eine einheitliche engere Gemeinschaft bildeten und es sich zur Aufgabe stellten, den Abwehrkampf in allen Belangen gegen die weitere Deportation zu fuehren. Dieser Gruppe ist es auch gelungen, auf Grund erfolgreicher Interventionen und planmaessiger sonstiger Arbeit, allmaehlich Freunde und Mitarbeiter aus den Kreisen der Memschalah zu sichern, um mit deren hilfsbereiten Freunden das Rettungswerk durchzufuehren. Fuer die Durchfuehrungsarbeit musste die Plattform geschaffen werden, dass einerseits den hilfsbereiten Freunden in der Memschalah ein entsprechendes Gegenargument gegen die unbedingte Notwendigkeit der Deportierung geboten werde. Dieses Argument war das Projekt der Schaffung von Arbeitslagern, in welchen die Juden wohl von der uebrigen Bevoelkerung vollkommen abgesondert, aber ihre Arbeitskraft gleichzeitig fuer den Staat vollkommen ausgenuetzt werden, konnte. Die Einordnung in die Arbeitslager sollte alle jene Juden betreffen, die exkessive aus dem Wirtschaftsleben ausgeschaltet werden und die ansonsten der Deportierung unterlagen (Ueber die Machaneth selbst berichten wir ausfuehrlich in einen separaten Punkte).- Andererseits aber darf die Erhaltung dieser Arbeitslager den Staat in keiner Weise materiell belasten und mussten wir uns verpflichten fuer diese Zwecke von Auslands-Judentume Subventionen in der Form von Devisen zu sichern. Darueber hinaus mussten gewisse Verpflichtungen individueller Natur eingegangen werden, um die Mitarbeiter der massgebenden Faktoren staendig sichern zu koennen.

Das Abkommen wurde im Oktober des Vorjahres getroffen und sollte seine Giltigkeit bis Ende Maers 1943 haben. Wir sind uns dessen bewusst, dass es ein irrsinniges Wagnis war, ein solches Abkommen zu treffen, da wir ausser in Aussicht gestellten Zusagen von Chawerim aus Nathans derzeitiger Heimat, nichts Konkretes besassen. Wir haben daher, um die grossen Verpflichtungen erfuellen zu koennen, namhafte Betraege von hierlaendischen und in Miklos' Heimat befindlichen Freunden ausgeliehen und haben wir bis zur Stunde diese Ehrenschuld noch nicht abtragen koennen. Diesen Maennern, die uns in der Stunde der hoechsten Not auf diese Weise halfen, sind wir zu ewigen Danke verpflichtet, denn ohne diese rechtzeitige Hilfe haette das Rettungswerk nicht durchgefuehrt werden koennen.

In Maers dieses Jahres hat der grosse Raschah dieses Landes in einer Rede kund getan, dass das unterbrochene Programm fortgesetzt werden muesse, u.a. fordert er die absolute Aussiedlung. Und nun beginnt unser Kampf von Neuem. Wir stehen vor neuen Verpflichtungen, da wir die Abkommen getroffen haben. Auf der ganzen Front muss dieser juristerische Abwehrkampf unnachgesetzt durchgefuehrt werden. Die Aussichten sind gute, die Voraussetzungen die gleichen als beim ersten Abwehrkampf. Es liegt jetzt an unseren Chawerim jenseits der Grenzen, dass wir wieder aus diesem Kampfe siegreich hervorgehen. Es ist notwendig, dass jede Art der Hilfe so rasch wie moeglich und ohne die geringste Verzoegerung erfolgt, da wir denn den Kampf um die Rettung 100 prozentig fuehren koennen. Und jetzt einige Informationen ueber die Organisation und das Leben in den Machaneth:

Es gibt gegenwaertig bei uns drei derartige Machnoth, die insgesamt 3000 Juden beherbergen. Diese Machnoths stellen grosse Kollektiven dar, die in unglaublich kurzer Zeit eine Reihe von Werkstaetten aufgebaut haben, die heute bereits mustergiltig sind und bei dem herrschenden Arbeitermangel dem Staate wichtige Dienste leisten, indem sie Arbeiten zur Durchfuehrung bringen, die ansonsten nicht durchfuehrbar waeren. Es gibt in den Lagern grosse Tischlerei- Textil- Konfektions- und andere Werkstaetten, die ihre Auftraege zum groessten Teile vom Staate selbst, zum Teile auch von der Privatwirtschaft erhalten. Vom Verdienste dieser Arbeit lebt das ganze Kollektivum, welches auch die Arbeitsunfaehigen, Kinder und Greise zu erhalten hat. Da die Loehne verhaeltnissmaessig sehr niedrig sind, ist natuerlich die Erhaltung dieser Lager, die Versorgung derselben mit den wichtigsten hygienischen und sozialen Einrichtungen (Saeuglingsfuersorge, Krankenfuersorge, Altersfuersorge, Schulen etc.) eine sehr schwierige Aufgabe, die aus dem Verdienste der Lagerinsassen allein nicht bestritten werden kann und Unterstuetzungen von aussen notwendig macht. Sie werden nun begreifen, dass wir die Unterstuetzung fuer die Machneth von auswaerts dringend benoetigen, einerseits um den Staat zu befriedigen, andererseits den Lagern die notwendige Hilfe fuer die sozialen Aufgaben zukommen zu lassen. Selbstverstaendlich ist das Leben in den Arbeitslagern fuer die davon Betroffenen ein hartes Los, aber wenn wir beruecksichtigen, dass wir durch diese Massnahmen die Menschen vor der Deportation d.h. also vor dem sicheren Tode retten, bedeutet diese Tatsache immerhin einen grossen Erfolg. Sollte es uns in unserem Abwehrkampfe gelingen, das Gespenst der Deportatierung ganz zu beseitigen, so werden wir andererseits damit zu rechnen haben, dass eine weitere Konzentrierung der hiesigen Juden in Arbeitslagern erfolgt, was fuer uns neue grosse und schwere Probleme, sowohl finanzieller wie auch allgemeiner Natur bedeutet. Bemerken moechten wir, dass die oberste juedische Leitung all dieser Arbeitslager in Haenden einiger zionistischer Chawerim liegt, was eine gewisse Gewaehr bedeutet, dass die Arbeit in juedischem und menschlichen Sinne so gut wie moeglich geleistet wird.

Sie werden durch die Schreiben, die wir an Nathan sandten, wie auch durch die Berichte der Rabanim informiert sein, dass wir auf Grund unserer Beziehungen zu einer aschkenasischen Stelle die Moeglichkeit haben Verhandlungen zu fuehren, um den allgemeinen Gerusch einzustellen. Die diesbezueglichen Vorschlaege die wir unterbreiteten hat Ihnen ja Nathan bekannt gegeben. Der Verhandlungspartner befindet sich aber in Jawan und sind wir gluecklich Ihnen mitteilen zu koennen, dass auf Grund unserer diesbezueglichen Verhandlungen mit ihm dort kein Gerusch sein wird, sondern ebenfalls die Chawerim in Machneth eingereiht werden. Wir erwarten den Besuch dieses Partners fuer die zweite Haelfte April und werden die unterbrochenen Verhandlungen mit ihm in Angelegenheit des allgemeinen Gerusch weiter fuehren. Wenn wir nicht die Moeglichkeit haben werden, Sie direkt zu verstaendigen, werden Sie das Ergebnis dieser Verhandlungen durch Nathan erfahren. Ausserdem bemuehen wir uns ebenfalls ein Abkommen mit ihm zu treffen, was die Hilfe fuer Ziwiah anbelangt, doch darueber auch erst dann Naeheres.

Wir haben Euch mit em Verstehenden in grossen Umrissen die ganze Problematik unserer Arbeit wahrheitsgemaess geschildert. Wir haben jedoch aus einem gewissen Passus Eures Schreibens betreffend die Briefe der Rabanim ersehen, dass Ihr anscheinend an der Wahrhaftigkeit dieser Schreiben zweifelt und vielleicht von irgend einer uns unbekannten Seite anders lautende Informationen besitzt. Wir erklaeren Euch in vollen Bewusstsein unserer Verantwortung, dass sowohl das was die Rabanim schrieben wie auch das, was wir Euch mitteilen, 100 per cent den Tatsachen entspricht, dass wir in unseren Ausfuehrungen aber zurueckhaltend waren, weil wir Euch nicht alle Details der Katastrophe und unserer Lage in einem Augenblick geben wollten, wo er darum geht, kurz, klar und uebersichtlich zu sein. Wir bitten Euch aber, unseren Worten zu trauen

und Alles was Euch von irgend einer uns unbekannten, jedenfalls unzuverlässigen und unkontrollierbaren Stelle berichtet wird, mit aeusserster Vorsicht aufzunehmen. Ihr werdet ja wohl verstehen, dass unsere Arbeit sehr diskret und vorsichtig gemacht werden muss und dass es nur einige ganz wenige Personen gibt, die den wahren und genauen Sachverhalt wirklich kennen. Die Ausgestossenen konnten wohl die Tatsachen feststellen, dass der Versuch nicht weiter ging, aus welchen Gruenden dieser Zustand jedoch erreicht wurde konnte ihnen keinesfalls bekannt sein.

Wir hoffen, dass wir im Laufe unserer weiteren Verbindung die Moeglichkeit haben werden, Euch noch viele Details ueber all die Probleme, mit welchen wir beschaeftigt sind, zu berichten und den Kontakt auf diese Weise enger zu gestalten. Ueber die finanziellen Fragen, sowie ueber die Probleme der Alijah schreiben wir separat.

Euer Schreiben, wie auch das Schreiben des Chaver Kaplan, hat uns neuen Mut, neue Kraft und Ausdauer fuer die schweren Aufgaben, die noch vor uns stehen, gegeben und wir wollen hoffen, dass wir dieselben auch mit Eurer Hilfe für Klal Israel und auch fuer Erez Israel werden loesen koennen. Wir alle harren, sehnenden Herzens der einen Stunde, da wir unsere langersehnte Alijah schon werden antreten koennen, um mit unseren Chawerim und Lieben in Erez fuer immer vereinigt zu sein.

Mit herzlichstem Schalom

Mosche Dake (Erez Israel Haovedad)
Gisi Fleischer u. Oskar Neumann (Histadruth Zionith und Kehila)

WIR BITTEN NACHDRUECKLICHST ALLE UNSERE SCHREIBEN STRENG VERTRAULICH ZU BEHANDELN, DENN ES KOENNTE FUER UNS EIN GROSSES UNGLUECK GESCHEHEN, WENN VON UNSEREN MITTEILUNGEN AUCH NUR DAS GERINGSTE DURCHSICKERN WUERDE.

Abschrift eines Briefes den
wir hier in Bratislava erhalten haben

Konskowola, 3.III.1943
Rejowiec
(Distr. Lublin)

Lieber Misi:

Ich lebe noch, warum weiss ich selbst nicht, wenn man das leben nennen kann. Meine teure Margit und mein sueesses kleines Maederl, die Sarika, wurden am 9. August 1942 unter 1.200 anderen bei dem grossen Pogrom erschlagen, erschossen, zertreten, nebich. Das teuere Kind hatte gerade am 9. August seinen 4. Geburtstag. Meine Schwester, Schwager und Kinder wurden "ausgesiedelt", d.h. 120 bis 150 Menschen wurden in einen Waggon auf dessen Boden ca. 15 cm. dick Chlorkalk ungeloescht aufgegossen ist, hineingedraengt und verschickt, So wurden von hier ca. 3000 verschickt.

Wir haben gehofft, vielleicht doch in ein Lager, vielleicht doch zum Leben, aber inzwischen haben wir Nachrichten, sie sind nach Belzac gekommen, in die V e r n i c h t u n g s a n s t a l t. Von dort kommt niemand mehr zurueck. Du kannst also ganz ruhig Deiner Schwester Nerta die doch in Ungarn ist, mitteilen, dass ihr armer Mann gestorben ist. Er ist naemlich auch mit diesem Vernichtungstransport gegangen und das heisst gestorben. Sie ist doch ein ganz junges Geschoepf, vielleicht will sie heiraten. Wir sind ca. 40 uebrig geblieben von ca. 4,500 und leben hier versteckt. Ich bitte Dich, ich bin abgerissen, hungrig, aber nicht um Geld fuer Essen bitte ich Dich, schicke mir wenigstens 10,000 Zloty, dass ich fluechten kann. Mein Bruder in Budapest wird es gerne geben und Du lieber Misi, vertraue nicht auf Deine Mischehe und Vynienka (Ausnahme) fluechte, fluechte, fluechte nach Ungarn, denn Du fluechtest vor der fuerchterlichsten Mordgefahr und diese heisst Deportation.

Ich danke Dir fuer die goldene Uhr, die Du mir geschickt hast, ich habe davon 2 Monate lang gelebt. Ueberbringer dieses ist wirklich ein goldener Mensch. Gruesse an alle, die noch dort sind, Dein treuer Gusti

Oskar - Gisi - Mor

24.III.1943.

Es ist geradezu zum Verzweifeln, dass unser Scheliachdienst nun schon seit Monaten so gar nicht klappt. Ich muss daher auf meine bisherigen Schreiben hinweisen, dass wenn die Gelegenheit der Abfertigung eines Scheliach ist, auf alle unsere Ansuchen resp. Anfragen reagiert werden soll, da wir niemals wissen, wann die nächste Gelegenheit sich ergeben wird, einen Scheliach zu senden.

Ich nehme Bezug auf unser Telephongespräch vom 23. d.Mts. und entnehme aus den Ausführungen Nathans, dass alles in Vorbereitung ist und lediglich auf die Abfahrt des Scheliach gewartet wird. Ebenso bestätige das Schreiben unseres Onkels Sally vom 24. v.Mts., was sich ja mit den Ausführungen Nathans deckt.

Ich kann meine Gefühle nicht genügend zum Ausdruck bringen, um sowohl in meinem Namen, wie auch im Namen aller den innigsten Dank für die in die Tat zum Ausdruck gebrachte Hilfsbereitschaft zu übermitteln. Möge Sie das Bewusstsein zu weiteren Taten anspornen, dass es Ihnen vergönnt war, in den letzten Stunden und Tagen vor der völligen Vernichtung Erhalter tausender Leben zu sein.

Seit meiner letzten Nachricht habe ich Ihnen folgendes zu berichten. Die für den Monat März geplante Durchführung des unterbrochenen Programms konnte eine Verschiebung erfahren u.zw. aus dem Grunde, da uns eine kleine Hilfe von Miklos zur Verfügung gestellt wurde, um die dringendsten Schulden begleichen zu können. Andererseits haben wir auf Grund der von Ihnen getätigten Zusagen Verpflichtungen übernommen. Diesem Umstande ist es zu verdanken gewesen, dass wir infolge einer mehrwöchigen Pause Bewegungsfreiheit erhielten, um unsere Tätigkeit inzwischen umso intensiver durchführen zu können. Willy hat mit dem Raschah die Vereinbarung getroffen, dass für die Dauer seiner Abwesenheit nichts unternommen werden darf. Bis dahin müssen wir in voller Bereitschaft sein, denn wie die Erfahrungen der Vergangenheit zeigen, soll man sich keinen sinnlosen Illusionen hingeben, sondern entscheidend wird immer die Erfüllung der Ihnen bekannten Voraussetzung sein. Wir müssen uns dessen bewusst sein, dass noch hohe Berge vor uns sind und dass die innere Atmosphäre hier reichlich dazu beiträgt, unsere Zaroth immer in den Vordergrund zu stellen, resp. die innere Zufriedenheit auf uns abzureagieren. Trotzdem aber glaube ich im vollsten Verantwortungsgefühl Ihnen sagen zu können, dass ich es für durchaus möglich halte, das Ziel zu erreichen, selbstverständlich genügt nicht unsere eigene Arbeit, Kraft und Initiative, sondern entscheidend war und wird es immer sein, dass unsere Freunde unserer Lage Verständnis entgegenbringen, indem sie uns Hilfe in der Ihnen bekannten Weise bieten. So wird es uns sodann mit vereinten Kräften gelingen, wieder siegreich aus diesem fürchterlichen Kampfe hervorzugehen.

Wie bereits mitgeteilt, soll Willy Mitte April wieder hier zu Besuch sein. Seine Wünsche wird er dann zum Ausdruck bringen, die sicherlich nicht gering sein werden. Ebenso sind die Verpflichtungen, die wir anderen massgebenden Faktoren gegenüber eingehen mussten, ziemlich hoch, leider können wir aber daran nichts ändern, denn die Bedingungen stellen nicht wir. Im Zuge unserer Arbeit haben wir auch wirklich gute Mitarbeiter gefunden, die auch ohne Kesef-Verpflichtungen für uns wirken. Auf diese Weise haben wir eine Gruppe von Interessierten und Mitarbeitern uns gesichert, um auf diese Art das ersehnte und erkämpfte Ziel zu erwirken. Im Resume: Die Perspektiven sind aussichtsreich, doch stehen wir noch vor ungeheuren Aufgaben.

Was den grossen Plan anlangt, sind Sie ja bereits informiert, dass Willy ebenfalls anlässlich seines nächsten Besuches uns diesbezügliche Vorschläge unterbreite

wird, und ist es dann sehr wichtig, dass Ihre Antwort es uns ermöglicht, jene Verpflichtungen einzugehen, die den Plan verwirklichen können.

Bezüglich der Bücheraktion anbei ein Iwrit-Schreiben von meinem Mitarbeiter. Ich hoffe, auch diesbezüglich Ihre Antwort zu erhalten.

Ziwiah

Viele Monate sind vergangen und unsere Schelichim kamen nur mit negativen Berichten. Lediglich diese tragische Feststellung übermittelten sie, dass das ganze Gebiet im Generalgouvernement entjudet wurde und die Chawerim einer neuerlichen Deportation zum Opfer fielen. Wir sind schrecklich verzweifelt, dass alle unsere Bemühungen, die wir ohne Unterlass fortsetzten, kein Ergebnis zeitigten, d.h. dass wir mit dieser furchtbaren Tatsache rechnen müssen, dass alle sich dort befindlichen Personen der völligen Vernichtung preisgegeben sind.

Dieser Tage brachten uns jedoch Schlichim Berichte, die uns zu einer kleinen Hoffnung berechtigten, dass kleine Reste sich noch dort befinden. Wir erhielten etwa 200 Schreiben aus Deblin-Irena und Konskowola, Distrikt Lublin, wo ausser unseren Juden sich auch belgische befinden, die in den letzten Wochen hinzugekommen sind. Beiliegende Briefe, deren Originale in unserem Besitze sind, geben ein deutliches Bild über das furchtbare Schicksal unserer Chawerim.

Ausserdem haben die Schlichim festgestellt, dass in Bochnia neben Krakau ca. 4-5000 polnische Juden sind, ebenso befinden sich eine Anzahl in Stanislau. Die Möglichkeit der Hilfe ist durch die Schlichim gegeben, und zwar in einer absolut sicheren Weise, sodass wir über die empfangenen Sendungen Bestätigungen erhalten können. Aus den Schreiben sehen Sie, von welch dringender Wichtigkeit es ist, Hilfe zu bieten, es ist die einzige Möglichkeit, auf diese Weise das Leben der Menschen dort zu erhalten. Weiters konnten wir eruieren, dass in Belzec, Jehudim von Lublin und in Malkuce solche aus Warschau sich befinden, allerdings in einer sehr geringen Anzahl, doch auch dorthin besteht die Möglichkeit, Hilfe zu bieten.

Wir haben sofort die Schlichim neuerdings hingeschickt, um allen Chawerim, selbstverständlich ohne Unterschied aus welchem Lande sie stammen, sofortige Hilfe zu senden, und müssen wir nun unausgesetzt dies fortsetzen, damit wir das Leben unserer Teuren dort erhalten. Darüber hinaus wir d die Eruierungsarbeit mit aller Energie fortgesetzt, wir wollen hoffen, dass weiter Möglichkeiten bestehen, um noch weitere Chawerim zu finden. Die milde Witterung ermöglicht es den Schlichim, ihre Arbeiten erfolgreicher durchzuführen. Was wir aus eigenen Mitteln schaffen können, tun wir natürlich, doch sind diese sehr begrenzt und daher bitten wir Sie, uns für die Ziwiah-Hilfe eine Sonderleistung zuzusagen.

Das Situationsbild in Ziwiah ist folgendes: Die drei Hauptzentren sind Auschwitz O/S, Birkenau, Lublin, in welchen sich aber lediglich nur gesunde, arbeitsfähige Männer und Frauen befinden. Aus Birkenau erhielten wir durch Schlichim 60 Briefe. Leider ersehen wir daraus, dass auch in diesem Lager die Sterbeziffer eine furchtbar hohe ist. Dies ist um so tragischer, als es sich um junge Menschen handelt, die teils aus Hunger teils infolge Krankheit, vielfach aber durch Gewaltmassnahmen ums Leben kommen. Aus allen Schreiben, von wo immer sie auch kommen mögen, sehen wir, dass die Familien völlig zerrissen worden sind und einer vom andern nichts weiss. Manchmal gelingt es uns, Familienmitglieder, die voneinander dort nichts wissen, in Verbindung zu bringen.

Die sogenannten Familientransporte, also die Alten, Kranken und Kinder, haben sich im Generalgouvernement befunden und sind, wie Sie bereits informiert wurden, neuerlich ausgesiedelt worden. Die Informationen der Schlichim lauten dahin, dass die Spuren jenseits des Bug führen, u.z. zwischen Rawaruska und Przemysl. Festgestellt wurde, dass sie dorthin gebracht wurden, jedoch leider konnten wir keinerlei Berichte bis heute erhalten. Die Zahl der dorthin Ausgesiedelten beträgt nahezu eine Million, wenn nicht mehr.

Leider sind alle unsere Möglichkeiten sehr gering, ebenso unsere Hilfsmassnahmen. Durch unseren zähen und unbiegsamen Willen jedoch, auch auf diesem Gebiete etwas erreichen zu können, gibt uns Kraft und Mut weiter diesen Weg zu beschreiten. Doch auch hier müssen wir mit vereinten Kräften bestrebt sein, dieses heilige Ziel zu erreichen.

Ich schliesse nun für heute mit der innigen Bitte zu Gott, dass das herannahende Pessachfest für uns alle die Befreiung aus der furchtbaren Knechtschaft des gegenwärtigen Mizraim bedeuten möge.

(s) Gizi

Wie ich Ihnen bereits berichtet habe, ist unsere Verbindung zu Wilhelm ein junger Mann, der diesen Zweig der Arbeit zu unserer Zufriedenheit durchgeführt hat. Ich muss betonen, dass sich Wilhelm sehr gut bewährt und sein Versprechen restlos eingehalten hat.

In Bezug auf diese Zusammenarbeit hat nun Wilhelm die Initiative zu folgendem Vorschlag ergriffen:

Wilhelm ist bereit, mit seinem höchsten Chef, zu dessen Kompetenz die Frage der Plitim zu Ziwiah gehört, eine Aussprache zu pflegen, um die gesamte europäische Frage zu regeln resp. diese Aktion einzustellen, ebenso alles daranzusetzen, um das Schicksal der noch bei Ziwiah befindlichen Chawerim zu lindern und eine Verbindung mit ihnen zu ermöglichen. Das Angebot ist ein ungeheures. Unsererseits müssten dieselben Voraussetzungen gesichert sein wie bei Wilhelm u.s. soll die Verpflichtung monatlich eingeschaltet werden. Ausschliesslich Kadmon.

Ich bin mir dessen vollkommen bewusst, dass dieser Zweig der Arbeit weit meinen Rahmen übersteigt, doch mit Rücksicht darauf, dass Angebot uns gemacht wurde, da wir die Verbindung haben, ist es meine Pflicht, Ihnen diesen Vorschlag zu unterbreiten. Wir stehen unter dem Eindruck der Berichte, die uns die Schelichim brachten, die einem das Blut erstarren machen. Ueber eine Million Chawerim sind von Ziwiah bereits ausgesiedelt, der Ort wohin sie gebracht wurden, ist unbekannt. Hunderttausende sind durch Hunger, Kälte und Krankheiten ums Leben gekommen, Unzählige, deren Zahl viele, viele Zehntausende übersteigt, sind Opfer von Gewaltmassnahmen geworden. Die Berichte lauten, dass die Leichen chemisch verwendet werden. Diese Berichte decken sich mit den Nachrichten von solchen Plitim, die das Glück hatten, auf die abenteuerlichste Weise herauszukommen. Ebenso haben wir durch die Schelichim gleichlautende Berichte schriftlich erhalten. 120 Chawerim werden in einen Viehwagen gepresst, in welchem normalerweise für 40 Platz wäre. Der Boden ist etwa 10 cm hoch mit ungelöschtem Kalk bedeckt, und da die Menschen, die sich im Waggon befinden, ihre Notdurft nur stehend verrichten müssen und sich dies mit dem ungelöschten Kalk vermengt, entstehen Gase, deren Wirkung eine solche ist, dass die Mortalität bis zur Ankunftstelle eine ungemein hohe ist. Man nimmt an, dass die aus Ziwiah Ausgesiedelten jenseits des Bug untergebracht werden, aber es ist bis heute von dort kein Lebenszeichen zu uns gedrungen. Wir haben unsere Schelichim beauftragt, nach unseren Chawerim nachzufragen, um an Ort und Stelle festzustellen, ob sie leben und ob wir ihnen etwaige Hilfe zukommen lassen können. In einzelnen Orten im Ziwiah-Gebiet befinden sich noch Reste, die aber dem Verhungern nahe sind. Viele sind in Gruppen in Wäldern verteilt, hausen in Höhlen und kampieren im Freien. Es ist leider nicht leicht zu berechnen, wie lange diese Unglücklichen dieses Leid aushalten können.

Aus allen diesen Gründen werden Sie verstehen, dass wir den erwähnten Vorschlag Ihnen unter allen Umständen vorlegen müssen, denn jeder einzelne Chawer, der nach Ziwiah kommt, ist ein dem Tode Geweihter. Wenn nun eine Chance gegeben wäre, diesen Massenmord zu verhindern, so müssen wir unter allen Umständen ein solches Angebot einer Prüfung und Beratung unterziehen. Ich übertrage daher Ihnen die Verantwortung, eine diesbezügliche Entscheidung zu treffen, und nehme an, dass Sie diese Angelegenheit einer ernsten Prüfung unterziehen und bemüht sein werden, den Vorschlag zu realisieren.

Im Anhange zu unserem Vorschlag, habe ich Ihnen noch folgende wichtige Mitteilung zu übermitteln:

Der Chef von Wilhelm hat uns wissen lassen, was wir Ihnen pflichtgemäss weiterleiten:

Erleichterungen zunächst für slowakische Juden, dann nach etwa drei bis vier Wochen sukzessive für alle anderen Juden im Generalgouvernement, in Oswiecim (Auschwitz) lebenden.

1) Postverkehr: eine Karte pro Monat
2) Paket zu einem kg. pro Monat
3) Kollektivsendungen an die Judenräte 50-100 kg. pro Monat
4) Verständigungsmöglichkeiten zwischen Familienangehörigen im Generalgouvernement und Auschwitz (Vater an Kinder usw.)
5) Keine weiteren Deportationen vom Generalgouvernement und Auschwitz, nach 15 Tagen von Vertragsabschluss
6) Einstellung der europäischen Deportation bis auf das Altreich, Oesterreich und Protektorat Boehmen und Maehren.

Wie Sie nun ersehen, ist eine Verhandlungsbasis gegeben, doch die Entscheidung liegt bei Ihnen.